

Patrick Braum
COMORILE
INCAȘILOR

PATRICK BRAUN

COMORILE INCAȘILOR

MITURI ȘI REALITĂȚI

V.1.0
V.1.0

Traducere: PAUL B. MARIAN

www.virtual-project.eu

Patrick Braun
Les trésors des incas

EDITURA MERIDIANE
1987

INTRODUCERE

IMPERIUL VISULUI

Într-o legendă spaniolă, care s-a păstrat din vremuri foarte îndepărtate într-o țară din America de Sud, Ecuador, se spune că o familie veche din sud, familia Solanda, care a dăruit istoriei pe soția eliberatorului țării, mareșalul Antonio Jose de Sucre, ar fi cumpărat în decursul timpului un titlu de noblețe „marchizatul de Solanda”. Acestui titlu îi erau adăugate, bineînțeles, pământurile din sud. Dar actul de vânzare preciza că noilor proprietari le reveneau și eventualele beneficii de pe urma uneia dintre comorile de aur masiv destinate să-l răscumpere pe împăratul incaș Atahualpa, prizonier al spaniolilor, comori care au fost îngropate într-ascuns atunci când acesta a fost executat de către conchistadori.

Actul de vânzare mai menționa că această comoară se afla într-un loc denumit *la Huaca de Quinara* (mormântul incaș din Quinara), în provincia Loja¹. Textul nu mergea, din păcate, până acolo încât să precizeze locul exact!

Bineînțeles, această familie și-a păstrat averea ei personală și nu și-a însușit niciodată comoara care îi aparținea prin acte. Analiza actului de vânzare este emoționantă, deoarece *la Huaca de Quinara* există într-adevăr, fiind situat pe malurile unui fluviu menționat pe hărțile Ecuadorului, Rio Yangana. Denumirea de Yangana e echivalentă, în spaniolă, cu aceea de Yangana, desemnând ținuturi aurifere care au aparținut pe vremea imperiului incaș unei căpetenii, unui învingător, unui Ati.

În partea sudică a acestei țărișoare se află într-adevăr un masiv muntos foarte periculos, greu accesibil, denumit masivul Llanganati. Or, aici se află ascunsă, istoria o dovedește, cea mai fabuloasă comoară care a fost îngropată de oameni acum peste cinci secole.

O mare parte a acestei lucrări este consacrată comorii care a fost îngropată în munții Llanganati, după ce spaniolii l-au omorât pe împăratul Atahualpa, deși prețul de răscumpărare făgăduit

---

¹ Provincia Loja este situată în sudul Ecuadorului, aproape de frontiera peruviană, (n.a.).

fusese plătit de către indienii imperiului de sud.

Comoara, reprezentând prețul de răscumpărare al nordului, a fost atât de bine ascunsă încât nici până azi nimeni n-a putut să și-o însușească în întregime. Un spaniol a izbutit totuși să aibă acces la ea în condiții enigmatice; în pofida misterului cu care s-a înconjurat, el a lăsat un text și o hartă ce ne-au parvenit.

Vom povesti, de altfel, condițiile în care aceste documente au ajuns până la noi și cum au fost transportate pe ascuns pentru ca alții să nu-și poată însuși imensele depozite de obiecte de aur.

M-am putut întâlni, după numeroase dificultăți, cu omul care s-a aflat desigur la originea acestor operațiuni abil camuflate. El a descoperit și a recuperat o infimă parte a comorii, pe care am putut-o evalua în monede moderne. E greu să-ți închipui valoarea ei și, totuși, obiectele care au fost ridicate din Llanganati nu sunt mituri. Ele se află și acum într-o bancă din Edinburgh, ale cărei nume și adresă le cunoaștem, așa cum cunoaștem și numărul seifurilor în care sunt închise. Această poveste rocambolescă, ar fi putut constitui ea singură o lucrare. Am preferat s-o condensăm ca să putem menționa alte evenimente, care și ele ne fac să nu ne îndoim de realitatea prețului de răscumpărare a lui Atahualpa, îngropat undeva în America de Sud.

Am dat, de pildă, de urma unui tânăr indian, ajuns diform în urma unor oribile arsuri, care era fiul unuia din ostașii lui Ruminahui. Acest indian, cunoscând de la tatăl său locul exact al comorii ce reprezenta prețul de răscumpărare și-a însușit și el o parte din ea, spre a-l recompensa în felul său pe cel ce l-a scăpat de la mizerie, un spaniol.

Frumoasă poveste, mai degrabă legendă decât document istoric, vor gândi unii! Și eu aș fi avut această atitudine înainte de a-mi fi parvenit documente și fotografii care dovedesc în mod indiscutabil, chiar și celor mai increduli, că extraordinara aventură a lui Cantuna, tânărul indian, n-a fost născocirea vreunui romancier lipsit de inspirație, ci într-adevăr o fascinantă aventură istorică. În paginile următoare vom vedea faptele și motivele. Căci scopul acestor rânduri nu este acela de a face digresiuni despre acumulările mitice sau reale de aur, argint ori pietre prețioase, ci de a-l face pe cititor, frământat de problemele moderne ale secolului nostru, să pătrundă în domeniul visului.

Toate faptele povestite în aceste pagini sunt reale, culese

după nenumărați ani petrecuți parcurgând America de Sud și scotocind vechile arhive spaniole. Datorită unor documente inedite, contemporane primelor călătorii ale conchistadorilor pe pământul american, am putut face un bilanț, relativ detaliat, al bogățiilor adunate de incași în timpul imperiului și ascunse după sosirea „zeilor albi”. Cazul comorilor incașe a fost unic în istoria omenirii și tocmai aceasta, dincolo de bogăția ce le reprezintă, le face mai captivante; ele simbolizează o civilizație distrusă.

Nu doresc deloc ca, în urma lecturii acestei lucrări, vreun cititor curios să se lase ispitit de febra aurului și să ia prosteașă hotărâre de a-și organiza propria sa expediție ca să-și încerce norocul.

Mi-au trecut prin fața ochilor multe documente extraordinare. Hărți din perioada conchistei, grote sau terenuri despre care mi se dădeau asigurări că ascund bogății. Nu m-am gândit niciodată să întreprind ceva. Socot că-i preferabil ca și cititorul să facă la fel, mulțumindu-se să știe că toate acestea există, dar că visul este un cadru de viață mult mai bogat decât acela al aventurierilor căutători de comori. Soarta acestora din urmă, povestită de asemeni în această carte, a fost rareori pe măsura speranțelor lor.

Prima parte

EPOPEEA SUDULUI

I

ȘI PIZARRO PĂRĂSI ORAȘUL PANAMA!

„Și Pizarro părăsi orașul Panama în a patrusprezecea zi din noiembrie 1524, împreună cu o sută doisprezece spanioli și câțiva indieni...”

Scopul mărturisit al acestei noi expediții a lui Francisco Pizarro și a celor doi tovarăși ai lui, Diego de Almagro și părintele Hernando de Luque, era anexarea de noi teritorii la coroana Spaniei (care o finanța în parte), precum și convertirea sufletelor păgâne la regatul lui Hristos. Dar acești trei oameni avizi de averi ușor de obținut aveau și alte ambiții.

Pizarro, pe când se afla în casa părintelui de Luque din Panama, împreună cu Diego de Almagro și un cavaler din colonia Panama, Pascal de Andagoya, nu putea să fi uitat atât de repede fraza pe care o aruncase la întâmplare în fața lui un indian foarte tânăr, care răsturnase din greșală balanța plină cu aur a conchistadorului Balboa² (cel care descoperise Oceanul Pacific cu câțiva ani înainte).

— Cunosco o țară unde se bea și se mănâncă în vase de aur!

Indianul își sprijinise afirmația indicând, cu brațul întins, direcția sud. De altfel, Pascal de Andagoya fusese invitat în seara aceea doar cu scopul de a descrie ce a văzut și auzit în cursul câtorva incursiuni pe care le-a întreprins, călare sau călătorind cu o corabie, în ținuturile necunoscute ale sudului râvnit de spanioli.

El povesti gazdelor sale că acolo, foarte departe, se află o țară pe care indienii o numeau „Piru”, unde folosirea prețiosului metal

---

² Vasco Nunez, de Balboa (1475-1517) a descoperit Oceanul Pacific în 1513, după ce a traversat istmul Americii Centrale (n.tr.).

galben era foarte răspândită, aproape banală. Această țară părea condusă de un rege extraordinar, care își spunea fiul Soarelui și al Zeilor. Acolo puteau fi întâlnite și animale curioase, cu o înfățișare disprețuitoare, foarte asemănătoare cămilelor din Orient.

Puțin le păsa lui Pizarro, Luque și Almagro de toate acestea! Ei nu străbătuseră oceane ca să admire un rege divin și mai puțin încă să se extazieze în fața faunei ciudate a Indiilor occidentale.

Destăinuirile neînsemnate ale lui Andagoya, îmbinate cu vorbele tânărului indian despre fabuloasele bogății ale acestor ținuturi, păreau să-i atragă mult mai mult pe cei trei complici adunați în seara aceea din 1524, ca niște tâlhari înaintea unei lovituri.

Dintre cei trei, cel mai important, al cărui nume va intra în posteritate, era desigur Francisco Pizarro.

Chiar tovarășii lui vorbeau de el ca de un ofițer aprig la muncă, aspru cu ceilalți ca și cu el însuși, neîndurător față de cei aflați sub ordinele lui. Își făurise viața cu tăria pumnului. Născut la 16 martie 1475, în orașelul spaniol Trujillo, mama sa fiind Francisca Morales, măritată cu căpitanul Francisco Pizarro, poreclit „romanul”, el nu primise nici o educație ce l-ar fi putut purta spre destine mai mărețe. Aproape incult și-a petrecut copilăria păzind turmele de porci, în Extramadura sa natală. Această educație deficitară, contactul cu natura sălbatică, lipsa de cultură îi vor marca toată viața.

Întâlnind la un târg de vite un grup de negustori spanioli care se îndreptau spre Sevilla, marele oraș din sud și îmboldit de chemarea aventurii, își lăasă porcii și îi urmă pe călători.

În 1510, Francisco Pizarro, în vârstă de treizeci și cinci de ani, s-a înrolat în expediția aventuroasă a lui Alonso de Ojeda, care părăsi San Lucar de Barrameda spre a ajunge la Espanola³, una din primele, insule descoperite în noile teritorii și apoi la capul Vela. Acolo, împreună cu alți conchistadori, el se va război cu indigenii din regiune, fără să-și precupețească nici cruzimea, nici dorința de răzbunare.

Pizarro e, de altfel, suspect de tăcut în legătură cu trecutul său și cu aventurile din această perioadă. Astăzi cunoaștem doar câteva momente din istoria vieții lui, datorită povestirilor tovarășilor săi – deseori puțin amicale – și, îndeosebi, datorită relatării unuia din verii săi, Pedro, care nu l-a scutit nicicum de

---

³ Hispaniola, nume dat de Columb insulei Haiti, (n.tr.).

critică.

Doi ani mai târziu, când Ojeda a trebuit să se retragă, chinuit de o boală foarte gravă, se gândi la Pizarro și-i predă acestuia orașul San Sebastian, situat în peninsula Guajira, făcându-l primar.

Francisco Pizarro, care n-a primit nici un fel de educație înainte de plecare, nu va ști niciodată să conducă orașul și-l va lăsa să se depopuleze, negândindu-se decât să se îmbogățească și să chefuiască. Cum să-ți treacă prin minte să faci din omul acesta, pe care nimeni nu se gândise vreodată să-l învețe să citească sau să scrie, un guvernator, fie numai și al unui orașel?

Pizarro nu era desigur un om inteligent. Era un aventurier. Orașul se depopulează? Puțin îi pasă, el se îmbarcă imediat pe o caravelă și pornește la drum cu o plăcere vădită spre opulenta cetate Santa Maria de Darien; pentru a se pune la dispoziția lui Balboa însuși.

Vasco Nunez de Balboa era încă de pe atunci un comandant reputat în colonia spaniolă din Lumea Nouă. El acceptă fără rezerve să-l ia ca asociat în expedițiile sale pe fostul porcar. La 1 septembrie 1513, echipa părăsește orașul Santa Maria de Darien, în căutarea celui alt ocean, despre care fiecare auzise vorbindu-se, dar pe care nimeni nu-l văzuse încă.

Câteva zile mai târziu, la 27 septembrie, Balboa, în numele regilor Spaniei, trece în stăpânirea sa Oceanul Pacific, pe care tocmai îl descoperise. Pizarro e bineînțeles prezent la această fantastică premieră.

De acum înainte, el va participa la toate expedițiile tovarășului său, Balboa, până la 15 august 1514, când acesta din urmă întemeiază, cu de la sine putere, viitorul oraș Panama – pe actualul lui amplasament; aici îi părăsește pe ceilalți, spre a reveni la Santa Maria de Darien, aproape de Marea Caraibilor.

Francisco Pizarro este deosebit de discret în privința episoadelor care au precedat și urmat aceluia faimos 15 august. Conștiința lui nu trebuie să fi fost atât de curată. Lipsa lui de scrupule se confirmă prin faptul că în 1517 Pizarro va fi chiar el însărcinat să-l aresteze pe cel căruia îi datora fulgerătoarea lui carieră, Balboa și să asiste – dacă nu și să participe – la executarea lui.

Zilele lui se scurg, ca ale tuturor tovarășilor săi, marcate de lupte interne – comerț, agresiuni împotriva băștinașilor până în acel an 1522, când Pascal de Andagoya se îmbarcă pe o corabie

și pornește pe noul ocean descoperit de Balboa, înarmat cu o împuternicire, semnată așa cum se cuvine de guvernatorul orașului Panama, Pedro Arias.

El va coborî astfel până la gura fluviului Biru, care se varsă în micul golf San Miguel, pe coasta occidentală a actualei Columbii. Aici va găsi aur, căci triburile din această țară au acumulat bogății fabuloase, dar îndeosebi va învăța să stea de vorbă cu acei oameni noi, care nu-i văzuseră încă niciodată pe zeii albi pe care îi așteptau. Acești indieni îi vor dezvălui ceea ce nici un spaniol din vremea aceea nu cuteza încă să-și imagineze: nemaivăzutele comori ale agresivilor lor vecini din sud. Aici conchistadorii vor auzi, pentru prima oară, vorbindu-se despre incași.

Noutățile nu pot decât să-l înflăcăreze pe Pascal de Andagoya, care se întoarce repede la Panama. El nu vrea încă să povestească ce a aflat autorităților, care, o știa prea bine, nu vor face altceva decât să-și însușească degrabă acele comori. Ce vrea el – noblețea obligă! – e să revendice într-o zi proprietatea deplină a acelor teritorii.

Dar singur nu poate face nimic. Îi trebuie acoliți. Nu întâmpină nici o dificultate să-i recruteze dezvăluindu-le, fără multe vorbe, în. Subsolurile tenebroase ale pivnițelor din Panama, o parte din ce aflase în Columbia.

Proiectata expediție constituia scopul discretei întruniri care s-a ținut în 1524, la locuința părintelui Luque din Panama. Balboa murise înainte. Pizarro nu mai poate fi stânjenit de comandantul său și, din punct de vedere psihologic, el e acum pregătit să accepte mirifica ofertă a lui Pascal de Andagoya.

10 martie 1524 va fi ziua care va hotărî destinul Americii de Sud. În ziua aceea, Francesco Pizarro, Diego de Almagro, părintele Hernando de Luque și faimosul Pascal de Andagoya vor semna, după încheierea reuniunii lor secrete, un contract în toată regula pentru cucerirea regatului Piru, după cum îl denumeste Andagoya. Acest contract ne-a parvenit și se află și acum în arhivele spaniole. El e alcătuit din patru foi manuscrise, pe care am avut ocazia să le vedem și în care sunt menționate, în mod clar, următoarele condiții acceptate, pare-se, din capul locului, de cei patru tovarăși:

1. Francisco Pizarro va fi conducătorul expediției.
2. Diego de Almagro va fi însărcinat cu recrutarea

membrilor expediției, cumpărarea corăbiilor și munițiilor indispensabile.

3. Hernando de Luque va aduce suma de 20 000 pesos în bare de aur, sumă considerabilă pentru epoca aceea, echivalentul, am calculat noi, a peste 80 milioane de franci actuali.

Bineînțeles, de Luque nu are această sumă; Gaspar de Espinoza, primarul de atunci al orașului Panama, i-o va procura în schimbul unui procentaj din beneficiile scontate.

Acest contract este stabilit în numele unei credințe indestructibile, cel puțin în aparență. El începe astfel:

În numele Prea Sfintei Treimi, Tatăl, Fiul și Sfântul Duh, uniți într-un singur și adevărat Dumnezeu și în numele Prea Sfintei Fecioare, Maica Domnului, am întemeiat următoarea asociație...

În contract se stipulează, fără înconjur, că bogățiile dobândite vor fi împărțite în părți egale după înapoierea expedițiilor. Contractul e legalizat de notarul regal, Hernando del Castillo și semnat de părintele Hernando de Luque, de Juan de Panez, reprezentantul lui Francisco Pizarro (care nu știa nici să citească, nici să scrie), de Alvaro de Quiroz, reprezentantul lui Diego de Almagro; și de Pascal de Andagoya. Se spune că părinții acestuia din urmă l-au abandonat în piața din fața unei biserici castiliene și că a avut o viață foarte asemănătoare cu aceea a prietenului său Pizarro.

Părintele Luque este cel mai cultivat dintre toți, fiind vicar și apoi învățător în Panama. E prietenul și confidentul mării burghezii din Panama, neșovăind să-și vâre nasul în toate afacerile bănești, ceea ce explică prezența sa și în dubiosul trio de aventurieri.

În îndepărtata metropolă, în glorioasa Spanie, unde s-a făcut totul spre a luă în stăpânire Lumea Nouă, s-a aflat ceva despre contractul încheiat.

Totuși, la curtea regelui Spaniei se afișează cea mai perfectă nepăsare. Fapt și mai uluitor, Casa de Contratacion, cu sediul la Sevilla, care se amestecă în mod inchizitorial în toate treburile din colonii, în tot ce vine sau pleacă de acolo și care nu se poate să nu fi aflat de târgul încheiat, rămâne indiferentă. Nici unul din

funcționarii ei nu vrea să știe ce se va întâmpla în regatul Piru.

O asemenea indiferență le convine asociaților, îndeosebi părintelui de Luque, spiritul conducător al echipei. Nefiind nevoit să ceară nici corăbii, nici oameni, nici bani reprezentantului regelui Spaniei, guvernatorul Pedro Darien, el solicită să fie primit de acesta, pentru a obține acordarea unui privilegiu regal expediției. În schimbul acestei binecuvântări oficiale, foarte importantă pentru viitor, el promite interlocutorului său o parte din bunurile la care sperau. Acesta, ademenit de Chilipir, se grăbește, bineînțeles, să-i ofere cauțiunea regală. Va face mai mult decât i se cere, punându-i la dispoziție cu generozitate o corăbioară veche, pe jumătate stricată, construită cu multă vreme înainte, chiar de Balboa, pentru o expediție de-a sa și care-și sfârșea zilele în portul Panama.

Așa cum s-a convenit, Diego de Almagro recrutează, printre lepădăturile și aventurierii adunați la Panama, oamenii necesari expediției.

Sunt astfel angajați optzeci de oameni căliți, pe care nu-i sperie chinurile tropicelor, căldura, muștele, pericolele atacurilor indienilor sau naufragiile.

Echipajul urcă la bordul corăbiei sumar reparată și, în ziua de 14 noiembrie 1524, așa cum fusese prevăzut, Francisco Pizarro părăsește orașul Panama pentru necunoscutul Sud. Ceilalți au preferat să rămână pe uscat și să-și împartă dinainte fabuloasele beneficii scontate.

Francisco Pizarro, călăuzit doar de aspirațiile lui și de puținele informații date de defunctul său comandant Balboa și de asociatul său Pascal de Andagoya, părăsește coastele sterpe ale Americii centrale spre a încerca să forțeze destinul mai înspre sud.

Călătoria nu-i deloc lungă. Debarcă cu oamenii săi nu pe coasta atât de mult sperată a Pirului, ci pe aceea a micii insule a Perlelor, descoperită mai înainte de Balboa în golful Panama.

Puțin timp după aceea, ajunge la Puerto Pinas; nu este decât o modestă etapă, căci pleacă iar și ajunge în sfârșit la gura renumitului fluviu Biru sau fluviul San Juan, situat în actuala Columbia. Pascal de Andagoya spusese deci adevărul, dar afirmase că a căpătat informații despre vecinul lor din sud de la indienii care trăiau în acele locuri. Or, când cele două vele învechite ale vasului apar la gura fluviului umflate de vânturile Pacificului, nici un indigen nu se arată pe coasta cu vegetație

îmbelșugată. Unde au dispărut oare oamenii lui Andagoya?

Cei câțiva marinari aflați la bord, care mai participaseră la prima călătorie a lui Andagoya, jură pe toți sfinții că ei au zărit într-adevăr mulți indieni pe coastele acelea.

Vela mare este deci coborâtă, vela artimonului strânsă și vechea corabie este ancorată încet.

Se înjghebează o mică expediție care, condusă de Pizarro, pătrunde în selva⁴ în căutarea indienilor.

Până la urmă, spaniolii reușesc să-i găsească. Se așteptau să vadă indieni blânzi, calmi, pașnici, așa cum sugerase primul navigator în aceste locuri. Sunt primiți de niște oameni care, din teamă sau răzbunare pentru actele de violență la care fuseseră supuși înainte sau pur și simplu din obișnuință, atacă mica lor ceată.

Spaniolii nu încearcă deloc să înțeleagă comportamentul agresorilor. Prima lor reacție e represiunea. Ard imediat toate locuințele tribului și în amintirea acestui episod numesc locul Puerto Quemado, Portul Ars. Obținând totuși câteva informații despre ceea ce vor să afle, părăsesc Puerto Quemado pentru acel Sud necunoscut.

Între timp, asociații lui Pizarro rămași la Panama sunt neliniștiți că n-au primit încă vești de la Pizarro. Nemaiputând răbda, echipează repede o altă corabie, de construcție mai recentă, recrutează fără greutate o nouă ceată de aventurieri și, în pofida vânturilor potrivnice care bântuie în Pacific în anotimpul acela, se avântă în căutarea acolitului lor.

Părintele Hernando de Luque, reținut de funcțiile lui și poate și de teamă și Pascal de Andagoya rămân la Panama. Expediția are în frunte un *alter ego* al lui Pizarro, Diego de Almagro.

Fără mari greutate, el ajunge cu oamenii lui la Puerto Quemado. O mică barcă este lăsată la apă pentru a se duce pe uscat să culeagă informații noi despre ce se întâmplase cu Francisco Pizarro și cu echipajul lui. Indigenii – și cine n-ar înțelege-o? – se grăbesc să-i atace la rândul lor, luându-i poate drept aceiași albi care le-au distrus căminele cu câteva săptămâni înainte.

În timpul acestei lupte, Diego e lovit de o suliță care îi provoacă o rană serioasă. Își pierde în această împrejurare ochiul stâng. Fără să-i pese deloc de rană, hotărăște totuși să-și

---

⁴ Denumire dată pădurilor ecuatoriale veșnic verzi din bazinul Amazonului, (n.tr.).

continue cercetările în căutarea lui Pizarro. Până la urmă îl întâlnește, la 24 iunie 1525, aproape de gura fluviului Biru și, după ce s-au învoit din nou, reiau împreună drumul spre Panama, unde sosesc la 12 iulie 1525. Despre cele întâmplate atunci lui Pizarro, înainte de a-l fi întâlnit pe Diego de Almagro, relatările diversilor cronicari contemporani variază. Unii afirmă că el s-ar fi abătut din drum rătăcind timp de două sute patruzeci de zile înainte de a reveni la Piru. Alții, că a ajuns mult prea la sud, în golful Guayaquil. Alții, în sfârșit, că a mers până la gura fluviului Chicama.

Pe vremea aceea, aproape toată coasta Perului era populată și nici un document nu menționează contactele lui Pizarro cu indigenii în cursul acestei prime călătorii. E puțin probabil să fi atins efectiv pe această coastă.

Eșecul parțial al acestei prime călătorii n-a stins patima pentru aur a celor patru oameni. Departe de a renunța, ei hotărăsc să organizeze o nouă expediție, deoarece încă de pe acum au putut ajunge mai departe decât reușise Pascal de Andagoya. Pe lângă aceasta, puținele obiecte de aur masiv adunate ici și colo din locuințele indigene în cursul celei dintâi călătorii n-au făcut decât să le sporească și mai mult frenezia.

Din moment ce exista puțin aur aici, iar indigenii vorbeau de bogățiile unui imperiu al sudului, ce comori trebuie să ascundă acest imperiu!

În martie 1526, asociații se întâlnesc din nou în taină la locuința părintelui de Luque. Diego de Almagro știa acum că norocul i-a bătut la ușă. El și ceilalți sunt gata să-și pună în joc viața sau avutul lor modest pentru a-și îndeplini planul. Cu toții împreună încheie bilanțul aventurilor pe mările sudului. Ei n-au descoperit porțile spre acea civilizație despre care li se vorbește, dar și-au însușit deja aur de la cele câteva triburi întâlnite pe coasta sud-americană și pentru ei aceasta e important.

Noua expediție se anunță sub auspicii fericite. Părintele Hernando de Luque, foarte solemn, se ridică deodată și, cu un zâmbet vag, își anunță prietenii că-i gata să le destăinuie o veste minunată.

Guvernatorul din Panama s-a opus celei de a doua expediții, totuși, el, părintele de Luque, a putut, datorită relațiilor lui excelente cu înalta societate panameză, să obțină autorizația oficială de a organiza această nouă călătorie spre necunoscut.

— Până la urmă ne-au dat blestemata asta de autorizație, dar

nu mai trebuie să contăm pe prezența la bord a pilotului. Nu mai vor să ne ajute să navigăm.

Era o lovitură grea pentru asociați, căci *piloto mayor* era personajul cel mai important în aceste regiuni tropicale. El era cel care călăuzea corăbiile prin apele necunoscute, după unele secrete de navigație, pe care în cele mai multe cazuri le deținea în exclusivitate. Refuzul de a le pune la dispoziție acest om important făcea să scadă șansele expediției.

Dar aceasta însemna să nu cunoști șiretenia și voința infailibilă ale celor patru complici. În schimbul mai multor promisiuni, ei reușesc să-și asigure prezența la bord a unui alt renumit pilot, originar din Moguer, Bartolome Ruiz.

În aceeași seară, un nou comandant este numit ca să conducă a doua călătorie. Voturile se îndreaptă în unanimitate spre Francisco Pizarro, care pare desigur capabil să ducă la bun sfârșit acțiunea. Pentru mai multă siguranță, tovarășii lui hotărăsc ca Pizarro să nu plece doar cu o corabie, ci cu două.

Cei patru oameni folosesc din plin zilele care urmează acestei reuniuni pentru a achiziționa în orașele din Panama merindele, uneltele, armele și munițiile necesare.

Diego de Almagro recrutează chiar, fără greutate, o sută șaizeci de oameni care vor alcătui echipajul.

Toate acestea costă foarte scump și asociații nu mai au deloc fonduri. Nici o piedică! Ei reiau contactul cu acela care va fi de aci înainte bancherul întregii aventuri, un om fascinat de imensele perspective pe care le întrevede, Caspar de Espinoza, actualul primar al orașului Panama. Fără să cârtească, el le avansează banii necesari.

La 26 martie 1526, toate pregătirile sunt terminate și cele două corăbii părăsesc portul.

Prima parte a călătoriei se desfășoară bine, fără incidente și Pizarro ajunge la gura fluviului Piru, pe care îl știe deja. Schimbându-și tactica, hotărăște să rămână acolo cu una din corăbii și o puternică garnizoană înarmată, în timp ce-i cere pilotului său Bartolome Ruiz să continue explorarea spre sud.

Între lunile mai și iunie 1526, pilotul Ruiz va ajunge până la gura fluviului Santiago, la capătul sudic al Columbiei, descoperind, în trecere, golful San Mateo și insula del Gallo, la 1°51', latitudine nordică toate fiind puncte geografice pe care occidentalii le văd pentru prima dată.

Și apoi vine ziua cea mare. La 21 septembrie 1526, pilotul

Ruiz, care a părăsit Puna cu puțin timp înainte, ajunge cu nava sa în larg în dreptul locului unde se află azi orașelul de frontieră Tumbes.

Atunci se produce un eveniment care, doar el singur, va răsturna fața lumii din epoca aceea. Marinarul de veghe, care nu înceta să scruteze coasta pustie, începe deodată să strige arătând emoționat spre un mic punct pe ocean.

Echipajul află repede vestea și, cu toate pânzele sus, corabia se îndreaptă cu viteză spre punctul care se dovedește a fi o ambarcațiune mare, din cele îndrăgite de indienii de prin partea locului, ambarcațiune construită din lemn de balsa⁵. Aceasta înainta repede spre nord, dar cei unsprezece oameni care o manevrau se opriră uluiți, văzând cum apar deodată în lumea lor alte făpturi, atât de asemănătoare cu ei, dar cu pielea de altă culoare. Oamenii aceștia nu văzuseră niciodată albi. Mărturiile ulterioare ne informează că indienii erau desigur surprinși, dar deloc speriați. Într-adevăr, învățămintele religiei lor spuneau că zeii vor reveni într-o zi pe pământ la bordul unor corăbii uriașe. Corăbiile sosiseră, deci nu puteau fi alții, bineînțeles, decât acești zei.

Cele două ambarcațiuni ancorează una lângă alta. Doi indieni intimidați firește, dar fără a fi agresivi, se urcă la bordul corăbiei „zeilor”. Echipajul nu-și poate înăbuși strigătele de bucurie. Băștinașii din acea regiune sunt împodobiți din belșug cu aur, acel fabulos metal pentru care au înfruntat atâtea pericole. E vorba, într-adevăr, de negustori care se duc să vândă în ținuturile dinspre nord perle, aur, argint, țesături minunate din lână sau bumbac, bogat împodobite, precum și fructe și legume. Dar spaniolii nu-și iau ochii de la podoabele de pe piepturile lor, de la brățările și colierele care strălucesc sub soarele cald al mărilor sudice.

Fără nici o rețineră, băștinașii își schimbă giuvaierele pe mărfurile de proastă calitate oferite de spanioli și vorbesc de regatul lor, care corespunde celui paradis fabulos imaginat la adunările din locuința tainică a părintelui de Luque din Panama.

Purtător al prețioasei sale descoperiri și al dovezilor smulse indienilor, Bartolome Ruiz se grăbește să se întoarcă la gura fluviului San Juan, unde i-a lăsat pe Pizarro și pe oamenii săi. Îi regăsește ușor și, de la bun început, îi destăinuie lui Pizarro

---

⁵ Copac din America Centrală, cu lemn foarte ușor (densitatea 0,15). Folosit îndeobște la construcția unor ambarcațiuni, (n.tr.).

existența acolo, mai la sud, a unor comori extraordinare. Se poate chiar să fi adus cu el câteva eșantioane?

Diego de Almagro nu știe încă nimic despre aceste descoperiri. În octombrie 1526, așa cum se stabilise înainte de plecarea celor două ambarcațiuni, el sosește la San Juan având un echipaj de nouăzeci de oameni recrutați de curând. Pizarro și Ruiz îi destăinuie descoperirea, la care se gândeau de atâtea săptămâni. Almagro stă ca pe ghimpi. Acoliiții lui îl însărcinează să se întoarcă la Panama cu prețioasele comori luate de la cei unsprezece negustori și să-i informeze pe ceilalți despre descoperirile lor. Îi cer de asemeni asociatului lor să le facă rost de oameni de rezervă ca să-i înlocuiască pe cei care au căzut bolnavi sau au murit în timpul primei campanii, precum și de fonduri pentru a aproviziona o nouă expediție.

Dar așteptarea veștilor din Panama, după plecarea lui Diego de Almagro, înseamnă mai mult decât pot suporta inimile slabe ale celor doi tovarăși însetați de aur și pietre prețioase.

După sfaturile lui Bartolome Ruiz, Francisco Pizarro se hotărăște să continue singur expediția spre sud și să-și instaleze tabăra de bază – cum ar spune aventurierii moderni – pe insula del Gallo, acest loc fiind mai sănătos și mai ușor de apărat decât coasta.

La o lună după sosirea lui Diego, Pizarro a și părăsit gura fluviului San Juan, îndreptându-se spre insula Cocoșului (*gallo* – în spaniolă). Faptul acesta dovedește graba lui de a pune mâna pe comorile pe care le bănuiește că există.

În timpul instalării lui, Diego de Almagro sosește la Panama cu o modestă comoară, sustrasă din ținuturile sudice pentru acționarii întreprinderii și un dar destinat soției guvernatorului Pedro de los Rios. Nu-i vorba de un strălucitor smarald, nici măcar de un breloc de aur masiv, ci de un ghem de bumbac, în care un membru mai glumeț al echipajului, al cărui nume ne-a parvenit, Juan de Saravia, a strecurat un bilețel. În acest bilețel se spune pe șleau aceasta:

*Așadar, domnule guvernator,
Privește bine (darul) în întregime,
Să se ducă acolo cuceritorul Și să rămână aici măcelarul.*

Avertizat prin acest ingenios procedeu de soarta ce-i așteaptă pe oamenii expediției, guvernatorul refuză să le acorde protecția

sa asociaților și hotărăște imediat plecarea a două corăbii, sub comanda pilotului Tafur, cu misiunea de a-i căuta pe Pizarro și oamenii lui și de a-i aduce înapoi.

Tafur ajunge la insula Cocoșului cu ordinul guvernatorului. Pizarro încearcă să-l convingă pe acest om de fabuloasele comori ce-l așteaptă acolo, în acel imperiu din sud pe care l-a descoperit. Dar oamenii sunt obosiți; a trecut deja multă vreme de când au plecat și cuvintele frumoase nu le mai sunt de ajuns. Ei nu vor decât aur. Constatând cu amărăciune eșecul făgăduielilor lui, Pizarro, întins alene pe o plajă, trage deodată cu vârful spadei o linie lungă pe pământ.

— Pe aici e drumul înapoi spre Panama, unde, odată ajunși, o să fim din nou săraci și nenorociți, spune el deodată, arătând spațiul situat la nordul liniei.

Indicând apoi jumătatea sudică a pământului, el declară, ridicând capul și luând un ton mândru și orgolios, ce nu admite nici o replică:

— Pe aici e drumul spre sud, care ne va face bogați și puternici. Cei care se simt adevărați spanioli să mă urmeze și să treacă linia spre a ajunge în sud.

Bartolome Ruiz, care a înțeles imediat la ce se poate spera coborând spre sud, nu șovăie deloc și se alătură lui Pizarro. Va fi urmat de alți treisprezece gentilomi⁶. Restul grupului s-a alăturat să rățăcească jalnic pe apele Pacificului, chiar dacă li s-a ivit în cale o biată barcă încărcată cu aur și preferă să se întoarcă din drum și să revină la Panama cu Tafur.

Pizarro se îmbarcă cu oamenii lui pe corabia care i-a adus în insula Cocoșului și se îndreaptă spre sud. Echipajul este redus la minimum necesar și călătoria se anunță foarte anevoioasă. Dar amintirea aurului zărit la neguțătorii din acel regat necunoscut îi îmbărbătează.

Pe drum ei descoperă insula Gorgona, în fața actualei provincii Cauca, din Columbia. Acolo, Pizarro, care nu mai are decât această singură ambarcațiune, ține să coboare pe uscat cu patru oameni. Celorlalți le cere să se întoarcă la Panama, sub comanda credinciosului Bartolome Ruiz, ca să obțină indispensabila colaborare a guvernatorului din Los Rios.

---

⁶ Pedro de Alarcon, Alonso, Briceno, Pedro de Candia, „Grecul” Andon de Carrion, Francisco de Cuellar, Garcia de Jerez, Alonso de Molina, Cristobal de Pelalta, Martin de Paz, Nicolas de Rivera, Domingo de Soraluce, Juan de la Torre, Francisco de Villa fuerte. (n.a.).

Ceilalți, convinși de succesul celui pe care l-au considerat întotdeauna drept comandantul lor, se înapoiază cu regret la Panama. Acolo, autoritățile nu mai vor să audă vorbindu-se de fostul porcar, stăpânit de această nebunească febră a aurului.

Planul cel frumos e gata să eșueze, când, datorită influenței asupra autorităților locale, părintele Hernando de Luque reușește să smulgă consimțământul, după șase luni de aprige discuții.

În noiembrie 1527, îndârjiții partizani ai cuceririi obțin în sfârșit o corabie bună și pleacă din nou, sub ordinele pilotului Ruiz, spre insula Gorgona. De aici sunt recuperați exilații voluntari, care începuseră să se întrebe în mod serios dacă nu cumva cei din Panama nu-i uitaseră și dacă n-o să-și încheie aici aventura în mod jalnic.

Pe drum, aventurierii vor descoperi golful Guyaquil, orașul Tumbes, golful Paita, gurile fluviilor Chira, Santa și San Juan de Chinchu, care străbat imperiul incaș. De altfel, aici, aproape de acest ultim fluviu, spaniolii se vor apropia în sfârșit de bogatul imperiu.

Pe baza câtorva indicații ale indigenilor, ei se hotărăsc să se întoarcă din drum și să ancoreze la capătul nordic a ceea ce ar fi azi Peru, doar la o bătaie de tun de un sătuc căruia indienii îi spun Paita și care poartă și azi acest nume.

Aici, indienii *capullanos*, care trăiesc în această regiune, îi primesc ca pe niște divinități. Indienii, cărora nu le vine să-și creadă ochilor, îi iau drept trimiși ai Dumnezeuului lor. În cursul acestor prime contacte, ei au lansat faimosul „Zei albi s-au întors!”, care încă și azi ridică nenumărate și dificile probleme istoricilor și arheologilor moderni, căci dacă băștinașilor li se părea că acești „Zei albi” au revenit, înseamnă că ei mai veniseră înainte. Or, toate relatările epocii arată că Pizarro a fost primul om alb care a debarcat, cel puțin în mod oficial, pe aceste țărmuri.

De acum înainte convinși de existența unui regat fabulos, Pizarro și oamenii lui se hotărăsc să se întoarcă la Tumbes, însoțiți de indienii care s-au gătit cu podoabele lor cele mai de preț. Ajung astfel într-un oraș în mare efervescentă. Spaniolii află foarte curând că șeful regiunii, *cacique*, poartă un război împotriva indigenilor de pe apropiata insulă Puna. Toți hotărăsc să se pună la dispoziția *cacique*-ului. Pentru acești oameni înarmați până în dinți, despre care bieții băștinași nici n-au auzit vreodată vorbindu-se și care seamănă moartea de la distanță,

războiul nu-i greu.

Cacique-ul obține foarte repede o victorie completă, deși nu tocmai onorabilă. El nutrește de aci înainte o mare simpatie pentru acești noi zei, veniți de nu se știe unde. Căpetenia ține să le mulțumească pentru prețiosul lor efort de a-l sprijini. Bădăranii spanioli rămân înmărmuriți în fața darurilor oferite de el. La picioarele lor se vor etala, ca un extraordinar covor, obiecte minunate din aur masiv, argint, perlele cele mai fine și smaraldele cele mai mari extrase din minele apropiate. Pascal de Andagoya văzuse deci bine și stăruința lor este astfel răsplătită.

Dar la vederea tuturor acelor splendori, setea lor de aur, departe de a se potoli, va spori nemăsurat. Oamenii stau ca pe ghimpi. Ei vor să continue numaidecât o cucerire atât de bine începută.

Francisco Pizarro nu se împotrivește acestei hotărâri, dimpotrivă. Dar el știe că această cucerire trebuie pregătită. Se hotărăște să se întoarcă la Panama pentru a-i înștiința pe cei care i-au acordat încredere și pentru a le aduce dovada convingătoare a propunerilor sale. Lasă în sat pe doi din oamenii lui, Garcia de Jerez și Alonso de Molina, ca să învețe limba vorbită în aceste locuri și să culeagă informații despre tot ce-i poate interesa pe conchistadori, când vor trece din nou pe acolo.

Iată-i întorcându-se la Panama. Spaniolii aduc cu ei pe corabie câțiva băștinași, printre care un indian pe care l-au botezat Felipillo și care va deveni tălmăciul oficial, ca și câteva lame, animale care i-au surprins atât de mult și pe care Occidentul din vremea aceea nu le cunoștea încă.

Acest neobișnuit echipaj care a apărut într-o frumoasă dimineață a lunii august 1528 în fața portului Panama prevestește fabuloasa epopee care avea să urmeze.

AURUL ISABELEI

La Panama, vestea descoperirilor lui Pizarro și a oamenilor săi s-a răspândit pe străzi cu iuțeala fulgerului. Toată lumea vrea să-i vadă, dar ei se hotărăsc să se ducă mai întâi la guvernator, care, târziu, desigur, le-a oferit concursul.

El nu credea în existența acestui imperiu din sud, ale cărui bogății potențiale îi erau lăudate cu atâta patimă, dar acum, pus în fața evidenței, adică a grămezilor de aur și de smaralde etalate sub ochii lui, nu mai poate nega existența reală a acestui imperiu și, lăsându-și baltă toate treburile, îi primește pe aventurieri. Ajunge chiar să accepte darurile aduse de Pizarro și-l ajută să se întoarcă la curtea Spaniei, spre a-și prezenta descoperirile.

Dorințele conchistadorului se împlinesc, deci, așa cum plănuise înainte de plecare și, în octombrie 1528, marea călătorie, aceea care poate hotărî totul, se realizează în sfârșit. Însoțit de Pedro Candia, de câțiva indieni pe care i-a adus din regatul său din sud și de acele ciudate lame care au stârnit curiozitate în Panama, Pizarro va părăsi portul Darien, luând drumul Spaniei.

Cu extraordinarele știri pe care le aduce, Pizarro se așteaptă să fie primit cu brațele deschise, ca un erou, pe pământul lui natal, ale cărui țărături începe să le întrevadă cu emoție. Realitatea va fi, vai, mult mai puțin veselă decât aceea prevăzută.

De cum descinde în portul Sevilla, unde corabia lui a ancorat, Pizarro e arestat de autorități. E dus imediat, fără rușine, într-o celulă a închisorii din oraș. Frumoasă primire pentru un conchistador!

Vina? Nenumăratele datorii pe care le făcuse în vederea ultimei lui călătorii și pe care nu le-a putut încă restitui. Creditorii nu se mulțumesc cu promisiuni frumoase, chiar dacă acei câțiva indieni, împreună cu vasele lor de aur, se află acolo spre a

dovedi veracitatea afirmațiilor lui Pizarro. Ceea ce vor ei sunt ducați, bani peșin. Or, Pizarro n-are bani. El trebuie astfel să sufere înțemnițarea umilitoare din țară. Visurile lui frumoase, făurite cu răbdare în cursul lungii lui călătorii de întoarcere se destramă brutal, acolo, în țara sa.

Nu va rămâne multă vreme între cele patru ziduri în care autoritățile din Spania îl închiseseră. Într-o zi din luna decembrie 1528, deși tot nu-și achitase datoriile, i se dă deodată drumul din temniță, fără să poată înțelege cui îi datora eliberarea lui neașteptată. Oare părintele de Luque sau altul din fideliu lui, rămași acolo, aflând de nenorocirea sa, va fi adunat suma necesară? Pizarro nici nu îndrăznește să mai creadă, supărat fiind de o întoarcere atât de puțin glorioasă.

Această eliberare, va afla nu peste multă vreme, o datorează de fapt unei femei, care nu-l cunoștea înaintea acestei aventuri, dar care crede în el și în descoperirile lui și care de aci înainte nu va înceta să-i acorde cu dărnicie sprijinul: însăși regina Isabela de Aviz.

Regina Isabela și regina mamă, pe care a câștigat-o cauzei ei, aranjează, după tratative tainice, ca regele Carol Quintul al Spaniei să-l primească pe Pizarro într-o vizită oficială. Clipa atât de mult așteptată va fi emoționantă, iar conchistadorul va căuta să obțină bunăvoința Curții. De aceea, încă de la prima întrevedere, pe care n-o mai spera, etalează la picioarele suveranului și ale reginei somptuoasele piese de aur și de argint ale comorii încașe, smaraldele și alte bogății pe care și le însușise și prezintă Curții uluite indienii puțin speriați de atâta agitație, ca și enigmaticele lame, despre care spaniolii nu auziseră niciodată vorbindu-se până la sosirea lui.

El oferă toate aceste bogății suveranului cu o generozitate nu lipsită de un interes ascuns, deși acesta n-a făcut pentru el încă nimic. Gestul nu-i gratuit, căci Pizarro, care știe să evoce cu înflăcărare perspectivele incommensurabile ale lui „Biru”, își imploră gazdele regale să-i acorde sprijinul spre a duce la bun sfârșit cucerirea pe care o întrevade și capturarea comorilor de dincolo de mări.

Regele Carol Quintul e mult prea ocupat cu războaiele pe care le poartă împotriva armatelor franceze și italiene ca să se ocupe de planurile, încă utopice pentru el, ale lui Pizarro. Desigur, propriile lui armate îl costă foarte scump; are puțini bani și resursele potențiale ale acestui „Biru” n-ar putea fi decât

providențiale în acele timpuri grele, dar pentru rege e prea mult, de aceea nu poate adera la acel proiect, așa cum Isabela îl îndeamnă s-o facă.

Totuși, fapt esențial, nu spune nu, dar o împuternicește pe soția sa mult iubită, blânda Isabela de Aviz, să se ocupe de acest domeniu.

Pentru Francesco Pizarro, această împuternicire este un noroc, fiindcă în taină, regina Isabela este complicea lui. Ea știe tot ce poate obține de pe urma cuceririi ce i s-a propus. Devenind puternică prin noua sa însărcinare, ea nu șovăie să-l aducă pe căpitanul Pizarro în palatul ei regal înălțat la Toledo. Aici, la 26 iunie 1529, ea hotărăște să-i acorde sprijinul său oficial și suveran.

SPRIJINUL ISABELEI

Documentele care s-au schimbat între regină și conchistador ne-au parvenit. Ele sunt foarte explicite și subliniază faptul că Pizarro este însărcinat să descopere, să cucerească și să ocupe ținuturile necunoscute ale provinciilor Tumbes și din mările din sud, denumite Castilla del Oro.

În schimb, căpitanului Pizarro i se acordă funcția de guvernator, căpitan general, conchistador comandant al Perului. El va primi, drept răsplată pentru serviciile aduse regatului Spaniei, o rentă anuală de 725 000 maravedis și va fi autorizat să cucerească pentru propria sa folosință un teritoriu ce se întinde de la Santiago de Teminpuilla (azi în Ecuador) două sute de leghe mai la sud, mărginit de fluviul San Juan, până la Chincha (azi în nordul Perului).

Toate aceste amănunte clare și precise sunt consemnate amănunțit în document. Cât despre prietenii lui Pizarro, care l-au susținut de la început, nici aceștia nu sunt dați uitării de comandantul lor, care le pledează cauza în fața reginei.

Isabela de Aviz îi acordă lui Diego de Almagro titlul de cavaler și de guvernator al provinciei Tumbes. Pentru serviciile aduse el va primi o soldă anuală de 300 000 maravedis.

Părintele Hernando de Luque este numit vicar al provinciei Tumbes – singura cunoscută pe vremea aceea – și protector al indienilor. Curios protector, de altfel! El va primi o rentă anuală de 1 000 ducăți. Pilotul Bartolome Ruiz, care până atunci a jucat un rol esențial, primește din partea reginei o soldă anuală de 75 000 maravedis.

Credinciosul tovarăș al lui Pizarro, cel care l-a însoțit până la Sevilla, Pedro de Candia, este răsplătit cu dărnicie cu titlurile de căpitan și cavaler. Pizarro n-a voit să-i uite nici pe tovarășii săi, care l-au urmat pe insula del Gallo și dobândește pentru ei titlurile de cavaleri ai curții. Cum unii dintre ei erau deja cavaleri la începutul acelei cuceriri, regina Isabela le acordă cu generozitate titlul nespus de mult râvnit în epoca aceea de cavaler al Spadei de Aur.

Acest contract fabulos, care va hotărî viitorul lumii, e semnat între Isabela de Aviz și căpitanul Francisco Pizarro în 1529. În el nu se specifică însă doar recompensele cuvenite

conchistadorilor. Sunt indicate de asemeni obligațiile acestora din urmă față de coroana regală, îndeosebi obligațiile financiare. E vorba de un adevărat contract comercial, foarte asemănător contractelor moderne.

Regina Isabela îi acordă încredere deplină lui Pizarro; dar, foarte scrupuloasă cu bunurile coroanei, preferă să-l numească ea însăși pe vistiernicul provinciei Tumbes, un om de încredere al coroanei. Acesta este Alonso de Riquelme, care e numit controlor al veniturilor regale din ținuturile din sud. El va fi ajutat în dificila sa îndatorire de un inspector al vistieriei, Garcia de Salcedo, numit, ca și el, de către regină.

Toate acestea fiind spuse și scrise, Pizarro trebuie ajutat să-și pregătească viitoarea și decisiva sa expediție, în acest scop, regina îl va mai primi o dată pe Pizarro și-i va acorda ceea ce el aștepta de la început și ceea ce constituia motivul pentru care venise în țara sa, Spania, adică cei 300 000 de maravedis, care îi vor da posibilitatea să cumpere corăbiile necesare și să le echipeze, 200 000 ducați pentru hrană și muniții, douăzeci și cinci de cai și douăzeci și cinci de iepe de rasă pură. Ea îl va mai autoriza de asemeni pe noul guvernator al Perului să angajeze voluntari și să transporte, fără vreo taxă, cincizeci de sclavi negri și un grup important de delincvenți.

Datorită tuturor acestor lucruri, datorită eforturilor acestei regine cutezătoare, cucerirea Lumii Noi va putea începe. Regele Carol Quintul, care se tot războiește cu francezii și italienii, nu știe nimic despre aceste pregătiri pe care Isabela a ținut să le susțină personal.

La curtea reginei, Pizarro va avea o întâlnire foarte importantă, pe care n-o va uita niciodată și care îi va servi drept lecție de conduită în timpul cuceririi Perului. El îl va întâlni pe marele Hernan Cortes⁷, omul care a descoperit regatul aztecilor, regatul Mexicului.

Cortes a adus Spaniei sume fabuloase și un prestigiu fără seamăn în lume în epoca aceea. Cortes ar fi trebuit, deci, să fi devenit un personaj important în țara sa, bogat, adulat de popor. Cel puțin așa gândea Pizarro.

Or, pe cine întâlnește Pizarro?

Un omuleț vlăguit de timpuriu, dezamăgit de compatrioții săi

---

⁷ Hernan Cortes (1485—1547) a pornit în 1518 la cucerirea Mexicului și a distrus imperiul aztecilor (1521). Înapoiat în Spania în 1541 el a căzut în dizgrație, (n.tr.).

și de înlăturarea sa de la conducerea Mexicului încredințată unui vicerege fără vreo legătură cu această țară. Această imagine îl va urmări pe Pizarro, pe tot parcursul cuceririlor sale, ceea ce va explica mai târziu intransigența sa.

Deocamdată, nu poate fi vorba de dizgrație, fiindcă, iată, el, modestul porcar, se află în fruntea unui imperiu, pe care nu va întârzia să-l mărească.

De altfel, începe să nu se mai simtă în largul lui în Spania și ia hotărârea să se întoarcă în Panama ca să duca vestea cea bună asociaților săi. În mare grabă sunt cumpărate și echipate câteva corăbii noi și sigure.

În ziua sfântului Ioan a anului de grație 1531, guvernatorul Pizarro și trupele lui părăsesc încă o dată țărmurile provinciei Panama, unde ajunseseră cu puțin timp înainte, îndreptându-se spre sud, acel sud al pietrelor prețioase și al aurului.

Călătoria nu-i deloc ușoară. O furtună foarte puternică va împiedica corăbiile să ajungă la Tumbes, prima țință a expediției lor. Ea îi aruncă pe un țărm foarte neted, neaccidentat, în dreptul provinciei numită astăzi Esmeraldas⁸ - o să înțelegem de ce - din Ecuador.

Pizarro și oamenii săi sunt siliți să debarce, așteptând să se îmblânzească vremea. Ca să le treacă timpul mai repede, înainte de a pleca din nou, oamenii aceia, care nu se dau în lături de la nimic, se hotărăsc să prade toate satele pe care le pot întâlni prin jur. De altfel, nu întâmpină greutăți, deoarece majoritatea indienilor din ținut, care văd pentru prima oară oameni cu pielea albă, purtând căști, înarmați cu spade și lănci, uneori călări pe animale curioase, se tem și fug.

Ei preferă să abandoneze noilor zei toate bogățiile dobândite după secole de trudă și strădanii.

Spaniolii, care încă nu știu ce-i așteaptă, nu se lasă rugați și îngrămădesc toate giuvaierele pe care pot pune mâna, fie de la indieni, fie din templele bogat împodobite.

Cu vremea, începe să se adune o fabuloasă comoară de pietre prețioase, aur și argint. Această comoară ar fi putut fi și mai importantă dacă conchistadorii n-ar fi fost atât de neștiutori. Ei s-au încrezut orbește, ne spun cronicarii epocii, într-un călugăr dominican, care îi asigura, nu se știe pe ce temei, că pietrele prețioase veritabile se puteau detecta izbindu-le violent cu o greutate. Dacă se spărgeau, nu prezentau nici un interes. Dacă

---

⁸ *Smarald*, în spaniolă, (n.a.).

rezistau, atunci puteau fi păstrate, fiind pietre prețioase adevărate. Nenumărate pietre foarte frumoase, deși perfect autentice, n-au suportat, desigur, fără stricăciuni un astfel de tratament, datorat ignoranței și prostiei.

Aceasta nu i-a împiedicat pe spanioli să bage în buzunare, după ce au văzut cu ce s-au ales în urma incursiunii lor rapide, peste 20 000 pesos⁹ de aur, sumă considerabilă pentru vremea aceea. Oricare dintre ei ar fi fost dornic să-și însușească întreaga sumă, dar măcar la început trebuiau să țină seama de coroana regală și să respecte – cât de cât – termenii contractului semnat la Toledo între regină și Pizarro.

Greaua răspundere a acestei prime împărțiri i-a revenit lui Pizarro însuși. Fiecărui membru al echipajului i s-au plătit sume foarte importante; un procent de 20 este reținut din pradă constituind. Partea Coroanei, iar restul, care reprezintă oricum ceva mai mult decât niște biete firimituri, este împărțit cu mărinimie între conducătorul expediției, rudele lui apropiate și prieteni.

Condițiile climaterice nu întârzie să se amelioreze și cele trei corăbii, care nu transportă decât tot o sută optzeci de oameni și treizeci și șapte de cai, părăsesc țărmurile provinciei Esmeraldas ca să coboare spre sud, unde clima e mai dulce.

Marea e acum liniștită, vremea mai blândă și în puține zile mica armadă spaniolă ajunge în sfârșit în golful San Mateo. Aici, toată lumea debarcă, atrasă de cuceririle precedente și mășăluiește spre orașul Coaque, despre care l-a auzit vorbind pe indigeni (și care există și acum tot pe teritoriul Ecuadorului).

---

⁹ Un *peso* de aur din vremea aceea este echivalentul a 4,18 grame de aur fin de azi, (n.a.).

JAFURILE DIN SUD

Bineînțeles că, odată ajunși în oraș, spaniolii îi jefuiesc cu mare bucurie. Doar acest jaf le aduce, potrivit conchistadorului Jerez, peste 15 000 pesos de aur și 1 500 marcos de argint, deci, dacă îi convertim în valori moderne, modesta pradă de 62,5 kg de aur și 345,15 kg de argint.

În ceea ce-l privește pe vărul lui Pizarro, Pedro, acesta preferă să fie mai realist și menționează în documentele care ne-au rămas de la el în legătură cu prada luată de spanioli nu greutatea, ci valoarea în moneda epocii, adică numai din jefuirea orașului Coaque modesta sumă de 200 000 castellanos. Pentru a o converti aproximativ în moneda actuală, în dolari de pildă, trebuie s-o înmulțim cam cu 15, ceea ce ne dă o pradă de ordinul a 3 000 000 dolari de azi.

Și acesta nu-i decât începutul!

Obiectele strânse trebuie să fi fost fabuloase, deoarece chiar Pedro Pizarro scrie în relatarea sa că prada cuprindea, între altele, *multe coroane din aur, în genul coroanelor imperiale*.

Dar pentru Pizarro și oamenii lui, Coaque nu poate fi decât un început. N-au venit de așa departe pentru o pradă atât de mică!

Trupele se îmbarcă din nou și se îndreaptă de astă dată spre orașul care va rămâne în istorie ca prima cucerire a Perului de către Occident, spre Tumbes. Aici, Pizarro și oamenii lui vor fi primiți ca niște eroi, ca niște binefăcători așteptați dintotdeauna, ca noii „Zei albi”.

Băștinașii, care n-au putut fi preveniți de localnicii din Coaque, nu știu cu cine au de a face cu adevărat și încep din capul locului să-i ofere lui Pizarro două tunici superbe, în întregime împodobite cu motive de aur și argint.

Trebuie să spunem că Tumbes, deși foarte îndepărtat de capitala incașilor, Cuzco, este considerat o cetate extrem de bogată, unde se află o solidă fortăreață incașă, un templu al Soarelui și o mănăstire în care trăiesc preoții Soarelui.

Totuși, nu se știe azi din ce motiv indienii încep foarte curând să nu mai aibă încredere în oaspeții lor. Ca pe tot întinsul imperiului, renumitul templu, mănăstirea, precum și toate edificiile oficiale trebuie să fi fost acoperite cu plăci de aur și pline cu daruri bogate. Or, când spaniolii își fac apariția acolo, nu

găsesc aproape nimic în afară de câteva obiecte de mică importanță.

Prada însușită în acest oraș foarte important al imperiului se ridică la numai 2 000 pesos de aur, după spusele cronicarilor, cam dezamăgiți. De altfel, probabil tocmai aceste neînsemnate bogății l-au mâniat atât de mult pe Francisco Pizarro, atunci când conchistadorii au ajuns în sfârșit în inima imperiului incașilor, încât l-au determinat să distrugă aproape tot ce-i cădea sub mână. De aici înainte îl va interesa în cel mai înalt grad doar Cuzco, capitala însăși.

Fără să întâmpine nici o împotrivire serioasă, spaniolii ajung în sfârșit la Cuzco, pe data de 15 noiembrie 1533, abia după un an de la sosirea lor în Cajamarca, orașul din nordul Perului. Aici se vor odihni câteva zile, înainte de a porni într-o expediție de pedeapsă împotriva generalului incaș Quizquiz, care se îndreaptă spre nord, spre Quito, ca să scape împreună cu trupele sale.

Nu se știe încă precis ce au întâlnit spaniolii la Cuzco în acea vestită zi de 15 noiembrie, deoarece singurul document ce ne-a parvenit despre acest eveniment, acela al lui Pedro Pizarro, nu-i prea clar, fie că aceasta a fost sau nu intenția autorului său.

Nu suntem siguri decât de faptul că cele mai importante bogății, cele din templele Soarelui și Lunii, au dispărut complet cu puțin timp înainte de sosirea spaniolilor, ca și mumiile incașilor decedați și ale soțiilor lor, care erau întreținute cu o atenție deosebită. Totul a fost îngropat cu grijă în anumite locuri, la diferite distanțe de Cuzco, locuri care, în mare majoritate, ne-au rămas complet necunoscute. Una din cele mai fabuloase comori incașe, aceea căreia i se spune deseori *Comoara incașilor*, corespunde tocmai acestei grămezi de mumii. Și bogățiilor din cele două temple principale ale capitalei, pe care ochii occidentalilor nu le-au văzut niciodată și care rămân să fie descoperite pe viitor.

Ceea ce obțin spaniolii în Cuzco nu se datorează unor donatori generoși și dezinteresați, ci aplicării minuțioase și răspândite a torturii tuturor celor care sunt socotiți că dețin câteva bunuri.

Unul din puținii martori oculari ai epocii, Miguel de Estete, ne-a lăsat un inventar al prăzii însușite în capitală, însoțit de multe amănunte.

Din oraș, au luat mari cantități de aur și de argint, nici una de la particulari, ci toate din acele temple, oratorii,

grote și monumente unde se aflau, de altfel, în număr mic. Și-au însușit multe vase din aur și argint și, printre ele, opt recipiente de argint în care incașii depozitau griul și porumbul pentru templu. Cred că au cântărit aceste recipiente înainte de a le topi, obținând cam 25 000 marcos de argint pur¹⁰.

Au cutreierat și prin împrejurimile acestui oraș, în unele temple din apropiere, unde au găsit numeroase statui și figurine de aur și de argint, toate înfățișând o femeie în mărime naturală, foarte bine lucrate⁹ cu trăsături perfect reprezentate, întocmai ca un mulaj. Adunaseră peste douăzeci de statui de acest fel, din aur și argint, acestea din urmă fiind cu siguranță executate după imaginea adevărată a vreunei femei nobile decedate. Fiecare dintre ele avea, într-adevăr, în serviciul ei paji și slujnice modelate în aur, ca și cum stăpâna lor ar mai fi fost în viață... Au mai găsit de asemeni în acest oraș cupe uriașe și multe alte recipiente pentru băut, toate din aur și argint, minunat lucrate!

În textul lui, Pedro Pizarro nu se mai satură să tot descrie bogățiile pe care le-a văzut și care, totuși, nu înseamnă nimic față de cele ascunse. El vorbește de o fabuloasă cantitate de plăci de aur și argint pe care spaniolii le-au găsit în locuințe și care provin cu siguranță din templele orașului..!

Pedro își continua descrierea care, în unele episoade, dă impresia unui vis trăit:

„Ei (spaniolii) au găsit într-o peșteră apropiată douăsprezece bucăți de stofă din aur și argint de dimensiunile și felul celor făcute din bumbac, pe care, le purtau nobilii și cu un aspect atât de natural, încât merita să te duci să le vezi; mai descoperiră de asemeni ulcioare uriașe, făcute jumătate din lut ars și cealaltă jumătate din aur fin, dar împodobite în aceeași măsură și cu aur și cu ceramică, atât de bine alcătuite, încât dacă le umpleau cu apă, nici o singură picătură nu se putea scurge din ele și atât de bine făcute, încât trebuia neapărat să le vezi; au mai găsit acolo un fel de idol de aur pur, de care indienii s-au despărțit cu mare greutate, spunând că îl înfățișează pe

---

¹⁰ 25 000 marcos de argint corespund aproximativ cu 6 tone de argint pur, ceea ce înseamnă o pradă considerabilă, (n.a.).

cel care a fost prima căpetenie care a cucerit acel ținut. Au mai descoperit și încălțări ce fuseseră făcute din aur și pe care le purtau de obicei femeile. Au văzut și languste, ca acelea care se prind în mare, lucrate dintr-un aur foarte fin și idoli bogat împodobiți, înfățișând păsări, șopârle, chiar și păianjeni; toate gândăniile cunoscute erau reproduse în figurine de aur!”.

Pedro Pizarro, care-i însoțește pe primii exploratori jefuitori, nu poate să nu rămână uluit. Abia dacă-și poate crede ochilor și totuși tot ce vede e adevărat. Ceea ce descrie e perfect exact, lucrurile fiind verificate în bună măsură în zilele noastre.

Ca să nu iau decât un singur exemplu semnificativ, s-a dovedit mult mai târziu că splendida statuie de aur despre care vorbește Pedro Pizarro, înfățișându-l pe primul conducător al incașilor, Marco Capac, a existat într-adevăr.

Ea era purtată ca stindard de către oștile incașe. Faptul că a fost luată la Cuzco de către spanioli însemna pentru incași pierderea unui idol extrem de venerat și foarte important sau, în cazul de față, pierderea unei adevărate bătălii.

JEFUIREA ORAȘULUI CUZCO

Jefuirea capitalei continuă astfel zile întregi. Sfârșitul acestui jaf nu a fost, bineînțeles, povestit de incași, ci de un alt conchistador, martor ocular al faptelor, Pedro Sancho. Acesta era de altfel un personaj de seamă, fiind chiar secretarul lui Pizarro. El nu trăia la Cuzco, ci într-un alt oraș, Jauja, unde fusese transportată comoara. Documentul pe care l-a lăsat se numără printre cele mai prețioase.

„El (Pizarro) a dat dispoziții să se topească tot aurul care fusese strâns și transformat în bucăți foarte mici, lucru pe care indienii, obișnuiți cu acest fel de îndeletnicire, îl făcuseră foarte repede. S-a cântărit atunci ce s-a obținut și rezultatul a fost. De ceva mai mult de 580 200 pesos de aur¹¹. S-a pus deoparte cincimea Maiestății sale, adică peste 116 460 pesos de aur de bună calitate (aproape 500 kg de aur). În ce privește argintul, s-a folosit aceeași modalitate de topire a obiectelor și, după ce s-a cântărit tot metalul obținut, s-au reținut 215 000 marcos (adică aproximativ 50 tone de argint masiv). Din toate acestea, 160 000, marcos proveneau din argintul pur turnat în plăci perfect curate, restul nefiind de aceeași calitate, deoarece se prezenta sub formă de plăci și de obiecte diverse, făcute în amestec cu alte metale, la fel ca minereul pe care-l extrăgeau din mină.

Din toate acestea s-a scăzut cincimea Maiestății sale. Într-adevăr, era de mirare să vezi casa în care se afla topitoria plină de atâtea plăci de aur, cântărind 8 sau 10 livre fiecare (aproape 4 sau 5 kg) și de giuvaiere, fragmentele sau bucățile diferitelor figuri de care se foloseau oamenii aceia. Între alte lucruri deosebite, era extraordinar să observi patru oi de aur fin de talie foarte mare, precum și zece sau douăsprezece figurine de femei, având înfățișarea femeilor din această țară, toate din aur

---

¹¹ Această sumă extraordinară de aproape 600 000 pesos de aur reprezintă, în unități actuale, cantitatea considerabilă de peste 2,5 tone de aur fin (n.a.).

fin, atât de frumoase și atât de bine făcute încât ai fi putut crede că sunt vii.

Aveau o atât de mare venerație față de aceste întruchipări plastice, încât ai fi putut crede că este vorbă de nevestele în viață ale oricăruia dintre ei. Le îmbrăcau cu veșminte bogate și minunat lucrate și le adorau ca pe niște zeități; le dădeau să mănânce și vorbeau cu ele, ca și cum ar fi fost vorba de femei în carne și oase.

Aceste statui au fost trecute în cincimea Maiestății sale: Mai existau acolo și multe altele lucrate din argint, în aceeași manieră, iar pentru noi era o imensă plăcere să privim vasele mari și piesele din acel frumos argint patinat!"

Secretarul lui Pizarro, uluit de tot ce vedea, nu se poate împiedica să nu descrie astfel ceea ce reține din ultimele zile ale jefuirii capitalei incașilor. Cititorul va putea constata că nici o clipă acest martor, cel mai important, a cărui relatare am redat-o aici într-o traducere literală, nu pare jenat de faptul că tovarășii lui tolesc adevărate minunății, spre a obține doar o grămadă informă de metal prețios. Această atitudine au avut-o *toți* conchistadorii și consider că una din principalele învinuiri pe care lumea instruită și inteligentă trebuie să le-o aducă în numele istoriei este aceea de a fi distrus cele mai frumoase mărturii ale unei strălucite civilizații.

După pătrunderea și instalarea lor pe pământul american, singura modalitate de a aduce la lumină aceste extraordinare mărturii ale unei culturi evaluate nu se va mai datora decât descoperirilor întâmplătoare ale numeroaselor comori sau obiectelor prețioase din nenumăratele morminte, îngropate cu grijă în pământ sau în peșterile fostului imperiu incaș.

Oricum, conform contractului pe care îl încheiase cu regina Isabela, Francisco Pizarro a fost obligat să trimită în Spania cincimea ce-i revenea de drept, cincime care, de altfel, va fi considerabil ciuntită pe măsură ce cuceririle progresau. Bineînțeles, cea mai mare parte a acestei cincimi ajungea în regatul Spaniei sub forma neutră de lingouri. Ce s-a întâmplat cu ele? Nimeni nu știe!

Primul transport, care i-a dovedit Isabellei de Aviz că a avut dreptate susținându-l pe „porcar” sosit la Sevilla la 25 aprilie 1538. I-am dat de urmă, căci arhivele Indiilor din Sevilla nu

puteau trece sub tăcere o asemenea intrare în port. Diego de Fuente Mayor, unul din prietenii lui Pizarro, primise în grijă fabuloasa încărcătură a navei. Inventarul pe care ni l-a lăsat și care te mai poate face să visezi și astăzi este transcris în felul următor în manuscrisele din Sevilla:

„... au fost înregistrate trei oi de aur, 218 sau 219 marcos (27 până la 28 kg de aur); douăzeci statuete de femei, cu «tapaderas» (ceea ce înseamnă în traducerea neobișnuită a epocii: cu veșmintele cele mai scumpe – ceea ce-i în acord cu ce a putut vedea și descrie conchistadorul Pedro Sancho), fiecare dintre ele cântărind 95 până la 124 marcos (adică 22 până la 28,5 kg de aur); un pitic cu scufie pusă nefiresc pe cap și o coroană. Aceste efigii feminine trebuie să fi fost cam toate foarte minuțios executate, pentru că în inventar se menționează că uneia dintre ele îi lipsește un deget, fapt ce demonstrează până la ce grad era dezvoltat simțul amănuntului.

Cât privește obiectele de argint, se pare că ele erau mult mai artistic lucrate decât celelalte, dacă se pot descrie așa, astfel că ele reprezintă trei oi și păstorul lor; douăsprezece statui de femei înalte și scunde, care, ca și precedentele, erau înveșmântate cu «tapaderas» perfect ajustate, în deplină armonie cu ce am menționat în acest inventar; în sfârșit, douăzeci și nouă de vase având toate două toarte, un cap de câine și două săpăligi”.

Acest text nu constituie decât o mică parte din documentele notariale întocmite de Jose Torribio Medina, documente care includeau de asemeni obiectele provenind din prețul de răscumpărare a lui Atahualpa, din care doar o cincime a fost trimisă la curtea Spaniei și pe care am descris-o într-un alt capitol al acestei lucrări.

Fapt cert e că prada din Cuzco a fost considerabilă și aceasta judecând doar după bogățiile oficial evaluate, din care o cincime a fost expediată la curtea Isabellei și a lui Carol Quintul! Ce ar fi însemnat ele dacă am fi luat în considerație totalitatea bunurilor jefuite cu adevărat!

Valoarea totală a prăzii trimise în urma acestei prime expediții și evaluate chiar de Pedro Pizarro poate fi

apreciată azi la 580 070 pesos; „aur bun” și 215 000 marcos de argint, adică, în măsurile actuale, aproximativ 24,5 tone de „aur bun” și 50 tone de argint masiv.

Presupunând, bineînțeles, că aceste metale pure ar putea fi comparate cu valorile administrative legale, se poate aprecia că doar prada provenită din capitala Cuzco atinge suma colosală, inimaginabilă în zilele noastre, de 17 milioane dolari, potrivit estimării efectuate de experți în 1964.

Se știe, de asemeni, că valoarea declarată a răscumpărării înmânate în palatul din Cajamarca pentru eliberarea lui Atahualpa fusese evaluată, acum cincisprezece ani¹² la aproape 9 milioane dolari.

---

¹² Adică, raportându-ne la 1978, data apariției acestei lucrări, prin 1963. (n.tr.).

SOLDA OSTAȘULUI SPANIOL

Pentru ostașii care au participat la fabuloasa călătorie în ținuturile sud-americane, aceasta a fost cât se poate de rentabilă. Toți cei care s-au înapoiat la Panama cu Francisco Pizarro nu s-au întors cu mâinile goale. Fiecare cavaler a primit mai mult de 55 000 dolari, valoare înregistrată acum cincisprezece ani¹³, iar fiecare pedestraș a încasat între o treime și o jumătate din această sumă.

Era o valoare considerabilă, dacă comparăm cu soldele care se dădeau ostașilor din armata spaniolă în timpul secolului al XVII-lea. Ceea ce explică de ce această călătorie, în care puțini credeau la început, a trezit spiritul aventurii la tinerii spanioli din acele timpuri.

Sumele pe care le menționăm în această lucrare trebuiesc firește raportate la puterea de cumpărare din Europa secolului al XVII-lea, putere de cumpărare care era de zece până la douăzeci de ori superioară celei de azi din țările occidentale.

Trebuie să admitem că, cel puțin din punct de vedere economic, expediția lui Francisco Pizarro a fost un succes real, care a deschis noi posibilități Coroanei. Ca să nu dăm decât un simplu exemplu evocator, putem să ne gândim că un cal obișnuit, cumpărat la Panama în 1531 pentru această călătorie, aducea proprietarului său în trei ani un, câștig echivalent în zilele noastre cu peste un sfert de milion de dolari, precum și un drept care-i permitea să dobândească venituri substanțiale și pe viață din exploatarea pământurilor sau a sclavilor acestei țări.

Se poate compara valoarea totală a aurului scos din imperiul incașilor și predat reginei Isabela în urma acestei prime expediții cu aceea obținută de un alt conchistador, poate și mai celebru încă.

După pătrunderea lui în regatul Mexicului, Hernan Cortes jefuise capitala aztecilor și obținuse comoara personală a împăratului Moctezuma¹⁴. Aventura lui e, deci, foarte asemănătoare cu aceea a lui Pizarro.

Or, din aceste jafuri el nu obținuse, dacă se poate spune

---

¹³ Vezi nota de la pag. 35.

¹⁴ Sau Montezuma, împărat aztec (1502-1520). (n.tr.).

astfel, decât o pradă modestă, evaluată oficial la 292 000 pesos de aur, adică aproximativ 1,3 tone de aur pur și 500 000 pesos de argint, cu alte cuvinte, ceva mai mult de 2 tone de argint.

Această pradă ar reprezenta acum cam 1,5 milioane dolari, un fleac pe lângă bogățiile din imperiul incașilor care au intrat în stăpânirea coroanei Spaniei și mai ales pe lângă comorile ce n-au fost niciodată dezvăluite și rămân de-a pururi îngropate în pământul Perului și Ecuadorului de azi.

Incașii înțeleșeră foarte repede că albi care veniseră pe mare la Tumbes nu corespundeau cu acei „zei albi” a căror sosire o prevestiseră legendele lor. Ei și-au dat seama că n-aveau în fața lor decât niște ignoranți setoși de bogății, gata la orice pentru a le obține.

Cucerirea capitalei lor, Cuzco, marca din clipa aceea o cotitură în relațiile lor cu dușmanul. Rezistența incașilor se organizează și capătă proporții. Nimic nu mai era ca înainte. Huascar, împăratul legitim, fusese ucis chiar din ordinul propriului său frate, Atahualpa. Acesta suferise mânia zeilor, fiind la rândul său spânzurat de spanioli. Imperiul era în declin. Oastea lui puternică, care înfrânsese multe popoare, era acum în plină derută, împrăștiată de cuceritori.

După moartea lui Atahualpa, aceia dintre supuși care îi rămăseseră credincioși aleseră un nou împărat, dar acesta nu era decât un om de paie al spaniolilor. E evident că el n-a predat niciodată ocupanților fabuloasele comori ale imperiului său, comori care fuseseră ascunse în locurile cele mai izolate și mai inaccesibile, al căror secret îl cunoștea doar el.

De acum înainte, spaniolii nu mai puteau pune mâna și trimite protectoarei lor, Isabela, decât niște rămășițe derizorii, pe care incașii le uitaseră sau nu avuseseră timp să le ascundă. Aceste nimicuri n-au fost totuși chiar lipsite de valoare.

Ei au luat, de pildă, din orașul peruvian denumit azi Apurimac, un idol foarte mare de aur masiv, evaluat pe vremea aceea la 12 000 pesos (adică 1,5 milioane franci actuali).

Ceva mai la nord, în capitala vechilor indieni *chimus* - orfevri străluciți, care trăiseră cu mult înainte de venirea incașilor - spaniolii au desprins de pe una din porțile principale ale orașului toate plăcile de argint masiv cu care era acoperită, ceea ce le-a adus peste 90 000 pesos, adică aproape 4 tone de metal prețios.

Pentru conchistadori, toate acestea nu însemnau decât fleacuri, bunuri fără prea mare importanță. Din fericire pentru

indieni, totul era acum ascuns, îngropat.

Ultimele prăzi serioase de război pe care le-au obținut proveneau de la un mic regat, întemeiat de incași în Cordilierii Anzilor, la adăpost de spanioli, pe care însă aceștia au reușit până la urmă să-l descopere, la Vilcabamba. Aici se refugiase Manco, fugind din Cuzco în 1536, în încercarea lui de a menține dinastia, până la capturarea ultimului împărat incaș, Tupac Amaru, în 1572.

Un lucru e sigur: la Vilcabamba și în ținutul muntos, greu de escaladat, din imediata sa apropiere, indienii au ascuns mari cantități de obiecte din aur și argint aparținând familiei regale. Uimitor e faptul că după ce spaniolii l-au luat prizonier în aceste locuri pe împăratul incaș Tupac Amaru și au pus mâna pe o importantă parte din obiectele prețioase ale palatului regal, cronicile pe care le-au lăsat martorii acestei prădăciuni și care au ajuns până la noi sunt, foarte misterioase și discrete asupra acestei chestiuni. Se știe doar că ei au luat o statuie foarte mare din aur fin, precum și un gigantic disc de aur reprezentând Soarele, zeul lor, corespunzător desigur celui pe care Huascar îl depusese în Coricancha – templul Soarelui din Cuzco – disc care dispăruse pe neașteptate din capitală la sosirea conchistadorilor.

Unii au crezut și cred, de altfel și acum că idolul luat pradă acolo, care corespundea principalului idol al țării, provenind cu siguranță tot din Coricancha, a fost adus intact în Europa, spre a fi prezentat în mod oficial papei, șeful creștinătății și poate chiar oferit Vaticanului în semn de supunere față de biserică.

Nici un document nu confirmă totuși acest fapt, care ne-ar face să ne imaginăm că idolul s-ar afla și acum intact în lăzile secrete ale cetății creștine: Din păcate, e foarte posibil ca acest măreț idol să se fi pierdut și el, pentru totdeauna, împreună cu celelalte giuvaiere și toate obiectele expediate curții Spaniei, reginei Isabela, sub forma unor banale lingouri.

Din comorile oficiale strânse în imperiu și transferate în Europa nu ne vor rămâne decât topitoriile lui Pizarro, lingourile de aur și de argint pierzându-se, fără nici o urmă, în băncile Lumii Vechi, spre a spori numărul monedelor care ne-au parvenit.

Pentru o evaluare mai exactă a proporțiilor jafurilor comise de spanioli, dăm în continuare un tablou amănunțit al echivalențelor vechilor măsuri spaniole în valori actuale:

O arroba 25,4 livre 11,5 kilograme.
O arroba (de ulei) 3,3185 galoane.
O arroba (de vin) 4,263 galoane.
O încărcătură (de Malaga) 80,7 kilograme.
O încărcătură (de Valencia) 153,8 kilograme.
Un castellano 4,786 grame.
Un ducat 3,485 grame.
Un galon¹⁵ 1 4,54 litri.
Un gram 0,048 grame.
Un kilogram 2,2046 livre.
O livră spaniolă 460 grame.
Un litru 0,22 galon.
Un marco 230,0675 grame.
O uncie 28,716 grame.
Un peso 4,18 grame.

---

¹⁵ Unitate de capacitate folosită și azi în Anglia și Canada, echivalentă cu 4,54 litri și în S.U.A., echivalentă cu 3,73 litri, (n.tr.).

III

CELE 100 000 DE LINGOURI DE AUR

„Cunosc o țară unde se bea și se mănâncă în vase de aur!” Indianul nu se înșela! Ceea ce spunea era perfect adevărat. Această țară exista într-adevăr în Lumea Nouă, înainte de sosirea primilor conchistadori. Fabulosul imperiu incaș, la apogeul influenței lui, cuprindea aproape întregul țărm mărginit de Oceanul Pacific al continentului sud-american, de la Rio Ancasmayo (2° latitudine nord), în Columbia, până la Rio Maule (35° latitudine sud), pe o distanță de peste 2 700 mile.

Acest imperiu, de o bogăție nemăsurată, care a creat atâtea disensiuni în lumea occidentală încă din secolul al XVI-lea, nu mai e reprezentat azi decât prin remarcabile ruine risipite ici și colo în junglele Amazonului sau pe podișurile înghețate ale Anzilor.

Cine și-ar putea astăzi închipui acele ziduri acoperite cu plăci de aur sau grotele de piatră stearpă pline cu idoli prețioși?

Și totuși! A fost o vreme când aceste sărmene ruine, străbătute zi de zi de grupurile de turiști – oile lui Panurge – își așterneau umbrele peste comori incalculabile.

Pentru Inca, fiul legitim al zeului Soarelui, aurul și argintul reprezentau lacrimile și sudoarea Soarelui, tatăl său și ale Lunii, mama sa. Încă de la prima dinastie, aceea a lui Manco Capac, împărații succesivi s-au socotit moștenitorii direcți ai Soarelui și ai Lunii. Prin urmare, ei și-au mărit pretențiile asupra întregii cantități de aur și argint pe care indienii le extrăgeau din minele întregului imperiu.

Dacă primii împărați au fost monarhi neînsemnați, domnind asupra unor teritorii limitate, ei au devenit, în urma unor cuceriri succesive, conducători necontestăți ai unor imense imperii. Această extindere teritorială, care n-a dăinuit decât patru sau cinci secole, a fost însoțită de o creștere considerabilă a bogățiilor. Ultimii împărați incași, de la Viracocha până la Atahualpa, au fost împărați cu puteri absolute, cu drept de viață și de moarte asupra supușilor lor, care, creând edificiul social și

religios pe care îl cunoaștem, au acumulat comori fabuloase.

Nici un om n-ar fi îndrăznit vreodată să adreseze căpeteniei sale vreo cerere, fără să-i ofere cel mai frumos obiect ce-l avea. Pe întinsul imperiului, țărani de cea mai modestă condiție predau vistieriei regale bogății, a căror valoare, ținând seama de numărul lor, a atins un astfel de nivel, încât nici chiar conchistadorii spanioli n-ar fi cutezat să-și închipuie că așa ceva ar fi fost posibil în țara lor.

Una dintre persoanele apropiate ultimului Inca, Garcilaso de la Vega - care ne-a lăsat documentele spaniole despre dinastii - scrie el însuși în ale sale *Comentarios reales* că niciodată supușii nu-i sărutau mina împăratului, fără să-i fi adus tot aurul și argintul, precum și pietrele prețioase pe care indienii le extrăseseră din Cordilieri sau din pietrișul râurilor.

Poporul trebuia să se ducă deseori la diverși împluterniciți ai imperiului spre a obține de la ei felurite avantaje sau vreo informație indispensabilă vieții lor. Cu ocazia acestor ceremonii, indigenii erau obligați să aducă daruri scumpe mai marilor lor. N-ar trebui să credem că ele rămâneau în mâinile acestora. Într-adevăr și ei aveau la rândul lor zilnic legături cu superiorii lor pentru a pune la punct diverse probleme administrative de importanță mult mai mare. Ei știau să-și dovedească respectul în decursul măruntelor ceremonii cotidiene; bogățiile își schimbau deci stăpânul ca să ajungă, treptat, în mâinile celor mai înalți demnitari ai statului. Putem crede chiar că în scurt timp tot metalul prețios din imperiu ajungea în vistieriile guvernului.

Cu toate că aurul și argintul erau chiar prin lege proprietatea împăratului incaș, obiectele prelucrate din aceste două metale erau larg răspândite pe tot teritoriul imperiului. Înalții demnitari nu ezitau să facă daruri pentru a-și apropia pe cei mai dificili slujitori ai lor. Aurul era dovada celor mai mari favoruri pe care le putea acorda Inca sau rudele lui.

Analizând atent resursele epocii, am putea chiar crede că aceste bogății erau inepuizabile. Templele răspândite pe tot teritoriul aveau, toate, locașuri destinate să primească ofrandele poporului. Din aceste ofrande importante se susținea clerul. Cum mai toți marii preoți se înrudeau cu Inca, într-o măsură mai mare sau mai mică, bogățiile se aflau concentrate în foarte puține mâini, aproape toate dependente, mai mult sau mai puțin, de familia regală. Azi e imposibil să se stabilească cu precizie cantitățile de aur, argint și pietre prețioase care au fost strânse

în fiecare an pe tot teritoriul incaș.

Un cronicar contemporan cu cucerirea, Cieza de Leon, apreciază că din minele împărătești se extrăgeau anual, în cursul ultimelor dinastii, 15 000 arrobas de aur și 50 000 de argint, adică 172 500 kg de aur și 575 000 kg de argint în fiecare an. Or, aproape întreaga cantitate ajungea în vistieria împăratului. E lesne de înțeles că aceste comori i-au putut ameți pe spaniolii lacomi de bogății, care nu veniseră decât cu un singur scop în aceste ținuturi îndepărtate.

SANCTUARUL SACRU

Împărații incași își adjuceau tot aurul și argintul prin drept divin pe toată durata vieții, dar și după moarte, când sperau să-și întâlnească tatăl, Soarele. Ori de câte ori murea un împărat, toate clădirile toate încăperile în care trăise erau închise pentru totdeauna. Ușile și ferestrele se fereau fără ca nimeni să se atingă sau să scoată la iveală vreodată comorile îngrămădite înăuntru de proprietarul lor.

Fiecare Inca punea să i se construiască un alt palat, iar obiectele prețioase ale predecesorului său nu erau folosite din nou, chiar în cazul vreunei dificultăți bugetare, cum s-a întâmplat în cursul câtorva domnii.

Corpul împăratului chemat la ceruri era repede mumificat de către specialiști, după niște procedee complexe, al căror secret a început să fie descifrat și așezat, după fastuoase ceremonii religioase, în cea mai mare sală a templului Soarelui construit în capitală, așa cum vom vedea în continuare.

În același timp, o statuie colosală a defunctului, *pucarina*, era turnată în aur masiv și așezată, în cursul unei alte ceremonii, tot atât de fastuoase, în palatul principal pe care acel Inca îl ocupase în timpul vieții, la Cuzco. Statuia avea propriii ei servitori, care executau ritualurile zilnice și-i aduceau ofrande, fructe, legume, flori, carne. Când acești servitori sacri mureau și ei, erau imediat înlocuiți cu copiii sau nepoții lor. Aceștia continuau adorarea și serviciul pe lângă *pucarina* cu ajutorul unor uriașe venituri anuale, obținute din daniile publice.

Succesorul lui Inca, neputând ocupa palatul predecesorului său, se grăbea să-și înalțe altul și mai frumos, dacă se putea și să îngrămădească în el noi și bogate colecții de obiecte din aur fin, împodobindu-l și dovedindu-și astfel supunerea față de Soare.

Ce s-a ales de renumitele *pucarinas*, pe care nici un spaniol nu pare să le fi zărit vreodată, în afară poate de trei exploratori trimiși de Pizarro în capitală? Azi, nici un occidental nu știe nimic despre ele și este evident că ele au fost ascunse cu grijă, mult înainte ca primele trupe ale lui Pizarro să fi sosit la Cuzco..

Cât despre palatul ultimului Inca, Huascar, pe care spaniolii l-au descoperit când au intrat în capitală, el era atunci puțin

împodobit. Huascar, care nu domnise decât șapte ani, nu avusese nici măcar timpul să-și termine palatul, nici să-i acopere toți pereții cu plăci de aur masiv, cum făcuseră predecesorii săi.

De fapt, înainte chiar de venirea conchistadorilor, imperiul nu mai era atât de bogat ca odinioară. Gloria secolelor trecute se stinsese. Dacă luăm numai un exemplu, știm azi că în palatul lui Huayna Capac, al unsprezecelea din dinastia Inca, se aflau trei recipiente pline cu aurul cel mai pur și cinci cu argint fin, precum și 100 000 de lingouri de aur, provenind direct din mine și depozitate în încăperi speciale, fiecare din lingouri cântărind cam cinci livre din epoca aceea, dând un total de 250 000 kg de metal prețios. Și aceasta nu era încă nimic față de alte palate, zăvorâte, ale predecesorilor săi, aflate și ele tot la Cuzco și față de templul Soarelui, care se pare că fusese palatul celor cinci Inca din primele dinastii, înaintea lui Inca Roca și cel mai fabulos dintre toate.

Ultimul Inca, Huascar, nu mai suferea să vadă cum de mai multe ori pe an, cu prilejul ceremoniilor religioase, statuile de aur masiv ale strămoșilor săi erau plimbate pe străzile din Cuzco. El nu mai suporta, de asemenea, ideea imenselor bogății neproductive depozitate pe lângă morți. Încă din primii ani ai domniei își propuse să înlăture aceste ciudate obiceiuri tradiționale. Lucru care n-a fost deloc pe placul supușilor săi. Modernismul lui i-a pricinuit bineînțeles neplăceri, îndeosebi în timpul luptei fratricide pornită împotriva lui Atahualpa. Putem crede chiar că aceste măsuri revoluționare au contribuit mult la înfrângerea lui.

Huascar, de fapt, era un mistic. El afirma - așa cum confirmă Pedro Pizarro, care l-a întâlnit - că manii strămoșilor lui l-au trimis pe pământ pe el, Huascar, pentru a le îngropa mumiile și a renunța la toate bogățiile pe care le-au adunat. Sinistră prevestire, fiindcă a fost într-adevăr ultimul Inca domnitor înainte de sosirea spaniolilor. E posibil - cu toate că nu avem acum nici o dovadă - ca el să fi fost într-adevăr acela care a ascuns, undeva în Cordilierii Anzilor sau în junglele Amazonului, fabuloasele comori ale incașilor, precum și trupurile mumificate și bogat împodobite ale strămoșilor lui, depuse până atunci în templul Soarelui din Cuzco și pe care, de atunci, nimeni nu le-a mai văzut vreodată.

Aceasta ar explica de ce conchistadorii n-au putut găsi aceste mumii, despre care vorbea fiecare incaș, iar palatul său n-a fost

împodobit pe măsura celor ale predecesorilor săi. Se poate ca, la urma urmei, faptul că partea cea mai importantă a comorii incașilor a rămas încă în mod misterios ascunsă, la îndemâna vreunui aventurier cu o voință neclintită și un curaj titanic, să se datoreze chiar lui Huascar, care, după spusele lui, ar fi primit un mesaj divin.

Tot de la Inca Huascar provine legenda proverbialului său „lanț”, despre care se găsesc numeroase documente în arhivele istorice.

Acest lanț a fost fasonat din niște verigi voluminoase de aur masiv, din ordinul lui Huayna Capac, care voia astfel să aducă mulțumiri zeilor la nașterea moștenitorului său, Huascar. Lanțul era prezentat poporului la fiecare sărbătoare importantă a imperiului, fiind purtat de sute de dansatori. Nici un spaniol n-a putut contempla vreodată acest lanț despre care vorbeau toți indienii, deoarece el a fost ascuns cu grijă mult înainte de prima intrare a conchistadorilor în Cuzco. Plecând de la mărturiile orale ale epocii, nu se poate totuși aprecia astăzi forma și mărimea exactă a acestui nemaipomenit giuvaier. Conchistadorul Sarmiento l-a descris ca fiind un lanț foarte mare de lână, lucrat cu fire de felurite culori și împodobit cu obiecte de aur și de argint. Capetele ar fi fost făcute din ciucuri roșii, ceea ce nu-i de mirare, cunoscând pasiunea incașilor pentru această culoare. Pentru Garcilaso de la Vega, care nu mai contenea cu elogiile la adresa vechiului său popor, lanțul nu putea fi decât de aur masiv, fiecare verigă atingând mărimea unui trunchi omenesc. Pe cine să credem?

Dacă ne referim la deprinderile artistice și la posibilitățile tehnice ale incașilor de pe vremea când acest lanț a fost făcut, e foarte probabil, de fapt, ca prima versiune să fie adevărată. Dar atâta timp cât el nu va fi găsit, toate acestea nu pot fi decât ipoteze.

Oricum, acest giuvaier există și el a fost într-adevăr lucrat în timpul domniei lui Huayna Capac. Lanțul trebuie să fi fost fascinant, deoarece numeroase mărturii – și majoritatea istoricilor sunt de acord asupra acestui fapt – semnalau că era atât de greu, încât era nevoie de două sute de oameni ca să-l ducă și aceasta cu mare trudă. Se spune, de asemenea, că lungimea lui era atât de mare, încât, întins, putea acoperi circumferința pieții principale din Cuzco, ceea ce era oricum considerabil. Îl putem evalua azi între 700 și 850 picioare. În

orice caz, fapt cert e că Huascar, suspicios, l-a ascuns pentru totdeauna de privirile hrăpărețe ale spaniolilor. Ce s-a întâmplat cu el? Nimeni n-o știe azi.

Spaniolii au ajuns prea repede în capitală ca lanțul să fi putut fi topit. Era prea greu ca să fi fost ascuns departe de Cuzco. El se mai află, Seci, tot în vreo grotă sau în vreo ascunzătoare subterană a Anzilor, care înconjoară depresiunea Cuzco.

Numeroase sunt, de altfel, obiectele prețioase de toate felurile pe care indienii au fost siliți să le îngroape sau să le ascundă în grabă, de cum și-au dat seama ce căutau cu adevărat năvălitorii, de cum au înțeles că spaniolii nu erau „zeii albi”, ci jefuitori înrăiți.

Documente foarte rare ies uneori la iveală. Astfel, un cronicar care l-a însoțit pe Pedro Pizarro când a intrat în Cuzco ne-a lăsat următorul mesaj laconic, care spune mai mult decât niște lungi discursuri.

Un indian ne-a atras atenția că într-o grotă din apropierea orașului Villaconga se aflau plăci de aur în cantități foarte mari, pe care Huascar a pus să le topească pentru a-și împodobi pereții palatului său și pe care le-a ascuns acolo.

Ceva mai departe, acest cronicar ne va informa că omul care le-a făcut această uluitoare destăinuire a dispărut pe neașteptate din regiune, fără să lase nici cea mai mică urmă.

E foarte posibil ca aceste plăci să se mai afle încă acolo unde incașii le-au depozitat după ce au aflat de sosirea spaniolilor, deoarece ascunzătorile alese au fost foarte discrete și doar foarte puțini inițiați, care nu aveau permisiunea să destăinuie nimic sub nici un motiv, le cunoșteau. Să nu uităm că pedeapsa cu moartea era totdeauna în vigoare în imperiu. Unii dintre ei au vorbit totuși la insistențele conchistadorilor. Pedro Pizarro ne împărtășește descoperirile sale nu departe de capitală.

Printre alte lucruri, am descoperit o efigie de aur și indienii ne-au spus, cu amărăciune, că aparținuse fondatorului dinastiei incașe (Manco Capac).

Am mai găsit de asemenea crabi de aur, vase decorate cu motive înfățișând păsări, șerpi, păianjeni, șopârle și alte

insecte. Toate aceste obiecte prețioase au fost descoperite într-o grotă din imediata vecinătate a orașului Cuzco.

LEGENDA SOARELUI DE AUR

Peșterile Anzilor, care abundă în aceste regiuni de complexă origine geologică, oferă diferite aspecte. Unele sunt vizibile, altora cu timpul li s-a astupat intrarea și, deci, sunt practic invizibile azi pentru privirile neinițiate, reprezentând desigur un mare număr de ascunzători, poate unele dintre cele mai importante. O legendă foarte frumoasă – aceea a Soarelui de Aur – relatată de R. Charroux, este în această privință foarte semnificativă.

În săptămânile și lunile care au urmat cuceririi, toți spaniolii care se aflau acolo au acumulat bogății extraordinare pe care și le-au împărțit între ei. Asemenea bogății adunate în mâinile unor oameni atât de neciopliți nu puteau decât să dea naștere la probleme. În cele din urmă, mulți au fost aceia care și-au jucat bogățiile la zaruri și s-au întors la ceea ce a fost munca lor inițială, cultivarea câmpului.

Unul dintre ei, se pare cavalerul Leguisano, după Presscott, sau un simplu ostaș Mancio Serra. După Huber, a primit în partea lui de pradă efigia Soarelui, sub forma unui imens disc de aur masiv.

Bineînțeles, a pierdut discul la un joc de cărți. Cel care l-a câștigat a fost un spaniol îndrăgostit nebunește de o tânără fată din dinastia Inca. Ea a reușit să-l convingă de caracterul sacru al obiectului și de necesitatea de a-l înapoia preoților care oficiau la templul, încă neatins, de pe lacul Titicaca. Au plecat deci amândoi spre lac, dar Pizarro, aflând ce se va întâmpla cu discul pe care îl dobândise și-a trimis oamenii în urmărirea lor. Ajunși aproape de lac, cei doi îndrăgostiți s-au suit pe o plută de *totor* și, văzându-se urmăriți, au aruncat Soarele de Aur în apele lacului, ca nimeni să nu-l mai poată avea. De teama represaliilor, au sărit la rândul lor, înlănțuiți, în fața ostașilor împietriți de groază și au dispărut în lac, unde discul uriaș va rămâne pentru totdeauna.

Superbă legendă spaniolă sau realitate înfrumusețată de povestitori? E imposibil azi să dai un răspuns, atâta vreme cât faimosul disc nu va fi readus, din întâmplare desigur, din adâncul apelor, de către un scafandru norocos.

Ascunzătorile numeroaselor bogății ale comorii incașe sunt

multe, unele înconjurate de astfel de legende foarte frumoase, adevărul fiind deseori greu de cunoscut. Una dintre ele ne-a fost istorisită de F. Ramauge, fiind culeasă chiar de el, la fața locului, din gura unor bătrâni indigeni.

Ea se referă la două comori incașe, foarte importante, care au fost ascunse la puțin timp după sosirea spaniolilor.

lat-o, povestită de R. Charroux:

Așadar, un bătrân incaș de stirpe nobilă, moștenitor al tradițiilor și marilor taine ale strămoșilor săi, simțind că i se apropie sfârșitul, se afla într-o mare încurcătură, căci el cunoștea lucruri de o importanță considerabilă, care nu trebuiau să piară o dată cu el.

Era vorba de două comori incașe foarte mari, îngropate în Cordilierii Anzilor de către preoții Soarelui, în două ascunzători denumite *Pez Grande*¹⁶ și *Pez Chico*¹⁷.

Dar bătrânul avea un prieten spaniol de o înaltă ținută morală, mare admirator al obiceiurilor autohtone – cel puțin așa credea el – și care, de foarte mulți ani, îi arăta cea mai prevenitoare prietenie.

Spaniolul era, fără îndoială, cel mai bun prieten și, după o matură chibzuință, incașul se hotărî să-l facă ultimul său confident, acela care, după moartea sa, va deține uluitorul secret despre *Pez Grande* și *Pez Chico*.

L-a chemat la căpătâiul său și i-a spus:

— Ascultă, prietene, tu mi-ai arătat întotdeauna respect și prietenie și cred în măreția ta sufletească și în calitățile inimii tale. Zilele mele sunt numărate; trebuie să transmit celor ce vin după mine taina pe care mi-au încredințat-o strămoșii mei. Ție, prietene, vreau să-ți spun unde se află comoara din *Pez Chico*: în Anzii Carahaya, pe coasta văii unde curge râul; ai să găsești o peșteră care luminată de primele raze ale soarelui la răsărit. Blocuri mari de piatră închid fundul peșterii și va trebui să cauți până ai să găsești o crăpătură, atât de largă cât să poată trece un om prin ea. În spatele ei, o galerie subterană se înfundă în munte și va trebui să deschizi una după alta trei porți ca să ajungi până la sanctuarul secret.

Prima poartă e de aramă și se deschide cu o cheie de

---

¹⁶ Peștele mare (sp.).

¹⁷ Peștele mic (sp.).

aur. A doua e de argint și se deschide cu o cheie de aramă. A treia e de aur și se deschide cu o cheie de argint.

În sanctuar ai să găsești strânse mari bogății, statui de metal prețios și un disc de aur, pe care ai să-l iei și ai să mi-l aduci, fiindcă vreau să-l privesc înainte de a muri. Apoi ai să-l duci înapoi în sanctuar și să ai grijă să nu iei nici o fărâmbă din bogățiile care aparțin zeilor.

Spaniolul făgădui tot ce-i ceru bătrânul și porni spre Anzii Carahaya.

Dar pe măsură ce înainta în munți, febra aurului îl cuprindea și nu-i dădea pace. Pătrunse în grotă și, cum broaștele mergeau greu, a aruncat în aer porțile, apoi a jefuit sanctuarul de tot ce conținea el mai prețios. Dar această pradă n-a făcut decât să-i sporească lăcomia pentru aur și să nască în el dorința imperioasă, irezistibilă, de a-și însuși comoara din *Pez Grande*, care era și mai minunată încă.

S-a întors la casa bătrânului incaș și, prin amenințări și constrângeri, a încercat să-l facă să-i dezvăluie secretul marii comori.

— Nu, spuse incașul, m-ai înșelat, ai trădat încrederea pe care am avut-o în tine și n-ai să reușești niciodată să cunoști secretul din *Pez Grande*... Niciodată... Niciodată...

Înainte de a-și da duhul sub torturi, bătrânul murmură totuși câteva cuvinte care îi dădură speranțe spaniolului.

— Intrarea din *Pez Grande* e sub statuia Zeului Soarelui, dar n-ai s-o găsești!

Spaniolul, amintindu-și de existența unei astfel de statui în sanctuarul din *Pez Chico*, înțelese sau deduse că va trebui să caute în peștera pe care o cunoștea deja și se întoarce acolo cu un târnăcop și o lopată. La lumina unui felinar, se înverșuna ore în șir împotriva statuii zeului, pe care izbuti până la urmă s-o răstoarne. Dar, chiar în clipa aceea, pereții peșterii se prăbușiră și-l îngropară dedesubt.

Legendă, desigur, dar nu chiar atât de neverosimilă cât pare la prima lectură. Să nu uităm că la originea oricărei legende se află deseori câteva fapte indiscutabil reale.

Numeroși aventurieri moderni s-au dus în Anzii Carahaya ca să verifice spusele bătrânului incaș. Dar, în pofida tenacității lor și a enormelor sume înghițite în diverse acțiuni, *Pez Grande* și *Pez*

Chico rămân încă și azi în mod misterios la adăpost în peștera lor inviolabilă. Și, totuși, unele peșteri și grote din această vale au fost explorate în lung și-n lat, dar neinițiații n-au știut niciodată să descopere nimic.

IV

IMPERIUL VA DISPĂREA

La 13 februarie 1535, regele Carol Quintul hotărăște să trimită în coloniile sale din Indiile occidentale o scrisoare, în care. Se prevede ca tot aurul și argintul ridicate de pe pământurile Perului să fie topite chiar în incinta Monetăriilor Regale din Sevilla, Segovia și Toledo. Aceasta înseamnă că spaniolii, prin acele câteva scrisori, începeau încă de pe, atunci să considere noile colonii din vest foarte rentabile pentru moneda lor aflată în declin.

Dar; dacă ordinul a înviorat rapid finanțele regale, el a însemnat în schimb o adevărată catastrofă pentru civilizațiile sud-americane precolumbiene, așa cum le descoperim noi azi o dată cu progresele arheologiei moderne.

Într-adevăr, așa cum vom vedea, spaniolii au luat de la incași o pradă fabuloasă, fără seamăn în lumea occidentală. Prada era extraordinară atât în ce privește cantitatea, desigur, dar și mai. Mult încă în ce privește calitatea. Statui, divinități, minunate vase de ceremonii, podoabe, veșminte, căști de aur masiv, simboluri ale cultului Soarelui, toate acestea au dispărut pentru totdeauna în cuptoarele iberice. Nici o fotografie, nici o pictură, nici măcar o listă detaliată nu ne-a parvenit, ca să ne dea o imagine despre ce conțineau aceste comori și ca să ne sporească și mai mult indignarea în fața acelor ignoranți distrugători ai uneia dintre cele mai frumoase civilizații.

Pentru a ne forma o idee precisă despre prada acumulată de spanioli în timpul cuceririi, nu trebuie să ne bazuim pe povestirile indienilor de azi, fiindcă strămoșii lor, care nu cunoșteau scrisul, nu le-au lăsat moștenire nici un document. Nu ne putem bizui nici pe evoluția și dezvoltarea finanțelor spaniole, deoarece tezaurul artistic al Indiilor occidentale a fost în mod regretabil topit, iar simpla greutate a aurului și a argintului care au fost aduse în Europa nu ne poate da măsura exactă a valorii reale a comorii sud-americane.

Va trebui, deci, să folosim alte documente contemporanei

Conchistei, anume, povestirile foarte amănunțite ale cronicarilor, precum și analele militare ale epocii.

Se poate crede că autorii acestor documente au cam exagerat atunci când era vorba să descrie tăria forțelor dușmane și sărăcia sau dificultățile ostașilor spanioli. Dar ar fi illogic să socotim extravagante descrierile amănunțite ale prăzii capturate. Totul ne îndreptățește să credem că aceste descrieri ar fi mai degrabă subestimative. Să nu uităm într-adevăr că orice pradă capturată de ofițerii spanioli trebuie să fie împărțită cu coroana Spaniei. Douăzeci la sută din bunurile însușite erau expediate în patria mamă. Era, deci, în interesul conchistadorilor să camufleze cea mai mare parte din ceea ce luau, inclusiv în scrierile lor, care puteau într-o zi sau alta să cadă în mâinile regelui.

Există un număr mare de astfel de documente regăsite și probabil că numărul comorilor răpite a fost mai mare decât cel menționat azi în textele care ne-au parvenit.

Un alt fapt vine să sporească astăzi dificultatea de a aprecia exact bogățiile acumulate de spanioli în timpul Conchistei. E vorba de convertirea măsurilor și a valorilor monedelor din epoca respectivă în sistemul nostru modern. Într-adevăr, legile aplicate în decursul secolului al XVI-lea în peninsula iberică prezentau diferențe considerabile de la o provincie la alta. Ba chiar de la un oraș la altul, agravând și mai mult confuzia asupra valorilor prăzii acumulate.

În afară de aceasta, masele de aur și argint au dobândit în decursul secolelor trecute valori extrem de variabile. Suma relativă care dădea posibilitatea să obții 1 kg de aur într-o anumită epocă nu permitea să cumperi nici măcar 200 de grame amărâte cincizeci de ani mai târziu, chiar dacă luăm azi înțeleapta precauție de-a raporta monedele la valori comparabile în timp.

Cum, în textele pe care ni le-au lăsat, unii conchistadori își apreciau prada nu în greutate sau număr de obiecte, ci potrivit monedei în vigoare în provinciile lor natale, cititorul va înțelege lesne ceața deasă care s-a așternut azi asupra sordidelor afaceri ale Conchistei.

Spre a înlesni cât de puțin înțelegerea evenimentelor, să spunem că putem raporta toate cifrele care ne-au parvenit la două din cele mai folosite monede ale epocii: dur catul – monedă îndrăgită de pirați – și castellano. Prima din aceste monede corespunde cu 3,485 grame de aur fin, iar a doua cu 4,786

grame, după ce a fost scoasă din creuzete. Dacă vrem, pentru o și mai mare precizie, să raportăm toate acestea la reperele moderne cunoscute, se poate – foarte aproximativ – să înmulțim ducații și castellanos cu cincisprezece sau douăzeci pentru a afla contravaloarea în dolari americani actuali.

Aceste precizări fiind făcute, ne vom cufunda în meandrele manuscriselor lăsate de cronicarii spanioli care, treptat, vor schița pentru noi imaginea fabuloaselor comori prădate în scurt timp de către o mână de oameni gata la orice pe pământul Perului. Vom vorbi de asemeni despre aceste comori poate și mai mari și uluitoare încă decât cele pe care le-au cunoscut spaniolii, dar care au dispărut, cel puțin deocamdată, din cuferele și de sub privirile lor, comori care astăzi, cu siguranță, sunt încă îngropate în pământul sud-american, după cum vom vedea.

PRIMA LOR COMOARA

După cum am văzut, în ianuarie 1531 Pizarro a putut părăsi în sfârșit orașul Panama, cu destinația finală fabulosul imperiu din sud. În această călătorie nu era singur, ci însoțit de o sută optzeci de oameni și treizeci și șapte de cai, îmbarcați pe trei corăbii.

Fiecare era nerăbdător, adulmecând aurul prin toți porii. Prima parte a călătoriei fu scurtă: doar treisprezece zile fuseseră de ajuns ca echipajul să ajungă fără pagube însemnate în golful San Mateo, azi pe teritoriul ecuadorian.

Pescarii din acel golf nu erau prea bogați și nu puteau potoli doar ei setea de aur a cuceritorilor. Aceștia coborâră deci și se îndreptară nestingheriți spre orașelul Coaque, despre care auziseră vorbindu-se, oraș aflat astăzi și el pe teritoriul Ecuadorului. Aici, de voie de nevoie – mai mult de nevoie, dacă e să credem relatările scrise chiar de spanioli – au jefuit fără milă orașul, primul din acest vast imperiu incaș pe care îl descopereau. Nu-i oprea nici un fel de sentiment, deoarece nu veniseră aici ca să fie înțepați de țânțari, ci pentru frumusețea numeroaselor lingouri de aur la care jinduiau.

La Coaque spaniolii puseră mâna pe prima lor comoară. Conchistadorul Jerez¹⁸ ne-a lăsat o mărturie scrisă asupra importanței acestei prăzi. Știm astfel că au fost adunați acolo 15 000 pesos de aur și 15 000 marcos de argint, ceea ce, după convertirea lor în unitățile de măsură de azi, ne dă o cifră de peste 62 kg de aur masiv și de peste 345 kg de argint.

Pentru început, a fost o lovitură de maestru, care, din păcate, nu putea decât a-i îndemna pe spanioli să-și continue o cucerire începută sub auspicii atât de bune.

Vărul lui Francisco Pizarro, Pedro, face chiar în manuscrisele lui calculul – subestimativ, desigur – al valorii financiare a prăzii. Pentru epoca aceea nu erau mai puțin de 200 000. Castellanos, adică, dintr-un singur oraș și încă de mică importanță, peste 3 milioane dolari. Cifrele te fac să visezi! Să ne închipuim puțin ce s-a întâmplat mai târziu.

---

¹⁸ Jerez: *Verdadera relacion de la Conquista del Peru en la provincia de Cuzco*, (n.a.).

„Tâlharii oficiali” n-aveau ochi decât să vadă cât de mult se înclina acul balanței, dar frumusețea unora dintre obiecte era atât de mare, încât chiar și Pedro Pizarro o pomeniște, vorbind despre această primă captură ce cuprinde nenumărate coroane de aur masiv, asemănătoare celor ale regelui și reginei Spaniei.

Golind orașul de tot „sângele său prețios”, conchistadorii nu simțeau nevoia, nici plăcerea să-și mai prelungească șederea. Nu se aflau acolo decât pentru a scoate din impas coroana Spaniei aflată în declin și pentru a-și umple pungile.

Oamenii, cai și corăbii se deplasează deci spre sud, spre orașul Tumbes, familiar acum lui Pizarro și unora dintre vechii lui camarazi de arme și despre care tot ce li se povestise lăsa să se înțeleagă că vor găsi acolo prăzi și mai mari încă. Se instalară toți, ridicându-și tabăra nu pe câmp sau în cocioabele țăranilor, ci în templele și palatele puse la dispoziție de către autoritățile locale, care nu știau încă cu cine aveau să aibă de-a face. Cum această instalare nu le-a adus favorurile pe care le sperau, autoritățile locale nu mai făcură nimic pentru spanioli.

Oricum, lui Pizarro, care se proclamă de aici înainte, cu de la sine putere, guvernatorul suprem al provinciei, i se oferă – din obligație sau dintr-o reală supunere – tunici luxoase, acoperite cu plăci de aur și de argint. Văzând că spaniolii nu sunt mulțumiți decât la vederea metalelor prețioase, indigenii au fost nevoiți să evite orice neînțelegere cu invadatorii lor și să încerce să-și asigure prietenia acestora, acoperindu-i de sus și până jos cu aur și argint, care, de fapt, se cuvenea doar zeilor. Dacă ar fi știut!

Foarte curând, naivii indieni putură să-și dea seama că pentru acești prieteni neobișnuiți, fluviul de aur și de argint trebuia să fie nesecat, altfel jafurile ar continua cu nemiluita. Această deșteptare trebuie să fi fost foarte rapidă, daci, dacă ne gândim că Tumbes era în vremea aceea un oraș înfloritor, prada pe care o obținură spaniolii n-a fost – păstrând proporțiile – decât foarte modestă.

Tumbes era totuși foarte bogat. Exista acolo un templu al Soarelui foarte important, o mănăstire pentru marii preoți, iar orașul era apărat de o solidă fortăreață de piatră. Din toate acestea conchistadorii nu obținură decât ceva mai puțin de 2000 pesos de aur și de argint, adică – din ce le revenea lor – doar 8,5 kg. Era puțin față de prada precedentă, obținută într-o regiune mult mai modestă. Probabil că, îngrijorați sau indignați de comportările ciudate ale celor pe care îi luaseră inițial drept „zei

albi”, căpeteniile incașe au preferat să-și ascundă comorile, decât să le lase pradă, fără nici o compensație, celor pe care îi vor considera de acum înaintea invadatori.

În câteva nopți, toate bogățiile orașului au fost îngropate într-un loc tainic. Cum spaniolii n-au părăsit niciodată aceste locuri de la sosirea primelor corăbii, e posibil ca aceste comori îngropate, chiar relativ modeste, să se mai afle încă acolo, fie chiar în Tumbes, fie în împrejurimi ori în locuri neștiute de nimeni, nici chiar de indienii din filele noastre, care au pierdut secretul transmis pe cale orală.

După nelegiuirea săvârșită la Tumbes, Pizarro hotărî să se statornicească cu oamenii lui pe teritoriul Perului. El întemeie astfel prima colonie spaniolă din această țară, pe care o botează San Miguel.

Dar el și oamenii lui n-aveau deloc obiceiurile unor burghezi sedentari. Trebuiau cu orice preț să se miște, să se ducă să captureze alte comori, fiindcă își dădeau seama că n-au pus mâna decât pe mărunțișuri și că de abia de acum încolo urmau să jefuiască comorile mai importante. Ceea ce voiau deja era să intre în legătură cu Inca în persoană, cu acela al cărui nume populația îl rostea cu respect – Atahualpa. Între cei mai mari, se pot face întotdeauna diverse aranjamente, gândea probabil spaniolul, fostul porcar.

Dar Atahualpa, care datorită iscoadelor sale știa de multă vreme totul despre neleguirile conchistadorilor, rămânea departe, în palatul său imperial din Cuzco. Ca să ajungi la Cuzco trebuie să străbați aproape tot imperiul, un imperiu uriaș, care începea să-și arate ostilitatea față de agresori.

Or, forțele adunate sub însemnul crucii puteau mult și bine să se numere și iar să se numere zilnic, nu depășeau niciodată cei șazeci și doi de cavaleri și o sută doi pedestrași. Cât privește armamentul, el părea din cele mai sărăcăcioase, oricare ar fi cronicile la care ne referim.

Versiunea lui Jerez, care pare oficială, pomenește de douăzeci arbalete, trei muschete și două culevrine. Cronica unui conchistador anonim¹⁹ dă cifre destul de apropiate, vreo opt sau nouă muschete și doar patru tunuri mici.

Cu acest echipament anacronic Pizarro porni mai departe, spre sud, căutând să-și sporească și mai mult prada fabuloasă.

În momentul când expediția plecă, Inca Atahualpa nu se mai

---

¹⁹ *Conquista del Peru llamada la Nueva Castilla*, (n.a.).

afla în fosta sa capitală, Cuzco, ci în nordul țării, în împrejurimile muntoase ale actualului oraș peruvian Cajamarca.

Când spaniolii apărură în fața porților orașului, Inca îi primi cu toate onorurile pe care credea că le datorează rangului lor. Îi găzdui chiar în palatele și templele din Cajamarca, neținând seama, în mod evident, de ceea ce iscoadele lui îl preveniseră de multă vreme. A doua zi după sosirea conchistadorilor, acceptă chiar să meargă și să-l întâmpine personal pe Pizarro, la palatul unde acesta fusese găzduit.

Prima din prezicerile tatălui său, Huayna Capac – „Fiii tăi se vor război în mod crâncen, sângele regesc va pieri...” – se realizase, deoarece Atahualpa câștigase de puțină vreme lupta ce o purtase împotriva fratelui său Huascar, care domnea în imperiul de nord, în Quito. Să îi stăruit în mintea lui, în clipa când îl întâlnește pe Pizarro, a doua profeție a tatălui său: „Imperiul va dispărea după tine”?

În apropiere de Cajamarca, conchistadorii își impuseseră legea cu ferocitate. Treisprezece *caciques*, din orașul Chira și din împrejurimi, care li se împotriviseră, fură sugrumați.

ÎNTÂLNIREA DE LA CAJAMARCA

Când, la 15 noiembrie 1532, Pizarro și oamenii lui ajunseră în sfârșit în piața principală din Cajamarca, ei știau că Inca Atahualpa, care, în pofida sfatului sfetnicilor lui, nu-i atacase și-i lăsase să vină până acolo, era un om pierdut. Se aflau acolo 20 000 până la 40 000 de războinici incași, care-i priveau pe acei oameni cu ură, dar Pizarro nu se îndoia de forța lui.

După ce, prin viclenie, l-au făcut pe împărat să vină în mijlocul unei mulțimi înfricoșate, spaniolii s-au grăbit să-i mulțumească în felul lor, luându-l prizonier. Așa cum se înțelesesem, Inca venise la întâlnire neînarmat, în litiera lui de aur masiv. Trădarea care îl făcuse să ajungă în temnițele din Cajamarca e prea cunoscută ca să mai stăruim asupra acestui episod din istoria Perului.

Atahualpa se dusesse într-adevăr la Cajamarca doar Spre a-i întâlni pe acei noi „zei albi”, care se iviseră pe meleagurile lui. Odată căpetenia lor capturată, armata incașă se dezorganiză complet, cu atât mai mult cu cât șarja cavaleriei spaniole și cele câteva salve trase de culevrine îi ținuseră pe loc de frică pe indieni. Aceștia dădeau bir cu fugiții, părăsindu-și toate bunurile și se grăbeau să se ascundă în munții din apropiere.

Atahualpa fu tratat cu bunăvoință, dar aceasta nu-i împiedică nicidecum pe spanioli să jefuiască toate comorile abandonate în locuințe și palate de proprietarii lor. Fără să le dea nimic în schimb, ei reușiră în câteva zile să fure o foarte bogată pradă, care atinse, după Pedro Pizarro însuși, 40 000 castellanos de aur și 4-5.000 marcos de argint, adică, în valori actuale, echivalentul a 192 kg de aur și a o 1,50 kg de argint.

Foarte curând, Inca Atahualpa își dădu seama de lăcomia spaniolilor.

Nici nu trecură două zile de la capturarea sa și Atahualpa ceru să-l vadă pe Pizarro. Îi făcu acestuia o propunere extraordinară, demnă de legendele celor o mie și una de nopți. Nu toți cronicarii sunt întru totul de acord asupra amănunțelor privind conținutul acestei atrăgătoare propuneri.

Documentul conchistadorului anonim, care ne-a parvenit, cuprinde următoarele puncte prevăzute la încheierea târgului:

Suveranul spuse că o să le dea (spaniolilor) în schimbul

libertății sale aur cât să umple o sală de la pământ până la o dungă albă, trasată atât de sus încât un om de statură înaltă nu va izbuti s-o atingă cu o frunză de palmier. Sala ar fi avut 25 de picioare lungime și 15 lărgime.

La întrebarea lui Pizarro referitoare la cât argint îi va da, conducătorul răspunse că va aduce 10 000 de oameni în piață, care vor forma un cerc uriaș și că argintul pentru răscumpărare va acoperi toată suprafața acestui cerc.

Același cronicar ne destăinuie că Atahualpa se angajase în fața martorilor să adune toată această pradă de aur și argint în patruzeci de zile, nici una în plus.

Mărturiile celorlalți cronicari ai epocii nu variază decât asupra câtorva amănunte. Hernando Pizarro menționează că dimensiunile încăperii promise trebuiau să fie de 35 picioare lungime și 17 lărgime. Francisco de Jerez, cronicarul oficial, notează dimensiunile de 22 picioare lungime și 17 lărgime, iar înălțimea la care era trasată linia albă corespunzând cu o dată și jumătate înălțimea unui om de statură normală. Cât despre argint, ne spune că Atahualpa făgăduise de asemenea să le procure o cantitate de două ori mai mare decât cea de aur și aceasta în două luni. Vărul Pedro Pizarro nu vorbește de locul destinat aurului, dar precizează că vasta sală în care se aflau spaniolii ar fi fost umplută de două ori cu piese de argint; era vorba, bineînțeles, de obiecte diverse, incașii necunoscând monedele. Pizarro, uluit că o astfel de ofertă poate fi posibilă, acceptă imediat propunerea regalului său prizonier.

Bineînțeles, Atahualpa nu poseda, în Cajamarca, o asemenea cantitate de argint, dar știa ce promitea. Trimise imediat în cele patru colțuri ale imperiului său, pe drumurile anevoioase și pustii din Anzi, zeci și zeci de soli, ca să ceară marilor preoți sau conducătorilor de provincii să expedieze, cât mai durând posibil, la locul întemnițării lui, tot aurul și tot argintul de care puteau dispune.

De abia plecaseră solii și spaniolii stăteau deja ca pe ghimpi, așteptând cu multă nerăbdare întoarcerea lor. Erau amețiți de bogății. Episodul următor evocă foarte bine starea lor de spirit în aceste momente febrile.

În răgazul cerut pentru adunarea prețului de răscumpărare, întâmplarea făcu ca un personaj de seamă al imperiului, marele preot al celebrului templu din Pachacamac, să vină să-l vadă pe

Inca. Ghinionul voi ca să-l găsească pe împărat vociferând împotriva prezicerilor eronate pe care i le făcuse cu câteva luni înainte și care nu menționaseră sosirea acelor spanioli aducători de nenorociri. Atahualpa era supărat pe marele său preot. Ca să se răzbune pe el, nu găsi altceva mai bun de făcut decât să-i destăinuie lui Pizarro imensele bogății depozitate într-unul din cele mai, importante temple ale imperiului, templul din Pachacamac.

Căpitanul aștepta o pradă enormă, dar asta nu-l împiedica deloc să-și mărească avutul prin alte jecmăneli, iar tezaurul din templu merita să fie luat în seamă.

Trimise, deci, îndată, o mică trupă după comoara din Pachacamac, sub ordinele fratelui său, Hernando Pizarro. Acesta nu mai avea nici el răbdare să mai stea la Cajamarca. Porni imediat, abia așteptând să afle ce va descoperi și se opri, în primul rând, în orașul Huamachuco, împreună cu ostașii săi. Aici se întâlni cu unul din frații lui Atahualpa, care urca spre Cajamarca încărcat cu fabuloase giuvaiere din aur, argint și smaralde. Toate acestea erau destinate, bineînțeles, răscumpărării fratelui său. Așadar, Inca își ținea cuvântul și nu mințea în ce privește bogăția imperiului său!

Să-și însușească această pradă nu servea la nimic, deoarece omul acela și convoiul lui de lame se duceau să predea comorile prietenilor rămași acolo sus. Era mai bine să continue și să-și ia singur, de la fața locului, ceea ce e, oricum, nu va veni de la sine.

Hernando Pizarro își relua deci drumul spre Pachacamac²⁰. Ajunse acolo după trei săptămâni de peregrinări printr-un imperiu devenit extrem de ostil, de când se aflate ce i se întâmplase zeului și stăpânului lor.

Fără să-i pese de credința și de bunurile indigenilor pe care îi întâlnea, el porunci să se distrugă cu sălbăticie sanctuarul, unul din cele maienerate ale națiunii incașe. În mod ciudat, se pare că acest act de barbarie a făcut să crească prestigiul conchistadorului în ochii indienilor.

Hernando se instalează iarăși în aceste locuri și porunci să vină la el toți acei *caciques* din orașele vecine, inclusiv căpetenia din Chinchă și el un personaj notabil al imperiului. Toți înțeleseseră perfect ce voiau acei sălbatici cuceritori; aur și nimic altceva. Se duseră, deci, la adunare încărcăți cu minunate daruri din aur

---

²⁰ Ruinele acestui templu fabulos există și azi – bineînțeles, lipsite de orice piese de orfevrărie – în sudul Perului, în apropiere de Lima. (n.a.).

masiv. Sperau că astfel le vor putea domoli furia ucigașă și-i vor vedea plecând cu prăzi cu tot.

Dar, în mod misterios, cea mai mare parte a splendidei comori din Pachacamac dispăruse cu mult înainte ca spaniolii să vină și să săvârșească actele lor criminale. Unde fusese dusă? Când se întâmplase aceasta? Hernando Pizarro n-a reușit niciodată să afle, cu toate că i-a torturat pe toți slujitorii sanctuarului.

N-a obținut nimic de la ei! Înainte de plecare, bazându-se pe serioase informații oficiale, desigur subestimative, conchistadorii au sperat să obțină din templul de la Pachacamac peste 200 000 pesos de metale prețioase, adică aproape 840 kg de aur masiv, cu care să încarce un convoi de patru sute de lame. Or, în pofida șantajului și a torturii, ei au strâns cu multă greutate peste 90 000 pesos, cu alte cuvinte ceva mai puțin de 380 kg de aur masiv. Nu era chiar atât de rău, dar pentru acești oameni lacomi nu însemna nimic față de bogățiile pe care se așteptau să le găsească în acel sanctuar.

După ce puse mâna totuși și pe această pradă, Hernando Pizarro luă înțeleapta hotărâre de a se întoarce la tabăra de unde plecase. La întoarcere, avură loc întâlniri extraordinare. De-a lungul drumurilor regale croite cu greutate în Anzi, conchistadorii se încrucișară cu nenumărate grupuri de indieni transportând, pe sute de lame, o parte din fabulosul preț de răscumpărare, cel mai de seamă din toate timpurile.

Ostașii regelui Spaniei, care visaseră atât de multă vreme la acest aur, îl vedea acum pretutindeni, ca și cum ar fi curs din. Fântâni miraculoase. Se întâlneau astfel, lângă satul Bombon, cu animale încărcate cu 150 arrobas de aur, ceea ce se poate evalua la 500 000 pesos de aur sau, mai exact, la peste 2 tone de aur. Îi lăsară să treacă fără să-i oprească, știind că toate aceste bogății vor ajunge tot în pungile lor, odată sosite în piața din Cajamarca.

Ceva mai sus, în orașul Jauja, se întâlneau nu cu un convoi, ci cu treizeci și nouă, care transportau cele mai frumoase și mai fine odoare sacre sau regale. Ostașii erau din ce în ce mai înnebuniți de acest aur și se întrebau dacă n-au ajuns în paradis. Trebuiau totuși să se întoarcă la cel care îi adusese acolo și pe care au avut dreptate să-l urmeze. Părăsiră deci Jauja, ca să reia drumul greu și periculos spre Cajamarca. Pe acest drum se întâlneau cu un mai puțin de 30 sau 40 convoaie cu aur. Mesagerii lui Atahualpa acționaseră iute și bine pentru a-și salva stăpânul.

În acest ritm, prețul de răscumpărare nu va întârzia să fie plătit în întregime.

Și dacă, de fapt, el nu reprezintă mai nimic față de ce posedau indienii? se întrebau spaniolii. De altfel, unde dispăruseră enormele cantități de giuvaieră și de aur care fuseseră ascunse de privirile lor? Unde se afla, de pildă, cea mai mare parte a comorii templului din Pachacamac? Spaniolii n-au aflat niciodată. Uriașa bogăție a templului din Pachacamac rămâne încă unul din motivele care justifică râvna căutătorilor de comori în partea centrală a Perului.

PREȚUL DE RĂSCUMPĂRARE E PREDAT!

Zi de zi, fabulosul preț de răscumpărare sosea din cele patru zări ale imperiului, pe poteci abrupte și se îngrămădea într-o fabuloasă dezordine în încăperea destinată acestui scop din palatul de la Cajamarca.

Conchistadorul anonim, care ne-a lăsat un lung text despre acest moment unic al istoriei omenirii, ne spune:

În încăperea aceea erau peste 80 de vase de aur masiv, mari și mici, alte câteva piese de dimensiuni uriașe și, într-un colț, o grămadă fantastică, mai înaltă decât un stat de om, alcătuită din plăci, toate din aurul cel mai fin.

Plăcile despre care vorbea acest cumsecade conchistador nu erau niște plăci obișnuite, ieșite din minele de aur sau din centrele metalurgice. Nu, ele fuseseră desprinse anume, bucată cu bucată, de pe zidurile renumitului templu al Soarelui din Cuzco, pe care le acopereau de secole.

De altfel, cea mai mare parte a comorii aduse de indieni pentru a-și salva împăratul, Dumnezeul lor, pare într-adevăr a fi fost extrasă din acest templu, cu siguranță cel mai bogat din lumea întreagă la acea vreme. Există numeroase texte manuscrise care stau mărturie, cum este documentul lăsat de un conchistador din micul grup de spanioli participanți la această cucerire, Pedro Sancho.

Cinci sute de plăci de aur masiv sau chiar mai multe au fost smulse de pe câteva ziduri ale templului din Cuzco. Cele mai modeste plăci nu cântăreau mai puțin de 4-5 livre fiecare²¹. Celelalte, aveau între 10 și 12 livre, ele acoperind toate zidurile acestui templu. Ei (indienii) mai aduseră de asemenea un tron de aur masiv, foarte fin lucrat, având forma unui scăunel și care trebuia să cântărească probabil 18 000 pesos (adică mai mult de 75 kg). De asemenea, ne-au mai dat o fântână făcută în întregime din aur masiv,

---

²¹ Livra spaniolă în vigoare în epoca aceea corespundea cu 460 grame, (n.a.).

remarcabil executată, care era o adevărată minune, atât în privința lucrăturii, cât și a figurilor pe care le reprezenta. Pe lângă aceasta, mai aduseseră o mulțime de vase, farfurii și ulcioare uriașe, toate din cel mai frumos aur.

Comorile predate de către indieni trebuie să fi avut într-adevăr o lucrătură perfectă, pentru ca acești aventurieri fără scrupule să poată vorbi astfel de ele. Din păcate, majoritatea acestor piese și îndeosebi extraordinara fântână despre care vorbește conchistadorul de mai sus nu ne-au parvenit niciodată, fiind topite în lingouri.

Alte manuscrise din aceeași epocă confirmă aceste de scrieri uluitoare, mai adăugind încă alte câteva mărturii, care spun multe despre bogățiile acestor misterioși incași.

Pedro Pizarro însuși nea lăsat mărturia lui:

Am primit o mare cantitate de aur, pe care Quizquiz tocmai o desprinsese de pe zidurile templului Soarelui. Era vorba de plăci de aur aplicate chiar pe pietrele zidurilor, acoperind tot interiorul templului. Am primit, de asemenea, un tron de aur masiv, ridicat pe o enormă piatră sculptată, tron pe care, după spusele lor (ale indienilor), se așeza Soarele, un obiect despre care ei spuneau că-i făcut din cel mai frumos aur (deși nu părea deloc așa) și câteva vase de aur și argint.

Tronul fu luat ca un dar personal de către marchizul don. Francisco Pizarro; care îl folosi în calitate sa de comandant general; el valora cel puțin 60 000 castellanos (adică peste un milion de dolari americani actuali).

Aceste bogății au fost recuperate de spanioli, dar nu toate au ajuns la curtea regală. Să nu uităm că, potrivit contractului încheiat tacit cu regina Castiliei, doar o cincime din pradă trebuia să revină trezoreriei din Madrid. Se știe totuși azi, datorită unui manuscris care se află și acum în arhivele Indiilor din Sevilla, inventarul total al obiectelor prețioase care i-au parvenit lui Carol Quintul în cursul acestei prime etape a cuceririi Americii. Acest text n-a fost niciodată în întregime cunoscut publicului. Nu dețineam decât darea de seamă a spaniolului Medina, care e ea însăși extraordinară. O redăm, pentru prima dată. În traducere:

- 34 de vase de aur masiv de dimensiuni și greutate variabile. Cel mai mare dintre ele cântărea 58 livre și 14 uncii (peste 27 kg), cel mai mic 23 livre și 8 uncii (10,8 kg). Trei dintre ele erau închise cu capace splendide, tot din aur.

- 2 saci cu aur, destul de mici, care cântăreau aproape 2 livre (920 g) și 10 uncii (287 g).

- O tulpină de porumb din aur masiv, având 3 frunze și 2 știuleți tot din aur.

- 2 timpane sau tamburine mici de 4 livre și 4 uncii (2 kg).

- O placă decorativă din aur și argint, reprezentând un bărbat și o femeie de statură mijlocie.

- 2 fântâni de aur, cântărind 17 livre și 5 uncii.

- Un sac de aur de 33 livre și 15 uncii.

- Un idol cu chip de bărbat, de 11 livre și 11 uncii.

- Un vas asemănător unui ulcior, cu o greutate de 27 livre.

- Printre obiectele de argint au fost înregistrate 100 de vase, dintre care cel mai important cântărea 161 livre și 12 uncii (peste 74 kg), iar cel mai mic 45 livre și 4 uncii (aproape 21 kg).

Este evident că pe țărmurile Lumii Vechi n-au ajuns niciodată cele mai frumoase obiecte, cel puțin cu transporturile oficiale, o evaluare exactă a capturii fiind astfel foarte dificil de realizat.

Conchistadorul Jerez a lăsat un document, ce ne-a parvenit, în care descrie câteva comori sosite în Spania în afara cincimii oficiale a Coroanei. Documentul este cu atât mai deosebit și valoros, cu cât el era categoric interzis la vremea respectivă.

Corabia a adus pentru Maiestatea sa 38 de vase de aur masiv și 48 de argint, printre care se aflau un vultur de argint purtând pe trup două amfore și două ulcioare mari, unul din aur, celălalt din argint, care susțineau fiecare câte o cupă; doi saci cu aur și un idol de statura unui copil de patru ani și două tamburine mici. Celelalte vase erau ulcioare de aur și de argint, cântărind fiecare 2 arrobas²² sau mai mult.

În afară de acestea, călătorii aduceau cu ei la bordul corăbiei 24 recipiente de argint și 4 recipiente de aur.

---

²² O arroba de aur sau argint 11,5 kg. (n.a.).

Este limpede că din această comoară expediată curții spaniole, cu ocazia primei cuceriri, cea mai mare parte provenea din prețul de răscumpărare plătit pentru eliberarea lui Inca Atahualpa.

Acesta, în temnița lui, era tratat cu respect, acordându-i-se toate onorurile cuvenite rangului său. Trăia la Cajamarca, într-o mică locuință cu patru camere, cu grădini mari, cu o curte interioară în care se afla o fântână alimentată în permanență (dar nu datorită spaniolilor!) cu apă caldă și rece.

După cum am aflat, trăia într-o încăpere zugrăvită toată în roșu, culoarea sa preferată, în fiecare zi primea vizita temnicerului său. Firește, Pizarro nu vorbea limba incașă, dar se folosea de serviciile tălmăciului său favorit, Felipillo, ceea ce i-a permis să afle din sursa cea mai autorizată întreaga organizare a imperiului.

Dar ce-l fascina mai mult nu erau atât succesele arhitecturale sau sociale ale deținutului său, cât fabulosul preț de răscumpărare pe care acesta nu înceta să i-l promită.

Foarte curând, Pizarro constată că Atahualpa nu-l mințea. Din toate colțurile imperiului soseau convoaie alcătuite din sute de lame, încovoiate sub poverile de aur, argint sau pietre prețioase trimise la Cajamarca pentru a-l salva pe Zeul trimis pe pământ.

Această comoară n-avea seamăn în lume pe vremea aceea, dar noul guvernator – care pe deasupra își luase ca favorită pe una din tinerele surori ale lui Inca – ardea de nerăbdare. Voia să stăpânească totul, dar lucrurile nu mergeau chiar atât de repede pe cât dorea el.

Doar greutatea conta pentru acești spanioli ignoranți. Ce importanță aveau vasele sau statuile zeilor? Lor le trebuiau lingouri pentru Spania.

Deci, indienii, care se dovediseră de multă vreme maeștri în topirea metalelor prețioase, au fost siliți să-și redeschidă topitoriile și să creeze altele noi la Cajamarca, pentru a transforma în lingouri informe capodoperele unui trecut strălucitor.

Peste 200 kilograme de aur masiv au fost astfel topite pe teritoriul Perului, ca apoi să fie transportate, în mod legal sau nu, la Sevilla, pentru ca din ele să se bată monede regale.

Și prețul de răscumpărare făgăduit nu se adunase încă în întregime! Se aștepta partea cea mai mare, care trebuia să

sosească din Cuzco, capitala imperiului.

V

COMOARA DIN CAJAMARCA

Cuzco, în limba incașilor, însemna buricul pământului. De fapt, era capitala celui mai bogat imperiu întemeiat vreodată – toți istoricii moderni sunt de acord cu această afirmație – încă din secolul al XII-lea al erei noastre, de către primul Inca al dinastiei, Manco Capac. Din câte au înțeles conchistadorii potrivit relatărilor indienilor, începând cu cea a lui Atahualpa însuși, acel oraș trebuie să fi fost. Extraordinar.

Nici un spaniol nu îl văzuse încă, dar oare nu acolo se afla Coricancha, centrul religios al acelei părți a lumii? E limpede, citind relatările conchistadorilor, că această cetate a Anzilor îi aduse lui Pizarro cea mai mare parte din comoara reprezentând prețul de răscumpărare. Înșiși marii preoți ai templului Soarelui au fost aceia care au smuls lăcașului lor sfânt cea mai importantă parte a acestei comori. Restul tributului din Cuzco a fost desprins de pe pereții altor temple de mai mică importanță.

Cuzco devenise chiar obsesia, ținta lui Francisco Pizarro, care, fără să mai aștepte predarea totală a tributului, hotărî să trimită acolo din proprie inițiativă un grup din oamenii săi, întocmai cum procedase și cu templul din Pachacamac cu câteva săptămâni înainte. De fapt, două misiuni spaniole plecară în acea direcție succesiv.

INTRAREA ÎN CAPITALA

Primul grup, trimis în cercetare, nu era format decât din trei ostași. Aceștia aveau un nivel intelectual deplorabil. Atitudinea lor în timpul acestei călătorii inaugurale, care ar fi putut fi memorabilă, n-a fost deloc la înălțime. Îi priveau cu dispreț și obrăznicie pe indieni, chiar atunci când aveau de-a face cu personaje de vază, încât prezența lor nu putu stârni decât ură și resentimente.

Expediția fu un mare eșec, despre care puține documente ale epocii cutează să vorbească deschis. Insuccesul îl determină pe Pizarro să ia hotărârea de a trimite o nouă misiune la Cuzco, condusă de oameni mai isteți decât primii trei, pe care îi alesese la întâmplare. Doi ofițeri cu experiență fură însărcinați cu această dificilă, dar recompensatoare expediție: Hernando Pizarro și Pedro del Barco. Din prudență și pentru a nu mai speria populația deja afectată de comportamentul predecesorilor lor nepricepuți, ei hotărâră să pornească singuri spre capitală.

După ce trecut-au prin numeroase defileuri, aflate la mare altitudine și înaintară cu greu pe potecile abrupte, mărginite de impresionante prăpăstii, ajunseră în sfârșit în fața orașului Cuzco. Războinicii din cetățile pe lângă care trecuseră în drumul lor n-au cutezat să-i oprească și i-au lăsat să treacă mai departe. Nu trebuie să uităm că pentru ei spaniolii erau „zeii albi”.

Acești doi ofițeri, împreună cu cei trei soldați incuți conduși de Martin de Mogues au fost singurii europeni care au avut vreodată extraordinarul privilegiu de a pătrunde în Cuzco, capitala imperiului incaș, aflată atunci în culmea splendorii ei. Incașii încă nu-i suspectau prea mult pe spanioli și nu putuseră ascunde cea mai frumoasă parte a bogăției lor. Nici un alt om alb n-a văzut vreodată ceea ce acei conchistadori au avut posibilitatea să descopere în zilele acelea. Fapt e că ei au avut sub ochi, chiar în fața lor și au putut atinge cu propriile lor mâini comori excepționale, fără seamăn cu cele „modeste”, pe care indienii le dădeau pentru a plăti prețul de răscumpărare a împăratului lor. Or, aceste comori au dispărut toate după trecerea – lipsită de tact – a acestor exploratori. Vom avea ocazia să vedem, în cursul acestei lucrări, ce au fost ele cu adevărat și ce soartă au avut majoritatea dintre ele.

În tot cazul, Hernando Pizarro a înțeles repede că partea cea mai importantă a bogățiilor imperiului era concentrată la Cuzco și că acest oraș era într-adevăr cel care furniza cea mai mare parte a prăzii din Cajamarca. Mai mult, marii preoți ai templului Soarelui fuseseră aceia care smulseseră lăcașului lor sfânt cele mai frumoase piese ale prăzii sosite deja la palatul din Cajamarca.

Știm azi, dintr-o scrisoare manuscrisă a lui Hernando Pizarro adresată autorităților regale spaniole²³ că doar orașul Cuzco a expediat la Cajamarca peste 1 500 000 pesos de aur și de argint, adică aproape 6 tone și jumătate de metale prețioase. Toate convoaiele care părăseau capitala urmau drumurile anevoioase, construite din porunca lui Inca, străbătând Anzii și imperiul. Ele nu erau decât superficial păzite, deoarece poporul cunoștea destinația lor și n-ar fi cutezat să pună mâna pe vreun obiect, oricât de neînsemnat, din comoara ce trebuia să le salveze împăratul.

Mai totdeauna, aceste nemaipomenite convoaie care plecau din Cuzco se măreau pe parcurs cu darurile marilor preoți sau ale notabilităților care le întâlneau în drumul lor. Astfel, 178 de convoaie, cântărind fiecare între 80 și 150 kg aur, părăsiră orașul sacru la vremea aceea. Ele ajunseră la Cajamarca în număr de 200 de convoaie cu aur și 25 cu argint.

Aceste cantități colosale de metale prețioase nu erau așezate în neorânduială pe spinarea lamelor, cum lasă să se creadă gravurile epocii. Fiecare dintre ele era așezată cu multă grijă pe o litieră de lemn purtată de patru indieni. Convoaiele formate la Cuzco par să fi fost foarte impresionante, fiind alcătuite în cele mai multe cazuri din aproape o mie de oameni. Unul dintre ele, mai modest, a fost descris de un observator contemporan venit din Spania, care l-a urmărit cu uimire sosind din Cuzco. Convoiul era alcătuit din 190 de oameni, care purtau cu toții litiere încărcate cu obiecte din aur masiv. Printre lucrurile transportate se aflau douăzeci de vase enorme din aur și alte câteva obiecte atât de voluminoase că nu puteau fi transportate decât de doisprezece indieni.

Cuzco părea a fi într-adevăr pentru observatorii epocii o comoară vie, inepuizabilă, capabilă să procure tot aurul și argintul pe care poftele nesățioase ale spaniolilor le reclamau cu

---

²³ Hernando Pizarro: *Carta a la Real Audiencia de Santo Domingo* (n.a.).

aviditate. În cursul acestei lucrări vom vedea că, în felul acesta, indienii înțeleaseră foarte curând ce vroiau acei aventurieri inculți. Majoritatea celor mai importante bogății din oraș dispărură brusc, ca prin farmec, din toate lăcașurile sfinte, unde iscoadele lui Pizarro le zăriseră la începutul cuceririi.

Toate giuvaierele luate din edificiile din Cuzco pentru răscumpărarea lui Atahualpa n-au ajuns – nici pe departe – în celebra încăpere galbenă a palatului din Cajamarca. Majoritatea dintre ele au dispărut în buzunarele spaniolilor prezenți, fără să li se fi știut vreodată numărul.

Să nu luăm decât un exemplu: primii cinci europeni care au ajuns în capitală au descoperit în palatul lui Inca Huayna Capac, unul dintre cei mai renumiți strămoși ai lui Atahualpa, *trei încăperi pline cu obiecte din aur și cinci cu obiecte din argint, precum și 100 000 de lingouri de aur*, care fuseseră extrase din minele imperiului; fiecare lingou cântărea 50 castellanos, adică aproape 250 grame de metal.

Dacă o parte din această comoară a fost într-adevăr transportată la Cajamarca pentru răscumpărarea împăratului, e limpede, din relatările conchistadorilor, că cea mai mare parte a dispărut fără urme, înainte chiar de a fi ajuns în locul unde fusese depozitată prada.

Altă comoară a dispărut și ea în cea mai mare parte, în mod misterios. În timpul vieții, Pachacutec Inca Yupanqui pusese să se toarne una din cele mai mari statui de aur întâlnite vreodată, denumită Inti-Illapa. Această statuie colosală fusese așezată pe niște brancarde, la rândul lor în întregime din aur masiv și astfel transportată de incași – și trebuie să fi fost mulți nu glumă – spre Cajamarca, pentru a plăti o parte din prețul de eliberare a lui Inca. Această pradă, de o foarte mare valoare, nu va ajunge niciodată în întregime la destinație. Înainte chiar de a fi părăsit zidurile capitalei, mâini nelegiuite și necunoscute au sfărâmat statuia și brancardele în bucăți, desigur mult mai ușor de ascuns, de împărțit și de transportat pe pământul spaniol, fără a da socoteală controlorilor regali din Sevilla, decât o statuie celebră, cunoscută de toți. Pentru ca acest jaf să nu devină prea evident celorlalți tovarăși ai lor, răufăcătorii au lăsat să ajungă la Cajamarca o parte din acel dar fabulos, însă restul a dispărut și nu ne este cunoscut decât prin foarte puțini martori, care au rămas chiar la Cuzco.

ÎMPĂRȚEALA

Zi de zi, ceas de ceas, tot prețul de răscumpărare promis ajungea la Cajamarca, în timp ce nefericitul împărat aștepta închis în palatul său ca într-o temniță.

Era singurul care, în acele momente, nu se îndoia deloc că tot aurul la care sperau temnicerii lui și pe care îl făgăduise ca să-și răscumpere viața va fi acolo la timpul stabilit. Inca își cunoștea bogățiile și atașamentul poporului.

Spre marea surprindere a conchistadorilor, vasele de aur ajunseră până la faimoasa linie trasă în uriașa încăpere a palatului, iar piața din Cajamarca a fost acoperită cu minereu și obiecte de argint, așa cum se fixase în contract.

Așa cum am arătat, toate acestea ar fi putut împodobi cel mai feeric palat pe care lumea l-ar fi putut construi vreodată, dar pe conchistadori nu-i preocupa deloc acest lucru. Ceea ce-i interesa pe oamenii aceștia de rând era doar partea din pradă pe care urmau s-o primească, ca preț al serviciilor aduse coroanei.

Spre a înlesni împărțirea oficială, Francisco Pizarro nu găsi altceva mai bun de făcut decât să poruncească topirea acelor obiecte păgâne decorate cu măiestrie. Cuptoarele indigene își măriră febril activitatea pentru a-i satisface pe noii lor stăpâni. Într-una din aceste mărturii scrise, care ne-a parvenit, conchistadorul Jerez descrie o scenă memorabilă:

Topirea și împărțirea aurului și argintului despre care s-a vorbit s-au încheiat în ziua de Sfântul Iacob; și cântărindu-se pe o balanță toată cantitatea de aur și argint, s-au făcut socotelile, totul redus la aur de calitate, ceea ce a reprezentat un total de 1 327 593 pesos de aur de calitate. Din acestea, o cincime aparținea Maiestății sale, după ce s-au retras drepturile de topire, adică 262 259 pesos de aur de calitate. Iar, în argint, aceasta a reprezentat 51 610 marcos, Maiestății sale aparținându-i 10121 marcos de argint. Indienii au fost cei care au topit obiectele, căci printre ei există mari aurari și topitori, care au lucrat în nouă cuptoare.

Alte documente din acea vreme, care vorbesc despre bogata

comoară, nu sunt mai puțin evocatoare decât textul lui Jerez. Unul dintre ele, care poate da de gândit cititorului, relatează amănuntele împărțirii, care nu a fost făcută echitabil, mai ales în ce privește partea care revenea coroanei. Dar nu trebuie să uităm cu cine avem de-a face în această aventură. Documentul menționat este caietul personal al lui Sancho de la Hoz, unul din secretarii personali ai lui Francisco Pizarro, trimis de coroana Spaniei să-l însoțească. El ne informează că împărțirea prăzii oficiale s-a efectuat de față cu toată lumea în ziua de 18 iunie a anului de grație 1533.

Cifrele lui, oricât de uluitoare ar fi ele, nu sunt într-un tot al acord cu cele ale precedentului martor; ținând seama de disimulările la care recurgeau toți conchistadorii prezenți – aceasta nu-i deloc de mirare. Dar nu amănuntul contează, ci ideea generală.

Pentru Sancho de la Hoz, cantitatea pe care și-au împărțit-o Francisco Pizarro, rudele care l-au însoțit, cei 164 de ostași și alți conchistadori mai neînsemnați atinge un total de 971 125 pesos de aur și 40 860 marcos de argint. La aceasta se adaugă părțile destinate coroanei Spaniei, asociaților, îndeosebi celor care rămăseseră plictisindu-se de atâta ședere în orașul Panama și care așteptau cu o nerăbdare crescândă puținele vești despre Conchistă, precum și cele destinate câtorva spanioli care nu doreau să se întoarcă în patria mamă și se stabiliseră în acele locuri cu intenția mărturisită de a-și sfârși zilele pe acele meleaguri.

Mai interesante sunt detaliile împărțirii efectuate de Pizarro în folosul său propriu. Reproducem mai jos următorul tablou:

		În pesos de aur buna calitate	În pesos de de argint
1.	Bisericii	2220	90
2.	Guvernatorului Francisco Pizarro	57 220	2 350
3.	Lui Hernando Pizarro	31 080	1 767
4.	Lui Juan Pizarro.:	11 110	407
5.	Lui Gonzalo Pizarro	9 900	384

Familia nu era deloc uitată și greaua sarcină ce și-o luase el, Francisco Pizarro, a fost cu grijă calculată la un „preț just”.

Și nu este vorba decât de o împărțire oficială, căci am văzut destul de repede că o bună parte din această pradă a fost sustrasă controlului regal.

În armata spaniolă exista un obicei foarte vechi, pe care noul guvernator încearcă să-l mențină. Generalului care cucerise o bătălie i se acorda de la bun început obiectul pe care și-l alegea din pradă, în afara chiar a împărțirii legale. Asta era legea. Pe baza contractului pe care-l încheiase cu curtea Spaniei, această tradiție a fost respectată cu strictețe de Pizarro.

Având gusturi foarte modeste, el își alege o somptuoasă litieră de aur masiv, cizelată în întregime, una dintre cele mai frumoase piese găsite de spanioli, cu o greutate de peste 200 livre, adică peste 92 kg.

Această litieră poate fi evaluată azi la o sumă ce ar putea atinge 70 000 pesos, adică între 1 000 000 și 1 400 000 dolari americani actuali. Se știe că în cursul cuceririi au existat două somptuoase litiere de acest tip, care au căzut în mâinile spaniolilor. Una a fost luată dintr-unul din palatele capitalei, Cuzco, cealaltă era aceea în care însuși Inca Atahualpa fusese purtat când aventurierii l-au luat prizonier. Se pare că Pizarro – dar mă îndoiesc că a făcut-o dintr-un gest de delicatețe – a devenit proprietarul celei dintâi. A doua, ca tot restul de altfel, a fost desigur topită, sfârșind sub forma unor jalnice lingouri, transportate la Sevilla, capturate de pirații Caraibilor sau scufundate la bordul unui galion necunoscut în vreunul din oceanele globului.

Prețul de răscumpărare făgăduit de Atahualpa cu atâta generozitate a fost, deci, integral predat. El știa aceasta, căci avea o mare încredere în supușii săi și aștepta în temnița lui luxoasă, cu calmul și demnitatea celui care știe că-și va recăpăta libertatea în scurt timp. Deocamdată, nu putea decât să se plimbe în lung și-n lat prin grădina palatului său. Știm că era un bărbat tânăr, de vreo treizeci de ani, foarte frumos, înalt și puternic, cu privirea aspră.

În generozitatea pe care i-o arătau, spaniolii i-au permis să-și primească prietenii, credincioșii, copiii. Câțiva dintre ei vor

împărți cu el de altfel temnița, fără să sufere totuși umilințele la care a fost supus prizonierul. Spaniolii au profitat de captivitatea lui ca să-l facă să-și renege religia celestă – credință păgână pentru dușmanii lui – și să-i însușească preceptele „adevăratei” religii, cea a învingătorilor.

Părintelui Valverde – nume azi celebru, dar care n-are nimic comun, după cum vom vedea, cu cel despre care va fi vorba în a doua parte a acestei lucrări – îi va reveni această tristă sarcină, pe care, din cât se știe și-a îndeplinit-o foarte bine.

De vreme ce prețul de răscumpărare a fost plătit, rămânea ca Pizarro să-și respecte cuvântul dat și să-i redea împăratului libertatea. Setea de aur a conchistadorului abia se potolise, când începu să-și pună întrebări despre autoritatea prizonierului său. Această autoritate trebuie să fi fost considerabilă, de vreme ce toți supușii lui au acceptat de bună voie să se lipsească de bunurile lor cele mai prețioase. Nu s-ar putea manifesta ea oare printr-o luptă crâncenă, un război violent, din clipa în care conducătorul lor ar fi liber și ar putea povesti ce a văzut la dușmanii săi? Dacă, liber, Inca ar putea fi periculos, totuși nimic din comportarea lui nu-i îndreptățește condamnarea la moarte. Ce s-ar putea face?

Unii conchistadori, cum a fost Soto, nu aveau cugetul foarte împăcat și, foarte generoși, propuseră lui Pizarro să-l trimită pe Inca în Spania. Ținut la depărtare de poporul său, el nu va mai fi deloc periculos și orice risc ar fi pentru totdeauna îndepărtat.

Doi oameni îndeosebi se străduiră să înlăture această propunere oarecum mărinimoasă. Unul pentru că, fiind secundul lui Pizarro, se dădea adesea drept conducător în fața indienilor, iar, după părerea lui, doar fermitatea putea impune un adevărat respect. Acesta era chiar Almagro, tovarășul lui Pizarro din primele zile, care – schimbându-și atitudinea la vederea mormanului de bogății etalate în fața lui – voia acum să pună stăpânire pe Peru și de aceea va cere moartea lui Inca.

Al doilea care voia să împiedice plecarea lui Atahualpa în Spania nu era unul din acei iluștri conchistadori din primele zile și nici măcar spaniol. Nu, era pur și simplu Felipillo, trădătorul indian, adus de Pizarro ca interpret. Dacă trebuie să dăm crezare rezultatelor, succesele lui ca interpret au fost mari, dar uneori succesul îmbată când e vorba de un om slab și mărginit. Așa se întâmplase și cu tânărul indian, care nu râvnea atât la aurul compatrioților săi, cât la una din soațele împăratului său, pe care

o dobândi, bineînțeles, fără prea mare greutate.

Trădător din dragoste, plin de orgoliu, Felipillo se socotea acum un conchistador. El e acela care dezvălui lui Pizarro pretinsul complot care se țesea în spatele lui. Toate căpeteniile indiene care veneau respectuoase să-și aducă partea lor de pradă spaniolilor pentru eliberarea stăpânului lor se pregăteau, după spusele trădătorului, să se răzbune pe invadatori. După spusele lui, însuși Atahualpa ar fi poruncit, din închisoare, să se adune în cea mai mare taină o impunătoare armată care să atace „orașul-temniță”. Diverse date reconstituite arată într-adevăr că la Quito, capitala imperiului din nord, aproape 200 000 de oameni, din care 30 000 de sălbatici antropofagi, recrutați din junglele apropiate, erau gata pregătiți de incași să se îndrepte spre Cajamarca.

BOBUL DE PORUMB

Să-l fi cuprins oare pe Pizarro spaima sau furia de a se vedea tras pe sfoară? Fapt este că se duse la Inca în închisoare și-i reproșă o trădare închipuită. Un martor spaniol fu de față și mai târziu relatează cu fidelitate întrevederea, pe care am găsit-o consemnată în cronicile vremii.

— Ce-i cu trădarea asta? Eu, care te consider ca pe un frate?

— Îți bați joc de mine? răspunse impasibil Inca, decăzut din drepturile sale. Îmi spui mereu năzbâtii! Cum aş putea înșela oameni ca tine?

— Lasă gluma!

Atitudinea aceasta a lui Atahualpa nu-l liniști pe Pizarro, care hotărî pe loc să întreprindă o anchetă asupra constituirii acestei armate și, până atunci, ordonă ca Zeul-rege, idolul indienilor, să fie încătușat în fiare. Ce decădere pentru acest monarh, căruia i se prinsese de gât un lanț gros de fier, lui, care nu purtase până atunci decât cele mai frumoase giuvaiere de aur sau argint din imperiu. Nu exista un acord deplin în ce privește judecarea lui Inca. Însuși fratele lui Francisco Pizarro, Hernando, ale cărui păreri erau împărtășite de conchistadorul Miguel de Estete, ceru să se renunțe la procesul celui care încarna idealul tuturor indienilor.

Pizarro o dorea și el desigur, dar nu mai avea de ales. Nu mai era stăpân absolut. Cu toate că tot aurul promis fusese predat cu scrupulozitate la Cajamarca, exista un complot și fapta trebuia judecată. Un tribunal – primul alcătuit vreodată de spanioli pe noul continent – fu constituit, avându-i membri pe părintele Valverde, un jurist, patru căpitani de cavalerie și câțiva ofițeri.

Atahualpa fu adus, deci, în fața judecății, fără ajutorul legal al unui apărător și fără nici un sprijin moral, ceea ce poate a fost chiar mai grav. Doar acuzația își păstra drepturile cu cele trei capete de acuzare îndreptate împotriva monarhului: trădare, imoralitate și idolatrie. Trădare, pentru pretinsul complot; imoralitate, pentru că, potrivit tradiției indiene, se căsătorise cu mai multe femei, poate chiar cu propria lui mamă; idolatrie, pentru că se complăcuse în adorarea păgână a Soarelui și a Lunii, în loc să-i fi acceptat de la început pe Hristos și pe Dumnezeu creștinilor.

Culme a absurdității, în spiritul conchistadorilor din acea vreme, acuzatului nu-i fu măcar îngăduit să asiste la propriul său proces. Fu lăsat pradă visurilor și resentimentelor ce le nutrea, într-o încăpere învecinată, foarte întunecoasă.

Sentința fu pronunțată foarte curând și, de vreme ce era un proces, fiecare îi află pe dată conținutul: moartea. Dar nu orice moarte: ars de viu pe rug. Francisco Pizarro se duse chiar el să-l înștiințeze pe Atahualpa de ceea ce-l aștepta. Șocul fu brutal, aspru, dar fiul Soarelui își păstră calmul, lucru ce-l tulbură pe Pizarro. Încrezător în noii lui stăpâni, el spera să-și mai poată pleda cauza și negocia viața. Pe invadatori nu-i interesa decât un singur lucru: aurul și asta indienii aveau din belșug. Împăratul o știa mai bine decât oricine. Știa că-și poate mobiliza poporul la un simplu ordin, făcând să izvorască din colțurile cele mai tainice și mai îndepărtate ale imperiului toate leacurile de trebuință pentru a potoli febra spaniolilor.

Ca să fie cât se poate de limpede față de învingătorul său, îi veni deodată o idee. Această idee a făcut de altfel să curgă multă cerneală și a fost deseori reluată de alți cronicari spanioli ai epocii, care au atribuit-o ofițerilor incași de rang inferior; dar se pare că el, Atahualpa, este acela care a rostit-o primul în fața spaniolilor.

Puse deodată mâna pe o tărtăcuță împodobită, plină cu boabe de porumb aurii, care se afla în fața lui pentru cină. Luând cu delicatețe între degete una din boabe, își pironi aprig privirea în ochii lui Pizarro și declară:

— Vezi bobul ăsta, e tot aurul ce ți l-am dat. Dar, spuse el, răsturnând tărtăcuța pe jos, ți-am mai putea da încă atât. Vrei?

Cu toate că nici un martor nu ne-a lăsat un document care să consemneze această întâlnire istorică, e posibil ca guvernatorul să fi fost surprins de siguranța prizonierului său și de nemaipomenita lui propunere. Vai! Conchistadorii se credeau cei mai puternici. Erau siguri că, dacă asemenea bogății fabuloase existau cu adevărat, ei vor ști bine cum să le scoată la iveală.

Răspunsul lui Pizarro fu clar: din moment ce a existat o judecată, înseamnă că s-a pronunțat cuvântul Domnului și că, prin urmare, justiția va trebui lăsată să-și urmeze cursul.

Execuția va avea deci loc. La auzul acestor cuvinte, Atahualpa se schimbă la față. Paloarea și îngrijorarea erau cu atât mai impresionante, cu cât, potrivit concepțiilor religioase incașe, moartea prin foc însemna distrugerea definitivă, fără

supraviețuirea nici a corpului, nici a sufletului, ceea ce, pentru fiul Soarelui, era de neconceput. Aceasta era mai groaznic decât moartea însăși.

Lui Pizarro i se făcu întrucâtva milă de prizonierul său, care, la urma urmei, își respectase în mod corect înțelegerea dintre ei și, într-un gest de bunăvoință, hotărî – noblețea obligă – să comute pedeapsa într-alta mai puțin grea, dacă se poate spune așa: moartea prin spânzurare. Gestul lui mărinimos era totuși însoțit de o condiție. Inca trebuia să accepte botezul catolic.

Decât să nu poată ajunge în regatul strămoșilor săi, Atahualpa acceptă să pătrundă, fie și în mod artificial, în cel al creștinilor. De altfel, nu-l prea interesa dacă adăuga încă o divinitate la altarul și așa încărcat, al incașilor. Mai târziu, toți indienii făcură la fel.

Astfel, ducând cu sine tainele imperiului și ale ascunselor sale comori, în ziua de 29 august 1533 el fu condus, ca un bun catolic, la locul supliciului.

Pizarro hotărâse, drept exemplu, ca execuția să fie publică. Ea se desfășură deci în piața principală din Cajamarca, în fața a zeci de mii de indieni.

Inca, foarte demn, fu dus de soldații spanioli în fața călăilor săi, care îl priveau cu un dispreț nemăsurat. Părintele Valverde, cu o cruce în mână, prinse să-și depene litania, pe care o voise plină de speranță și iertare. Lui Atahualpa, proaspăt convertit la creștinism, îi păsa prea puțin de vorbele pe care acest dușman i le murmură la ureche, în numele altei divinități. Cu un gest scurt și aspru el îi opri cuvântarea și, întorcându-și spre Pizarro privirea în care se citea frica și ura, îi adresă doar aceste cuvinte, care ne-au fost transmise de cronicarii epocii:

— Ai grijă de copiii mei!

Acestea au fost ultimele lui cuvinte și nu se știe încă dacă acei copii, a căror protecție o dorea, erau într-adevăr propriile lui odrasle sau supușii fabulosului său imperiu, pe care îi considera astfel. N-a mai avut timp să se explice mai pe larg.

Călăii coroanei Spaniei îl înhățară fără menajamente și-l legară strâns sub spânzurătoarea de lemn înălțată în mijlocul pieței. Fără să-i mai acopere ochii, ca să-i mai cruțe puțin spaima, călăul îi trecu în jurul gâtului o frânghie solidă, așa cum era obiceiul pe pământul spaniol.

Un gest scurt și sigur și Inca ajungea în regatul tatălui său, Soarele. Câteva clipe numai fură de ajuns spre a face să dispară

în tenebre martorul unei lumi abia întrevăzute, împreună cu grandioasele sale taine. În ziua aceea de 29 august 1533, comoara incașilor a intrat în legendă.

Tăcerea mulțimii adunate devenise apăsătoare în ultimele clipe de viață ale Zeului lor. Nu era cu puțință! El nu putea să moară! Dar acum, când se desfăcea de la gâtul cadavrului sinistra frânghie, un murmur surd de furie și răzbunare se ridică din piață. Spaniolii se mulțumeau să cânte crezul, ca și cum ar fi fost vorba de unul de-al lor. Zâmbetele arogante n-au cruțat nici chiar modesta adunare.

Ga o ciudată prezicere, Biblia pe care Valverde o pusese în mâinile lui Atahualpa înaintea supliciului căzuse la pământ în clipa fatidică. Conchistadorii, când au venit să ridice trupul, au putut citi paginile rămase deschise. Rămaseră stupefiați. Primele cuvinte pe care le-au căzut ochii erau acestea: *Cel ce ridică sabia de sabie va pieri!*

Urmarea evenimentelor a dovedit că această profeție s-a îndeplinit cu adevărat, așa cum ar fi sperat Inca, ba chiar și mai bine.

Francisco Pizarro, cel care se credea la adăpost de orice primejdie, a murit totuși la scurtă vreme după aceea în palatul său, din centrul orașului Lima, asasinat cu cruzime. Corpul lui, complet uscat în urma mumificării, poate fi văzut încă și astăzi de vizitatori, într-un sarcofag de sticlă în catedrala din Lima.

Fratelui său, Gonzalo, i s-a tăiat capul.

La scurtă vreme și tovarășul său, Diego de Almagro, cel care a făcut tot ce i-a stat în puțință ca Inca să piară, a murit strangulat într-o închisoare din Cuzco, unde fusese azvârlit nu se știe din ce pricină. Fiul său, care venise și el să se alăture conchistadorilor, a fost la rândul său decapitat când nu trecuseră nici patru ani de la moartea tatălui său.

Lista e lungă și s-ar părea că blestemul incașilor plutea asupra celor ce le-au pricinuit pieirea. În tabăra spaniolilor n-a existat o unanimitate de păreri. Unii regretau amarnic executarea împăratului incaș, știind că doar acesta putea face să apară comorile fabuloase întrezărite la Cajamarca și că, de aici înainte, izvorul lor va seca.

De îndată ce s-a aflat de moartea sa în tot cuprinsul regatului, lucru ce s-a întâmplat foarte repede datorită remarcabilului serviciu de ștafete al împăratului, toate comorile, toate bogățiile etalate în temple au dispărut brusc în condiții foarte misterioase

și, de acum înainte, în marea majoritate a cazurilor, spaniolilor le-a fost imposibil să pună mâna pe cele mai importante dintre ele. Cea mai mare parte rămâne încă și azi ascunsă cu grijă în tainițele pregătite de incași.

Ne putem întreba, azi, care au fost motivele care l-au putut determina pe Pizarro să-l condamne la moarte pe monarh, pentru că știa că însuși regele Spaniei, Carol Quintul, a fost foarte nemulțumit de această faptă, de îndată ce știrea ajunse în Europa. El o afirmă cu fermitate în fața lui Pizarro, care asculta plouat, conștient de greșeala sa:

— Moartea lui Atahualpa, care era un nobil, un senior, mi-a plăcut, îndeosebi pentru că a fost rezultatul unei hotărâri judecătorești.

Se pare, de fapt, că purtarea lui Pizarro în regatul Perului n-a fost deloc exemplară, nici măcar față de coroana Spaniei. Oricine se poate gândi că, suprimându-l pe Inca atât de repede, printr-un simulacru de justiție, el a voit să înlăture un martor stingheritor al josniciilor sale. De altfel, secretarul personal al lui Francisco Pizarro, vărul său, Pedro, ne-a lăsat în documentele lui o scurtă frază, care spune mai mult decât un lung discurs:

Atahualpa odată mort, tot ce s-a făcut și s-a spus cu privire la comoară a dispărut o dată cu el!

Comoara incașilor, sau mai degrabă diferitele comori adunate au dispărut într-adevăr o dată cu moartea lui Atahualpa. Aproape nici una n-a mai ajuns de acum înainte în mâinile spaniolilor sau ale altor aventurieri străini. Unde se află celelalte, cele mai de seamă, cele reprezentate de boabele de porumb din tărtăcuță de dinainte de supliciu? Orice speranță de a descoperi urma importantă, în pofida scurgerii timpului, nu-i desigur pierdută, așa cum vom constata în această lucrare; de secole, căutătorii de comori străbat America de Sud în toate sensurile, norocul surâzându-le arareori. Cea mai mare parte din ele rămâne încă să fie descoperită, deși se pare că, într-adevăr, nici pe viitor nu se va merge până la capăt, dacă nu vrem să uităm teribila profecție a lui Inca.

VI

CORICANCHA, TEMPLUL SOARELUI

Credincioșii nu sărută niciodată mâinile (lui Inca), fără să-i aducă tot aurul, argintul și pietrele prețioase pe care indienii le-au extras din pământ în clipele lor de răgaz.

Așa vorbea una din rudele lui Inca, Garcilaso de la Vega, despre credincioșii care soseau la Cuzco ca să-și contemple Zeul, împăratul lor. Aurul și argintul nu reprezentau decât metale prețioase care n-aveau nici un farmec pentru ei. În mitologia cultului solar, ele simbolizau lacrimile și sudoarea Soarelui și a Lunii, divinitățile lor.

Dacă primii împărați ai dinastiei n-au fost decât niște căpetenii neînsemnate, domnind asupra unor regate de mică întindere și nu prea bogate, urmașii lor au devenit treptat adevărați potențați, dispunând de bogății fabuloase.

Totalitatea metalelor prețioase ajungeau până la urmă, prin intermediul preoților, în mâinile guvernului. Trimiși speciali erau, de altfel, însărcinați să le strângă fie de la familii, deci de la persoane individuale, fie direct din minele imperiului. Aceste mine erau atât de insalubre, încât cei trimiși acolo nu lucrau decât perioade scurte, altfel doar moartea le era salvarea.

Printr-o decizie legală, tot aurul și argintul fuseseră desemnate drept proprietatea lui Inca. Toate templele importante posedau recipiente de mari proporții, destinate să păstreze aceste obiecte. O parte din ofrande servea să sporească bogățiile templului, dar, cum preoții cei mai de seamă erau rudele apropiate sau îndepărtate ale lui Inca, cea mai mare parte a bogățiilor acumulate rămânea concentrată în foarte puține mâini.

Azi e imposibil de apreciat cu exactitate cantitățile de aur și argint strânse în fiecare an în imperiu, pentru simplul motiv că incașii înșiși, care nu cunoșteau scrierea, nu ne-au lăsat nici un document precis. Nu putem folosi decât mărturiile nesigure ale puținilor conchistadori care au asistat la aceste schimburi.

PRESENTIMENTUL LUI HUASCAR

Bazându-se pe propriile lui observații, făcute pe vremea când străinii erau deja acolo, controlând mișcările indigenilor, Cieza de Leon apreciază că, după toate probabilitățile, în primii ani care au urmat sosirii spaniolilor la Tumbes, din mine erau extrase anual 15 000 arrobas de aur și 50 000 arrobas de argint. Dacă vom calcula că o arroba de metal echivalează, în valoarea actuală, cu o cantitate de 11,5 kg, cantitățile extrase anual erau. Evaluate de invadatori la 172,5 tone de aur pur și la 575 tone de argint, cifre care trebuie să fi fost chiar mai mari înainte de sosirea spaniolilor, mânăți pe aceste locuri doar de interese materiale.

Cum suveranii incași pretindeau supușilor lor zi după zi tot mai mult aur, bogățiile se îngrămădeau în decursul vremii în depozitele oficiale ale imperiului. Inca păstra aceste metale prețioase, considerate o comoară a zeilor, chiar dincolo de propria sa moarte. Totalitatea giuvaierelor pe care le depozita în palatul său erau lăsate acolo așa cum se aflau, după ce moartea îl surprindea. Nimeni n-avea dreptul să se atingă de ele. Palatul era închis pe veci și noul împărat se vedea nevoit să construiască unul nou, dacă era cu puțință, mai frumos, mai fastuos decât cel al părintelui său. Aceasta obliga, bineînțeles, poporul să aducă și mai multe bogății.

La moartea lui Inca, norodul participa la ceremonii funerare de un fast grandios. Corpul defunctului nu era îngropat în adâncurile solului andin. Era luat de specialiști, care îl mumificau cu cea mai mare grijă posibilă, spre a-i păstra aspectul ce l-a avut în viață.

Mumia era atunci depusă cu mare pompă într-o nișă bogat decorată și amenajată în acest scop în cel mai important templu al imperiului, cel din Coricancha, templul Soarelui.

Acest templu fabulos se înălța chiar în incinta capitalei, Cuzco și doar numele de Coricancha e de ajuns ca să ne dea o idee despre ceea ce se putea afla acolo, Coricancha însemnând într-adevăr în limba indienilor „Curtea de aur”.

Palatele împăraților, care înconjurau Coricancha, erau și de niște fabuloase tezaure. Să luăm doar un exemplu: la moartea fiecărui Inca, o efigie a defunctului, turnată în metalul cel mai

nobil, aurul, era lucrată respectându-se dimensiunile reale. I se spunea *pucarina* și era îndată instalată în mijlocul palatului pe care-l ocupase împăratul la Cuzco. Aici, nu era lăsată ca o piesă de muzeu spre a fi adorată de mulțime. *Pucarina* era tratată ca o făptură vie, punându-i-se la dispoziție propriii săi servitori. Când unul dintre ei murea, urmașii lui îl luau locul și continuau să slujească idolul, care era scos o dată pe an pe străzile capitalei, cu ocazia unor festivități grandioase.

În Cursul istoriei dinastiei Inca, un singur împărat n-a voit să se supună acestei reguli, să-și construiască un palat al său și să adune bogății de tot felul. Acest Inca a fost Huascar, care n-a domnit decât șapte ani; el a fost cel care a avut cinstea, dacă se poate spune așa, de a-i primi pe spanioli la Cuzco, dar mai ales lui i-a revenit greaua sarcină, îndeplinită totuși cu multă dibăcie, de a ascunde cât mai repede toate bogățiile strânse de predecesorii săi și îndeosebi extraordinarele comori din Coricancha, precum și mumiile perfect întreținute ale strămoșilor săi.

Într-adevăr, în afară de primii cinci spanioli trimiși iscoade la Cuzco, care ne-au lăsat mărturii scrise, nu prea exacte, despre ce au descoperit, nici un alt conchistador, nici un alt străin, n-a mai văzut vreodată comorile capitalei, nici mumiile împăraților incași și ale celor apropiați lor.

Totul a fost ascuns undeva în Anzi și rămâne încă la adăpost de curiozitatea periculoasă a lumii moderne.

Numai palatul lui Huayna Capac conținea trei încăperi pline până în tavan cu obiecte de aur și cinci pline cu argint. Se mai găsea acolo și o grămadă uluitoare de lingouri de aur, provenind direct din minele imperiului și pe care puținele mărturii care ne-au parvenit le apreciau ca fiind în număr de 100 000.

Aceste grămezi de obiecte prețioase nu erau deloc pe placul lui Huascar, care prefera simplitatea și care a interzis, de pildă, ca acele *pucarinas* să fie plimbate în litiere de aur prin capitală, așa cum se făcea în fiecare an. El voia să desființeze aceste tradiții și probabil că aceasta i-a adus înfrângerea în cursul luptei purtate împotriva fratelui său, Atahualpa.

Se pare că Huascar – ultimul domnitor Inca – a avut un uluitor presentiment. Vorbind despre strămoșii săi, când încă nimic nu prevestea ceea ce avea să se întâmple de fapt, el a declarat într-adevăr în fața lui Pedro Pizarro, ajuns la Cuzco:

— Am primit porunca să îngrop toți morții²⁴ și să le iau apoi toate bogățiile pe care le aveau și pe care n-aveau nici un motiv să le păstreze după moarte, ci doar în timpul vieții, pentru că s-au bucurat deja de toate comorile în timpul domniei lor.

Huascar porunci deci să fie golite toate palatele și toate templele capitalei, inclusiv cel mai fastuos dintre ele, Coricancha, deși acolo erau adorate rămășițele pământești ale strămoșilor săi. Era vorba de locul cel mai venerat al imperiului. Ne-au parvenit numeroase descrieri ale acestui templu, cea mai demnă de crezare fiind făcută în 1928 de un savant german, doctorul R. Lehmann-Nitsche, bazată pe consemnările martorilor din epocă și pe descoperirile făcute cu ocazia săpăturilor arheologice întreprinse la fața locului.

Cum Coricancha exprimă el singur bogăția imperiului, vom pătrunde în cele mai intime detalii ale sale.

---

²⁴ E vorba desigur de mumiile strămoșilor lui, păstrate la Coricancha. (n.a.).

SANCTUARUL SACRU

Acesta era alcătuit din șase edificii principale, fiecare din ele reprezentând câte un templu, dar grupate astfel încât să formeze o adevărată curte și înconjurată fiind doar de un zid uriaș. Aceste temple ne sunt azi cunoscute; ele cuprindeau:

1. Sanctuarul Soarelui, care era cel mai important.
2. Capela Lunii.
3. Capela Stelelor.
4. Capela Fulgerului.
5. Capela Curcubeului.
6. Sacristia și locuința canonicului.

Istoria exactă a acestui templu nu-i cunoscută cu precizie, deoarece primii martori spanioli au confundat deseori în manuscrisele lor multe alte clădiri din Cuzco.

Se pare, totuși, că, după opinia generală, templul Coricancha a fost întemeiat de primul împărat Inca, Manco Capac, în prima jumătate a secolului al XII-lea e.n. A fost pe urmă mărit și îmbunătățit de împărații succesivi, care i-au acordat o deosebită importanță. Cei mai renumiți dintre cei care i s-au închinat au fost Mayta Capac, Pachacutec și Huascar.

Templul, sau, în orice caz, ceea ce rămăsese din el, a fost prădat, în 1533, de către spanioli, iar Francisco Pizarro n-a găsit altceva mai bun de făcut decât să i-l ofere lui Juan Pizarro, care și el la rândul lui, s-a grăbit să-l ofere călugărilor dominicani, golindu-l, bineînțeles, de tot aurul ce-l conținea. Călugării găsiră desigur lăcașul pe placul lor, deoarece doborâra majoritatea zidurilor ca să construiască pe locul amplasării lui o biserică, pe care turiștii o pot vizita și azi la Cuzco. Se mai mențin totuși câteva ziduri din vechile edificii, singurele mărturii ale bogatului trecut care a existat acolo.

Potrivit arheologilor moderni, faptul că biserica actuală a fost zidită pe ruinele a patru edificii, cel al Soarelui, al Lunii, al Stelelor și al Fulgerului, pare un lucru confirmat.

Zidul exterior măsoară 68 în lungime și 59 lățime. Era acoperit în exterior, până la jumătatea înălțimii, cu fâșii de aur. Toate porțile erau de asemenea acoperite cu plăci de aur. Arheologul Squier, care descrie templul, a văzut într-o zi, într-o colecție particulară, câteva din aceste plăci de aur care păreau a proveni

de pe ziduri și care nu erau mai groase decât o foaie de hârtie. Pare într-adevăr îndoielnic că au existat astfel de plăci acolo, deoarece în inventarul prăzii însușite la Coricancha nu se menționează decât plăci masive, cu o greutate între 4 și 10 livre fiecare (1,840 și 4,6 kg). Zidurile interioare, care dădeau în grădină, erau și ele bogat împodobite cu o friză foarte lată de aur masiv, despre care Garcilaso de la Vega ne-a lăsat o mărturie, după ce a văzut cu ochii lui cum aceste plăci au fost înlocuite cu ipsos, din inițiativa spaniolilor.

Curtea interioară, *patio*, era o grădină sacră pe care o cultivau însuși Inca și rudele lui. Îngrășămintele necesare erau aduse de slujitori din valea Chinchă, care se află pe coastă. Era udată de cinci fântâni situate chiar în interiorul edificiului. Apa se scurgea din aceste fântâni prin tuburi subterane, din care un tronson foarte lung era făcut din aur masiv. Una din aceste fântâni n-a fost distrusă și se mai poate vedea încă în grădina bisericii din Cuzco, cu ghizdurile ei construite din pietre tăiate octogonale. În mijlocul fântânii se aruncau, de mai multe ori pe an, vase cu *chinchă*, sau alcool de porumb, ca ofrandă adusă Soarelui. Tot aici venea să se scalde, în chip de baie rituală, logodnica lui Inca, cu puțin timp înainte de căsătorie.

Odinioară, pe vremea incașilor, ghizdurile fântânilor pe care oricine le poate contempla azi erau acoperite cu plăci de aur, împodobite cu o imagine sculptată a Zeului Soare. Indienii n-au ascuns imaginea care proteja acest loc în vreo grotă sau vreun mormânt tainic pentru a o ocroti de conchistadori. Dimpotrivă, ea a fost desprinsă de pe piatră și inclusă în lotul de obiecte din aur care constituiau partea provinciilor din sud la prețul de răscumpărare a lui Atahualpa.

Când prada care fusese deja depusă, așa cum s-a convenit, în palatul din Cajamarca a fost împărțită între conchistadori, acoperământul de aur al acestei fântâni, evaluat oficial de către spanioli – ceea ce înseamnă că el valora mai mult! — La 2 000 pesos de aur, adică aproape 8,5 kg de aur fin, a revenit lui Mancio Serra. Acesta ar fi putut să păstreze acest giuvaier și să-l expedieze acasă, în Spania, unde ar fi existat o mică șansă să ne parvină în toată splendoarea lui. Din păcate, Mancio Serra nu era un om prea inteligent și nici de gust. N-a găsit altceva mai bun de făcut decât să-l piardă, într-o noapte, la cărți. Acesta a intrat, desigur, într-un alt buzunar spaniol, dar de atunci a dispărut pentru totdeauna, probabil în topitoriile vreunui oraș al coloniei.

În afară de aceste fântâni extraordinare, în grădina din Coricancha mai se aflau, în timpul celor mai importante sărbători – epoca însămânțărilor, strânsul recoltelor și în timpul investiției cavalerilor – o mulțime de știuleți de porumb, nu sădiți cu câteva luni înainte, ci modelați din aurul cel mai pur.

O grădiniță din aur masiv fusese de asemeni construită pe terase, situate exact sub o absidă. Descrierea ei ne-a fost transmisă de un martor:

O grădină în care iarba era făcută din firicele de aur fin și unde erau sădite artificial lanuri de porumb în întregime de aur, tulpina, frunzele și știuleții. Totul era atât de bine fixat, încât nici adierea vântului nu reușea să smulgă sau să deplaseze ceva. În afară de asta, mai existau peste douăzeci de oi din aur cu ciobanul lor, care ținea în mână o praștie și un ciomag cu care le păzea, toate făurite de asemeni din acest metal.

Unii cercetători consideră că această mini-grădină de aur măsoara vreo 600 picioare lungime și aproape 300 lățime, ceea ce era considerabil.

Doar aceste modeste descrieri ar fi de ajuns ca să dea o imagine fabuloasă despre templul din Coricancha, care n-a avut niciodată echivalent în antichitate. Era cel mai renumit templu descris din vremea sa. Iar cele pomenite mai sus nu reprezintă mai nimic față de alte comori care se aflau acolo și despre care ne-au parvenit foarte puține informații.

Bineînțeles, piesa principală a templului era sanctuarul închinat Zeului Soare.

Altarul principal era orientat spre răsărit; acoperișul era din lemn și foarte înalt, căci se formau curenți puternici de aer rece; era învelit cu paie pentru că nu începuseră să le facă din țiglă. Cele patru ziduri ale templului erau acoperite, de sus până jos, cu plăci de aur. În partea pe care noi o numim altarul principal, fusese instalată imaginea Soarelui, făcută dintr-o placă de o grosime cel puțin dublă față de cele care acopereau pereții. De o parte și de alta a imaginii astrului ceresc, se aflau trupurile mumificate ale regilor morți, ocupând locurile pe care le dețineau din vechime ca

fii ai Soarelui, îmbălsămați în așa fel încât păreau vii²⁵. Stăteau pe tronurile lor de aur, fixate pe niște plăci, tot din aur, pe care aveau obiceiul să se așeze.

Această descriere lăsată de una din cele mai apropiate rude ale ultimului Inca, Garcilaso de la Vega, care a fost educat de spanioli, a făcut să viseze generații de conchistadori. Ei au făcut totul pentru a găsi urmele acestui templu undeva, în Anzi, dar nu și-au atins niciodată ținta.

---

²⁵ Nu știm nici până acum ce procedee s-au folosit la îmbălsămare, deoarece aceste trupuri n-au fost niciodată găsite, (n.a.).

TEMPLUL SOARELUI

Templul Soarelui era, de bună seamă, locul cel mai important din imperiu. Bogăția lui era fără pereche. Numai pitarul principal, care nu era tocmai mic, era în întregime împodobit ca simboluri religioase din aur și argint. Tot ce-l înconjura ara la fel de somptuos; discuții aprige s-au iscat între specialiști în legătură cu aprecierea valorii tuturor odoarelor.

O diagramă a acestor Jocuri a fost alcătuită la începutul secolului al XVII-lea, plecând de la ceea ce a văzut și auzit din gura băștinașilor, de către un anume Juan de Santa Cruz Pachacuti-Yamqui Salcamayhua. Diagrama, care ne-a parvenit – a fost completată cu note întocmite de un preot local, părintele Francisco de Avila. Acest plan trebuie să fi fost destul de apropiat de realitate. El a fost îmbunătățit, în vederea unei reconstituiri, de un savant arheolog, Samuel Kirkland Lothrop, care a folosit simbolurile găsite pe obiectele de olărie sau pe țesăturile incașe. Detaliile acestei hărți ar putea fi puțin greșite, dar, desigur, nu și fondul.

Datorată unor documente contemporane cu venirea primilor spanioli la Cuzco, e posibil să se descrie ce cuprindea altarul principal al templului Soarelui.

După cum am văzut, Coricancha a fost întemeiat în cursul secolului al XII-lea de primul împărat al dinastiei, Manco Capac, care a așezat pe masa altarului o placă lată de aur, fără incrustații sau ornamente, reprezentând „creatorul Pământului și al Cerului”.

Strănepotul lui Manco Capac, Mayta Capac, a remodelat Coricancha strămoșului său, înlocuind placa cu o alta tot din aur, dar mult mai mare și de formă ovală. Templul fu atunci închinat lui „Viracocha, stăpânul veșnic, stăpânul Lumii”.

Placa, după două secole și jumătate de la instalarea ei, a mai dăinuit intactă și venerată la locul său, până la înscăunarea lui Huascar, care se grăbi să înlătorească discul lui Viracocha, înlocuindu-l cu o placă rotundă, pe care se afla imaginea unui chip omenesc și raze de soare. Astfel, își făcu intrarea în sanctuar Soarele, înlocuindu-l pe Viracocha și oferindu-se adorării poporului. Aceasta nu însemna nicidecum că Viracocha a fost dat deoparte, deoarece alte temple închinat lui s-au înălțat

în Coricancha.

În vremea lui Mayta Capac, acesta a ridicat, la stânga discului său de aur, o altă placă circulară, tot din aur masiv, având imprimată o față omenească și raze de soare.

Când spaniolii au ajuns la Cuzco, ei descoperiră în partea de sus a sanctuarului trei imagini din aur pur, reprezentând soarele. De fapt era vorba de:

1. Reprezentarea primitivă a lui Mayta Capac.
2. Cea adusă mai târziu de Huascar.
3. Cea care se afla pe ghizdurile fântânii sacre, construită în grădina templului.

Această ultimă figură, de cea mai mare valoare, fu de altfel cea pe care și-a însușit-o Francisco Pizarro trecând-o în prada lui. Probabil că una din celelalte două, nu se știe exact care, a fost acel fabulos disc de aur masiv găsit în valea Vilcabamba, după retragerea în derută a lui Inca Tupac Amaru în 1571 și despre care se spunea că este vorba de chipul și simbolul tuturor idolilor.

De cealaltă parte a discului de aur, în dreapta deci, Mayta Capac așează o figură a Lunii – soția Soarelui – turnată în argint masiv.

În partea de sus a plăcii de aur mai apărea un grup de stele, cunoscut sub numele pe care i-l dădeau indienii „turma de lame masculi”. Trei dintre aceste stele fuseseră fixate vertical, una deasupra celeilalte. Ele au fost identificate de celebrul cercetător B. Lehmann-Nitsche drept stelele din constelația Orion, cele două stele așezate lateral fiind Riguel și Betelgeuse²⁶.

Sub reprezentările Soarelui și Lunii fuseseră așezate stelele de dimineață și de seară, care corespund, în urma identificării făcute de către astronomii și arheologii moderni, cu diferitele faze ale planetei Venus, foarte cunoscută de incași.

Mai jos puțin, pe peretele înălțat în spatele altarului principal, fuseseră fixate două imagini ale elementelor constelației Pleiadei (cu numele celor șapte fete ale lui Atlas și Pleiona). În stânga, aceste elemente apăreau în timpul verii, pe când cele din dreapta, acoperite de nori, erau reprezentate în timpul iernii.

---

²⁶ La 45° latitudine nord, apar pe cer 90 de constelații, care poartă toate nume latine. Doar 5 dintre ele rămân vizibile tot anul. Cea mai cunoscută dintre constelațiile vizibile, doar în lunile de iarnă, e Orion cu cele două stele uriașe Betelgeuse și Riguel, care se află la 250 și 650 ani-lumină de Pământ, (n.a.).

Pentru astronomii moderni, această puzderie de stele se află la o depărtare de aproape 400 ani-lumină.

Ceva mai spre centrul peretelui, fusese fixat un grup de alte cinci stele, pe care incașii le numeau „stelele în general”, fără o denumire precisă, dar Lehmann-Nitsche afirmă că ele reprezintă constelația Crucea Sudului, celebră în toată emisfera australă.

Incașii erau foarte pricepuți la astronomie, cerul părăndu-li-se acoperit cu toate divinitățile panteonului lor. De altfel, pe zidul templului fusese așezată o altă stea, pe care ei o botezaseră „Salvaje Llama Hembra”²⁷ și pe care nimeni n-a putut-o identifica în termenii astronomiei moderne.

Alături se afla o imagine, tot din metal prețios, a Curcubeului, altă divinitate îndrăgită, pentru care se înălțase un sanctuar special, nu departe de cel al Soarelui de partea cealaltă a Curcubeului se găsea imaginea de mari proporții a unui jaguar, animal răspândit în întregul Peru și care a fost părtaș cu Viracocha la facerea lumii incașe. Indienii erau convinși că el putea influența grindina. Cât privește eclipsele de soare, de care incașei se temeau, ei le puneau pe seama jaguarului, care putea devora Soarele sau Luna.

Incașii se temeau de Fulger, dar îl și adorau, li înălțaseră un sanctuar special și așezaseră o imagine a Fulgerului și pe un zid al templului Soarelui. Pe acel zid fantastic se mai găseau multe alte lucruri, totul fiind lucrat în metalele cele mai nobile, aurul sau argintul și anume:

a) Un disc rotund reprezentând Pământul însuși, cu munți cu tot, dovedind că incașii își dădeau bine seama că Pământul e ca un disc și nu ca o scândură netedă, așa cum le apărea popoarelor din ținuturile noastre în timpul Evului Mediu.

b) O imagine a apelor mlăștinoase, cu denumirea de „Râul roșu”, Pilcomayo.

c) O imagine a lacului original pe care Lehmann-Nitsche o atribuie lacului Titicaca, de unde provine efectiv dinastia Incașilor, dar care poate la fel de bine reprezenta Oceanul. Să nu uităm că incașii credeau; că într-o zi vor veni dinspre Ocean vestiții „Zei albi”, denumire atribuită mai târziu spaniolilor.

d) Simboluri desemnând apele vii, curate, în opoziție cu simbolul precedent al apelor mlăștinoase.

e) Un alt simbol mai exista pe zidul acela al Templului Soarelui, anume cel atribuit de incași „ochilor leului Imainana

---

²⁷ Lama sălbatică femelă (sp.).

Naorai Viracocha”. Savantul, german vede în el, de fapt, reprezentarea figurativă a unui alt grup de stele, pe care peruvienii îl numeau „Grânarul” și care ar include Hyadele și Pleiadele noastre.

f) Imaginea simbolică a unui copac se afla de asemenea pe zid.

g) Chiar pe altar, spaniolii au găsit două mari statuete, înfățișând un bărbat și o femeie. Aceea a bărbatului a fost descrisă de un martor aflat încă de la început acolo, conchistadorul Cobo:

Chiar înăuntrul templului Coricancha fusese așezată o altă statuie a Soarelui cu figură omenească, făcută din aur masiv, exceptând pântecul, care fusese umplut cu bucățele de aur sfărâmat, amestecate cu cenușa sau pulberea inimilor regilor incași.

Idolul avea un tron și el din aur masiv, care cântărea mai mult decât el. Statuia a fost luată de ultimul Inca, care o transportă cu el când se retrase la Vilcabamba, unde a fost descoperită mai târziu de spanioli, când au cucerit această provincie.

Pe baza anumitor documente, se poate atribui această statuie, care a existat cu adevărat, lui Inca Yupanqui, care a poruncit făurirea ei. Ea se afla la început în templul lui Viracocha, nu departe de Cuzco și a fost apoi, datorită importanței ei sacre, transportată în templul Soarelui, pe altarul templului Coricancha.

h) Lângă acest idol masculin, foarte bine descris de Cobo, se afla un idol feminin, despre care nu ne-a parvenit nici o descriere precisă. E foarte probabil că era vorba despre un simbol lunar. Ne putem referi poate și la imaginea pe care ne-o dă tot părintele Cobo despre o reprezentare feminină a Lunii, pe care ar fi văzut-o în templul Coricancha.

PARDOSIT CU PLĂCI DE AUR

Lângă acest extraordinar templu al Soarelui se aflau alte patru sanctuare. Erau construcții independente, fiecare cu acoperișul ei propriu de formă piramidală. Cel mai important dintre aceste edificii anexe era templul Lunii.

Pereții lui fuseseră acoperiți pe toate laturile cu plăci de argint. Imaginea Lunii, predominantă, fusese și ea turnată în argint masiv. În acest edificiu, aproape de templul Soarelui, fuseseră așezate mumiile bogat împodobite ale soțiilor lui Inca, mumiile care, în mod curios, dispărură toate o dată cu sosirea conchistadorilor.

Ca și mumiile împăraților incași, nimeni nu le-a mai văzut vreodată și nimeni nu știe unde, în ce peșteră din Anzi, au putut fi ascunse. Este cunoscut însă că în sanctuarele lor ele n-au fost obiectul nici unei venerații speciale. Doar mama lor, Luna, era obiectul cultului.

Alături de sanctuarul Lunii fusese înălțat templul Stelelor, care ocupa un loc de seamă în mitologia incașilor. El era închinat, fără să ne fi parvenit vreo explicație în legătură cu aceasta, stelelor, bineînțeles, dar îndeosebi celor ale constelației Pleiadelor și planetei Venus.

Unii au voit să vadă în aceasta simbolul sosirii, într-o bună zi, a unor făpturi venite de pe această planetă cu scopul de a-i instrui pe incași. Nu există oare la poalele Anzilor, în deșertul Nazca, piste uriașe cărora nu li s-a putut da încă nici o explicație științifică?

Dar să revenim la lucruri mai serioase! Acest templu al Stelelor era într-adevăr consacrat unui cult astronomic, Ușa prin care se intra în el, ca și pereții interiori erau în întregime acoperiți cu plăci de argint, presărate cu stele de aur. Cercetătorul Lehmann-Nitsche a găsit și fotografiat, pe acești pereți care mai dăinuie încă, numeroase ace de piatră, de care se fixau în trecut ornamentele astrale lucrate în metal.

Lângă sanctuarul Stelelor se aflau alte mici temple închinat Trăsnetului, Tunetului și Fulgerelor, toate divinități ce nu erau adorate ca zei adevărați, ci ca simpli slujitori ai Soarelui, ceea ce explică de ce li s-au ridicat monumente împodobite mai modest.

În schimb, ultimul sanctuar, al patrulea, cel al Curcubeului, era

sălașul unui cult important, incașii considerând curcubeul ca provenind direct din Soare.

Indienii veneau deseori în aceste locuri să-l adore. De altfel, când vedeau pe cer curcubeul, ei se grăbeau să-și strângă buzele și să-și acopere gura cu mâna, spunând că dacă, eventual, curcubeul le-ar întrezări dinții, i-ar strica degrabă.

Fapt uimitor, toți preoții, chiar și cei mai modești, care oficiau în acest templu, trebuiau să fie incași neaoși, iar în vinele lor să curgă sânge regesc. Locuințele lor se aflau chiar în templu, nu ca să trăiască și să mănânce acolo, ci ca să pregătească sacrificiile și să acorde audiențe poporului. Locuințele erau și ele împodobite cu o mulțime de obiecte din aurul cel mai pur și cât mai fin lucrate. Chiar pardoseala – și faptul merită să fie menționat, fiind foarte rar în Peru – era acoperită cu plăci de aur. La toate colțurile, pe pereți, erau muluri de aur pe care incașii le împodobiseră cu mari cantități de pietre prețioase, smaralde și peruzele. Nu se aflau acolo nici rubine, nici diamante, aceste pietre fiind necunoscute în ținuturile sud-americane.

Atunci când se celebrau festivitățile solare, împăratul însuși venea acolo și se așeza sub un tabernacul sculptat în aur, schimbându-și tronul după epoca în care avea loc sărbătoarea. Tabernaculele erau acoperite cu plăci de aur, pe care se montase un mare număr de pietre prețioase din cele mai fine. Cele douăsprezece uși prin care se intra erau și ele acoperite cu plăci asemănătoare, ceea ce dădea locului un aspect ireal, pe care spaniolii, lipsiți de rafinament cum erau, îl priveau cu ochi lacomi de negustor.

Coricancha mai avea, de asemenea, înlăuntrul zidurilor, multe alte locuințe destinate preoților și slujitorilor, care trebuiau neapărat să provină din familia regală sau să fie de neam mare. Nu oricine putea intra înăuntru, chiar dacă era vorba de un indian de rang foarte mare sau având o slujbă înaltă.

Femeilor li se permitea uneori să intre în templu, cu singura condiție ca ele să fie fiice sau soții de împărat.

Ceremoniile din templu se oficiau în întregime folosindu-se vase de aur și de argint. S-a spus chiar că în acele lăcașuri nu exista nici un obiect care să nu fi fost sculptat sau turnat într-unul din aceste două metale. Se mai găsea acolo chiar și un fel de lână, făcută din fire de aur meșteșugit lucrate.

În timpul ceremoniilor, marele preot își așeza pe creștet un fel de potcap foarte mare, cu o bandă circulară din aur masiv

laminat, care avea în mijlocul frunții imaginea Soarelui. Solid fixată, o altă figură, din argint, era plasată exact la înălțimea bărbiei, reprezentând Luna. Afară de aceasta, potcapul era literalmente acoperit cu plăci de aur și cu cele mai frumoase pietre prețioase găsite în imperiu. Deasupra, dominând totul, era înfiptă o superbă coroană din pene de papagal.

Coricancha era fără îndoială cel mai fastuos dintre toate templele Soarelui din imperiu, dar nu era unicul, pentru că incașii, care căutau să pătrundă în teritoriile învecinate, construiau pe pământurile cucerite în primul rând un templu închinat propriului lor cult, cel al Soarelui.

Templele solare împânziseră deci tot imperiul, fiecare încercând să rivalizeze cu cel mai frumos, cel mai vechi, fieful noii religii. În nordul țării, asemenea temple s-au găsit la Quito, Latacunga, Canaribamba, Hatuncanari, Tumipampa. Acesta din urmă, înălțat pe actualul teritoriu al Ecuadorului, a fost construit, pentru a se face remarcat în mod deosebit, desigur, din blocuri de piatră extrase și cioplite la mii de kilometri de acolo, la Cuzco, lângă vestitul Coricancha.

Pe fiecare vale de pe țărmul actualului Peru, se aflau, bineînțeles, temple ale Soarelui, dintre care nu toate au fost descoperite și care au contribuit desigur cu partea lor la răscumpărarea adusă în orașul Cajamarca și, ce-i și mai important, la nenumăratele comori ascunse ici și colo în taina Cordilierilor.

Cu toate că după sosirea primilor spanioli, aproape toate fabuloasele obiecte prețioase din Coricancha, pe care le-am menționat, dispărură pe neașteptate din incinta în care se aflau, templul Soarelui din Cuzco a predat o parte deloc neglijabilă din prețul de răscumpărare a lui Atahualpa.

O altă regiune a imperiului considerată sacră – întru cât de aici se trăgea dinastia originară – era și ea plină de bogății extraordinare, aproape mai toate rămânând nedescoperite până în ziua de azi. Această regiune binecuvântată este cea din jurul lacului Titicaca. Acolo fuseseră înălțate numeroase temple ale Soarelui, înzestrate cu nenumărate bogății, cum ar fi cele de la Copacabana, Hatuncolla și de pe insulițele Titicaca, Coracollo și Coati.

În această zonă, cel mai de seamă templu se afla pe insula Titicaca, unde mai există și acum câteva ruine și unde, potrivit mitologiei incașe, a răsărit Soarele pentru prima dată. Vechile

tradiții indiene relatează că o mare parte din stâncile acestei insule au fost acoperite cu plăci de aur și argint spre a permite razelor Soarelui, care luminează plin de strălucire în aceste zone de mare altitudine, să se reflecte în apele lacului.

După studiile efectuate de arheologul Bandelier, se apreciază de fapt că nu este vorba decât o foarte frumoasă legendă îndepărtată de adevăr, deoarece era, după cât se pare, imposibil să se acopere stâncile acestei insule, dacă luăm în considerare modul cum erau ele orientate.

Legendă, desigur, dar care nu i-a împiedicat deloc pe băștinași să ofere numeroase daruri acestor insule sacre. Bandelier, care a efectuat nenumărate săpături în aceste locuri, a adunat o cantitate considerabilă de obiecte din aur fin și argint, lăsate acolo de credincioși, obiecte pe care spaniolii nu le-au văzut niciodată.

Templul acestei insule era atât de important încât număra, pentru nevoile cultului, peste șase sute de slujitori și o mie de femei. Pe insula apropiată, Coati, fusese ridicat un sanctuar închinat Lunii. Se mai afla acolo, printre altele, statuia unei femei de talie normală, turnată în aur masiv și argint, pe care spaniolii n-au putut-o obține și care a rămas ascunsă și ea, undeva în Anzii din apropiere.

În ceea ce e azi Copacabana, de pe teritoriul bolivian, bogățiile acumulate în templul Soarelui erau atât de mari încât un preot spaniol, părintele Bias Valera, care le-a văzut înainte ca ele să fi fost ascunse pentru totdeauna, menționează în documentele lui că ele ar fi fost de ajuns pentru a construi, numai în aur sau argint, o clădire întreagă din temelii până la acoperiș.

IDOLUL ÎNSÂNGERAT

Istorisirile spaniole contemporane Conchistei abundă în amănunte pitorești despre importanța unor astfel de comori acumulate ici și colo în imperiu și din care chiar spaniolii n-au putut obține decât foarte puțin.

Templul Soarelui din Vilcas, de pildă, ridicat de Inca Tupac Yupanqui, era deosebit de somptuos, fără să atingă totuși luxul templului din Coricancha. Era foarte mare și fusese construit folosindu-se pietrele din regiune, pe înălțimile care dominau valea dimprejur. Avea două uși enorme și ca să ajungi la el trebuia să urci două scări de piatră, fiecare cu treizeci de trepte. Înăuntrul templului se aflau preoții, bineînțeles, dar și un număr important de femei sacre, slujitoare ale cultului.

Lăcașul era atât de venerat încât era acoperit cu giuvaierele cele mai fine, plăci de aur și pietre prețioase. Toate aceste comori, care au fost păstrate intacte de peste 40 000 de indieni, au dispărut subit la puțin timp după sosirea spaniolilor. E cert că pământul și peșterile din văile care înconjoară templul din Vilcas păstrează și acum cele mai importante părți din aceste comori, care n-au fost încă descoperite nici până azi, în pofida zelului depus de conchistadori.

Acest templu e departe de a fi singurul care i-a incitat pe căutătorii de comori de azi. Fără să încercăm a stabili o listă precisă, care ar fi lungă și plicticoasă pentru cititor, putem da câteva exemple semnificative.

La Cuzco, Coricancha nu era unic. Existau și alte sanctuare, de exemplu cel din Quishuarcancha, ridicat de Inca Pachacutec și care cuprindea o extraordinară statuie, de mărimea unui copil de doisprezece ani, sculptată într-un bloc de aur masiv, înfățișând o făptură omenească, care îți dădea impresia că trăiește. Statuia dispăru și ea în mod misterios de sub privirile spaniolilor și există și acum undeva într-o ascunzătoare a Cordilierilor andini.

Fiecare sat incaș, oricât de mic, avea propriul lui sanctuar, împodobit cu diferiți idoli din aur sau din argint. Faptul nu era neglijabil, deoarece dintr-un manuscris lăsat de unul din viceregii Perului, Francisco de Borja y Aragon, aflăm că spaniolii aflați în fieful lui au capturat doar între 1615 și 1619 peste 10 000 idoli de înălțimi variabile. Fiecare din acești idoli era transportat o

dată pe an de către preoți în capitala Cuzco, pare-se în incinta sfântă a templului Coricancha, probabil spre a fi binecuvântați.

E desigur imposibil să-i descriem pe toți, atât de impresionant era numărul lor. Unul dintre idoli i-a frapat pe spaniolii care au avut norocul să-l vadă. E acela al sanctuarului aflat pe locul de azi al orașului Apurimac, pe țărmul peruvian și pe care l-a găsit Pedro Pizarro.

Idolul din Apurimac era așezat sub un acoperământ bogat decorat și pictat, chiar înăuntrul unei nișe săpate într-un uriaș stâlp de lemn mai gros decât un om voinic. Stâlpul de lemn avea urme lăsate de cioplirea copacului și, de asemenea, de sângele oferit de credincioși. El era înconjurat de o cingătoare din aur masiv de lățimea unei mâini, care era perfect încastrată. În față fuseseră fixate două bucăți mari de țesătură din aur fin, din cele purtate de femei.

Pe stâlpul de lemn astfel învăluit cu straie de femeie de neam mare, mai erau fixate numeroase pernițe de aur, de dimensiuni mari, late de o palmă, de felul pernițelor de înfipt ace, pe care le folosesc femeile din, acest regat. Pe aceste pernițe, ei (incașii) depuneau numeroase calote din aur și argint. Ei le foloseau pe acestea pentru a fixa câte o stea de aur pe umerii idolului.

De cealaltă parte a acestui enorm stâlp de lemn, se aflau mulți alții, mai mici, care aveau propria lor nișă de o parte și de alta. Nișele erau și ele pline cu obiecte din aur, stropite cu sânge și îmbrăcate cu pânze de aur aidoma celor de pe stâlpul de lemn principal. Acolo se mai găseau de asemenea nenumărate statui de femei și pernițe pentru ace de aur.

Asupra stâlpului de lemn principal, ei (incașii) spuneau că invocau să coboare un demon, căruia i se dăduse numele de Apurima. Acest stâlp de lemn care era astfel adorat a fost luat, în urma instrucțiunilor câtorva indieni, de unul dintre ai noștri (un conchistador), căruia îi oferiră pentru această faptă 12 000 pesos (adică aproape 50 kg de aur).

Această istorisire dovedește că nu toți idoli erau adorați și că unii dintre ei erau priviți cu teamă de indigeni, care mergeau atât de departe încât cereau dușmanilor să-i descotorosească de ei.

Există, de altfel, un obiect în legătură cu care spaniolii ar fi

dorit mult să aibă aceeași soartă, dar care, din păcate, le-a scăpat, rămânând ascuns undeva în Peru. Era vorba de vestitul lanț făurit din ordinul lui Huayna Capac pentru a celebra nașterea urmașului său, Huascar. Însuși numele de Huascar înseamnă de altfel „funie” în limba incașilor, iar legenda spune că i-ar fi fost dat în urma unui mic incident survenit la naștere.

Lanțul acesta de aur era purtat de dansatori în timpul marilor serbări ale imperiului și nu i se cunoaște natura exactă. Se știe că a existat, dar niciodată un spaniol n-a putut să-l vadă.

Se pare într-adevăr că era vorba de un lanț de aur, după Garcilaso de la Vega, gros cât degetul unui om, ceea ce e considerabil dacă socotim lungimea lui prezumtivă. La rândul lui, Sarmiento ar fi aflat că era făcut dintr-o urzeală din lână de lama, cu fire de aur și argint, ceea ce pare cel mai probabil, dacă ne gândim la obiceiurile artizanale incașe.

Oricum, toată lumea e de acord azi să accepte că lanțul era atât de greu încât era nevoie de nici mai mult, nici mai puțin decât două sute de indieni ca să-l ridice și să-l poarte în timpul serbărilor. Cât privește lungimea, el ar fi măsurat cât circumferința pieței principale din Cuzco. Adică aproape șapte sute picioare, după aprecierile spaniolilor.

Or acest lanț, ca aproape mai toate giuvaierele închise în Coricancha, a dispărut o dată cu sosirea spaniolilor, fiind ascuns de către preoți în taințele Cordilierilor.

178 de încărcături de aur pur, reprezentând peste 1500 000 pesos (6,3 tone) părăsiră în mod legal capitala, Cuzco, îndreptându-se spre Spania. 200 de încărcături de aur (30 tone de aur) și 25 de argint au fost transportate la Cajamarca pentru a plăti prețul de răscumpărare a lui Atahualpa. Pradă fabuloasă, dacă ne referim, așa cum am făcut-o, la cantitatea colosală de giuvaiere aflate în temple și îndeosebi în cel din Coricancha și care au dispărut subit.

Tocmai aceste cantități incomensurabile de aur și argint, reprezentând cele mai de preț bunuri religioase, constituie azi ceea ce amatorii de iluzii sau aventurierii numesc comorile incașilor din imperiul de sud.

VII

NEAȘTEPTATA APARIȚIE A COMORILOR ÎNGROPATE

Conchistadorul Hernando de Segovia dobândise, de la unul din compatrioții săi, Pedro del Barco, splendidul templu incaș al Fecioarelor Soarelui, din Cuzco. El locuia într-una din aripile acestui așezământ, unde hotărî să pună să se facă unele îmbunătățiri.

Într-o zi, muncitorii pe care îi tocmise îl chemară agitați. Tocmai doborâseră unul din zidurile templului și descoperiseră îndărătul peretelui o grămadă de obiecte de aur, ascunse acolo de preoți, care valorau, pe vremea aceea, 72 000 ducați de aur, ceea ce, într-o evaluare modernă, ar corespunde unei greutate deloc neglijabile de aproximativ 252 kg de aur pur, adică peste 6 milioane de franci actuali.

În urma unei întâmplări fericite, o modestă comoară a imperiului incaș apăruse la suprafață.

De altfel, așa au apărut adesea în decursul secolelor câteva din aceste comori, care nu reprezintă decât o picătură în oceanul tuturor acelor îngropate cu bună știință.

CALUL NOROCOS

Cea mai mare parte a acestor comori au reapărut la puțin timp după începutul cuceririi Perului, fie pentru că fuseseră prost ascunse, fie pentru că o întâmplare fericită i-a favorizat pe unii conchistadori mai norocoși.

Acesta a fost cazul lui Hernando de Segovia; acesta a fost de asemeni cazul altui spaniol, Antonio Altamirano. Al cărui nume ne-a parvenit grație unei întâmplări ciudate.

Antonio Altamirano primise, ca răsplată pentru serviciile lui în armata Coroanei, o parte dintr-un palat incaș numit Amaru-Cancha. Aceasta reprezenta, după socoteala conducătorilor lui, o parte din ce-i revenea din prada luată în imperiu.

Într-o frumoasă zi, Antonio își luă calul, care păștea în grădina palatului și plecă să facă o plimbare în orașul în care își avea garnizoana. Dar nu merse prea departe, deoarece foarte curând calul căzu chiar în grădină, înfundându-și adânc una din copite în pământul reavăn.

Conchistadorul căzu la pământ împreună cu calul. Slugile indiene săriră să-l ajute să se ridice. Toți profitară de această întâmplare ca să vadă ce a putut face ca un cal atât de bun și de curajos să cadă. Descoperiră atunci că acolo, în pământ, la o adâncime nu prea mare, fusese îngropat un vas foarte mare de teracotă. Plin!

După o cercetare grăbită, Antonio Altamirano își dădu seama că primise un palat minunat, deoarece în vas se aflau vreo nouă arrobas de pulbere de aur, reprezentând 92 până la 103 kg de aur fin. Numeroase recipiente mai mici, lucrate în aur și argint, se aflau în jurul vasului, totul alcătuind o comoară de aproape 300 kg de aur masiv, adică o valoare actuală de 7 200 000. Franci.

Cazurile fericite, ca cel al lui Antonio, au fost desigur rare, dar nu nemaîntâlnite. Tradițiile spaniole povestesc pățania unui alt conchistador, Rodrigo de Esquivel y Cueva, care asemenea multor camarazi de-ai lui și-a pierdut la o partidă de cărți toată averea dobândită în scurtă vreme.

Necăjit, părăsi sala de joc unde, doar în câteva ceasuri, ajunsese iar la fel de sărac ca înainte de cucerire, când un indian, care prinsese simpatie pentru el, îl opri din drum, propunându-i

un târg foarte ciudat.

Dacă se învoia să-l ajute împrumutându-i o herghelie de cai buni, capabili să transporte încărcături grele, el, modestul indian, îi propunea să împartă între ei o comoară a cărei ascunzătoare o cunoaștea foarte bine doar el, dar pe care voia s-o dezgroape fără martori.

Bineînțeles, Rodrigo de Esquivel acceptă propunerea neașteptată și indianul plecă în munți cu toți caii de care acesta a putut face rost.

Timp de o săptămână, care i se păru nespus de lungă, nu primi nici o veste de la protejatul său. Începuse chiar să se îngrijoreze serios când, deodată, indianul apăru, cu toți caii încărcăți cu sticle vechi spaniole, pline cu praf de aur.

Indianul se ținu de cuvânt și împărți prada cu cel care-i procurase mijloacele să se ducă s-o caute. Comori de acest fel erau și sunt încă, foarte numeroase în Anzii fostului imperiu. Unele au apărut în acest fel.

Spaniolii știau că la scurt timp după sosirea lor, indienii se grăbiseră să-și ascundă bogățiile. După ce-și însușiseră tot ce putea fi aur sau argint și ce mai era încă la vedere în temple, orașe și sate, ei începură să se intereseze de aceste noi surse de bogății ascunse, pe care le reprezentau comorile îngropate, pentru că, obținându-le, nu mai erau nevoiți să pună deoparte și să trimită cincimea obligatorie coroanei spaniole.

Unii, dezamăgiți că nu pot găsi atât de repede grămezile de aur sau argint la care sperau, luă ră câțiva băștinași din noua lor feudă și îi puseră să muncească pentru ei în vechile* mine de metale prețioase. Cei mai mulți dintre ei renunțară la această metodă de îmbogățire, deoarece rezultatul obținut era ridicol, atât de aspre erau condițiile de lucru și clima care îi decimau pe indieni.

Preferară să reia căutările pentru dobândirea comorilor lor ascunse. Spaniolii știau bine că numeroși preoți și foști demnitari superiori cunoșteau cu precizie locurile unde fuseseră ascunse giuvaierele și alte obiecte de cult, la fel de prețioase.

Prin gesturi de falsă amabilitate sau și mai frecvent, prin tortură, care era obișnuită în Spania pe vremea aceea, încercară să-i facă să mărturisească unde se aflau comorile, la a căror tănuire asistaseră.

În imensa majoritate a cazurilor, incașii, care nu deveniseră creștini decât din obligație, rămaseră credincioși jurământului

care îi legase de religia lor adevărată, aceea a Soarelui.

Câțiva mai slabi de înger sau mai puțin atașați de cultul Soarelui mărturisiră până la urmă agresorilor ce știau. Așa, de pildă, una din rudele lui Francisco Pizarro, Gonzalo Pizarro, își însuși o mare parte din averile lui Viracocha, ce fuseseră totuși ascunse.

Pentru el, tortura a fost rentabilă.

Uneori, indienii nu trebuiau deloc să fie supuși la această tortură bestială ca să mărturisească. Vorbeau din proprie inițiativă, într-atât de cumplite fuseseră condițiile impuse de cei de același neam cu ei, care au hotărât îngroparea comorilor. Unii n-au scăpat decât printr-o minune. Pentru incași, omul nu conta. Doar secretul trebuia să fie păstrat.

Cantitățile cele mai mari de metale prețioase fuseseră transportate în încărcături grele, însoțite de o gardă înarmată corespunzătoare. Când ajungeau în apropierea locului stabilit de căpetenii pentru îngroparea comorii, poverile erau date jos și majoritatea însoțitorilor trimiși înapoi, la casele lor, cât se poate de repede. Nu trebuiau să rămână decât cincizeci până la o sută de oameni care aveau sarcina să termine munca și care rămâneau sub conducerea câtorva șefi.

Ei luau atunci sacii care conțineau comorile și îi duceau până la locul hotărât doar cu câteva minute înainte, ca să-i îngroape în pământ sau în peșteri alese la întâmplare.

Abia atunci începeau adevăratele încercări pentru bietul indian împovărat de această mare răspundere.

În cazul în care căpeteniile lui socoteau că era de ajuns de devotat cultului Soarelui și împăratului său, atunci îl puneau să jure pe viața lui că nu va destăinui teribilul secret pe care îl deținea și putea să se înapoieze acasă. Secretul a fost uneori, deși foarte rar, violat. Așa s-a întâmplat cu un tânăr indian din Ecuador, pe nume Cantuna, despre care vom vorbi într-un capitol viitor și care a trăit o aventură cât se poate de ciudată. În alte cazuri și aceasta a fost soarta celor mai mulți dintre ei, căpeteniile se îndoiau de credința indianului și atunci începea cu totul altă aventură. Odată îngroparea terminată, erau duși, el și tovarășii lui, departe de acolo, într-un loc împădurit, cât mai sălbatic și mai discret posibil.

După ce conducătorul micii trupe dădea câteva porunci scurte se hotăra, fără drept de apel, spânzurarea tuturor de crengile unor copaci îndepărtați, iar cei care nu voiau să se supună

acestei discipline rigide, n-aveau decât o singură alegere: sinuciderea, pe care mulți au acceptat-o.

Frumoasă răsplată pentru aceia care își slujiseră cu atâta devotament conducătorii pentru ascunderea comorilor imperiului! Se înțelege că ceilalți, care au putut să se înapoieze la căminele lor, la soțiile și copiii lor și care au aflat ce li s-a întâmplat prietenilor dispăruți – fiindcă totul se află până la urmă – nu doreau nicidecum să dezvăluie spaniolilor secretele pe care le dețineau, știind ce riscau să li se întâmple!

O SOȚIE INTERESATA

Asemenea metode explică foarte bine de ce comorile îngropate în imperiul incașilor au fost atât de numeroase și atât de bine ascunse, încât ele n-au apărut la suprafață decât din întâmplare.

Se știe că din punct de vedere istoric unele dintre ele au existat cu adevărat, dar nu putem, chiar și azi, să precizăm cu certitudine locul unde au fost ele tănuite.

Acesta a fost cazul uriașei comori, alcătuită din peste o mie de plăci de aur masiv, strânse în timpul domniei sale de Inca Huascar pentru a repara zidurile palatului său din Cuzco.

Grație unor reconstituiri ale evenimentelor, știm cu certitudine că această grămadă de plăci de aur a fost îngropată de indienii care o aveau în pază într-o peșteră situată nu departe de orașul Vilcacongă. Dar nu știm nimic mai mult, iar în munții și văile situate în apropiere de Vilcacongă, grotele sunt numeroase. Și chiar dacă un speolog perseverent și muncitor s-ar hotărî să înceapă explorarea sistematică a tuturor acestor peșteri aflate la vedere, nu putem ști dacă nu cumva incașii n-au camuflat intrarea năruind stânci sau folosind alte procedee!

Știm, de asemenea, că o parte însemnată din cele 4 000 de încărcături de aur și argint, reprezentând peste 325 tone de metal prețios, a fost îngropată în mai multe etape într-o subterană tainică situată în subsolul podișului care se întinde în fața celebrei fortărețe incașe din Sacsahuaman, ce domină orașul Cuzco. Este adevărat că subteranele care există sub cetate sunt nenumărate, în majoritatea lor de origină naturală și înconjurată cu ziduri ici și colo. Intrarea multora dintre ele e perfect vizibilă și totuși această comoară importantă n-a apărut niciodată la lumina zilei.

Se află, cu siguranță, ascunsă undeva sub pământ, dar unde?

Alte mărturii arată că unii băștinași mai norocoși sau mai bine informați au reușit până la urmă să localizeze exact unele comori atât de misterios ascunse. Ei nu s-au atins de aceste comori, convinși că ele îi vor ajuta într-o bună zi să-și recapete libertatea. Așa stăteau lucrurile în anii care au urmat Conchistei, deoarece acești martori au murit în cele din urmă și n-au lăsat nici un document scris și foarte puține informații orale.

Speranța de a folosi aceste comori îngropate pentru a-și plăti libertatea era foarte puternică. Inca Paullu însuși îi spunea nepotului său, Garcilaso de la Vega, cu oarecare mândrie:

— Dacă am aduna toate comorile aflate în această provincie, care au fost îngropate în *huacas* (morminte incașe), tot ceea ce au luat spaniolii ar avea tot atâta valoare cât picătura de apă care cade dintr-un urcior plin.

În mintea lui, era de la sine înțeles că, într-o zi, când pământul Americii de Sud nu va mai scoate la iveală bogățiile scontate de cuceritori, toate comorile rămase ar răscumpăra independența și libertatea alor săi.

Din păcate, nu toți indienii au făcut această socoteală înțeleaptă și nu atât de iluzorie pe cât pare.

Unii inițiați care participaseră la îngroparea comorilor sau căroră rudele sau prietenii le-au făcut mărturisiri n-au șovăit să transmită spaniolilor informațiile lor în scopuri mai puțin onorabile, mai egoiste. Asemenea fapte n-au fost prea numeroase, e adevărat, dar ele s-au petrecut totuși, îndeosebi în anii de început după Conchistă.

Conchistadorul Felipe de Pomanes ne-a lăsat relatarea uneia din aceste întâmplări privind importante comori ascunse în grabă în subteranele naturale care străbat podișul fortăreței din Sacsahuaman.

O spaniolă frumoasă sosisse de puțin timp în America și se instalase în capitala incașă. O chema Maria de Esquivel. Se plimba în fiecare zi pe străzile orașului, plină de grație și albeața imaculată a pielii ei fu foarte repede remarcată de un tânăr nobil incaș, provenind chiar din familia fostului împărat, don Carlos Inca, care se și însură cu ea. Iubita lui era desigur foarte frumoasă, dar nu total dezinteresată.

La puțin timp după căsătorie, tânăra, care venise în America să ia parte, în felul ei, la însușirea aurului, nu lăsa să-i scape o zi fără să nu-l certe pe ilustrul ei soț, reproșându-i neîncetat aparenta lui noblețe, titlurile lui asociate cu o mare sărăcie. Frumoasa doamnă din Spania nu suporta viața modestă, mai ales alături de urmașul uneia dintre cele mai mărețe dinastii.

Don Carlos Inca nu spuse nimic la început, adorându-și soția cu care se căsătorise de bunăvoie, din dragoste și nesilit de nimeni. Dar, supus unui astfel de tratament, după câțva timp își ieși din fire.

Într-o noapte, se hotărî să nu se culce. Își luă soția, îi spuse că

În sfârșit vor înceta să-și mai ducă viața de pe o zi pe alta, dar îi ceru să păstreze un secret absolut asupra celor ce se vor întâmpla și asupra lucrurilor pe care le va arăta și le va afla.

Încântată și mirată, ea jură. El o legă la ochi și pleacă în toiul nopții pe înălțimile din Cuzco. Fără nici o ezitare, el se îndreaptă spre una din nenumăratele intrări minuscule care dădeau spre o galerie subterană, aflată sub fortăreața din Sacsahuaman.

După ce a ajuns în galerie și a înaintat o vreme orbecăind, la lumina torțelor grosolane înfipite în calcar, Carlos Inca îi luă legătura de pe ochi și ea văzu în fața ei o superbă comoară incașă.

Conchistadorul Felipe de Pomanes descrie o parte din această scenă, care i-a fost povestită de unul din protagoniști.

În nișele săpate chiar în pereții subteranei se aflau nenumărate statui ale tuturor împăraților incași, de mărimea unor copii de doisprezece ani, făcute toate din aurul cel mai fin; lângă ele se găseau nenumărate vase din aur și argint precum și lingouri, o bogăție atât de mare, încât a convins-o pe doamnă că are de-a face cu cea mai de seamă comoară din lume.

Aceste comori de aur și argint ale incașilor dispărură, la rândul lor, în creuzetele topitoriilor și ajunseră astfel, ' în mod misterios să sporească numărul monedelor care au revenit curții spaniole.

CANALUL LACULUI DIN URCOS

Faptul că aceste comori n-au mai apărut la suprafață nu-i împiedică deloc pe spanioli să-și continue neîntreruptă căutare.

O foarte veche legendă indiană care circula în taină în văile din apropierea orașului Cuzco pretindea că o mare parte din bogățiile capitalei, cuprinzând printre altele renumitul lanț de aur masiv al lui Inca Huascar, ar fi fost transportate în Cordilieri pe spinarea lamelor și nu îngropate. Ci zvârlite în fundul unui lac, lacul din Urcos. Aceasta nu trebuie să ne mire, deoarece vom vedea în partea a doua a acestei lucrări că tot așa s-a întâmplat, fapt dovedit istoric, cu cea mai importantă comoară incașă, aceea a imperiului din nord, în munții Ecuadorului.

Aflând legenda, unii spanioli n-au mai avut decât un singur scop: acela de a se duce la lacul din Urcos să caute bogățiile scufundate. Dar, în secolul al XVI-lea, lumea nu cunoștea încă posibilitățile lucrărilor și ale scufundărilor submarine.

În 1557, totuși, câțiva spanioli reușiți la Cuzco se hotărâră să întemeieze o companie particulară, al cărei scop mărturisit, transcris în documentele oficiale, era desecarea lacului din Urcos, construind, cu concursul indienilor, un canal subteran într-unul din malurile lui. Acel canal ar deversa apele lacului într-o regiune apropiată.

Oricât de uluitor ar putea părea aceasta, lucrările începură chiar în anul acela. Din nefericire, norocul n-a fost de partea lor sau mai degrabă zeul Soare încerca poate să-și apere avuțiile. În tot cazul, în cursul săpăturilor, muncitorii dădură peste straturi de stâncă foarte tari, pe care nu le puteau sparge cu mijloacele artisanale ale epocii. Fură nevoiți să renunțe când nu mai erau prea departe de țintă și de eventuala lor comoară.

Peștera artificială pe care o săpaseră nu era de altfel o iluzie, deoarece chiar Garcilaso de la Vega a avut prilejul să intre în ea de câteva ori.

După această încercare, toată lumea uită de lacul din Urcos și nimeni nu mai încercă să recupereze din el comoara scufundată, dacă, bineînțeles, o astfel de comoară a existat într-adevăr.

Încercarea rămâne încă la latitudinea aventurierilor de azi, dotați cu o aparatură modernă, cu condiția, firește, ca legenda să se bazeze pe un fapt autentic!

Istoria mai multor comori incașe, îngropate pe teritoriul imperiului din sud, a ajuns până la. Noi cunoaștem cu aproximație locul ascunzătorii lor.

Știm de altfel, din documentele contemporane Conchistei, că importante comori au fost îngropate sau ascunse în peșteri neumblate, aflate în următoarele regiuni din Peru:

- Coropuna;
- Vilcanota;
- Cerro-ul (dealurile) din Guanacauri;
- *Huaca* (mormântul incaș) din Ancocagua.

Nu-i vorba de speculații, deoarece, în apropiere de această ultimă localitate, unul din conchistadori, don Diego Rodriguez Elmosin, a recuperat, la câțiva ani după Conchistă, peste 30 000 pesos de aur, adică peste 125 kg de metal prețios, 3 milioane franci actuali. Spaniolii aflară de asemenea că au fost îngropate comori în apropiere de vechiul oraș religios Tiahuanaco, pe malul bolivian de azi al lacului Titicaca, spre sud. Părintele Cobo povestește că mari cantități de obiecte din aur și argint au fost extrase din acele locuri după ce spaniolii au doborât zidurile templului și au săpat pământul, dar n-au reușit niciodată să identifice locul exact în care a fost scufundat renumitul lanț de aur masiv al incașilor, a cărui dispariție în apele întunecate ale lacului era des pomenită în diverse povestiri.

Nu trebuie să fi fost vorba, desigur, decât de o legendă, fiindcă acum câțiva ani, în 1970, o importantă misiune științifică franceză, condusă de comandantul Cousteau, sosise în regiunea lacului Titicaca. Unul din scopurile ei era simplu: să regăsească vestitul lanț, pe care unele cronicile ale cuceririi îl localizau în adâncurile lacului, în jurul micii insule a Soarelui, în Bolivia, unde s-a aflat în trecut cel mai important templu al Soarelui din imperiul incaș. Cousteau și echipa sa au ajuns fără dificultăți pe malul lacului cu un material considerabil, în special un batiscaf, care își dovedise din plin eficiența în oceanele globului și care fusese adus acolo cu trenulețul ce pleacă din Arequipa și ajunge în orașul Puno, pe malurile peruvienne ale lacului.

Specialiștii începură să lucreze în jurul celebrei insule. Dar scafandri nu găsiră lanțul, nici măcar urma acelor comori incașe, despre care legendele pretind că s-ar afla în apele lacului.

Tot ce au descoperit comandantul Cousteau și echipa sa, în afara prețioaselor informații științifice, e că în lac mișunau mii și mii de broaște în jurul vechilor așezări incașe.

Părintele Cobo a făcut de asemenea aluzie, într-una din cronicile sale, la o proprietate care fusese oferită în timpul Conchistei unuia din unchii spanioli ai lui Garcilaso de la Vega, un conchistador cu numele de Juan de Vargas. Cercetându-și noul său domeniu, acesta descoperi pe neașteptate o importantă comoară, care fusese ascunsă acolo la sosirea spaniolilor.

Împrejurările în care s-a făcut descoperirea n-au fost deloc banale.

În timp ce se afla în colonia sa sud-americană, în Spania izbucniră războaie civile și Vargas fu silit să se înapoieze cât mai repede în patrie. Era de câțva timp acolo, când fu acostat la curtea regelui de un om pe care nu-l cunoștea și nu-l văzuse niciodată, om despre care el vorbea mai târziu ca despre un „demon cu figură omenească”. Acesta îl trase într-un colț și-i spuse unde și cum să găsească o comoară, pe proprietatea pe care o primise ca parte din prada ce-i revenea.

Războaiele se mai domoliră și Juan de Vargas luă din nou drumul ținuturilor din imperiul incaș. El se înapoie imediat la proprietatea lui și începu să sape pământul în locurile pe care enigmaticul personaj i le destăinuise înainte.

Acesta spusese adevărul și Juan de Vargas descoperi curând ceea ce i se promisese. Din pământ apărură numeroase urcioare de lut, pline cu cele mai fine veșminte de bumbac, amfore de argint curat, un cap mare de om din aur masiv, al cărui chip era identic cu acela al idolilor ciopliți în piatră.

Dar vai! O fi fost blestemul incașilor sau nu, în tot cazul, Juan de Vargas nu profită de toate fantasticele lui descoperiri. Muri neașteptat chiar în noaptea ce a urmat descoperirii sale.

Dacă-i exact că asemenea aventuri se întâmplaseră îndeosebi puțin timp după sosirea primilor spanioli, au fost semnalate totuși câteva cazuri rare mulți ani după aceea.

MASCA ȘI VAMA

Un autor englez, sir Clements R. Markham, dezvăluie într-una din numeroasele sale opere, ce i s-a întâmplat unei femei din înalta societate peruviană, senora Astete de Bennet, în legătură cu neașteptata apariție a unei comori ascunse cu grijă.

Această femeie nu provenea dintr-o familie oarecare. Chiar tatăl său fusese, cu mult înaintea nașterii ei, prietenul personal a doi incași de neam mare, Tupac Amaru II, ultimul împărat instalat de spanioli²⁸ și Pumacahua. Acești doi indieni participaseră între 1780 și 1805 la o luptă foarte grea și înverșunată împotriva invadatorilor: Unul din acei indieni care cunoșteau secretul amplasării exacte a unei foarte importante comori incașe, i-l destăinuie într-o seară *cacique*-lui Pumacahua, deoarece acesta condusese rebeliunea împotriva spaniolilor.

Indianul luase parte chiar el, cu multă vreme înainte, la ascunderea unui important număr de vase, de farfurii, de recipiente, de lingouri și de statui din aur foarte mari. Ei merseseră într-o noapte fără lună pe apele unui râu situat mai sus de Huatanay. După un drum lung, ajunseseră la un loc foarte tainic și foarte izolat, unde își ascunseseră, în totală siguranță, prețioasa lor povară.

Indianul care își dezvăluise taina *cacique*-ului său, Pumacahua, îl și duse pe acesta în acel loc neștiut de alții, pe care singurul el îl cunoștea și unde găsiră imediat tot ce fusese îngropat acolo.

Acel *cacique* nu luase cu el decât strictul necesar pentru această scurtă expediție și, înapoiat la Cuzco, se grăbi să se ducă la locuința colonelului Astete, prietenul său. Senora Astete de Bennet era de față când sosi și povesti după aceea că l-a văzut intrând în casă, ud până la piele, dar încărcat cu o

---

²⁸ Autorul face o confuzie între ultimul Inca Tupac Amant, executat de spanioli în 1579, după ce se răsculase împotriva autorităților coloniale și Jose Gabriel Condorcanqui, supranumit Tu pac Amaru (1740?-1781), personajul la care de fapt se referă un *cacique* peruan, descendent, e adevărat, din împărații incași, care s-a răsculat, la rândul lui, împotriva spaniolilor în 1780, fiind înfrânt de trupele viceregelui Jauregui și executat. În plus, acest Tupac Amaru nu avea cum să participe până în 1805 la lupte înverșunate, așa cum afirmă autorul în fraza următoare, viața lui curmându-se în 1781 (n.tr.).

cantitate considerabilă de obiecte din aur. El relatează atunci aventura prin care trecuse, al cărei rezultat avea să-i îngăduie să-și continue lupta împotriva invadatorului spaniol.

Indianul necunoscut, călăuza sa de atunci, fu ultimul deținător al secretului acelei comori, deoarece, pierzându-și speranța în ce privește viitorul țării sale, Pumacahua n-a voit să destăinuie nici măcar pe patul de moarte amănuntele secretului său. Muri astfel, fiind singurul care cunoștea locul exact folosit de incași pentru a-și ascunde una din numeroasele lor comori. Acesta rămâne încă a fi descoperit de posteritate.

De la începutul cuceririi, toate locurile care au putut servi incașilor ca să-și îngroape bunurile au fost identificate și înregistrate cu grijă, fiecare stat rezervându-și de aici înainte dreptul absolut de a rămâne proprietar a tot ce se va descoperi pe teritoriul său.

Toate obiectele din aur sau argint descoperite oficial sunt de altfel adunate în fiecare an într-un Muzeu al Aurului, proprietate a întregii națiuni, așa cum există în orașele Bogota, Quito și Lima.

S-au elaborat și publicat legi care nu dau particularilor dreptul de a păstra comorile recuperate. Desigur, persoana care descoperă un lot de obiecte din aur într-o peșteră andină, de pildă, va rămâne proprietarul sumei reprezentând valoarea acestor obiective, ceea ce nu este nicidecum rău, dar nu al obiectelor înseși. Acestea vor fi preluate în mod obligatoriu de către stat, care le va răscumpăra la prețul fixat de experți. Legile, care sunt foarte stricte, n-au făcut decât să creeze un comerț paralel și secret, care se ocupă cu recuperarea obiectelor din aur, descoperite încă ici și colo și cu vânzarea lor colecționarilor occidentali care se bat pe ele. Ambasadorul unui stat cunoscut, pe care nu-l voi numi, era chiar foarte apreciat în ultima vreme pentru că deținea una din cele mai bogate și mai invidiate colecții de obiecte provenind din comorile incașe.

Un nord-american, care nu se bucura de imunitate diplomatică, a avut mai puțin noroc în căutările sale de giuvaieră precolumbiene din aur. Cu ajutorul unor jefuitori de morminte, ele reușise să-și procure din sudul Ecuadorului o foarte frumoasă mască funerară din aur masiv și pietre prețioase. Maska îi fusese vândută la un preț ridicat de către un țaran băștinaș, care o descoperise în ținutul lui.

La înapoierea în țară, cu aerul unui turist incredul, a trecut

prin vama aeroportului Mariscal Sucre din Quito având bine ascunsă masca. Totul părea să se petreacă cu bine, dar poliția, fără să-i cerceteze măcar bagajele, îi puse mâna pe umăr și îl percheziționă până descoperi masca renumită care, bineînțeles, a fost confiscată și se află azi în vitrinele Muzeului Aurului din Quito.

Țăranul din Anzi mărturisise pur și simplu totul pentru ca, pe de o parte, să-și recupereze banii care socotea că-i revin de drept și, pe de altă parte, ca autoritățile să nu-l urmărească.

Această întâmplare, la care am fost martor, arată în ce măsură autoritățile sud-americane, atunci când nu pot descoperi singure comorile trecutului, își asigură protecția patrimoniului.

Legile de protecție n-au împiedicat nicidecum pe nenumărații căutători de comori să străbată aceste țări în toate direcțiile, folosind toate mijloacele ca să-și atingă scopul. În legătură cu această chestiune s-a scris chiar că timpul folosit pentru lucrări și banii cheltuiți fără socoteală de către fanaticii iubitori de aur pentru explorările lor, rentabile sau nu, ar fi putut servi, numai în Peru, la construirea unei căi ferate complete de la un capăt la altul al țării. Mai mult decât atât, doar eforturile depuse în acest scop ar fi putut face posibilă construirea unui sistem de canalizare modern în fiecare din orașele acestei țări.

Ceea ce prospectorii anonimi au descoperit efectiv ici și colo, excluzând marile comori aduse la suprafață, e departe de a corespunde unor astfel de sume. Doar ce a rămas încă în subsolul țării depășește, cu mult, bugetul statului pe mai mulți ani.

Numai partea nordică a Perului ar fi în stare să furnizeze bogății care ar transforma economia țării. Să nu uităm că provincia cea mai bogată a imperiului incașilor a fost regatul Chimu²⁹, a cărui capitală era Chanchan, nu departe de modernul oraș Trujillo.

Știm, de pildă, că în această provincie doar templul principal conținea bunuri în valoare de 90 000 castellanos, ceea ce reprezintă cam 432 kg de aur masiv, adică aproape 1,1 miliarde franci actuali. Or, nici o relatare a vreunui conchistador nu ne-a

---

²⁹ Vechi stat indian din America de Sud, creat de triburile chimu, din grupul lingvistic paruhumocica, în sec. Al XIII-lea, în nord-vestul actualului Peru, în sec. Al XIV-lea a atins cea mai înaltă treaptă în dezvoltarea sa, ca apoi să fie supus de incași, care l-au înglobat în statul creat de ei - 1470. (n.tr.).

parvenit vreodată despre acest fapt. Nimeni nu știe ce s-a întâmplat cu aceste fantastice bogății ale regatului Chimu. Aproape în fiecare an, din nenumărate morminte răspândite pe teritoriul lui, sunt scoase la iveală cantități considerabile de obiecte din aur sau argint, dar comoara din Chimu rămâne încă și poate pentru multă vreme, la adăpost, ferită de priviri.

MORMINTELE REGALE ALE DINASTIEI CHIMU

Primele comori incașe, apărute pe neașteptate din mormintele regale din Chimu, sunt foarte vechi. Ele au fost găsite într-adevăr din 1550. În anul acela, *cacique*-ul instalat în acele locuri de către spanioli, senor Antonio Chayque, a adus pe neașteptate la suprafață, printr-una din cele mai fericite întâmplări, mormintele regilor din imperiul Chimu. Această descoperire, asemănătoare cu cea a mormintelor din Valea Regilor din Egiptul antic, s-a făcut pe o ridicătură de pământ numită *la huaca Lomayahuan*, care există de altfel și azi.

Cum în vinele acestui *cacique* curgea sânge incaș, el n-a consimțit să deschidă și până la urmă să violeze mormintele pe care le descoperise decât cu o condiție: ca o parte din aurul recuperat să fie utilizat în folosul orașelor Mansiche și Huaman, unde avea anumite interese.

Fiind prea lacomi de aur, desigur că slujbașii spanioli acceptară imediat târgul pe care Antonio Chayque voi să-l încheie cu ei, înainte de a le destăinui locurile exacte ale extraordinarei lui descoperiri.

Lucrările de explorare începură deci foarte repede pe locurile unde se aflau mormintele regilor și spaniolii păreau că se țin de cuvânt. Dar promisiunile lor frumoase n-au fost respectate decât până la prima împărțeală.

Văzând că slujbașii din ținutul său îl trag pe sfoară și nu-i transferă integral sumele pe care le voia, nu pentru folosul său personal, ci pentru cele două orașe pe care le proteja, *cacique*-ul găsi o soluție inteligentă spre a-i readuce la realitate. Îi adună și le spuse că el cunoștea multe alte ascunzători ale comorilor incașe și că acele morminte nu reprezentă decât o parte din ele. Bineînțeles, el nici nu se gândea să le indice acele locuri și mai bogate încă, deoarece ei, slujbașii spanioli, nu-și puteau respecta angajamentul luat față de orașele pe care el voia să le ajute. Vor pierde, desigur, dar cu atât mai rău pentru ei. El prefera să-și păstreze secretele, chiar dacă n-avea mijloacele materiale să le exploateze.

Aceste puternice argumente i-au făcut pe spanioli să revină asupra atitudinii lor și se grăbiră chiar, cu inima îndoită, să restituie binefăcătorului lor vreo 42 000 pesos, adică aproape

176 kg de aur fin.

Bineînțeles, Antonio Chayque nu destăinuie niciodată alte ascunzători de comori incase și nu se știe dacă spaniolii nu l-au luat prizonier, nu l-au torturat, ucis sau lăsat în viață, convinși că au fost, la rândul lor, păcăliți.

Pe un alt teritoriu, situat în Peru, căruia i se spune azi *la huaca de Toledo*, s-a făcut de asemenea, printr-o fericită întâmplare, o importantă serie de descoperiri, acțiune dusă la bun sfârșit de un conchistador spaniol, Garcia Gutierrez de Toledo, care a dat numele său locului unde se aflau mormintele pe care le-a descoperit și le-a explorat cu zel.

Știm, datorită contabilității pe care a lăsat-o, că el a scos din morminte cam 427 525 pesos de aur, adică aproape 1,8 tone de aur pur, ceea ce reprezintă suma de 4 320 000 000 franci actuali.

Putred de bogat, el muri subit pe pământul sud-american. Dar moartea lui nu puse capăt extraordinarelor descoperiri ale bogățiilor din mormintele aflate în *la huaca de Toledo*. Dimpotrivă, după moartea sa, spaniolii care i-au luat locul reușiră încă din 1592 să adauge averii lor 235 100 pesos de aur curat, adică aproape o tonă de aur sau 1400 000 000 franci actuali.

Izvorul nu secase încă! Și până a fost abandonat, el a adus un profit de aproape 1 milion de pesos, adică aproape 4,2 tone de aur masiv. Dacă ținem seama de faptul că toate țările din lumea occidentală nu posedau la sfârșitul secolului al XV-lea decât o cantitate totalizând doar 90 biete tone de aur, ne imaginăm ușor ce puteau reprezenta doar aceste morminte și lumea incasă în ansamblul ei.

Alte comori au contribuit și de la sporirea depozitului de aur al lumii occidentale, care căuta atât de mult acest metal prețios. În 1602, un individ; care venise din Spania în America spre a-și încerca norocul și care se numea Escobar Corchuelo, a scos la suprafață, într-un loc necercetat până atunci, denumit *huaca de la Tosca*, un număr foarte mare de obiecte din aur și argint, care au fost evaluate pe vremea aceea la 60 000 pesos, adică 250,8 kg.

În același an, spaniolii elaborară un proiect îndrăzneț și întemeiară chiar o companie, care se afla în orașul Trujillo, în partea de nord a teritoriului, cu scopul de a obține aurul. Planul era să devieze apele râului Moche până la un loc important, numit *la huaca del Sol*, chiar la Moche.

Fondurile au fost strânse, muncitorii angajați și proiectul intră în lucru. Dar lucrările se întrerupseră, nu pentru că pământul se dovedise prea tare sau prea periculos, nu pentru că oamenii refuzau să muncească, ci pur și simplu pentru că au dat peste o comoară foarte mare, evaluată pe vremea aceea la 800 000 ducați, adică la 2,8 tone de aur și argint, comoară care conținea în primul rând un idol incaș din aur masiv, de dimensiuni uriașe. Bineînțeles, totul a fost topit în cuptoarele anonime și din această comoară nu ne-a mai parvenit nimic.

Tezaurul a fost ultimul de asemenea importanță descoperit până azi pe teritoriul Perului. Adeseori (și am avut de nenumărate ori ocazia să constat eu însumi) foarte multe ascunzători de obiecte din aur sau argint sunt descoperite încă și azi, fie în Anzii nordici, fie în deserturile de pe țărmul sudic, dar, deși de o foarte mare valoare, ele nu reprezintă mare lucru față de imensele cantități de metale prețioase ivite din pământ ici și colo.

Jefuitorii de morminte și de ruine se înmulțesc mereu. Numărul lor va crește de-a lungul anilor. Totuși, cea mai mare parte a descoperirilor rămâne de făcut în viitor, adică scoaterea la suprafață a celor mai importante comori incașe, cele din legendarele *Pez Grande* și *Pez Chico*, cele din Coricancha îndeosebi, din templul din Pachacamac și, bineînțeles, majoritatea comorilor din imperiul de nord, printre care cea mai importantă dintre toate, comoara din munții Llanganati.

Unii istorici cred chiar că tezaurul din *Pez Chico* a și fost descoperit și golit de conținutul lui, el nefiind altul decât comoara exploatată de *cacique*-ul Antonio Chayque în 1550, despre care am mai vorbit. Privite prin această optică, ar rămâne de descoperit în întregime *Pez Grande* și nu-i exclus ca unii indieni, atașați încă și azi cultului solar din trecut, să-i cunoască totuși taina.

Pentru că am văzut indieni pioși continuând să adore Soarele și să urască tot ce vine din Occident, personal sunt convins că unii dintre ei continuă să păstreze secretul unora dintre cele mai importante comori incașe, pe care-l transmit din generație în generație, ca pe o relicvă sfântă. Viitorul ne va da poate dreptate!

VIII

JEFUITORII DE MORMINTE

— Ne întâlnim mâine seară, la ieșirea din sat, la ora douăzeci și două, cu farurile stinse!

Omul care îmi șoptise discret aceste cuvinte la ureche era un indian foarte tânăr, de vreo douăzeci de ani, Manuel Capac³⁰. Îl cunoscusem întâmplător cu prilejul vizitei pe care am ținut s-o fac la Muzeul arheologic pre-incaș din orașelul Nazca, în deșertul din sudul peruvian.

Această întâlnire anodină avea să-mi dezvăluie cine sunt și cum lucrează acești obscuri căutători indigeni ai bogățiilor din imperiul străvechi.

Ea avea să-mi ofere posibilitatea de a găsi un răspuns clar întrebării care mă obseda de multă vreme: „Cum se explică abundența obiectelor incașe, autentice în aparență, care se etalează în odăile din fundul magazinelor de antichități, din Lima, Londra, New York sau Paris și de unde provin fabuloasele colecții de giuvaiere de aur incașe și pre-incașe, deținute atât de muzeele oficiale, cât și de bogății colecționari occidentali?”

La drept vorbind, totul a început la Lima. Ca orice călător serios care se respectă și ajunge într-una din acele nenumărate țări sud-americane în care au existat pe vremuri strălucite civilizații precolumbiene, plănuisem să cumpăr câteva amintiri din epoca incașă pentru colecțiile mele.

— Nu te încrede, m-a sfătuit un prieten arheolog din Lima, cam toate obiectele care ți se vor oferi nu sunt decât falsuri, unele dintre ele fiind de altfel adeseori foarte bine executate. Dar s-ar putea ca, având puțin noroc, să descoperi în vreo odăiță din fundul unei prăvălii piesa excepțională și autentică pe care o cauți! Asta mi s-a întâmplat de mai multe ori chiar în capitală. Îți urez să ai același succes!

---

³⁰ Toate numele locurilor sau persoanelor figurând în acest capitol au fost modificate intenționat din motive pe care cititorul le va înțelege lesne, (n.a.).

AURUL DIN MAGAZINUL DE VECHITURI

Arheologul – în mod cât se poate de oficial – mi-a dat câteva adrese, la care m-am dus imediat. Primul contact stabilit în centrul orașului Lima a fost așa cum mi-am dorit. Era cel bun. Bătrânul anticar, un spaniol care descindea poate din acei îndepărtați conchistadori, locuia într-o prăvălie întunecoasă semănând mai mult cu o dugheană de vechituri decât cu un templu al relicvelor istorice. Mi-a scos mai întâi câteva vase „incașe”. Era de ajuns să-ți arunci o singură privire asupra lor ca să-ți dai seama că erau evident false. Am clătinat din cap cu un aer incredul și i-am cerut, cu toată discreția cuvenită, ceva autentic. La stăruința mea și după ce aruncase o privire inchizitorială în jurul său, ridică până la urmă o perdea, făcută dintr-o catifea de un auriu stins, complet uzată. Am intrat amândoi în odăița din fundul prăvăliei.

Acolo, stupoare, domnea o liniște adâncă: sub ochii mei se etala un muzeu de artă incașă autentică, muzeu ultrasecret, al cărui prag n-ai fi putut să-l treci niciodată, orice bilet de intrare ai fi avut. Nu se aflau acolo decât vase cu forme grațioase, cu decorații minunate conservate, mumii parfumate, încă învăluite în țesăturile lor încântător urzite, recipiente de bronz sau centuri din aur masiv, provenind din acele mici comori îngropate cu multă grijă și descoperite nu se știe cum, nici de cine, ici și colo, în munții incașilor.

Câștigându-i încrederea, bătrânul îmi deschise un cufăr uriaș din metal, făcut probabil la începutul acestui secol, care trona maiestuos într-unul din colțurile încăperii. Conținutul său, care scânteie dintr-o dată, mă făcu să mă trag înapoi cu câțiva pași, atât de mare mi-era uimirea. Zeci de farfurii cu lucrături autentice, coroane, statuete, pieptare turnate în aur masiv, din cel mai fin, confirmau fabuloasele comori îngrămădite de secole în pământul emisferei sudice. Dacă au dispărut toate de sub ochii conchistadorilor spanioli după supliciul lui Atahualpa, în cursul anilor, unele dintre ele, au reapărut încetul cu încetul la suprafață în împrejurări misterioase.

Doar puțini inițiați au acces la aceste minunății incomparabile.

Totul era de vânzare. Puteai să atingi, să pipăi și să sorbi cu privirea acele comori, ba chiar să le distrugi, dacă o astfel de

nebunie îți trecea prin cap. Nimeni nu s-ar fi supărat și cel mai puțin bătrânul negustor, din moment ce mii de soli (monedă peruviană³¹), de dolari sau semnătura de pe un cec l-ar fi despăgubit.

Nu toate acele obiecte incașe îngrămădite în locuri interzise privirii oamenilor de rând erau evaluate la sume exorbitante. Chiar la Lima, cunoscătorul informat își poate permite să cumpere, cu prețul ce l-ar da pe nenumărate falsuri, adică vreo câteva sute de soli, măturii adevărate și intacte ale fantasticului trecut.

Țesături precolumbiene foarte frumoase, perfect împodobite, care și-au păstrat culorile, ating cu greu suma de 400-1 000 soli (220 până la 300 franci). O mumie incașă intactă și încă înfășurată complet, se poate obține cu modesta sumă de 300 dolari, adică aproximativ 1 500 franci. Or, în magazinele specializate din Londra, New York sau Paris, aceiași amatori își smulg obiecte identice la prețuri de zece ori mai mari. Cât privește giuvaierele provenite chiar din comori, lucrate în aur pur sau argint, vânzarea lor este strict interzisă de către autorități chiar și în interiorul țării; ele rămân doar puțin timp în lăzi ca aceea a anticarului. În pofida prețului lor exorbitant, acestea dispar foarte repede spre a-și urma strălucitul lor destin în vreo obscură colecție particulară din Europă sau America, după ce au stat multă vreme tănuite în adâncul pământurilor aride din Peru sau Ecuador.

Comerțul cu aceste antichități este extrem de rentabil pentru traficanții locali, dar riscurile sunt mari: legea pedepsește în mod sever vânzarea patrimoniului peruvian și mai ales exportul lui în străinătate. Căutătorii de comori riscă, în orice clipă, să ajungă în sordidele închisori sud-americane, dacă nu pier cumva sub gloanțele poliției.

Acum câțiva ani, când s-a produs un teribil cutremur pe coasta de nord a Perului, înghițind orașe întregi împreună cu toți locuitorii lor, s-au găsit totuși câțiva oameni cu mintea ageră, care și-au spus că înspăimântătorul cutremur de pământ ar fi putut deschide de asemenea mormintele strămoșilor și ascunzătorile în care au fost îngropate unele comori după înfrângerea incașilor.

Crezând că a dat mana cerească peste ei, luară imediat toate lopețile, cazmalele și sondele metalice pe care le-au putut găsi la

---

³¹ Solul peruvian reprezintă cam 30 centime, (n.a.).

îndemână și plecară să cucerească necropolele deschise de destin. Cum a mărturisit mai târziu, la Trujillo, unul din acești jefuitori ocazionali:

— La urma urmei, strămoșii noștri ne-au lăsat moștenirea asta! Și ei au hotărât acolo sus că a sosit momentul să ne-o împărțim și să profităm de ea pe pământ!

Ce puteam replica la aceste cuvinte, când asupra bieților oameni, azvârlți de colo până colo de cataclisme economice internaționale și naturale, apasă o mizerie ce devine din ce în ce mai mare?

În tot cazul, mulți au fost aceia care, profitând de pe urma îngrozitorului cutremur de pământ, au pornit pe drumul providențial al moștenirii lăsate de iluștrii lor strămoși. Numeroși au fost și cei care s-au întors din drum.

În fața acestor jafuri crescânde și în fiecare zi tot mai bine organizate de indigeni, statul peruvian a luat măsuri, fiindcă într-adevăr în această regiune existau o mulțime de necropole necunoscute sau mici tainite adăpostind giuvaiere îngropate, care se deschideau deodată în fața oamenilor. Guardia Civil³² puternic înarmată pentru această împrejurare, primi misiuni menite să-i descurajeze pe jefuitori. Ea putea să apară la locurile prădăciunilor, oriunde și oricând, chiar în toiul nopții.

Mai totdeauna, jefuitorii localnici erau foarte bine organizați și puneau pândari și pe înălțimile care înconjurau locul „lucrărilor”. Cu mult înainte ca patrurile poliției să apară pe terenul explorărilor, jefuitorii dispăreau. Cunoscând perfect regiunea în cea mai mare parte a cazurilor, ei nu erau prinși. Și când erau, puteau foarte bine aranja lucrurile cu ajutorul unor obiecte recent descoperite, splendid lucrate.

Dar pentru unii dintre ei interesanta aventură a cutremurului de pământ nu avea un sfârșit vesel și îmbelșugat. În ciuda tuturor eforturilor, unii dintre ei au fost realmente întemnițați și zac încă în închisori, așa cum am putut constata într-unele orașele de pe țărmul sudic al Perului. Alții au fost pur și simplu omorâți chiar la locul faptei de către polițiști, care primiseră ordin să împuște imediat, după câteva scurte somații, pe toți cei care profitau de dezordinea generală, de nenorocirea națională și mai ales de nesperatele condiții geografice pentru a se îmbogăți în mod ilegal din patrimoniul tuturor.

Fără îndoială că indienii n-au avut nici o clipă impresia că

---

³² Poliția, (n.tr.).

participă la un furt și mai puțin încă la jefuirea statului. Pentru ei, interesul științific, arheologia nu valorează mare lucru și de altfel se întâmplă adesea ca nici măcar să nu știe ce reprezintă obiectele descoperite de ei. În sinea lor, cei mai mulți dintre ei nu sunt răufăcători. Îi preocupă doar mâncarea, masa de a doua zi sau educația fiului lor. Sub pământ există aur sau vase pe care turiștii și le smulg la prețuri mari și nu-i cu nimic mai greu să te duci în căutarea lor decât să ari pământul arid sau să dobori trunchiul unui arbust uscat. Dar în mod sigur e mult mai rentabil.

Această concepție cam simplistă explică de ce n-a încetat jefuirea mormintelor vechi sau a comorilor lăsate ici și colo de către incașii în derută, în ciuda represiunilor crâncene și împușcăturilor poliției.

Dimpotrivă, activitatea continuă, deși nu ziua în amiaza mare, în văzul tuturor, ci într-o taină absolută, știută doar de inițiați. Mitul comorii incașilor există și azi în Anzi sau în deșerturile de pe coastă. Unele ascunzători fastuoase mai apar încă ici și colo, dezvăluindu-se privirii oamenilor de azi.

AURUL ȘEFULUI DE GARA

În decursul uneia dintre numeroasele mele misiuni medicale la indienii din Cordilierii Anzilor, am aflat că o superbă mască funerară din aur masiv fusese recuperată de vameșii peruvieni de la un american care se întorcea acasă cu această piesă extraordinară, atât în ce privește greutatea, cât și starea excelentă de conservare. El o cumpărase în cursul călătoriei sale turistice, de la un țăran, care și el o descoperise într-un mormânt foarte bogat, situat pe pământurile lui. Or, activitatea tainică a acestui țăran, jefuitor al mormintelor incașe, se desfășura nestingherită după ce acesta încheiase în prealabil cu autoritățile o foarte curioasă înțelegere. Toată lumea îi cunoștea bine activitățile nocturne, dar era lăsat în pace atât a timp cât el scotea la suprafață și vindea negustorului din oraș piesele vechi, de mică importanță; în schimb, cum extrăgea din pământ câteva giuvaiere deosebit de rare sau prețioase, el se grăbea să comunice autorităților numele sau înfățișarea cumpărătorilor.

Acest mic târg era profitabil tuturor. Jefuitorului de morminte, care încasa în soli sau în dolari suma reprezentând munca lui și statului, care recupera obiectele de calitate deosebită, sporind astfel comorile deja foarte bogate ale muzeelor sau băncilor. Doar credulul amator, care se lăsase păcălit din cauza gustului său pentru obiectele prea frumoase, nu își dădea seama cine trăgea folosul de pe urma anevoioaselor sale tratative.

Știu că această mărunță mașinație, socotită de occidentali mai degrabă dezgustătoare, se practică și azi în America de Sud, atât în Peru, cât și în Ecuador. Nu știu dacă asemenea procedee sunt folosite și în Columbia – care a fost patria aurului precolumbian – dar faptul e foarte probabil, acest procedeu a permis muzeelor naționale, îndeosebi Muzeului Aurului aparținând băncii din Quito, să se îmbogățească cu cele mai frumoase piese.

Nu toți căutătorii de comori incașe, toți jefuitorii de morminte au procedat astfel.

Practic, cam întregul Peru a fost colonizat de incași sau de popoarele care i-au precedat, nazcas, mochicas și chimus. Vestigiile lor se găsesc aproape pretutindeni și comorile lor de asemeni. De la nord și până la sud, pe marginea șoselelor și a drumurilor, se văd ruine pe care mii de turiști vin azi să le

admire.

Cele mai numeroase vestigii se află concentrate într-o vastă depresiune care se întinde, în mare, de la malurile lacului Titicaca până la Machu-Pichu, orașul sacru al incașilor. Tot acolo mă gândeam că o să găsesc cel mai mare număr de piese arheologice necunoscute de autorități și de turiști, dar foarte bine cunoscute de sătenii localnici.

M-am dus acolo, însoțit de un prieten.

Pe drum, îi tot întrebam pe băștinași, dar aceștia erau foarte zgârciți la vorbă. În sfârșit, unul dintre ei, șef de gară într-un orașel, tentat de câțiva dolari modești, ne-a mărturisit până la urmă cu glas șoptit:

— Da, știu acolo, la poalele Cordilierilor, un loc unde se află mumii încașe. E și aur acolo!

Privirea lui, de altfel, nu ne urmărea, ci era ațintită undeva în zare, asupra unei coline îndepărtate, pe care ne-o indica și cu mâna. Câțiva dolari suplimentari s-au înșiruit pe masa de lemn așezată în fața noastră. El acceptă să ne pună în legătură cu proprietarul terenului. Ne-am înțeles să ne întâlnim a doua zi.

Dar, în ziua următoare, totul se schimbase. Fața șefului de gară era posomorită. Cu un aer dușmănos, ne anunță că planul nostru se dovedea imposibil și că, de altfel, nu mai știa prea bine unde se afla terenul despre care ne vorbise. Până la urmă, în fața protestelor mele, îmi înapoie dolarii și se îndepărtă bombănind.

E mai mult ca sigur că în cursul nopții omul se gândise sau mai degrabă se consultase cu cineva și acum se temea să dezvăluie unor străini taina sa și a fraților săi de același neam, ca nu cumva să aflăm prea multe.

Am înțeles din clipa aceea că valea sfântă, mult prea umblată de turiști și îndeaproape supravegheată, nu era propice investigațiilor noastre. Trebuia să mergem mai în sudul țării, lângă orașele Nazca și Ica. Acolo, într-adevăr, la marginea Oceanului Pacific, în niște ținuturi ce astăzi nu mai sunt decât niște pustiuri de nisip, au înflorit, înainte de și în timpul imperiului incaș, civilizații strălucite. Dar ruinele încă vizibile sunt rare și aceste teritorii au fost până acum complet ignorate de turiști. Acolo, ne-a spus pe ocolite un arheolog, vom putea dezlega misterul originii antichităților precolumbiene și a giuvaierelor din comorile incașe ascunse în colecții particulare.

Iată-ne deci la drum spre deșerturile sudului cu o mașină special echipată pentru a străbate teritoriile nisipoase sau

stâncoase. În trecere ne-am oprit în orașelul Nazca, spre a vizita muzeul arheologic organizat de autorități. Vase de lut funerare, mumii și bijuterii dovedesc inteligența vechilor popoare din Peru. Unele piese ne-au smuls exclamații de uimire. Faptul acesta n-a scăpat unui tânăr, care ne-a urmat la ieșire și ne-a acostat cu timiditate:

— Văd că strămoșii mei vă pasionează, zise el. Și eu am chiar norocul de a deține un craniu pre-incaș, purtând urmele unei trepanații, după cum mi-a spus medicul din satul meu.

— Îl putem vedea?

— Se poate, dar va trebui să veniți la mine acasă! Numele meu e Miguel Capac.

A doua zi, plin de mândrie, tânărul Miguel, care era student, ne arătă craniul.

L-am întrebat:

— De unde provine? Cum ți l-ai procurat? Poți să ne răspunzi? Dacă întrebările noastre te stingheresc, nu răspunde nimic, n-o să fim supărați pe d-ta. Îți mulțumim dinainte că ne-ai arătat această piesă!

Mai întâi n-a vrut să spună nimic. Fata i se îmbujorase. A trebuit să-i câștigăm încrederea, citându-i numele prietenilor noștri peruvieni, spunându-i că suntem în misiune medicală la indigeni ca și el și că vrem să urmărim filiera cercetărilor arheologice clandestine, nu pentru valoarea obiectelor, ci pentru interesul lor istoric. L-am încredințat bineînțeles că o să păstrăm secretul mărturisirii lui și-l vom feri astfel de pedeapsă. În sfârșit, perspectiva câtorva dolari care îl vor ajuta în studiile sale păru să-l mai înduplece puțin. În cele din urmă, acceptă să vorbească:

— Tata e un biet țăran și noi n-avem bani, îmi spuse el. Or, eu vreau să-mi continui studiile de drept, așa cum fac și camarazii mei, numai că acestea sunt costisitoare. Așadar mă duc regulat cu câțiva prieteni să explorăm mormintele pe care le-am descoperit nu departe de aici. Acolo am dezgropat craniul acesta. Am mai găsit de asemenea numeroase mumii și obiecte pe care le vindeam unor oameni din Lima, care vin special la Nazca pentru asta. Apoi urca spre nord și cred că le revând turiștilor.

— Dar ai găsit și obiecte din aur și argint?

— Da, murmură el cu un glas ce abia se auzea.

— Putem participa și noi la aceste explorări?

Miguel șovăi din nou și, în cele din urmă, ne spuse cu o voce și

mai înceată:

— Mergem acolo mâine seară. Timpul e frumos. Nu-i vânt și suntem în perioada lunii pline, e cel mai prielnic moment pentru noi. Dacă țineți să mergeți, ne întâlnim mâine seară la zece, la ieșirea din sat. Un ultim sfat: cumpărați-vă, vă rog, un flacon de timolină de la farmacia din sat, s-ar putea să vă fie de folos și, dacă n-o să-l folosiți, o să ne servească nouă.

Aceasta ne stârni mirarea, întrucât ne întrebam la ce ar putea servi acest produs. O fugă la farmacia din colț ne-a dezvăluit la ce folosea cu adevărat. Era vorba de o licoare portocalie, care avea un miros foarte plăcut. Inițial crezusem că-i vorba de unul din acele parfumuri pe care indienii le folosesc uneori și că Miguel ținea să i-l oferim ca să putem participa la expedițiile lui. Foarte curând am aflat ce destinație avea de fapt.

ORA 22, CU FARURILE STINSE!

Exploratorii poartă toți, fie că-i vorba să întreprindă lucrări în Cordilieri sau în deșert, bonete de lină, care le acoperă ceafa, aproape toată fața și urechile și îi apără de nisip, evitând totodată să fie recunoscuți. Ei umezesc cu timolină această cască înainte de a lucra, pentru ca praful să nu le irite fața. Desigur celor mai mulți dintre indienii din Peru nu le mai e teamă, ca strămoșilor lor, de farmecele morților; ei au păstrat totuși unele suspiciuni față de acele mumii ale străbunilor lor, pe care le scot aproape zilnic din pământurile pe care le explorează. Ei cred îndeosebi că trupurile vechi de mai multe sute de ani, odată degajate din învelișul lor de nisip, transmit oamenilor infecții redutabile, aceste infecții datorându-se oxidării particulelor metalice aflate uneori în veșmintele mumiilor. De fapt, temerile lor nu sunt deloc justificate, după cum am putut verifica împreună cu arheologii oficiali, care practică acest fel de săpături cu alte scopuri, dar ele există totuși în vechea tradiție a incașilor, care credeau că tulburând liniștea morților își atrăgeau fulgerule zeilor sub formă de boli incurabile.

Fără timolină, deci, nu putea fi vorba să întreprinzi explorări de felul celor pe care Miguel și camarazii lui se gândeau să le înceapă în seara următoare. (Micul laborator din Lima, care fabrica pe scară industrială acest produs, trebuie să facă avere, atât de mare e numărul jefuitoarelor de morminte și de comori din America de Sud).

La ora 22, așa cum ne înțelesesem, ne aflam, Miguel și cu mine, la ieșirea din Nazca, la marginea deșertului. Informatorul nostru apărură din umbră, așa cum ne făgăduise și ne făcu semn să-l urmărim. Pornirăm cu mașina peste întinderile nisipoase ale unei văi secate, acoperite cu un nisip roșiatic, întrezărit la lumina farurilor. După o dună, un grup de peruvieni ne aștepta în întuneric. Ne-am strâns mâinile în tăcere. Acești oameni erau mici cultivatori, îmbrăcați sărăcăcios. Erau trei tineri cam de vreo douăzeci de ani și un bărbat de vreo cincizeci. Toți nu aveau decât o idee în cap și o speranță în inimă; să găsească metale prețioase, mai cu seamă aur, una din acele nenumărate mici comori pe care incașii le-au ascuns de privirile spaniolilor. Vasele și țesăturile împodobite prezintă pentru ei un interes mai mic, cu

toate că le pot vinde în oraș.

Uneltele pe care le aduseseră cu ei erau simple. Câteva lopeți solide, însă ruginite, o tijă lungă de metal, ruginită și ea, folosită la sondarea nisipului pentru a descoperi amplasamentul mormintelor, o lanternă, care va fi aprinsă cât mai puțin cu puțință și un sac în care să fie puse obiectele descoperite în cursul nopții. Nici un instrument fin – pensulă, perie sau răzuitor – din cele folosite de arheologii oficiali. Exploratorii mei țărani nu aveau un interes științific pentru ascunzătorile pe care le descopereau. Pentru ei o necropolă incașă nu era decât un fel de mină care trebuia exploatată ca atare. Le era complet indiferent dacă ele aveau să îmbogățească patrimoniul cultural al oamenilor sau nu.

Sub un cer înstelat, micul grup se îndrepta spre locul reperat în prealabil de unul din locuitorii uniți sat din apropiere. Am mers multă vreme prin deșert. Miguel și cu mine am obosit repede, cu atât mai mult cu cât aventura aceea nocturnă făcea să ne bată inimile mai repede. Primejdia permanentă ca trupele oficiale să apară în orice clipă nu ne ieșea din minte. Dar, cum nimeni nu sufla o vorbă, ne-am continuat drumul.

Coloana s-a oprit brusc. Ne aflam desigur la locul acțiunii. Miguel ne explică apoi că nu eram prea departe de o potecă pe care va veni o camionetă să ne ia în taină la sfârșitul nopții. Fiecare dintre exploratori își puse boneta de lină, după ce băgase în ea în prealabil o batistă îmbibată cu acea curioasă substanță, timolină, menită să-i apere de eventualii „microbi”. Noaptea eră răcoroasă, aproape rece. Continuând să tacă, oamenii puseră mâna pe sonde.

Le cufundară în mod metodic, cât mai adânc cu puțință, în nisipul fin care acoperea solul, căutând să descopere cea mai mică rezistență, ceea ce le-ar semnala existența vreunui obiect îngropat.

Deodată, una din tije păru să se izbească de un obstacol. Cuprinși brusc de frenezie, țăranii își luară lopețile și începură să sape. Era o muncă obositoare. Nisipul, fin precum praful, se ridica în nori atât de denși, încât în curând nu se mai văzu nimic. Trebuiau să se oprească din lucru ca să lase nisipul să se așeze din nou. Lumina palidă a lunii pline, care cădea peste deșert, făcea ca scena să aibă un aer sinistru și grandios în același timp. În ziua aceea, luna, odinioară venerată, părea că privește cu un aer mohorât pe oamenii aceia care își căutau trecutul.

În timp ce nisipul era scormonit, unul dintre peruvienii care ne însoțeau stătea de pază. De pe înălțimea unei dune pe care se instalase cu o sticlă de apă, scruta orizontul. Patrulele poliției nu erau rare în acest sector, chiar și în toiul nopții. Adevărul e că în ultima vreme explorările clandestine atinseseră asemenea proporții în sudul Perului, îndeosebi în această regiune, încât polițiile municipale au organizat ronduri cu schimbul pentru a-i surprinde pe jefuitori. Din când în când îi prindeau și atunci sancțiunea era aspră: închisoare și o amendă mare, care adeseori nu putea fi plătită.

Groapa se adâncea. Deocamdată nu apărea nimic, dar oamenii nu păreau descurajați. Câte nopți nu mai petrecuseră ei astfel, răscolind pământul, ca până la urmă să se întoarcă plouați în colibe lor așezate de-a lungul drumurilor? Nu știam nimic despre toate acestea, deoarece acești oameni mândri nu concepeau să-și mărturisească altora necazurile, mai ales unor străini ca noi.

În noaptea aceea, zeei aveau să fie de partea lor. Cam pe la unu noaptea, pe când săpătorii dispăreau aproape complet în groapa pe care-o făcuseră, un „Pst” discret, rostit din vârful buzelor, ne atrase deodată atenția. Prudent, acoperind conul strălucitor al lanternei, am luminat peretele gropii. Un enorm vas de lut, de peste 60 cm înălțime tocmai apăruse din nisip.

Cu toate că aproape întreaga față îi era acoperită de bonetă, am văzut cum ochii celui care îl descoperise sclipesc de bucurie. Ceilalți se opriră imediat din lucru. Acum nu mai foloseau lopețile, ci degajau locul cu mâinile goale.

În câteva minute vasul fu dezgropat. Desigur, el nu conținea prețioasa comoară pe care speram s-o vedem, ci o simplă mumie din epoca nazca, înmormântată acolo, perfect conservată de mai bine de douăsprezece secole. I-am înlăturat cu prudență stratul de pământ ars. Era înfășurată și acum cu fâșii roșietice și săpătorii noștri se grăbiră s-o „dezbrace”, ca să vadă dacă nu are bijuterii de aur, care constituiau aproape singura rațiune a prezenței lor acolo. După câte mi-am putut da seama, mumia era a unei femei. Dar, pe scheletul ei nu exista nici cea mai mică urmă de metal. Peruvienii aveau să studieze atent gura, știind că incașii obișnuiau să-și îngroape morții strecurându-le între dinți o plachetă de aur ca ofrandă pentru zei. De astă dată. Maxilarul nu ascundea decât un mic ghem de lână, perfect conservat, dar care, pentru oamenii de azi, nu mai are aceeași întrebuințare.

Bumbacul nu este atât de valoros precum aurul, el nefiind folosit în zilele noastre decât la țesut.

Atunci, mândri, știind, că nu vor putea obține mare lucru pe oseminte, exploratorii azvârliră mumia pe un povârniș din apropiere. Nu mai prezenta nici un interes. Săpăturile s-au reluat, totuși, cu perseverență, în același loc. Nu și-au pierdut încrederea.

— Nu-ți face griji, îmi șopti ghidul nostru, Miguel. O să găsim, ceva mai ca lumea. Incașii puneau în general oale frumoase, *huacos*, la picioarele morților pentru a-i hrăni în cursul lungii lor călătorii. Trebuie să, găsim aceste *huacos* și, cine știe, poate că lângă ele dăm peste o comoară.

SCAPĂ CINE POATE

Acești țărani exploratori ar putea fi niște minunați arheologi, dacă ar vrea. Ei au ochiul format mai bine ca oricine. După câteva minute, dezgropară efectiv un vas superb, împodobit cu motive negre, roșii și albe. La puțin timp după aceea, au scos altul, tot intact, ca și cum ar fi ieșit de la un artizan ce abia îl confecționase. Mai avea încă în el boabe de porumb și oase uscate de oaie sau capră. Ultimele provizii pentru drum. Vasul, o piesă splendidă de muzeu, fu imediat acoperit cu nisip, care să-l apere de eroziunea timpului.

— Facem asta, îmi spune Miguel, ca să evităm ca *huaco*-ul să crape, uscându-se prea repede. În cazul ăsta, ar risca să se spargă și n-am mai putea obține același preț de la negustorii din Lima.

Alte vase de lut ieșeau încetul cu încetul din nisip, dar oamenii noștri nu păreau totuși satisfăcuți. Ce-i interesa era aurul. Convingându-se că nu-l găsesc acolo, părăsiră mormântul ca să se ducă să-l caute în altă parte. Și din nou, unul dintre ei, înarmat cu tija lui lungă de metal, începu să sondeze terenul nisipos.

Sudoarea picura pe fețele mascate. Noaptea se scurgea.

În urma eforturilor depuse cu brațele, de bravii noștri săpători, alte mumii, înfășurate încă în fâșii de pânză, apăreau încetul cu încetul la suprafață. Fuseseră îngropate într-o poziție încovoiată, cu genunchii atingând coatele, iar brațele strânse ca și cum ar fi vrut să se apere de o primejdie ipotetică.

Orbitele goale fixau adâncul nopții, dar exploratorii erau blazați. Măinile lor lacome desfășurau fâșiile de pânză cu dexteritate, căutând vreo comoară, singurul lucru care-i interesa.

Dar, în noaptea aceea, nici o bucată de metal prețios n-a fost extrasă din nisipul deșertului. Jefuitorii au trebuit să se mulțumească cu vase de forme variate, care ar fi satisfăcut din plin plăcerea oricărui muzeu occidental, cu țesături prețioase și alte diverse obiecte. În zori, ne aflam încă acolo, fascinați de spectacolul acelor exploratori violând cu frenezie cimitirele uitate ale strămoșilor.

Deodată se dădu alarma și fiecare trebui să scape cum putea. Pândarul venea spre noi în goană. Zărise un plimbăreț matinal –

sau un vânător – care umbla pe acolo, prin deșert, nu se știe de ce, împreună cu cânele lui. Cât ai clipi, materialul și obiectele au fost transportate într-un vehicul care staționase nu departe de noi în timpul nopții și pe care nimeni nu-l văzuse venind. Fiecare se grăbea s-o șteargă, plin de praf, de teama unei eventuale denunțări. Trebuie să spun că închisoarea nu-i ispitea deloc pe căutători, îndeosebi în acele sate din sudul peruvian.

Jefuirea mormintelor nu este o activitatea lipsită de pericol. Mai mulți indigeni peruvieni zac și azi în acele îngrozitoare temnițe, după ce au fost condamnați pentru „distrugerea patrimoniului istoric național”.

Pirații arheologiei nu sunt, în Peru, exploratori ocazionali, care lucrează izolat, precum acei care pot fi întâlniți uneori în Franța. Ei au creat adevărate întreprinderi care, în unele regiuni, au luat proporții mari. Am vizitat astfel de sate din sudul peruvian, unde peste 20 din populație trăiește azi de pe urma săpăturilor clandestine. Lucrurile au ajuns până într-acolo încât seara, la șezători, la lumina unor lămpi cu gaz, țăranii își povestesc întâmplări cu jafuri, așa cum țăranii noștri evocă bucurioși povești de vânătoare sau de pescuit.

În ce mă privește, după ce am asistat la acea distrugere a unei mici porțiuni din istoria omenirii, nu mă pot abține să nu-i condemn pe acești jefuitori. Pe de altă parte, mă întreb dacă nu cumva trebuie să ne temperăm judecata față de ei, deoarece acești țăranii nu sunt conștienți de aportul științific al arheologiei. În mintea lor, comorile și resursele acestei lumi au menirea de a îmbunătăți condițiile de viață ale oamenilor. Cu atât mai mult cu cât aceste bogății le-au fost oarecum lăsate moștenire de strămoșii lor, incașii. În fond, indigenii din Peru nu sunt ei oare moștenitorii legitimi ai acelor mumii sau ai acelor giuvaiere de aur pe care le dezgroapă?

Iar noi nu avem dreptul să le reproșăm acestor oameni nevoiași că-și irosesc moștenirea lăsând-o îngropată în nisipurile deșertului sau în peșterile din Cordilierii Anzilor.

Partea a doua

EPOPEEA NORDULUI

IX

COMOARA (DERROTERO) LUI VAL VERDE

În momentul în care capul lui Inca Atahualpa a căzut, cei care aduceau prețul de răscumpărare, preveniți nu se știe cum de executarea împăratului și Zeului lor, se opriră imediat, acolo unde se aflau și se grăbiră să adăpostească comoara ce o transportau pentru salvarea lui.

Unele scrieri vechi ne lasă să înțelegem că două sute de oameni aduceau la Cajamarca renumitul lanț de aur al lui Huascar, pentru a plăti o parte din prețul de răscumpărare a lui Atahualpa. Cum au primit porunca să ascundă prada, cei două sute de oameni porniră pe drumuri anevoioase, îndreptându-se spre nordul imperiului, în mijlocul pădurii ecuadoriale, unde se află un vulcan sacru, numit azi Sangay, în junglele Amazoniei, din sudul Ecuadorului.

Acest vulcan, acoperit cu zăpadă până aproape de vârf, e totdeauna în activitate, ca semn al unei răzbunări divine. Acolo, în străfundurile unei prăpăstii înguste, ostașii ascunseră prețioasa lor încărcătură, pe care voiau s-o pună la adăpost de spanioli. Legendă? Adevăr? În tot cazul, numeroși aventurieri n-au șovăit să-și riște viața ca să se ducă în Ecuador, încercând din răspuțeri să escaladeze coastele vulcanului. Or, lanțul se află tot acolo unde l-au depus incașii acum peste cinci secole, dar unele indicii descoperite recent par să arate că nu-i vorba decât de o legendă.

Sangay este și azi un vulcan sacru, venerat de neamuri importante de indieni din jungla amazoniană, situat într-o regiune deosebit de neospitalieră. Vulcanul, acoperit veșnic de zăpadă, are o altitudine de aproape 6000 m, dominând

impunător jungla greu de străbătut de la poale. E situat doar la 150 km sud de linia ecuatorială. Jur împrejur se găsesc masivi vulcanici, care fac aproape imposibilă pătrunderea din pădure spre vulcan. Totuși, de-abia acum câțiva ani, un arheolog elvețian, doctorul K. Von Ritter, descoperi una din potecile secrete, asemănătoare cu cea despre care am vorbit în legătură cu lanțul lui Huascar și care lega pe sute de kilometri capitala incașilor, Cuzco, de poalele acestui vestit vulcan Sangay.

Vulcanul a jucat deci un rol considerabil în dispariția unei părți a comorilor incașe. Altă legendă pretinde de altfel că, în decursul lunilor de vară și de toamnă ale anului 1533, peste 10 000 de indieni au lucrat într-o trecătoare largă de 800 m, pe coastele aceluiași Sangay, pentru a îngropa miile de idoli, farfurii, cupe etc. Din aur masiv, pe care preoții voiau și ei să le ascundă de privirile hrăpărețe ale conchistadorilor. După ce comoara a ajuns acolo, indienii ar fi acoperit-o cu crengi și stânci vulcanice. De atunci, zeci de expediții au explorat coastele vulcanului, fără să descopere vreodată un element spectaculos, dar indiciile persistă. Chiar doctorul von Ritter ar fi găsit în mâinile unei tinere indiene care trăia în junglă, în preajma vulcanului, un mic idol greu, cu aspect negricios, pe care îl găsisese chiar ea pe versantul vulcanului, după o erupție deosebit de mare.

După ce a curățat lava ce mai acoperea idolul, s-a ivit, se pare, o superbă statueta din aur masiv. Cu toate că faptul e real, el nu reprezintă un argument destul de puternic pentru a susține din punct de vedere istoric existența în acel loc a celei mai importante comori incașe. Nu e într-adevăr nimic deosebit în a descoperi câte un *ex voto*, de aur sau argint, lângă un loc sacru consacrat. Von Ritter s-a întors, împreună cu tânăra indiană, la prăpastia adâncă, acoperită de lavă, unde ea găsisese cu câțva timp înainte statueta pe care acceptase s-o schimbe pe ceasul lui, troc cât se poate de banal în aceste regiuni.

Sub stratul de lavă, doctorul von Ritter descoperi o nouă pată albicioasă, care se dovedi a fi craniul unui indian, pe care fusese fixată o placă de aur, în loc de proteză, după ce i se efectuase o trepanație în timpul vieții.

Operația se practica de altfel curent în epoca incașă, deoarece Inca Atahualpa însuși folosea pentru băut craniul unuia din frații lui, Atabalipa, craniu văzut chiar de Hernando Pizarro; era acoperit cu propria lui piele uscată și cu propriul lui păr, având așezată între dinți o monedă de argint, iar în partea superioară o

calotă din aur, care masca urma unei trepanații. Craniul achiziționat de doctorul von Ritter era deci din epoca incașă, putând fi datat doar datorită prezenței acestui element. El extrase din pământ numeroși alți idoli, dar nici unul nu era din metal prețios. Să fie într-adevăr acolo ascunzătoarea comorii din Sangay?

N-o să știm fără îndoială niciodată, deoarece doctorul von Ritter n-a mărturisit nimic. În orice caz, la câțiva ani după ce această întâmplare ne-a ajuns la urechi, el a fost văzut în Europa, în Austria îndeosebi, ducând o existență fastuoasă, la volanul unui Rolls Royce de mare lux. Se poate ca el să fi descoperit într-adevăr în Ecuador o ascunzătoare incașă, dar nu se poate afirma că a jefuit partea cea mai importantă a comorii incașilor. Obiecte de aur? A găsit probabil un număr de obiecte din aur în ascunzătoarea de lavă pe care i-a indicat-o indiana sa. Dar lanțul sau colosalul depozit al comorii i-a scăpat cu siguranță, fiindcă vânzările efectuate în străinătate n-ar fi putut trece neobservate de specialiști. Or, nu ne mai aflăm pe vremea când aventurierii descopereau obiecte incașe, pe care le topeau pentru a recupera aurul pe care îl vindeau apoi băncilor. Totul ajunge până la urmă să se afle.

Mulți alți aventurieri l-au precedat pe doctorul von Ritter. Mulți alții l-au urmat. Unii nu totdeauna cu același noroc. Un tânăr american de treizeci și doi de ani, Frank Rocco, din Pennsylvania, a murit chiar pe versanții Sangay-ului în ziua de 22 ianuarie 1962, pe când căuta și el fabuloase comori împreună cu fratele său Raymond și unul din prietenii lor, Robert Kaupp. Acesta din urmă a fost găsit câteva zile mai târziu de către armata ecuadoriană, zăcând la poalele vulcanului într-o stare de semicomă, ceea ce înseamnă că toate căutările comorilor incașe nu se termină totdeauna în mod fericit, mai ales în această regiune neospitalieră.

COMOARA DIN LLANGANATI

Dacă vulcanul Sangay continuă să exercite o foarte mare atracție asupra căutătorilor de comori, există, la câțiva zeci de kilometri mai la sud, o zonă stâncoasă și încă și mai neospitalieră, unde numeroase indicii lasă să se presupună prezența altor ascunzători încașe, chiar mai importante. Aceasta e masivul Llanganati.

Aici, în mijlocul acestui masiv, în care se pătrunde foarte greii, într-o regiune în care spaniolii n-ar fi putut ajunge niciodată, indienii ar fi îngropat, la porunca marilor demnitari incași, după execuția din Cajamarca, cea mai mare parte a prăzii strânse din nordul imperiului pentru răscumpărarea lui Atahualpa.

Un document a ajuns până la noi atestând interesul considerabil pe care îl prezintă acest masiv. El se numește *Derrotero de Valverde* (traducerea din spaniolă „Comoara³³ lui Valverde”). Acest manuscris nu este un mit, o legendă. El există, păstrat cu grijă în Arhivele mănăstirii La Rabida, din Sevilla.

Prețiosul document lăsat de Valverde confirmă existența istorică a comorilor incașe, dar, mai mult, indică locul ascunzătorii, care, la origini, era extrem de precis.

Or, se pare într-adevăr că Juan Valverde n-a relatat niște povești închipuite. Numeroase documente și scrisori păstrate la Biblioteca Națională din Madrid confirmă faptul că, plecat foarte sărac în Lumea Nouă, acest conchistador s-a înapoiat în patria sa, Spania, cu o impresionantă cantitate de lingouri de aur. Dacă admitem că un rege și un guvern nutresc rareori planuri himerice, trebuie să fim convinși de existența acestei comori din Llanganati din atitudinea lui Carol Quintul.

După ce a citit documentul lui Valverde, regele Spaniei nu s-a mai îndoit o clipă de faptul că în masivul Llanganati era îngropată cea mai mare comoară incașă și a trimis imediat în acele locuri sălbatice mai multe expediții, cu sarcina să raporteze Curții ce a rămas din aurul lui Atahualpa.

Ironie a sorții, nici una din aceste expediții n-a ajuns până la locul indicat în însemnările stângace ale lui Valverde. Numeroși

---

³³ *Derrotero* înseamnă în limba spaniolă atât „cale, drum de urmat”, cât și „comoară ascunsă”. Ambele sensuri sunt valabile aici. (n.tr.).

ostași spanioli au murit pe acele pământuri îndepărtate și pe altarul, deja împovărat, al căutătorilor de comori.

Istoria documentului lui Valverde e atât de extraordinară, încât merită să fie relatată, chiar dacă realitatea istorică, pe care o vom expune în capitolele următoare, e puțin diferită față de tradiție.

Totul a început în ziua de 25 mai 1589, la câteva sute de kilometri la sud-est de orașul Quito, capitala Ecuadorului, într-un sătuc căruia i se spune și azi Pillaro³⁴. Acest sat modest nu are nimic deosebit, în afară de situația lui privilegiată, chiar la poalele renumitului masiv Llanganati.

Iată ce spune despre asta Juan Valverde, în timp ce era interogat – pare-se cu destul de multă asprime – de emisarii lui Carol Quintul, după întoarcerea sa în orașul natal, Salamanca, cu cuferele burdușite cu lingouri de aur. Averele sale fiind cunoscute de toți, fostul conchistador sărac fu somat să meargă la Granada, unde se afla Curtea. A trebuit deci să destăinuie în urma unor presiuni fățișe existența descoperirii sale și îndeosebi locul exact unde fusese ascunsă comoara. Iată ce a dictat (să nu uităm că era analfabet):

Când ai ajuns în satul Pillaro, întreabă de hacienda³⁵ La Moya și dormi acolo prima noapte. Acolo indienii îți vor arăta muntele Guapa, a cărui creastă se vede pe vreme senină. Lăsând în urmă satul Ambate (care există și astăzi, dar care e în prezent un foarte frumos oraș ecuadorian), privește spre răsărit: ai să vezi trei piscuri din lanțul munților Llanganati, care formează un triunghi, între versanții lui aflându-se un lac artificial.

De îndată ce au aflat de moartea lui Atahualpa, vechii incași au aruncat în acest lac enorme cantități de aur pe care le strânseseră pentru răscumpărarea lui. Acela e punctul la care trebuie să ajungi.

Atingând muntele Guapa, străbați o pădure deasă numită „la Floresta”, până dai de o mlaștină întinsă; după ce ai trecut de ea, ia-o la stânga și urmează o potecă mică, folosită de indieni în drumul lor spre ascunzătoarea unde aveau să îngroape aurul. Mergând în această direcție

---

³⁴ De la *pillar*, în lb. spaniolă „a jefui” (n.tr.).

³⁵ Fermă în țările Americii de Sud. (n.tr.).

ajungi, în cele din urmă, la două lacuri mari, „Anteojos”³⁶ sau „Binocles”, numite astfel pentru că între ele se află o limbă mică de pământ semănând cu un nas.

Din acest loc vei vedea din nou munții Llanganati, pe care i-ai întrezărit prima dată de pe culmea muntelui Guapa. Te sfătuiesc ca părăsind aceste lacuri, s-o iei spre răsărit, înconjurându-le, până ce ajungi la limba de pământ care seamănă cu un nas. În fața ta ai să vezi o vale largă, unde te vei putea odihni puțin. Odată ajuns acolo, va trebui să-ți lași caii și să continui pe jos în aceeași direcție, până la un lac întunecat și foarte mare, Yana-Cochay pe al cărui mal stâng va trebui să-ți continui drumul mai departe.

De aici încolo, terenul devine extrem de anevoios și accidentat; va trebui să coborî Cordilierii, astfel încât să ajungi la un canion unde se află o mare cascadă. Ai să găsești acolo o punte făcută din trei trunchiuri de copaci. Dacă puntea a dispărut, va trebui să construiești alta ca s-o înlocuiești. După ce ai trecut canionul și ai mers pe cărarea ce duce în pădure, ai să dai, la stânga, peste o peșteră, în care ai să poți dormi. A doua zi dimineața, ia-o pe cărare, tot în aceeași direcție până ce ai să ajungi la un canion foarte arid și adânc. Aici, o să trebuiască iar să construiești o punte și s-o treci cu mare prudență, deoarece acest canion e foarte adânc și periculos. Seara ai să ajungi într-un loc unde poposesc indienii, ușor de recunoscut după numeroasele fragmente de vase de lut pe care aceștia, în trecerea lor le abandonează deseori.

Mergând în aceeași direcție, ai să ajungi la o colină, acoperită cu păraluțe. În stânga acestei coline se întinde o vale mică unde crește un soi de plantă din ale cărei paie indienii își împletesc pălării și încălțări. Iar la sfârșit, în dreapta cărării ai să dai de o cascadă a cărei apă coboară din înălțimile munților Llanganati. În torent, la poalele cascadei, există pepite în mari cantități. Ca să te cațeri pe muntele ce-l ai în față, va trebui să traversezi torentul și să te întorci spre dreapta, după aceea treci peste creasta cascadei și înconjori muntele. La stânga acestuia există o toporie veche, pe care indienii o folosesc pentru separarea aurului. Ai s-o recunoști după cuiele de aur folosite la construcția ei, din care au mai rămas încă multe.

---

³⁶ Binoclu (sp.).

În fața ta, se află al treilea lanț muntos, la care trebuie să ajungi, deoarece la poalele lui se află lacul unde sunt ascunse aurul și comorile vechilor indieni. Dacă te rătăcești străbătând pădurea, caută râul și urmează-i cursul spre dreapta. Mai departe ai să găsești un canion prin care e imposibil să treci, dar continuând să mergi de-a lungul râului, ai să reușești până la urmă să escaladezi versantul drept al muntelui Ajuns sus, într-o mică și minunată vale vei da peste lacul artificial, din a cărui apă ai să poți recupera aurul și comoara pe care am descris-o.

O FRUMOASĂ POVESTE DE IUBIRE

Pentru nenumărații căutători de aur care mișună în lumea întreagă, acest document real prezintă, bineînțeles, un interes considerabil. Acesta-i și argumentul pentru care noi îl dăm publicității, dar descifrarea lui actuală e mult mai dificilă decât s-ar părea.

Documentul despre *Comoara lui Valverde* va părea și mai interesant încă dacă luăm în considerație modul în care au putut ajunge informațiile ce le conține la tânărul conchistador. Totul este legat de o foarte frumoasă poveste de dragoste, se zice că Juan Valverde, izolat în trista lui garnizoană ecuadoriană – ținut de curând descoperit – simțea nevoia, ca orice tânăr militar aflat departe de ai săi, să-și aline singurătatea. El își găsi fericirea alături de o tânără indiană, pe nume Catla.

Alegerea lui nu era de altfel deloc proastă, deoarece, pe lângă faptul că era o mare frumusețe, ea mai era și fiica unuia din principalii șefi ai indienilor salasacas. Urmașii lor trăiesc de altminteri și azi în Ecuador, în aceleași ținuturi. Acești indieni – care la origine erau niște extraordinari agricultori, ocupând teritoriul unde se află azi Bolivia – au fost determinați să se instaleze pe pământurile incașe din nord, lângă satul Ambato, tocmai din cauza priceperii lor în cultivarea pământului. Indienii îi detestau pe spanioli, care îl omorâseră pe Atahualpa și jefuiau regulat bogățiile și recoltele strânse de ei.

Imediat după moartea lui Inca, au intrat în legătură cu generalul Ruminahui, bun prieten cu Atahualpa, care venea din nord cu trupele încărcate de comori. Ele erau destinate să plătească o parte din prețul de răscumpărare pretins de invadatori, dar, pe drum, tocmai în dreptul localității Ambato, ștafetele secrete venite din Cajamarca, *chasquia*, după denumirea incașă, i-au informat despre rușinoasa trădare a spaniolilor.

Generalul s-a hotărât atunci să nu-și mai continue drumul și să ascundă cât mai repede posibil extraordinara încărcătură purtată de 15 000 de oameni și de un număr încă și mai mare de lame. Colaborarea salasacas-ilor, care cunoșteau foarte bine zonele inaccesibile ale munților Llanganati, i-a dat posibilitatea lui Ruminahui – care era el însuși originar din aceste regiuni – și

oamenilor săi să-și ascundă comoara cum nu se poate mai bine. Dar el îi puse pe salasacas să jure că nu vor destăinui niciodată nimănui locul ascunzătorii, orice motiv s-ar invoca sau oricăror presiuni ar fi supuși. Căpeteniile salasacas, conștiente de marea lor răspundere, au jurat toate ca unul și au rămas foarte credincioși paznici, până ce a pătruns în viața lor tânărul Juan Valverde.

Valverde nu știa nimic despre comoară, când s-a instalat cu tânăra indiană pe care o luase de nevastă la Pillaro, satul natal al acesteia.

Acolo, spre deosebire de alți spanioli, de care de altfel se îndepărtase, fu primit cu multă bunăvoință de indienii salasacas. Părinții soției sale nu se împotriviră de altfel căsătoriei, deoarece se înțelegeau atât de bine cu acest străin devenit unul de-al lor. Nimic nu tulbură viața tânărului cuplu timp de trei ani.

Dar spaniolii, mereu avizi de aur, argint și pietre prețioase, au aflat din gura unor indieni de existența aceluia general Ruminahui, de trupele sale și de fabuloasa comoară pe care acesta preferase s-o îngroape undeva în Ecuador decât s-o predea. Ei nu știau exact unde, dar zvonuri persistente păreau să indice cotloanele inaccesibile ale munților Llanganati.

Trimiseră, deci, o misiune militară la Pillaro, capitala acestui ținut muntos.

Valverde fugise între timp din fața armatei spaniole. Nu putea rămâne în satul său, unde sosiseră ostașii, deoarece risca să fie condamnat și executat. Nu dorea acum decât să se întoarcă într-o zi în țara lui, în Spania, împreună cu tânăra indiană.

Ca să poată ajunge în Spania, trebuia să dispună de o avere solidă, iar Valverde era departe de o avea. Indienii salasacas, cărora le câștigase simpatia, hotărârea, în urma unei adunări ținute nu departe de Pillaro, să-l ajute să se întoarcă acasă împreună cu soția lui. Căpeteniile indiene se întruniră și decisă să-i destăinuie taina poporului lor.

Într-o seară, îl chemară în secret pe Valverde și îl informară despre existența comorii lui Ruminahui. Îi spuseră că grămezile de aur din prețul de răscumpărare a lui Atahualpa au fost îngropate de frații lor în zonele inaccesibile ale munților Llanganati, cunoscute doar de ei și închise pentru totdeauna albilor.

Ca să-l ajute să-i regăsească pe ai săi și să traverseze oceanul, ei se oferiră să-l însoțească până la ascunzătoarea secretă și să-i

dea voie să ia în cuferele sale toate obiectele de aur, care nu erau sacre, pe care le-ar putea topi și astfel i-ar da posibilitatea să ofere soției lui acolo, în Spania, o viață mai mult decât decentă.

Valverde era uluit, dar acceptă această propunere neobișnuită. Fu, deci, poftit să participe la o expediție, care într-o noapte, plecă cu opt catări spre labirintul munților Llanganati în căutarea comorii. După aproape o lună, echipajul se întoarse la Pillaro. Sacii purtați de catări erau plini cu obiecte din aur masiv sau argint. Aceste obiecte fură topite în lingouri pentru a înlesni transportul lor spre vechiul continent. Într-adevăr, lingourile nu au iscălitura și nici mirosul periculos al obiectelor din comoara scoasă la iveală departe de privirile Coroanei.

Ce s-a petrecut în timpul celor trei săptămâni, cât au lipsit Valverde și mica ceată de indieni care îl însoțea? Nimeni nu știe!

Singura mărturie care ne-a parvenit despre această expediție este tocmai acest renumit document *Derrotero de Valverde*, care, potrivit tradiției, ar trebui să fie azi păstrat cu mare grijă la Madrid, dar care, de fapt, se află în arhivele din Sevilla.

Valverde s-a întors în Europa foarte bogat, putred de bogat. Din obiectele pe care le adusese din Llanganati, el ar fi topit douăsprezece lingouri enorme de 50 kg de aur fiecare, ceea ce reprezintă cam 600 kg de aur pur. Pentru un tânăr, nu era un dar de nuntă neînsemnat!

Se pare că pentru Valverde n-a fost prea greu să scoată obiectele de aur din masivul inaccesibil. Lingourile mai trebuiau însă și transportate în Spania și transformate în monede legale, sunătoare și care s-aibă greutatea cerută.

Această parte a comorii fusese scoasă din regatul incașilor în cea mai deplină legalitate. Dacă unul din reprezentanții Coroanei ar fi descoperit cel mai mic lingou, el ar fi fost imediat confiscat și, o dată cu el, toate celelalte lingouri. Valverde ar fi fost și el aspru condamnat.

Această problemă a fost aranjată foarte simplu în orașelul învecinat cu Ambato, de către părintele Olmedo Alvarado, un vechi prieten al lui Valverde. Părintele îi propuse să aplice pe lingouri pecetea bisericii, ceea ce, printre analfabeții însetați de aur, dar foarte credincioși, reprezenta cea mai bună garanție. În afară de aceasta, îi dădu un document oficial atestând că lingourile trebuiau predate arhiepiscopiei din Madrid, documentul fiind doar un permis de liberă trecere, pe care Valverde trebuia

să-l distrugă imediat ce formalitățile de intrare în Spania ar fi fost îndeplinite.

Drept mulțumire, Valverde oferi părintelui unul din cele douăsprezece voluminoase lingouri de aur, după care se îmbarcă în mod cât se poate de oficial la Guayaquil – mic port existând și azi pe coasta ecuadoriană – pe una din corăbiile cu destinația Sevilla. Valverde era singur. Tânăra lui soție nu-l însoțea. Se înțeleseseră să se întâlnească la Salamanca, orașul său natal, îndată ce el va vinde lingourile.

CELE ȘAPTE CETĂȚI ALE CIBOLEI

Valverde ajunse foarte repede în țara sa în posesia unei averi colosale, ceea ce determină autoritățile să-l convoace în grabă ca să-l întrebe de proveniența ei. Atunci, amenințat să piardă tot ceea ce i-ar fi îngăduit să-și aducă soția în patrie, dictă – să nu uităm că nu știa să scrie – mesagerului regelui renumitul *Derrotero de Valverde*. Astfel ne-a parvenit prețiosul document păstrat în Spania. Faptele relatate sunt desigur exacte și cine cunoaște puțin munții Llanganati înțelege că orice urmă a unei comori ar fi putut rămâne multă vreme ferită de privirile spaniolilor.

E atât de greu să pătrunzi în aceste locuri, încât niciodată după cucerirea spaniolă autoritățile nu și-au asumat riscul să construiască acolo drumuri și nici să încurajeze colonizarea.

De la descoperirea Americii și a Ecuadorului, munții Llanganati au rămas în continuare necunoscuți și foarte misterioși. Unul din principalii lor exploratori, geograful Andrade Marin, îi compară cu o insulă virgină, cu un dar al diavolului. Același geograf, care lucrase în mod oficial în Llanganati, nu considera demne de încredere decât trei documente despre acest masiv: o hartă din 1873 a doctorului german Wilhelm Reiss, destinată președintelui Garcia Moreno, altă hartă din secolul al XIX-lea a botanistului spaniol Anastasio de Guzman și renumitul *Derrotero de Valverde*.

E vorba într-adevăr de un masiv muntos independent de cele al Anzilor vulcanici și, deci, de formație foarte veche. Este o masă granitică, înălțându-se la o foarte mare altitudine, care, pentru geografilor ecuadorieni, ar constitui un al treilea lanț de Cordilieri andini, paralel cu Cordilierii Anzilor orientali. Prin structura lor granitică, munții Llanganati ar fi zona cea mai mineralizată din toți Anzii, explicându-se astfel bogatele filoane aurifere semnalate de Valverde.

Aceste zone geografice par atât de bogate din punct de vedere aurifer, încât descoperirile recente au dezvăluit urmele și existența unor adevărate vechi mine de aur exploatate de incași. Jur împrejurul munților Llanganati incașii au construit, încă de când au început cucerirea nordului, șapte cetăți destinate topirii și prelucrării prețiosului metal extras din munți, identificate azi prin descrierile făcute de indienii de atunci pentru conchistadorii

care nu au mers chiar ei la fața locului. Li se spune, de altfel, în mod curent, cele șapte cetăți ale Cibolei. Se pare că, din cele șapte cetăți, doar șase au putut fi identificate pe teren, ultima urmând încă a fi descoperită.

Chiar și azi, indieni sau metiși trăind în junglă s-au instalat pe malurile râurilor care coboară din Llanganati, unde spală nisipul ca să găsească aur, pe care-l vând băncilor din Ecuador.

În mod ciudat, acest masiv foarte vechi și își are vulcanii săi proprii, care s-au format în mijlocul lui, confirmând întru totul spusele lui Valverde. E vorba de Sangay – loc sfânt al indigenilor, după cum *am* văzut – de Sumaco și de Reventador, vulcani aflați și azi în activitate.

Aceste regiuni, năpădite în mare parte de jungla Amazonului, sunt tot atât de greu accesibile ca întotdeauna și rămân complet nelocuite nu numai de oameni, dar și de animalele domestice. Cât privește tentativele de introducere a agriculturii, ele au eșuat toate. Dificultățile geografice consemnate pe larg de expediția științifică a lui Andrade Marin explică desigur spusele indigenilor care locuiesc în vecinătate și vorbesc de comorile fabuloase îngropate acolo, la care nimeni nu poate ajunge.

În decursul secolelor trecute și aceasta este valabil și azi, numeroși au fost occidentalii, simpli aventurieri sau exploratori adevărați, care au încercat să pătrundă în Llanganati, ghidându-se după documentul conchistadorului Valverde și având ca țintă – în majoritatea cazurilor, nemărturisită – să pună mâna pe ceea ce ostașii generalului Ruminahui ar fi putut ascunde acolo. Mulți, chiar bine pregătiți, nu numai că n-au descoperit aurul la care sperau, dar și-au pierdut și viața.

Una din puținele persoane cunoscute care au reușit în parte în încercarea lor este doctorul von Ritter. Dovadă stă creșterea subită și sensibilă a nivelului averii sale la întoarcerea în patrie, după descoperirile pe care le-a făcut în Llanganati. Dar, în lipsa unor publicații sau a unor mărturii oficiale, aceasta nu poate fi decât o presupunere.

Însă marea majoritate a celorlalți aventurieri care au pătruns în acest dificil masiv s-au întors plouați, cu toate că duceau cu ei o copie a documentului lui Valverde. Trebuie spus că, din 1533, dată fatidică la care indienii ar fi îngropat cea mai mare parte a avuțiilor lor, natura a evoluat mult, îndeosebi în mediul ecuatorial, unde sunt nenumărate râuri. Să nu uităm pe lângă aceasta că, dacă există o comoară – și asta e azi sigur – ea se

află pe coastele unui vulcan care nu s-a stins după trecerea armatelor incașe.

Pe lângă aceasta, așa cum semnaleză Marin, e imposibil să te deplasezi singur în aceste regiuni foarte neospitaliere. Ești obligat să folosești serviciile „ghizilor” locali, deoarece numai ei îți pot înlesni pătrunderea în labirintul trecătorilor din munți sau al râurilor. Puținii indigeni care cunosc îndeajuns terenul ca să servească de călăuză sunt oameni simpli, plini de amabilitate și bunăvoință, dar e evident că, dacă ar avea o cât de mică idee despre locurile unde s-ar putea găsi această fabuloasă comoară, ar începe prin a căuta-o pentru ei înșiși, fără să aștepte venirea noilor conchistadori.

Or, chiar dacă cei mai mulți dintre ei au fost hrăniți din copilărie cu legende despre o trecătoare adâncă, plină vârf cu aur și argint, ei nu le mai acordă nici o importanță și, ca oameni înțelepți, crescuți în mijlocul naturii, preferă să-și lucreze pământul ca să-și câștige existența și să le asigure copiilor lor o viață mai bună. Ei vorbesc uneori despre această comoară a strămoșilor, dar ca despre o frumoasă legendă, amuzați că occidentalii pot veni acolo minați de dorința de a pune mâna pe ea. Ei nu vor altceva decât să-i ajute pe acești exploratori întru totul deosebiți, dar nu se poate pune temei pe ce le-au destăinuit părinții sau buncii lor.

Unele dintre aceste călăuze „binevoitoare” din masivul Llanganati se bucură de altfel de o sinistru reputație; ele nu ezită să aibă grijă de noul candidat în cursa după comoară, să-l trambaleze zile întregi prin masivul și jungla înconjurătoare ca, până la urmă, să-l lase singur undeva, după ce i-au șterpelit puținele alimente care i-au mai rămas și lucrurile de valoare, care pot fi vândute în piețele din Ambato sau Pillaro.

LLANGANA-ATI

Zeci și zeci dintre exploratorii aventurieri care au vrut să-și încerce norocul pe aceste meleaguri au fost victimele fie ale unor teribile condiții geografice, fie ale călăuzelor băștinașe prea puțin scrupuloase. De altfel, un fapt curios, pe care îl întâlnești peste tot în această parte a Ecuadorului, trebuie să-l ai totdeauna în minte, deoarece el corespunde unei indiscutabile realități. La Pillaro, vechi tradiții cer să nu se rostească niciodată cuvântul *Llanganati*, considerat de indieni drept un „cuvânt nefast”. Prin Pillaro poți pătrunde în „Oriente³⁷” și te poți întoarce din „Oriente”.

Până în ultimii ani, cea mai mare parte a acestui masiv era încă trecută în alb pe hărțile militare ale Republicii Ecuador, cu mențiunea „pământ necunoscut”. Primele explorări serioase, care au de altfel ca punct de pornire acel *Derrotero de Valverde*, datează din 1931-1932, cu pătrunderea a doi italieni, Boschetti și Re, apoi din 1933-1934, cu importanta expediție a lui Andrade Marin și a doi italieni care i s-au alăturat. Această misiune formată din trei persoane, însoțită de douăzeci și cinci de hamali indigeni, dar fără călăuză, a urmat șea indicațiile din textul spaniol și harta lui Valverde, dar n-a căutat să descopere legendara comoară. De altfel, n-a găsit nicidecum trecătoarea unde se pare că tezaurul se află și azi. Expediția a durat din decembrie 1933 până în februarie 1934, transportând cu ea proviziile necesare pentru douăzeci și opt de oameni, timp de două luni. Ea a făcut posibilă întocmirea unei prime hărți a munților Llanganati, a confirmat bogăția auriferă a terenurilor și a dovedit că fostul conchistador analfabet, reîntors bogat în Spania, a lăsat generațiilor noastre o hartă prost întocmită, desigur, dar care se vedește încă și azi exactă în majoritatea problemelor legate de expediția sa secretă cu indienii salasacas.

Fapt extraordinar e că acest text, care certifică existența comorii lui Atahualpa, a fost desigur unul din elementele care au dus la descoperirea Amazonului și a izvoarelor acestuia.

Misiunile științifice au pătruns în masiv, călăuzindu-se după documentul *berrotero*. Doi cercetători englezi foarte serioși,

---

³⁷ Răsărit (sp.).

Richard Spruce și Alfred Russel Wallace, au întreprins un studiu științific al regiunii, pe care l-au publicat și care a constituit punctul de plecare pentru discutarea mesajului lui Valverde. Desigur, ei n-au găsit ascunzătoarea comorii incase, dar au putut dovedi, la rândul lor, că documentul era întocmit pe baze solide și că, bineînțeles, Valverde n-a apelat la o nestăvilită imaginație. Un important depozit de aur incaș, îngropat de Ruminahui și oamenii săi, se află mai mult ca sigur ascuns și azi undeva, în enigmatică regiune, nefiind încă descoperit.

Acest fapt e cu atât mai plauzibil dacă luăm în considerație viața comandantului incaș Ruminahui și dacă reexaminăm motivele care l-ar fi putut îndemna să ascundă comoara pe care o avea în pază în trecătorile greu accesibile ale masivului Llanganati.

Înainte de a analiza aceste motive, ar fi util să cercetăm ce înseamnă însăși denumirea *Llanganati* și spre ce enigme duce această semnificație. Acest cuvânt, magic pentru indieni, e format din îmbinarea altor două cuvinte: *Llangana* și *Ati*. Ortografia corectă a locului ar trebui să fie *Llangana-Ati*.

Llangana este un cuvânt quechua (limba indienilor din Anzi), care este și el la rândul lui compus din două elemente: *Llanga* și *Na*; *Llanga* ar însemna în quechua: Perla ținuturilor aurifere, a ținuturilor miniere. Să nu uităm că harta rudimentară a lui Valverde menționează tocmai o mină auriferă, nu departe de fabuloasa comoară. *Na* este un cuvânt quechua care înseamnă un loc de producție sau de lucru. Deci, mina!

Din aceste speculații lingvistice, putem deduce cu toată siguranța că denumirea *Llangana* ar corespunde unor ținuturi miniere, locuite de mineri.

O legendă indiană de demult vine să întărească aceste ipoteze: membrii unei foarte vechi familii ecuadoriene (o descendentă a acestei familii a fost soția celebrului mareșal Antonio Jose de Sucre³⁸ au obținut titlul de marchizi de Solan da, și o dată cu domeniile respective și beneficiul tuturor obiectelor de aur destinate prețului de răscumpărare a lui Atahualpa, îngropate acolo. După acest document, locul exact unde au fost ascunse era secret; tot ce se știa era că acesta se afla într-o regiune denumită *la Huaca de Quinara* (Mormântul lui Quinara),

---

³⁸ Patriot venezuelean (1795-1830), fost locotenent și lui Bolivar, a participat la eliberarea Americii de Sud, devenind președintele Boliviei în 1826, (n.tr.).

În provincia Loja, din sudul Ecuadorului, mult mai la sud de Llanganati.

Această legendă – conținând sau nu un sâmbure de adevăr – e cu atât mai surprinzătoare cu cât regiunea Loja se află tocmai de cealaltă parte a Cordilierilor Condorului, în apropiere de care au fost descoperite orașele miniere și cele mai importante mine de aur ale imperiului incaș, care, după cum am văzut, ar fi în număr de șapte. Ea este, de asemenea, importantă, deoarece, reală sau nu, fabuloasa descoperire s-ar situa pe malurile imediate ale unui râu numit *Yangana*. Or, în spaniolă, pronunția cuvântului *Yangana* este identică cu cea a cuvântului *Llangana*.

Cum această veche tradiție spaniolă este strâns legată de comoara incașilor, e lesne de înțeles că ea are într-adevăr o corelație cu masivul Llanganati.

Evident că trebuie să găsim semnificația celui de-al doilea cuvânt, *Ati*.

În limba quechua, *Ati* este un adjectiv, rar folosit în trecut, care înseamnă răzbunător, invincibil, victorios.

Traducerea denumirii *Llanganati* ar fi deci: „lucrătorii minelor invincibilului” (sau ale învingătorului).

Dar știm că altădată, cu mult înainte de sosirea spaniolilor, calificarea de *Ati* se atribuia unui om excepțional, unui comandant, având însușiri deosebite.

Astfel a fost numit *cacique*-ul – conducătorul – orașului Pillaro, situat la intrarea în Llanganati, seniorul Pillahuaso. Acesta din urmă a fost unul din regii cei mai importanți ai imperiului Quito, mult înainte de sosirea trupelor incașe venite să cucerească nordul, imperiu care era structurat din punct de vedere politic și economic. Acest împărat renumit a fost deci botezat *Ati Pillahuaso* de către poporul său, așa cum dovedesc documentele arhivelor ecuadoriene, întocmite în secolul al XV-lea, care au ajuns până la noi.

În timpul domniei sale, acesta își apără cu înflăcărare patria împotriva expedițiilor de cucerire întreprinse de Inca Tupac Yupanqui, sosit din Peru. În pofida celor 200 000 de oameni, acestuia din urmă i-au trebuit cinci ani ca să înfrângă rezistența popoarelor din regatul Quito și a generalului lor, *Ati Pillahuaso*.

La vremea aceea (1462), acesta din urmă era foarte tânăr, cam de vreo douăzeci de ani. Mult mai târziu, după sosirea spaniolilor, între 1535 și 1540, el a fost botezat împreună cu soția lui, dar rămase conducătorul absolut – titlu devenit simbolic

- al regatului său, care cuprindea Pillaro și masivul Llanganati.

După numeroase lupte, toți Ati-i din centrul țării devin cei mai buni prieteni ai incașilor, ceea ce ar putea explica importanța comorii plătită de nord pentru răscumpărarea lui Atahualpa și faptul că indienii din această regiune au acceptat să ascundă și să păstreze secretul acestei părți din prețul de răscumpărare care n-a fost predată spaniolilor.

Conducătorul cel mai important din Pillaro era deci un Ati, iar familia acestuia își avea reședința la San Miguel de Latacunga. Când un Ati se deplasa, era purtat de servitori într-o litieră specială și înconjurat de o escorta de onoare.

Puterea de care s-au bucurat toți Ati-i din Pillaro era foarte mare. Lor și urmașilor lor regele Spaniei le-a acordat marea demnitate de *caballeros*, ceea ce corespunde în sistemul nostru vechi cu titlul de cavaler și dreptul de a avea blazon propriu. Ati Pillahuaso din Pillaro se pare că a murit la vârsta de nouăzeci și trei de ani. Avea vreo cincizeci când Cristofor Columb a descoperit America, în 1492. Dar neamul său nu s-a stins. În 1937 trăiau încă doi urmași ai marelui Pillahuaso: Emilfo Ati, pianist renumit și don Luis Ati, care trăia la San Rafael, în California, acesta din urmă fiind singurul care mai păstra urmele originii sale regale și amintirea extraordinarului său trecut. El însuși a avut un fiu numit Atahualpa, ultimul descendent al dinastiei, cu care am putut lua legătura și care ne-a arătat o mulțime de documente privind faptele de arme ale generalului Ruminahui.

Această istorie rezumată în grabă ne permite să înțelegem mai bine traducerea denumirii *Llanganati* - „lucrătorii minelor lui Ati - neînfrântul, rege”. Oare regele din Pillaro, cel care era Ati al munților Llanganati, cel care a dat desigur ordinul de a se îngropa pe teritoriul pustiu al regatului său fabuloasa comoară, a păstrat secretul, știut doar de el, al locului în care a fost ascuns tezaurul?

În acest caz, să fi transmis el copleșitoarea lui taină urmașilor săi?

Don Luis păstrează el oare, în refugiul său din S.U.A.; un document precis despre ceea ce zeci de generații au căutat zadarnic în pământul strămoșilor săi?

X

ADEVĂRUL ASUPRA COMORILOR DIN LLANGANATI

Cea mai de preț comoară a incașilor, aceea a lui Atahualpa, destinată ca plată învingătorilor, era, după cum am văzut, transportată de indienii din Ecuador spre Cajamarca, în momentul când le ajunse la ureche vestea despre uciderea lui Inca.

Totul dovedește că locul ideal pentru a o pune la adăpost putea fi masivul Llanganati. Pe lângă aceasta, Ati, suveranul acestui mic teritoriu sălbatic, devenise un aliat fidel al incașilor, urmat de poporul său, care îl adora. Dar era aceasta de ajuns pentru ca generalul incaș Ruminahui, care răspundea de salvarea prețioasei încărcături, să ia importanta hotărâre de a o ascunde de privirile avide ale conchistadorilor, tocmai în acele locuri sinistre?

O altă întâmplare, pe care am aflat-o de la doctorul Coba Rosalino, care o știa și el de la un unchi foarte bătrân, aduce acestei întrebări un răspuns extraordinar, care va lămuri în mare măsură această problemă. Lui Don Justo Rosalino, bunicul celui care ne-a relatat toate acestea, un bătrân și puternic *cacique* din Pillaro, Tituana, îi făcu următoarea confidență:

— Fostul rege al orașelor Pillaro, San Miguel, Mulalillo și Panzaleo se numea Pillahuaso Jati, fiul lui Pillajo Jati din San Miguel. Pillahuaso se însură cu fosta regină din Huainacuri, Choazanguil³⁹ au avut o fată, care, chiar în aceste locuri, se căsători odinioară cu Inca Huayna Capac; din această căsătorie s-a născut, tot aici, la Pillaro, generalul Ruminahui, iar din această familie se trage Tituana (autorul acestei relatări). Din acest motiv noi suntem azi proprietarii lui Cerro Huicotango și Huainacuri.

---

³⁹ Numele de Choazanguil corespundea, după geograful Marin, cu „Vis sau pântec sfânt”, (n.a.).

URMAȘUL GENERALULUI

Tituana este deci într-adevăr unul din descendenții celebrului general Ruminahui. Această mărturisire făcută doctorului Coba în 1896 pare în întregime demnă de încredere. Este posibil ca renumitul general, care se află la originea acestei istorii despre comoara lui Atahualpa, să provină într-adevăr din Pillaro, deci din aceste regiuni ale masivului Llanganati. Mai mult încă, se poate ca nepotul marelui Ati Pillahuaso să fi fost el însuși un adevărat Ati, adică un *cacique* foarte important.

Urmașul familiei acestui general, Tituana, ar fi lăsat și el alte mărturii destul de surprinzătoare la sfârșitul secolului trecut. Astfel, în fața unei adunări de alți *caciques*, el a destăinuit că:

— Fostul rege din Pillaro era îmbrăcat cu un lux tot atât de copleșitor precum regele din Quito și mai târziu la fel ca Inca, așa după cum sunt înveșmântați și marii dansatori în timpul sărbătorilor; alți dansatori îmbrăcați mai puțin fastuos, îl purtau peste tot așezat sub un baldachin, purtând o enormă mantie de aur, ținând în mână niște bastoane de argint. Îi mai apărau de pământ, praf și ploaie cu ajutorul unor fâșii mari de pânză fină, întinse pe suporturi de lemn; trupe purtând lănci, securi de aramă și pari lungi îl însoțeau de asemenea în deplasările lui.

În timpul celor treizeci de ani de domnie a lui Huayna Capac la Quito și primilor ani de domnie a lui Atahualpa, fericitul Ati trăi în liniște cu familia sa. El făcea cu siguranță parte din Marele Sfat al bătrânilor, alături de Huayna Capac însuși. Împreună cu alți membri ai Sfatului, el primi testamentul lui Inca la Quito, ceea ce l-a îndemnat să-l susțină din toate puterile pe Atahualpa, care lupta împotriva fratelui său, Huascar.

Cum în tinerețe luptase eroic împotriva incașilor, ca și mai târziu împotriva spaniolilor, el (Ati Pillahuaso) susținea cu influența sa, cu sfaturile sale, cu experiența sa războinică pe propriul său nepot Ruminahui.

Bătrânul Tituana își continuă extraordinara istorisire despre generalul incaș căruia i se încredințase exorbitanta încărcătură de aur și argint destinată răscumpărării lui Atahualpa, căpetenia sa.

— Robust și agil, Ruminahui se îndreptă împreună cu alți câțiva regi spre orașul Cajamarca – locul de detenție al lui Inca –

pentru a-l ajuta pe Atahualpa să evadeze, dar când constată că fuga împăratului său era absolut imposibilă, înnebunit de durere, se întoarce la Pillaro, orașul său și pregăti tot ce-i stătu în putere pentru un război împotriva albilor.

Preoții și marii demnitari anunțară atunci că la Cajamarca totul se terminase, că spaniolii îl omorâseră fără milă pe Inca.

Pentru ca Ruminahui să fie considerat drept un frate mai mare al lui Atahualpa, el fu proclamat de marii demnitari ai imperiului „Shiry al regatului Quito”, adică rege la rândul său. El formă și instrui o importantă armată și, când fu gata, pomi să-l întâlnească la Tiocajas pe conchistadorul Benalcazar, însoțit de demnitarii spanioli ai Ecuadorului.

O luptă necruțătoare începu atunci între noul Ati, Ruminahui și căpitanul spaniol, Sebastian de Benalcazar, un om foarte aspru. Acesta din urmă nu venise de altfel în nordul țării printr-o simplă întâmplare. Conchistadorii aflaseră, prin câteva confidențe făcute din greșeală, că incașii din nord strânseseră o fabuloasă comoară de aur și argint masiv ca să plătească partea lor din prețul de răscumpărare a lui Atahualpa, că aceste avuții considerabile au luat drumul orașului Cajamarca, așa cum se stabilise, dar că ele fuseseră ascunse cu grijă pe parcursul drumului.

Ei nu știau bineînțele locul exact unde fusese îngropată comoara, dar erau hotărâți să pună mâna pe ea, în ciuda faptului că săvârșiseră greșeala de a-l fi executat pe Inca prea devreme. Acesta era obiectivul ce i se desemnase tânărului căpitan Benalcazar înainte de a pleca în nord.

Nu mai e nevoie să spun că Ruminahui și oamenii săi au dus împotriva lui o luptă neîncetată și făcură în așa fel încât comoara să rămână îngropată în adâncurile munților Llanganati.

Lupta dintre Ruminahui și Benalcazar fu lungă și crâncenă, până ce, hărțuit neîncetat de spaniol pe pământurile din Pillaro, el se retrase mai spre vest, la Jatun Sicchos, pentru a pregăti o nouă formă de rezistență. Neputând câștiga cu ajutorul armelor, deoarece spaniolii aduseseră cu ei puști și tunuri, pe care indienii nu le cunoșteau, el se strădui să strângă cât mai mult din comorile pe care le putea deține regatul Quito și să le sustragă cupidității lui Benalcazar. Ordonă îngroparea tuturor acestor comori într-un loc apropiat de Llanganati, în pământuri care nu-i aparțineau.

Importanța acestor comori îngropate în jurul lui Llanganati a dus la organizarea multor expediții în căutarea lor, expediții care

au continuat fără întrerupere până în zilele noastre. Exemplul pe care l-am dat – cercetările lui von Ritter pe coastele vulcanului Sangay – nu e decât unul din elemente și-și găsește aici explicația.

Un foarte vechi document spaniol contemporan cuceririi ne informează despre moartea generalului Ruminahui, dar îndeosebi despre motivele care i-au îndemnat pe conchistadori să-și continue neîntrerupt extraordinara lor căutare a bogățiilor.

Spaniolul Ampudia, care urmărea un important *cacique* din regatul de nord, Zopșzopangui, îi pierdu urma. Până la urmă reuși să-l regăsească și ajunse o dată cu el la Chizaalo sau Jatun Sicchos – să nu uităm că în acele locuri se retrăsese generalul incaș. Acolo se luptară mai multe zile. În timpul bătăliei, pe când oamenii lui Ampudia se aflau la Chizaalo, căpitanul don Hernando de la Parra, cu un grup de spanioli devotați, ajunse în pampas, în regiunea Chiac⁴⁰ pe un drum indian de pe unul din versanții lui Cerro Azul. Acesta urmărea un alt *cacique*. Deodată văzu cum de la înălțimea unui înfricoșător promontoriu denumit Topalibi se aruncă în gol, sinucigându-se, un indian acoperit de coliere, brățări, pietre prețioase de tot felul, care străluceau sub razele soarelui. Indianul ajunse în câteva clipe în adâncul prăpastiei, încurcat, agățat în ramurile stufoase ale unui tufiș spinos, fără să se poată desprinde din el.

Căpitanul Parra ordonă imediat oamenilor lui să se ducă să-l găsească, indiferent prin ce mijloace, pe acel șef, a cărui importanță o bănuia, ceea ce aceștia făcură numaidecât. Și corpul lui, grav mutilat, îi fu adus. El îl întrebă pe muribund cum îl cheamă, cine e cu adevărat. Acesta răspunse într-o suflare: „Ruminahui”. Îndată spaniolii îl așezară pe rănit pe o targă și, împreună cu prețioasa lor încărcătură, traversară din nou râul Jatuncama.

Ajunseră, urmând drumurile incașilor, la Quito, unde îi aștepta Benalcazar, comandantul lor. Acesta se bucură grozav că deține, în sfârșit, pe cel mai înverșunat din inamicii săi, pe care îl și închise fără să-i pese că era grav rănit. La puțin timp după aceea sosiră la Quito și fură imediat închiși alți *caciques* importanți, ale căror nume am dăinuit în timp: Zopazopangui, Nina, Razorazo, Chuiquitinta, Quimbalimbo și încă mulți alții.

Dar în închisoare, după ce au suferit nenumărate torturi, nici

---

⁴⁰ În această regiune se află cele mai bogate mine de aur și argint, îndeosebi renumitele mine din Laropullm, (n.a.).

Ruminahui și nici tovarășii lui de arme, care cunoșteau și ei secretul comorii, nu declarară locul sfânt unde fusese îngropat prețul de răscumpărare a lui Inca.

Bineînțeles, spaniolii au aflat până la urmă de existența și valoarea acelei fabuloase comori a lui Atahualpa și aceasta nu putea decât să le ațâțe lăcomia. Câteva documente care ne-au fost lăsate de unii dintre conchistadori în legătură cu aceste căutări distrugătoare și inutile ne-au parvenit și aruncă o lumină impresionantă asupra a ceea ce au fost cu adevărat întâmplările de atunci. Am găsit un asemenea document, aparținând lui Fernandez de Oviedo, primul cronicar oficial al Lumii Noi, care în *Historia general y natural de las Indias* vorbește despre aceste comori.

Am făcut în așa fel încât să treacă în stăpânirea guvernatorului din Quito întreaga seniorie a marelui rege Guaynacava, pe care acesta o lăsase fiului său Atabaliba. Conducătorul atotputernic al Conchistei, marchizul don Francisco Pizarro, trimise în această provincie, în calitate de căpitan, pe Sebastian de Benalcazar. Încă de la sosire, acesta îl urmări imediat pe Orominavi, căpetenia lui Atabaliba, care fugi cu cea mai mare parte a comorii lui. Foarte curând, îl luă prizonier și, pentru a obține tot aurul ce-l deținea acesta, Benalcazar porni nenumărate lupte împotriva indienilor din Quito și din provinciile învecinate; întemeie orașul San Francisco, care a fost primul oraș creștin din aceste locuri.

Ajunseră la un loc aflat la opt leghe de Riobamba⁴¹, Aici li se spune că douăsprezece leghe mai departe, pe malul unui fluviu (care nu poate fi decât râul Patate, care trece prin Pillaro), în spatele unor tranșee și bariere, se aflau 50 000 de oameni înarmați și că prin urmare creștinii nu vor putea trece niciodată pe acolo.

Fernandez de Oviedo ne destăinuie că spanioliirecurseră la un șiretlic ca să poată trece mai departe, simulând că se retrag în derută împreună cu caii lor. Indienii îi urmăriră, urlând în spatele lor:

— Așteptați, așteptați! O să vă dăm comoara lui Atabaliba și o să-l răscumpărăm.

---

⁴¹ Poate Mocha, după istoricul ecuadorian Andrade Marin, (n.a.).

COMOARA LUI ATABALIBA

Până să ajungă (spaniolii) în orașul Quito, unde se regroupaseră numeroși ostași, care fuseseră înfrânți după o bătălie precedentă, ei și-au continuat înaintarea întâmpinând multe piedici, dar făcând ici și colo mulți prizonieri printre locuitori. La Quito, puseră mina pe ceva laur și argint, dar nu prea mult, deoarece cu cinci zile înainte (aflând desigur faptele anterioare ale spaniolilor) conducătorul indian local, Orominavi, fugise de la locuința sa împreună cu patru mii de femei și unsprezece copii ai lui Atabaliba, așezându-și regatul într-altă provincie, căreia i se spune Ymbo. Acolo trebui să se lupte cu căpitanul Sebastian Benalcazar, care scăpă ușor de el și-i omorî nestingherit pe toți fiii lui Atabaliba. Indienii dădură atunci căpitanului 20 000 pesos de aur sub forma unor giuvaiere. Nu putură, bineînțeles, să-i dea mai mult, fiindcă îngropaseră tot aurul comorii lui Atabaliba și, prizonieri ai teribilului lor secret, nu voiau cu nici un preț să-l destăinuie.

N-a lipsit mult ca și Orominavi să fie la rândul-i luat prizonier. După această victorie, creștinii se întoarseră la Quito, unde căpitanul Benalcazar se mai războia încă, luptându-se aproape în fiecare zi cu dușmanii.

Într-una din zilele următoare, sosiră liniștiți la Quito șapte caciques, pe care creștinii îi primiră prietenește, tratându-i bine. De la Quito ei se îndreptară spre un alt oraș numit Caiampe (care există și acum) și spre un altul, numit Carangue, unde găsiră un mic templu al Soarelui, acoperit și pe dinăuntru și pe dinafară cu plăci de aur și argint, dar, în cinstea sfântului Bartolomeu, el fu foarte repede jefuit și despuiat de toate podoabele. După ce au sfârșit de prădat, spaniolii se întoarseră spre numeroșii indieni care îi urmaseră ca să-i oblige să se supună strictei lor autorități, dar ei nu erau mulțumiți, întrucât nu putuseră obține comorile pe care le căutau și care aparțineau lui Atabaliba. Un indian din provincia Carates, care se rătăcise, afirma că știe unde e ascunsă comoara. Se duseră acolo și descoperiră unsprezece urcioare enorme pline cu argint și trei urcioare pline cu aur. Interogat ceva mai sever, indianul

mărturisi că mulți oameni îngropaseră comori și că Atabaliba și-o trimisese pe a lui foarte departe, într-un loc unde a fost ascunsă.

Acest document spaniol regăsit dovedește un fapt evident și anume că în fața lăcomiei nemăsurate a conchistadorilor toți nobilii imperiului, toți *caciques* s-au grăbit să-și pună cât mai repede la adăpost bunurile cele mai prețioase, tot aurul și argintul pe care-l aveau. Aceste averi, pe care nu le putem numi altfel decât comori, există într-adevăr, spaniolii negăsind din ele decât părți infime. Exemplul povestit de Oviedo e, în privința aceasta, foarte semnificativ. Celelalte se găsesc și acum undeva pe întinderea nemărginită a Anzilor, ca aceea a lui Atabaliba, care era considerabilă, sau cea care reprezenta prețul de răscumpărare a lui Atahualpa, adunată în regatul de nord, toate îngropate în pământ sau în lacurile marelui și impunătorului masiv Llanganati.

Printre spaniolii care au jefuit fabulosul imperiu al incașilor se aflau puțini conchistadori cultivați, cronicari care ne-au lăsat documente, dintre care multe, ascunse în arhivele sud-americane sau spaniole, n-au fost până acum niciodată date la iveală.

Totuși, aceste documente, care repetă mărturiile evocate de indieni, abundă în informații. Datorită unor documente care ne-au parvenit, păstrate acum în arhivele actualei municipalități din Quito și care sunt datate vineri 25 iunie 1535, știm azi că partea trimisă de imperiul incaș din nord pentru răscumpărarea lui Atahualpa se ridica la 60 000 încercături de aur pur. (S-a stabilit că o încercătură indiană corespundea cu o arroba spaniolă, care echivala la rândul ei cu 11,5 kg sau 25 livre de 16 uncii fiecare. Dacă acea cantitate de aur, stabilită după informațiile epocii, din surse demne de încredere, e cam de 60 000 încercături – *caragas de oro* – e vorba într-adevăr de o fantastică pradă care s-ar ridica la aproape *700 tone de aur pur*).

Putem aprecia în mod rezonabil, cu un foarte mic procent de eroare, valoarea acestei neprețuite comori la aproape 3 miliarde și jumătate de dolari americani, adică aproape 17 miliarde franci actuali.

Un document contemporan Conchistei, lăsat de cronicarul lui Oviedo, confirmă analiza precedentă, obținută din multe alte izvoare.

Aflând de moartea lui Atabaliba, foarte mulți indieni plecară, părăsind ținutul Caxamalca pentru a se duce la Cuzco. Acest popor se supuse, dar indienii dezgropară trupul lui Atabaliba și-l luară cu ei. Nu se știe unde l-au îngropat. Se presupune și spun asta sprijinindu-mă pe izvoare foarte sigure, că Orominavi (despre care istoria a afirmat că plecase cu unele convoaie care duceau comorile lui Atabaliba) a fugit cu 12 până la 15 000 de războinici și că a luat cu el 60 000 de încărcături de aur⁴² la Quito și în alte regiuni, unde i se părea că le-ar putea îngropa mai bine⁴³. Cum se ascundea și nu fusese descoperit și doar câteva mici cantități (din comoara lui) au putut fi regăsite, căpitanul Benalcazar omorî și captură foarte mulți indieni, îndeosebi la Quito și în ținuturile învecinate, dar nu putu afla niciodată acest secret și anume locul unde se găsește ascuns acel aur. După cum se spune, în fața lui fură aduși trei sau patru indieni ca să mărturisească.

Unul dintre ei mărturisi într-adevăr: „Ei știu”. Îi interogă pe ceilalți. Toți răspunseră la fel. Atunci îi ucise rând pe rând, încet și cu cruzime, dar fără să poată afla ceva de la vreunul dintre ei; dar mai rămâneau mulți indieni de seamă, pe care îi interogă pentru a afla dacă Atabaliba mai avea încă aur pe care nu-l dăduse creștinilor.

Răsturnând o baniță cu boabe de porumb, indienii făcură o grămadă; apoi luară un bob din această grămadă și le spuseră, arătând cu degetul grămăjoara:

— Bobul ăsta reprezintă ceea ce Atabaliba a dat din comorile lui, iar ce rămâne din grămăjoara asta e încă în mâinile noastre.

Uluitoarea afirmație, care venea din gura celor care cunoșteau probabil locul unde se afla comoara, nu putea decât să-i atâțe pe spanioli.

Această afirmație căpăta cu atât mai multă valoare cu cât Atahualpa, înțemnițat în celula sa din Cajamarca, făcuse câteva destăinuiri învingătorului său, Francisco Pizarro, destăinuiri care au fost consemnate de cronicari.

---

⁴² Și el, (n.a.).

⁴³ Și, după socoteala lui, ce loc ar putea fi mai bun decât masivul Llanganati, (n.a.).

...Și în toate aceste provincii există mine de aur și nenumărate și foarte bogate mine de argint. Argintul se extrage din pământ în mai multe locuri și cu muncă puțină; fiecare indian scoate zilnic cinci sau șase marcos de argint amestecat cu plumb și cositor, pe dare îl curăță. Pentru a-l extrage, ei aprind focuri pe pământ chiar acolo unde se află. Arzând, argintul cade în bucățele. Și la Quito⁴⁴ există cea mai bună mină de argint, fiindcă de aici se extrag cele mai mari cantități ca nicăieri în altă parte.

Acest text, rostit chiar de Atahualpa, dovedește în mod clar că incașii acordau o mare importanță Ecuadorului, provincia din nord și că indigenii din partea locului cunoșteau foarte bine minele, metodele de exploatare și tehnicile metalurgice.

Toate acestea explică de ce o parte foarte importantă din prețul de răscumpărare a lui Inca a fost trimisă de aceste regiuni prin preoți și *caciques*. Un fapt este istoricește cert, anume că acele 700 tone de aur n-au ajuns niciodată la Cajamarca, destinația lor finală. Această comoară fabuloasă a dispărut undeva, pe drumul dintre Quito și Cajamarca.

Renumitul document *Derrotero de Valverde* ne arată că un singur loc a putut servi de ascunzătoare indienilor din vremea aceea, greu accesibilul masiv Llanganati.

Alte documente, descoperite de puțin timp, dovedesc că textul inițial, precum și harta care îi fusese anexată, au fost modificate pentru a lăsa încă multă vreme comoara la adăpost de privirile spaniolilor...

De cine, de ce și când?

Răspunsurile le găsim în analiza documentului și a vieții lui Valverde, analiză care se dovedește, în multe privințe, mai pasionantă decât un roman de aventuri.

---

⁴⁴ Teritoriul fostului regat Quito corespunde, de fapt, cu cea mai mare parte a actualului Ecuador, (n.a.).

EPOPEEA LUI RICHARD SPRUCE ȘI A LUI ANASTASIO DE GUZMAN

Pe la mijlocul secolului al XIX-lea, guvernul englez hotărî să trimită într-o misiune oficială în Anzi și în bazinul Amazoniei un botanist britanic, Richard Spruce. Acesta *sosi* în Ecuador în cursul anului 1857. În următoarele două veri el parcurse regiunile Cordilierilor occidentali și pentru o vreme se stabili în orașele Ambato și Riobamba. Obținu acolo, așa cum a scris mai târziu, dovada indiscutabilă că renumitul *Derrotero de Valverde* – sau mai degrabă, așa cum îl numi el, *Călăuza masivului Llanganati* – era un document strict autentic și că el fusese trimis de către regele Spaniei personal agentului domeniial din Tacunga și Ambato, două orașe din sudul Ecuadorului.

Mesajului îi era anexată o scrisoare regală prin care se ordona funcționarilor regelui să depună toate eforturile și să-și consacre cea mai mare parte a timpului și preocupărilor lor pentru a căuta fabuloasa comoară a incașilor.

Potrivit acestor ordine, agentul domeniial din Tacunga, însoțit nu se știe pentru ce motiv de un călugăr, părintele Longo, organizează o expediție de o foarte mare importanță. Nici unul, nici altul n-a pus mâna pe aceste comori, cu toate că în ce privește condițiile geografice de atunci nu se schimbaseră nimic de pe vremea incașilor.

Ei descoperiră totuși un element esențial: itinerariul descris în *Derrotero de Valverde* corespundea exact cu cele mai sălbatice și îndepărtate locuri în care au putut ei înșiși ajunge. Îl înștiințară pe rege că doar o persoană care cunoștea îndeaproape aceste regiuni ale masivului Llanganati putuse să le descrie cu atâta minuțiozitate. Pentru ei, era imposibil ca documentul și harta ce-l însoțea să fi fost scrise de un supus al Maiestății sale care nu părăsise niciodată Spania, mulțumindu-se cu referințe geografice.

Cu toate că n-au putut da de urma comorii, *Derrotero*-ul autentic, însoțit de scrisoarea regală, fură depuse în mare taină în arhivele oficiale ale orașului Tacunga. Aceste documente au dispărut atunci în mod ciudat – și aici începe ancheta polițistă – ca să reapară peste douăzeci de ani în condiții foarte

misterioase.

Atâtea persoane au putut avea acces la aceste prețioase arhive, încât a fost deci imposibil să se știe dacă documentele care puteau fi cercetate la Tacunga erau într-adevăr originalul lui Valverde sau pur și simplu niște copii banale, lăsate acolo de cei care aveau interes ca investigațiile să nu fie întreprinse cu prea multă minuție...

Printre acești indivizi suspecti s-ar putea număra fie un grup de căutători de comori particali care ar fi vrut să-și rezerve pentru ei exclusivitatea descoperirilor, fie - ceea ce e plauzibil - urmașii indienilor care au fost însărcinați de Ruminahui să păstreze secretul comorii și care au căutat mai târziu să-și continue rolul lor protector.

Pe la mijlocul secolului trecut, Richard Spruce a aflat despre toate aceste fapte și le-a făcut cunoscute. Câțiva ani mai târziu, unul din cei care au efectuat cele mai serioase expediții de cercetare în Llanganati, Luciano Andrade Marin, ajunse în posesia unei copii după originalul documentului *Derrotero*, copie care menționează data de 14 august 1327, deci mult anterioară primelor misiuni ale lui Spruce în regiune. El află astfel că un alt botanist, care chiar a trăit câțva timp în orașul Pillaro, don Anastasio Guzman, organizase și el mai multe expediții în Llanganati, căutând nu plante, care nu erau până la urmă decât un pretext al călătoriilor sale, ci ascunzătoarea care l-a făcut să viseze chiar și pe regele Spaniei.

Anastasio Guzman întocmi și el o hartă a masivului Llanganati, care există și acum. Dar el și tovarășii săi n-au putut descoperi niciodată secretul lui Valverde. Demonstrară totuși că acest masiv era foarte bine cunoscut de incași, pornind de la faptul că descoperiseră în colțurile cele mai îndepărtate și mai dificile ca acces intrările în minele de cupru și argint în care lucraseră muncitorii incași cu multă vreme în urmă, lucru care confirmă în mare măsură afirmațiile făcute de împăratul Atahualpa în fața călăilor săi.

Dovediră de asemenea existența în acele locuri a multor altor metale prețioase. Ei deciseră de altfel să înceapă pe contul lor exploatarea acestor mine, care erau până atunci necunoscute de europeni și în care nu se mai lucrase de foarte multă vreme.

Entuziasmul lor nu dură prea mult, pentru că în micul lor grup se iscară neînțelegeri. Guzman și oamenii săi veniseră acolo ca să se îmbogățească repede și setea lor de aur, pe care nu-l

găseau, provoca tot felul de conflicte interne.

Din cauza pripelii, nu descoperiră comoara atât de mult râvnită. Abandonară chiar minele pe care ei înșiși le scosese la lumină. Guzman nu-și putu continua cercetările. Blestemul comorii vor spune unii, el muri în condiții ciudate – în 1806 sau 1807, în valea Leyto, situată nu departe de orașul Ambato. Trăia atunci la o mică moșie, care există și azi, Leytillo, dar care e indicată pe hărți sub numele de San Antonio. Cum suferea de somnambulism, în cursul unei nopți fără lună, pe când ieșise din locuința sa încă adormit, nu văzu prăpastia abruptă care se căsca la picioarele lui și căzu în ea.

Actualmente, nimic, nici un document nu permite să se afirme că Guzman a ajuns mai departe și că a descoperit mai mult decât ceea ce ne-a parvenit nouă.. Există unele descoperiri despre care preferi să vorbești cât mai puțin. Andrade Marin și mulți alții au întreprins cercetări pentru a regăsi, dacă nu cheia comorii lui Atahualpa, cel puțin harta întocmită de botanist. Geograful n-a putut obține harta originală, dar, după investigații foarte anevoioase, a reușit până la urmă să pună mâna pe proprietarul ei, care era prin anii '30 senior Salvador Ortega, care trăia la Ambato. Acesta aduse interesanta hartă la Quito și înmână o copie geografului, care se grăbi atunci s-o expedieze Societății Regale de Geografie din Londra.

Harta originală era formată din opt mici fragmente de hârtie de dimensiuni inegale. Copia era alcătuită dintr-un singur fragment, semănând cu o bucată de pânză de bumbac având 3,10 țoi pe 2,9. Majoritatea numelor care erau trecute în original ajunseseră foarte greu de citit, dar munții, drumurile, lacurile figurau pe ea.

Hărțile se întindeau, la nord, de la Cotopaxi (un vulcan din Ecuador), iar la sud, până la coastele muntelui Tungurahua și de la câmpia Callo până la râul Puya din junglele Oriente (Amazonia ecuatorială). E vorba, deci, de un teritoriu important cuprinzând de altfel șase vulcani în activitate.

Guzman indică pe harta sa cratere care azvârleau lavă încinsă, ceea ce nici un alt călător n-a văzut niciodată de atunci în această regiune și nici n-a aflat interogându-i pe bătrâni, fapt care, bineînțeles, nu vrea să însemne că botanistul și-a petrecut timpul inventând. Aceasta ar însemna pur și simplu că înfățișarea pământului s-a putut schimba considerabil de pe vremea incașilor și a lui Valverde.

Celălalt botanist, englezul Richard Spruce, nota el însuși acest fapt important într-un document cu un titlu foarte evocator, pe care ni l-a lăsat.

O comoară ascunsă de incași în munții Llanganati, Ecuador; un ghid autentic al acestei regiuni, ilustrat cu o hartă; harta copiată și ghidul tradus de Richard Spruce.

Spruce muri înainte de a fi publicat relatarea cercetărilor sale în această regiune frământată. Documentele lui au fost totuși recuperate și publicate de moștenitorul său. El făcea critici obiective atât în ce privește documentul lui Valverde – piesa principală cu care a început – cât și asupra hărții lui Guzman. În analiza sa critică a hărții lui Guzman, Spruce socoti chiar că toată pârtia orientală a hărții trebuie înlăturată, deoarece era convins că „această parte n-are nici o legătură reală cu problema comorii”. Or, tocmai această porțiune a hărții reprezintă o parte din Sacha Llanganati, din cel de-al treilea lanț din Cordilierii Anzilor, care are legătură directă cu problema comorii și, mai mult încă, cu filioanele aurifere ale antichității.

Era această disimulare voită? Sinceră?

Nu avem azi nici un indiciu care să ne permită să afirmăm aceasta, fapt ce lasă încă multe perspective deschise viitorilor căutători ai comorilor.

Ceea ce rămâne curios în istoria documentelor lăuate de Spruce este că editorul care le-a recuperat și le-a publicat într-o lucrare despre flora Anzilor, Alfred Wallace, a crezut de cuviință să adauge un comentariu interesant despre documentul lui Valverde, care servise de detonator.

Din diferite motive care se regăsesc în această lucrare eu rămân convins că Derrotero de Valverde este un document adevărat și cu totul demn de interes.

N-a trecut de fapt nici un moment în cursul șederii sale în Ecuador fără ca Richard Spruce să nu-și continue cercetările despre *Derrotero* și despre harta lui Guzman, care îl obsedau. La 17 martie 1863, el trimise, de pildă, o scrisoare unui preot din Ambato, părintele don Juan Leon Mera:

Sper să primesc în curând trei sute de exemplare ale

hărții pe hârtie groasă, cu care nădăjduiesc să public o ediție spaniolă a memoriului meu despre Llanganati. Doresc să capăt mai multe precizări. Dar din scrierile lui Humboldt, Ruiz și Pabon am reușit să aflăm mai multe despre Guzman. Pe vremea când l-a întâlnit Humboldt era farmacist la Quito și se spune că de atunci a exercitat aceeași profesie la Tacunga sau la Pillaro. S-ar putea oare ști azi care era adevărul? De asemenea, ar fi oare posibil de știut cine a putut într-adevăr să-l întâlnească pe Valverde și unde locuia înainte să moară?

Există unii care afirmă că Valverde era un răufăcător emigrat în America din cauza crimelor sale și că, pentru a înlătura pericolul de a fi chemat în fața justiției la întoarcerea sa în Spania, el ar fi născocit în întregime legenda despre aurul din Llanganati.

Cum vom reuși oare să aflăm ce-i adevărat în toate acestea? Cine erau acești Viteris, Jaramillos, Cobos, Ribaldas, Romeros etc., ale căror ruine se întâlnesc pe harta (lui Valverde) ca proprietari de haciendas și mine?

În ce chip aflăm cum a murit? Care au fost minele de argint? Are au continuat să fie exploatate până în vremurile moderne și câte marcos au fost scoase din ele?

Din toate documentele pe care le căuta, unul dintre cele care îi stârniră în mod deosebit interesul era desigur harta originală a lui Guzman, care părea într-adevăr să fi ajuns foarte aproape de țintă. Dar această hartă a urmat un drum foarte aventuros, pe care nici chiar Spruce nu l-ar fi putut cunoaște.

După importanta luptă de la Pichincha, vestită în Ecuador, generalul Aguirre, care conducea regiunea Quito, socoti că documentele științifice botanice (dar să nu uităm că și acelea referitoare la comoară se aflau acolo) ale lui Anastasio Guzman, care erau în mâinile agentului domenal din orașul Guaranda, aparțineau probabil și erau deținute de universitatea din Quito. Generalul Aguirre puse să fie transferate toate aceste arhive la această universitate, în mâinile doctorului San Miguel, care la rândul-i le încredință rectorului universității, doctorul Angulo. La moartea acestuia din urmă, nu se știe prea bine de ce, universitatea n-a căutat să păstreze aceste prețioase documente prea multă vreme și ele trecură atunci în mâinile fiului rectorului, care, la moartea sa, le lăsă la rândul-i unuia din finii lui, doctorul

Cruz Rivera.

În 1937, acesta mai trăia încă. Documentele nu păreau să-l intereseze nicidecum, deoarece le oferi, fără să aștepte nimic în schimb, părintelui Gonzalez Suarez. La moartea acestuia, încăpură pe mâinile altui preot, Manuel Maria Polit. Nici acesta nu manifestă mai mult interes decât predecesorii săi, nebănuind marele secret care se ascundea în maldărul de documente și dădu scrierile și harta unui intelectual ecuadorian, Jacinto Jijon Caamano, care începu acum câțiva ani să le publice conținutul.

Din păcate, în masa uriașă de documente se află cu siguranță și originalul hărții lui Guzman, pe care o căuta cu atâta zel Spruce, dar ea n-a fost încă identificată de proprietarul ei. Or, această hartă ar deschide cu certitudine ochii multora asupra amplasamentului posibil al ascunzătorii celei mai fabuloase comori a incașilor.

Și totuși!

În lumina cercetărilor moderne, îndeosebi celor întreprinse de geograful Marin, se pare într-adevăr că Guzman n-a mers chiar el în Llanganati, poate doar în zona de sud, pe care de altfel a desenat-o cu mult mai multe amănunte pe harta sa. De unde deținea el alte informații procurate cu atâta precizie? Nimeni nu știa azi.

Oricum, harta sa există într-adevăr; originalul n-a fost încă găsit și, cel puțin pentru primele trei zile ale periplului lui Valverde, ea îi urmează fidel traseul. Aceasta nu este legendă sau mit. Ci o realitate.

Un document întocmit și semnat de președintele tribunalului din Quito în 1812, generalul don Toribio Montes, confirmă realitatea acestui *Derrotero* și a comorilor al căror secret îl deținea. El ordonă să fie continuate cercetările și întreprinse noi explorări pe urmele acestui document al lui Valverde. Pentru a veni în ajutorul acestor cercetări, el a pus să se adauge textului o copie a hărții lui Valverde? Chiar statul privea deci cu toată seriozitatea ipoteza dispariției fabuloasei comori a lui Atahualpa în masivul Llanganati.

Nimic nu dovedește astăzi că vreun guvern a descoperit vreodată această pradă; lăsând deoparte descoperirile neînsemnate ale câtorva îndărătnici, cea mai mare parte rămâne încă ascunsă undeva în greu accesibilul masiv din sudul Ecuadorului.

XI

MISTERIOASA DISPARIȚIE A PĂRINTELUI LONGO

Documentul lui Valverde nu este un obiect de cult pe care zeloșii vânători de comori sau fanaticii căutători de aur ar vrea să-l păstreze spre a-și alina speranțele. Nu, avem certitudinea și paginile precedente au dovedit-o, că este vorba de o realitate intrată în istorie de cel puțin o sută șaptezeci și șapte de ani. Această dată corespunde într-adevăr cu prima lui publicare serioasă în lucrarea unui botanist spaniol din secolul al XIX-lea, Anastasio Guzman, care a urmat o parte din traseul investigațiilor miniere din masivul Llanganati.

Am văzut, de altfel, că încă din 1812, președintele Montes a ordonat, printr-un act oficial, reluarea cercetărilor privind comorile incașilor pe baza documentului *Derrotero*.

Cea mai veche copie a acestui *Derrotero* pe care o avem este aceea a lui Spruce, datând din 14 august 1827. După acest botanist, s-ar părea că într-adevăr originalul lui Valverde, precum și ordonanța regală care-l însoțea au dispărut pe neașteptate din arhivele orașului Latacunga, unde erau depozitate, cu douăzeci de ani înaintea sosirii lui Spruce, prin urmare cam prin anul 1837. Spruce a căpătat, de altfel, așa cum a semnalat prea onorabilei Societăți Regale de Geografie din Londra, dovada incontestabilă că documentul lui Valverde fusese trimis de regele Spaniei de atunci agentului domenal din Latacunga și Ambato, două orașe importante din ținuturile ecuadoriene subordonate regatului spaniol.

Cum originalul și ordonanța regală au dispărut în mod misterios, pentru perioada anterioară anului 1800 nu se pot aduce dovezi științifice care să certifice existența reală a documentului *Derrotero*, fapt ce-l face astfel să intre în legendă.

Totul atestă, de fapt, că este vorba într-adevăr de un document istoric și că faimoasa comoară reprezentând prețul de răscumpărare a lui Atahualpa a fost ascunsă undeva în

Llanganati.

De altminteri, cum ar putea fi altfel, dacă ne gândim la înspăimântătoarea cruzime a spaniolilor față de indienii din această zonă a Ecuadorului și înverșunarea lor de a pune mâna pe o comoară despre care auziseră, dar pe care nimeni nu-i ajuta s-o găsească? În privința aceasta, s-a dovedit până unde putea merge această înverșunare la un om ca Benalcazar.

Pentru acțiunile lor, invocau pretextul că vor să facă să dispară idolatria nelegiuită a băștinașilor și să le dăruiască milostenia Dumnezeului creștin. Aurul, de fapt, rămânea unica lor preocupare în acele regiuni pustii ale masivului Llanganati.

DISPARIȚIA DOCUMENTULUI DERROTERO

E foarte probabil ca textul original al lui Valverde, înainte chiar de a ajunge la curtea Spaniei, să fi fost păstrat de-a lungul timpului de câțiva conchistadori. Aceasta e cu atât mai probabil cu cât secretul pecetluit prin jurământ era monedă curentă în politica administrativă a conchistadorilor. Ne-a parvenit un document extraordinar, extras dintr-o lucrare despre actele Consiliului municipal din Quito, datat luni, 29 iulie 1538. Acest text prezintă un interes cu atât mai mare cu cât el a fost redactat de un copist public cu numele de Pedro de Valverde. El poate lămuri faptul că documentul *Derrotero* a dispărut brusc din arhive la scurt timp după întocmirea lui.

Îl trimitem pe Martin Fernandez să descopere mine de argint. În acest act, oamenii menționează că, dacă vrem să păstrăm aceste ținuturi, ar trebui să ne hotărâm a-l trimite pe Martin Fernandez să descopere aceste mine de argint pe care indienii ni le-au indicat. Ca să înlăturăm scandalul ce l-ar putea provoca luarea în stăpânire a acestor mine, îi avertizăm pe aceia care vor să se ducă acolo să caute argint să jure între ei pe Dumnezeu, iar noi îi vom obliga să respecte acest jurământ asupra minelor de argint, să nu mărturisească nimic, nici în public, nici oricărei alte persoane, nici în scris, nici în vorbe, până ce aceste descoperiri nu vor apărea în actele consiliului, pentru ca membrii acestuia să decidă cei trebuie să facă cu serviciul lor.

Secretul era, deci, o datorie sacră, reglementată, în privința metalelor prețioase, prin texte oficiale, de tipul celui precedent. Or, puține lucruri despart, în mintea conchistadorilor de atunci, documentul *Derrotero* al lui Valverde de minele indiene. Totul pare a dovedi că el a urmat același drum ocult și că nici un document publicat oficial nu-l poate menționa.

De altfel, o comoară de importanța celei a lui Atahualpa, apărută cu atâta ardoare de Ruminahui și miile lui de indieni, n-a putut fi nici îngropată, nici descoperită datorită doar violenței omului alb. A fost și va mai fi încă nevoie, în mod obligatoriu, de

colaborarea strânsă și conștientă a indienilor, însărcinați să apere fabulosul secret. Fără ei, nici chiar textul original al lui Valverde n-ar fi decât un petic banal de hârtie. Aceasta explică, după cât se pare, de ce primii deținători ai documentului *Derrotero*, care nu puteau – evident – să-și asigure sprijinul băștinașilor din Llanganati și-au frământat zadarnic mintea cu mitul comorii. Amăgiți în primele trei sau patru zile de drum de harta lui Valverde, după care s-au călăuzit cu exactitate și care s-a dovedit în concordanță cu realitatea, ei au pătruns apoi în jungla orientală, pierzându-se în labirinturile masivului Llanganati, mascate dintr-adins de indieni, paznicii secretului.

Dar ce s-a întâmplat cu documentul lui Valverde? Originalul, după cum am văzut, n-a mai fost găsit niciodată și nici ordonanța regală prin care spaniolii erau însărcinați să-i caute urma. Tot ce ne-a rămas despre originea acestui document a fost transmis pe cale orală de-a lungul secolelor.

Legenda pornește de la un fapt real: un spaniol, cu numele de Valverde, care era sărac lipit și care ajunsese în coloniile din actualul Ecuador, a devenit dintr-o dată un om extrem de bogat. Faptul s-a petrecut practic de la o zi la alta, cu o iuțeală uimitoare. S-a întors apoi în Spania, unde a murit. Așa cum în văzut, bogăția lui era pusă pe seama faptul că se însurase cu o indiană foarte tânără, al cărui părinte, *cacique* din Pillaro, după cum se spune, l-ar fi dus, în repetate rânduri, în regiunile pustii din masivul Llanganati. Acolo, el i-ar fi dezvăluit locul unde era îngropată uriașa cantitate de aur strânsă pentru a se plăti prețul de răscumpărare a lui Atahualpa.

Înainte de a muri, în ultimele sale clipe pe pământul spaniol, Valverde ar fi dezvăluit secretul ascunzătorii acestei comori într-un document destinat regelui Spaniei, document al cărui original pare-se că ar fi dispărut. Să fie adevărat sau minciună? Mai multe expediții au căutat timp de secole să afle adevărul. Expedițiile oficiale sau particulare au fost nenumărate.

Una dintre ele, organizată chiar de guvernatorul din Tacunga, a fost însoțită de un călugăr, părintele Longo, care se bucura de o reputație literară excepțională. Expediția a urmat întocmai indicațiile din *Derrotero*. Or ea n-a descoperit, bineînțeles, comoara, dar a dat posibilitatea să se tragă concluzia că acest *Derrotero* corespundea cu atâta precizie cu detaliile concrete de pe traseu, încât el n-a putut fi înlocuit decât de cineva foarte bine familiarizat cu masivul și că era imposibil ca un oarecare,

plecat din Spania în țările occidentale, dar care n-a trăit în Llanganati, să fi întocmit traseul.

Expediția guvernatorului din Tacunga ajunsese într-adevăr la capătul drumului. Nu-i mai rămăsese decât puțin de străbătut. În toiul nopții, bravul misionar, părintele Longo, dispăru în mod misterios, fără urmă. Nimeni n-a știut vreodată cum s-a făcut nevăzut, nemaigăsindu-se nici un indiciu niciodată. Tovarășii lui, care îl căutaseră, s-au gândit că a căzut într-una din numeroasele falii care brăzdează solul acestei regiuni sau într-una din mlaștinile care există din abundență pe malurile lacurilor din Llanganati. După ce l-au căutat zadarnic pe părintele Longo timp de mai multe zile de-a lungul drumului lui Valverde și prin împrejurimi, expediția s-a înapoiat la Tacunga fără să fi pus mâna nici pe comoară, scopul planului lor, nici să fi descoperit corpul părintelui. De atunci, fiecare s-a gândit că un blestem, poate divin, apăra ascunzătoarea comorii și că ar fi fost mai bine să se renunțe la acțiune. Nici unul dintre ei n-a mai plecat vreodată în masiv ca să facă avere. Aceasta, bineînțeles, n-a împiedicat, deloc ca, în secolele ce au urmat, un număr foarte mare de alte expediții, oficiale sau nu, să străbată masivul în toate direcțiile. Dar un fapt rămâne uimitor și mai ales inexplicabil.

Originalele documentului și hărții lui Valverde au dispărut și ele fără urmă din arhivele orașului Latacunga, unde fuseseră depuse de coroana Spaniei. Totul pare să dovedească că ele au fost furate între secolele al XVIII-lea și al XIX-lea. O copie întocmită cu foarte multă grijă și desigur foarte apropiată de original i-a fost substituită. Ea pare să fi venit din Spania și e evident că încearcă pe cât se poate să-l abată pe cititor de la ținta finală. Aceasta este copia care este astăzi recunoscută oficial. Totuși, la ora actuală, în Ecuador, circulă pe sub mână câteva copii ale hărții și ale documentului care trec drept originale. Mai multe din aceste copii se deosebesc între ele, dar nu se poate afirma că vreuna din ele nu e într-adevăr copia acestor documente originale. Cu toate că aceste documente sunt foarte rare și foarte greu de găsit în această mică țară sud-americană, s-ar putea ca adevărul să apară dintr-unul din ele printr-o simplă întâmplare.

Mă îndoiesc totuși, pentru că fabulosul secret, probabil că, dacă nu în mod sigur, este păstrat cu strășnicie și cu multă îndârjire de un grup de indieni sacri, urmași ai incașilor cărora

Ruminahui le-a dat sarcina să apere importanta comoară a zeului lor. Neamul acestor indieni nu s-a stins între timp și nu-i imposibil ca ei să-și transmită la nivelul preoților tradiționali, al șamanilor lor, detaliile tainei care a făcut să curgă atâta cerneală și să piară atâtea vieți. Ceea ce-i sigur e că această taină există.

Legendele lui Valverde și ale celui Ati din regiunea care avea sarcina să păstreze comoara sunt atât de adânc înrădăcinate în Ecuador, încât urmele lor le întâlnim aproape pretutindeni. Unul dintre negustorii din actualul oraș Latacunga nu se numește chiar Valverde? Numele unui meșteșugar din San Miguel de Salcedo nu conține, încă de la originea familiei sale, termenul Ati? Am văzut, de altfel, într-un capitol precedent, că urmașul lui Ati Ruminahui trăiește încă în Statele Unite.

Toate urmele legendei despre *Derrotero* rămân concentrate într-o regiune foarte limitată, cuprinsă între orașele Latacunga, Ambato și Pillaro. Mai există și acum familii care poartă numele de Valverde, de Latacunga. Dovezi ale existenței lui Valverde se regăsesc până în 1750, descendența inițială a adevăratului Valverde neputând fi încă stabilită.

Cercetări întreprinse în arhivele municipalității din Quito dovedesc că acest Valverde, autorul documentului *Derrotero*, a existat într-adevăr și trebuie să fi trăit în orașul Latacunga, probabil la începutul secolului al XVIII-lea, perioadă când tocmai a apărut pentru prima oară textul spaniol al documentului. Aceasta dovedește că taina comorii ascunse de generalul incaș Ruminahui ar mai putea fi păstrată și azi cu statornicie de indienii din această regiune sălbatică, iar tezaurul ar mai putea exista și azi.

DE CE ACEST PREOT?

Vânătoarea de comori autentice nu și-a încetat niciodată destinul enigmatic, marcat de disparițiile misterioase ale multora dintre aceia care le-au căutat urma. La sfârșitul secolului al XVIII-lea, botanistul spaniol Anastasio Guzman a reușit să dezgroape din Arhivele oficiale ale orașului Latacunga un document foarte vechi care zăcea acolo și evoca, fără nici o teamă, numeroasele crime săvârșite împotriva primilor cercetători oficiali ai documentului lui Valverde, împotriva celor care trebuia să fi posedat textul original.

Dar un fapt foarte tulburător rămâne! Care e semnificația dispariției neașteptate, în toiul nopții, a părintelui Longo, singurul intelectual al primei misiuni oficiale organizate de coroana Spaniei pe urmele comorii? Dispariția e, de altfel, un termen impropriu. Ar trebui să vorbim, în privința aceasta, despre o evaporare exact după a treia zi indicată în *Derrotero*. Această dispariție s-a petrecut în mod misterios într-una din zonele cele mai puțin periculoase din masivul Llanganati. Cu toate cercetările întreprinse, corpul lui n-a putut fi găsit niciodată. Din motive ce nu se cunosc, expediția care-l însoțea n-a putut de altfel continua pe traseul indicat de Valverde și s-a întors din drum. Mai târziu, nici o altă expediție n-a putut găsi vreodată adevăratul drum.

În fața acestei dispariții, se ridică o întrebare:

Nu s-ar putea ca, în calitate de preot, părintelui Longo să i se fi încredințat de către agentul domenal din Latacunga, el însuși împuternicit al coroanei Spaniei, având sarcina de a descoperi comoara; originalul documentului lui Valverde, care provenea din Spania? Părintele Longo ar fi putut fi, într-adevăr, singurul om de încredere într-o expediție foarte periculoasă alcătuită din numeroși indivizi puțin recomandabili, angajați de municipalitate; această ipoteză, foarte plauzibilă, ar explica într-o mare măsură moartea părintelui, provocată fie de membrii expediției, preocupați să tragă foloase pe seama lor din uriașa cantitate de aur acumulată acolo de incași, fie – și aceasta e o posibilitate care nu ni se pare lipsită de interes – de indienii tribului însărcinați de Ruminahui să apere secretul strămoșilor lor.

Suprimându-l pe deținătorul documentului original și aceasta

Într-o zonă în care nu exista nici un pericol, făptașii au vrut desigur să pună mâna pe prețiosul document – ceea ce s-a și întâmplat – și să întocmească altul modificat semănând din toate punctele de vedere cu originalul, cu excepția ultimelor zile de drum din harta lui Valverde, Aceasta ar explica dispariția originalului în timpul secolului al XVIII-lea și faptul că, plecând de la documentul găsit în arhivele din Latacunga, toate expedițiile s-au soldat cu eșecuri. Nimeni până azi n-a pus încă mâna pe tainica comoară reprezentând prețul de răscumpărare al lui Atahualpa, excluzând poate, după cum am văzut, pe fostul primar din Latacunga, pe cei doi marinari britanici, pe von Ritter și fata care l-a condus pe coastele vulcanului Sangay.

Cum expedițiile care au căutat comoara nu au fost decât eșecuri, unii și-au pus întrebarea dacă Valverde a existat într-adevăr și, dacă da, ce era el. S-a spus, de pildă, că Valverde era un om necinstit, care a născocit în întregime legenda despre aurul din Llanganati, ca să scape de justiția spaniolă și de pedeapsa cu închisoarea pentru crimele pe care le-ar fi săvârșit în trecut.

Este evident că această apreciere, deseori formulată, e falsă, că Valverde a existat într-adevăr și că a cunoscut foarte bine locul în care Ruminahui a ascuns comoara. Într-adevăr, documentul descris și harta ce ne-au parvenit sunt surprinzător de adevărate până la partea intenționat schimbată de indivizi necunoscuți.

Secretul din Llanganati nu se prezintă ca un document lăsat de un răufăcător în mâinile unor judecători pentru a fi iertat de pedeapsă, ci într-adevăr ca un secret destăinuit de un om pe care moartea nu va întârzia să-l surprindă. Valverde și-a încredințat desigur secretul pe patul de moarte, o moarte naturală.

Nu era în obiceiul spaniolilor să interogheze un deținut cu menajamente și să-și urmărească cu mai puțină blândețe punctele din interogatoriu, pe care actele le-ar fi consemnat. Erau mult mai brutali. Să nu uităm că, în timpul Conchistei, sinistrul Benalcazar – care aflase despre fabuloasa comoară – pusese mâna pe generalul Ruminahui, care se zbătea în chinurile morții. Fără nici o precauție deosebită, el l-a transportat la sediul său militar din Quito, torturându-l prin procedee mârșave, bine cunoscute de spaniolii din acea epocă tulbure a Inchiziției, ca să afle de la el ceea ce îl interesa. Comoara reprezenta un bun

sacru, iar Ruminahui era un om curajos. În ciuda atâtor suferințe, el n-a destăinuit nimic. Spaniolii n-au putut face altceva decât să-l ucidă încet și cu cruzime, așa cum doreau, după cum mărturisesc textual cronicarii epocii, slujitori ai bisericii, ale căror fapte erau atât de îndepărtate de preceptele religiei lor.

E puțin probabil ca Valverde, conchistadorul, să-și fi întocmit harta și documentul sub presiuni de acest fel. Acest *Derrotero* este o realitate istorică, iar originalul trebuie să fi fost redactat în momentul când autorul, întors în patria sa, Spania, pentru a-și sfârși aici zilele, a fost interogat de rege în legătură cu originea fabuloasei lui averi. Căci Valverde, ajutat de indienii salasacas, s-a înapoiat în patria sa cu o avere colosală.

Toate cercetările recente arată că documentul n-a putut fi întocmit decât de cineva care cunoștea perfect acele locuri, care din punct de vedere geografic, erau, totuși, foarte dificil de atins. Toate documentele găsite dovedesc că Pedro de Valverde a existat într-adevăr și că el a redactat acest *Derrotero* în mod foarte corect și cinstit, indicând în mod clar calea arătată de indienii care o știau în calitate de paznici ai comorii destinate răscumpărării lui Atahualpa. El a spus cu siguranță adevărul, deoarece drumurile indicate de el nu pot fi decât poteci făcute de oameni, din cauza dificultății terenului. Cum nu există nici o altă explicație pentru trecerea oamenilor prin aceste pustietăți muntoase, trebuie să acceptăm versiunea existenței comorii pe aceste meleaguri. Am văzut de altfel că judecând chiar și numai după personalitatea celui căruia i se încredințase paza comorii reprezentând prețul de răscumpărare, generalul Ruminahui, putem trage concluzia că incașii n-ar fi putut alege un alt loc decât cel din Llanganati. De altfel acesta era un teritoriu bogat în minereuri, cu multe centre aurifere și, încă din antichitate, un punct important de prelucrări metalurgice. Documentul lui Valverde menționează chiar o *guaira*, ceea ce în spaniola peruviană înseamnă cuptor pentru topirea minereurilor.

Afară de aceasta, doar munții Llanganati pot să fi servit drept ascunzătoare pentru partea strânsă de nord pentru răscumpărarea lui Atahualpa, deoarece din timpuri imemorabile fusese un ținut nelocuit, învăluit aproape întotdeauna în ceață și nori, unde era extrem de greu să ajungi. E vorba de un ținut foarte umed, lacustru și mlăștinos. Aceasta e esențial. Într-adevăr, nici un moment documentul *Derrotero* nu menționează dacă grămezile de aur și prețul de răscumpărare au fost

îngropate în acest masiv muntos. Or, toate cercetările moderne, îndeosebi cele ale câtorva rare documente lăsate de incașii din acea vreme unor cronicari spanioli, confirmă ceea ce considerentele geografice lasă să se înțeleagă, faptul că această comoară a incașilor n-a fost niciodată îngropată. Ostașii lui Ruminahui au scufundat-o în apele unuia din nenumăratele lacuri ale podișurilor din masivul Llanganati.

Dacă cititorul curios s-ar duce în acest masiv, ar constata ușor că în nici un loc nu există un strat de pământ suficient de adânc încât să poți îngropa în el măcar un neînsemnat cadavru și cu atât mai puțin o cantitate considerabilă de importanța comorii pentru răscumpărarea lui Inca. Nu există decât câteva locuri acoperite cu un strat foarte subțire de pământ; aceasta explică și mai bine misterioasa dispariție a părintelui Longo, preotul care deținea originalul textului, cu ocazia primei misiuni oficiale spaniole însărcinate de rege să descopere comoara. Expediția urmărea cu exactitate indicațiile lui Valverde, care de atunci au fost verificate și dovedite valabile și era pe punctul de a-și atinge ținta când, pe neașteptate, fără vreun motiv aparent, bravul cucernic dispăru. Nu i s-a mai dat niciodată de urmă.

Cum este imposibil să îngropi în aceste regiuni pustii un corp, cum era acela al părintelui Longo, pe care spaniolii participanți la expediție l-au căutat în toate părțile și foarte multă vreme, fără să-i dea de urmă, suntem obligați să ne gândim că preotul a fost răpit pe când ieșise din tabără, de către indienii salasacas – sau alții – familiarizați cu aceste regiuni și care trebuie să fi urmărit îngrijorați trecerea spaniolilor pe poteca lor, indicată de Pedro Valverde. Văzând că se apropiau cam prea mult de comoara ce li se încredințase și a cărei pază vigilentă o asigurau, indienii salasacas au preferat desigur să-l răpească pe părintele Longo și îndeosebi documentul ce-l purta asupra lui și de care nu se despărțea niciodată.

LACUL ARTIFICIAL

Longo și documentul lui dispărând, secretul comorii continua să se mențină. Se pare că într-adevăr nici un indiciu nu permite, chiar și celor mai informați, s-o situeze. Azi e o certitudine faptul că a fost scufundată, dar unde?

Valverde a săvârșit o greșeală gravă în documentul său, greșeală scuizabilă pentru el, dar nu pentru toți cei care au plecat în căutarea comorii în secolele următoare și aceasta până în zilele noastre.

Toți căutătorii răătăciți în munții Llanganati, inclusiv Valverde însuși, au crezut că lacul în care indienii au scufundat comoara era un lac artificial, pe care ei l-au săpat cu mâinile lor. Această ipoteză este absurdă, deoarece în munții Llanganati există din abundență lacuri.

Nu înțelegem motivele care i-ar fi determinat pe incași să sape un nou canal printre zecile de mii, mici sau mari, care străbat masivul. Mai mult încă, o lucrare făcută de mâna omului e mai ușor reperabilă decât un lac natural. În sfârșit, să nu uităm că ostașii spanioli erau pe urmele mării armate a lui Ruminahui și că primă urgența. Nu puteau deci să-și piardă timpul săpând o ascunzătoare largă, spațioasă și adâncă, în care să îngroape tot aurul și să-l acopere cu apă. Trebuia ascuns totul, cât mai repede și mai discret cu putință. Un lac natural putea conveni de minune. Dar care? Aceasta e întrebarea care a incitat generații și generații de căutători de comori.

Pe de altă parte și Valverde lasă să se înțeleagă clar că aurul nu poate să zacă la mari adâncimi, pe fundul lacurilor, deoarece acestea nu sunt, în cea mai mare parte, decât mlaștini întinse. Whimper a admis că regiunea (Llanganti) e în întregime mlăștinoasă. Tot ținutul este ca un burete îmbibat cu apă. Comoara lui Atahualpa mai se află încă într-unul din aceste lacuri mlăștinoase, la o adâncime de mai puțin de un metru și, fără îndoială, la îndemâna oricui.

Dar, la ora actuală, datorită faptului că versiunea documentului *Derrotero* care ne-a parvenit nu e cea autentică, iar originalul, a cărui existență nu poate fi contestată din punct de vedere istoric, a dispărut, probabil în mâinile indienilor salasacas, prețiosul lac n-a fost încă descoperit. Rămâne să fie

găsit pe viitor.

Adevăratul *Derrotero* nu poate fi, evident, cel care se află în arhivele din orașul Lacacunga. Nici una din cercetările întreprinse de atunci n-a dat posibilitatea să se afle dacă el a dispărut în momentul când părintele a pierit fără urmă sau mai târziu, între secolele al XVIII-lea și al XIX-lea. Actualele copii aflate în circulație și care nu au toate același text, se află pe teritoriul Ecuadorului, provenind din Spania.

S-ar părea că falsificarea documentului lui Valverde n-a putut fi făcută decât de un individ sau de un grup de indivizi care doreau să schimbe traseul ultimelor zile de mers ale autorului și care cunoșteau îndeajuns de bine terenul ca să-ți fie imposibil să te mai orientezi și ca totul să pară adevărat. Documentul de acum arată că nu a fost elaborat un nou *Derrotero*, ci doar un abil fals cu un scop ale cărui amănunte ne scapă încă.

Falsificatorii n-au fost căutători de comori care ar fi vrut să împiedice astfel pe concurenți să pornească pe urmele lor, căci descoperirile de comori în aceste regiuni pustii n-ar fi scăpat neobservate. Într-o bună zi, câteva obiecte, chiar aur brut topit, ar fi reapărut undeva în lume. Nu s-a întâmplat niciodată așa, cu excepția poate a comorii recuperate de fostul primar din Pillaro, care se află încă și azi în seifurile de la Royal Bank of Scotland din Edinburgh.

Cei care nu voiau să se pună mâna pe ele urmăreau alte scopuri. Ei voiau să-i îndepărteze pe toți nedorii. Probabil că de aceea documentul falsificat a reapărut într-o bună zi, în mod foarte discret, în arhivele din Latacunga – poale de teama regelui Spaniei. Aici, el a fost găsit mult mai târziu – cine știe, poate peste mai multe secole – de spaniolul Anastasie Guzman, care întreprindea cercetări în munții Llanganati. Documentul a reintrat în circuitul oficial în timpul președinției lui Toribio Montes. Acest document, care nu e poate identic cu cel pus la punct de cei responsabili de dispariția originalului, datează din secolul al XVIII-lea.

Cu excepția unei întâmplări norocoase care l-ar putea purta pe vreun aventurier exact pe locurile renumitului lac, cercetările care ar conduce astăzi la comoară trec în mod obligatoriu pe la arhivele adunate în Ecuador, mai ales pe la cele lăsate de spanioli în timpul colonizării. Ar trebui căutată scrisoarea trimisă de regele Spaniei în care se cere intensificarea cercetărilor întreprinse pe baza declarațiilor lui Valverde, scrisoare

nefalsificată, care dă, desigur, indicațiile esențiale, pe care copia care ne-a parvenit nu le mai conține.

De asemenea, ar fi foarte instructiv să se ajungă în posesia recomandărilor scrise ale agentului domenal din orașul Latacunga, cel care a primit instrucțiunile regale și le-a transmis la rândul lui celor apropiați. Acesta trebuie să fi lăsat și el în niște documente, care n-au fost probabil falsificate, informații prețioase despre ultimele indicații ale lui Valverde, informații pe care, pare-se, nu le-a găsit nimeni nici până azi. Orașelul Latacunga, din centrul Ecuadorului actual, a fost într-adevăr punctul central al acestei neobosite căutări a comorii lui Atahualpa. Acolo există poate și acum ceea ce se va dovedi a fi cheia care va descuia în sfârșit enigma comorilor atât de mult râvnite.

Nu cred că descoperirea ascunzătorii lui Ruminahui va fi acțiunea unui singur om, nici chiar a unei mici echipe, oricât de bine ar fi pregătită, în afară doar de un excepțional concurs de împrejurări fericite.

Comoara va apărea pe neașteptate într-o bună zi, dar numai după ce se vor fi întreprins complexe lucrări metodice. Toată zona va trebui să fie controlată cu ajutorul unor mijloace moderne, avioane sau elicoptere. Mai multe expediții serioase, plecate din locurile unde părintele Longo și-a petrecut ultimele clipe, vor trebui să cerceteze toate ascunzătorile posibile pe care le-ar fi putut alege generalul incaș și oastea lui. Aceste expediții vor trebui să fie înzestrate cu bărci pneumatice, echipament de scufundare și sonde de dragare, pentru a explora în mod sistematic toate lacurile ce se întind numai pe cei câțiva zeci de kilometri parcurși de Valverde în ultima perioadă petrecută pe acest teren. Nu numai lacurile vor trebui să fie sondate cu stăruință. Va trebui ca și toate mlaștinile, atât de numeroase în această regiune puțin cunoscută, să fie examinate cu atenție. Nu trebuie să uităm că pământul din masivul Llanganati e străbătut în toate direcțiile de mii de râuri, mai mult sau mai puțin importante, pe care apele ploilor sau ale munților învecinați le umflă săptămână de săptămână, an de an. Stratul de mâl, fapt confirmat de lucrările geografilor ecuadorieni, e atât de gros, încât azi pare evident că tezaurul cu obiectele de aur ale lui Inca zace nu pe stânci, la îndemâna oricui, așa cum ostașii imperiului l-au depus, ci sub un strat gros de mâl sălcu, acumulat acum cu timpul.

S-ar putea și după părerea mea e chiar probabil, ca indienii sau căutătorii comorii incașe să fi trecut prin apropierea locului fatidic fără să știe, fără să-și dea măcar seama. E posibil și chiar probabil ca secretul să fie păstrat încă de indienii care au sarcina de a întreține cultul incaș; Să nu uităm dispariția ciudată a documentului original al lui Valverde, precum și aceea nu mai puțin bizară a părintelui Longo, deținătorul secretului. Acești indieni mai există oare și azi? Mai păstrează ei încă fantastica lor moștenire?

XII

CIUDATA AVENTURĂ A PĂRINTELUI DIN PILLARO

Urmăriți de hoardele spaniole ale lui Sebastian de Benalcazar, interesate doar de prețioasa încărcătură, trupele generalului incaș Ruminahui luară hotărârea s-o scufunde *într-un* lac. Aceasta se întâmpla în cursul anului 1534.

Cu un an înainte, în 1533, spaniolii lui Francisco Pizzaro obținuseră din partea de sud a imperiului incaș o altă comoară, probabil mai puțin fabuloasă decât cea a imperiului din nord. Aceasta nu i-a împiedicat să-l omoare pe Inca Atahualpa, așa cum am văzut. Doar o infimă parte din prețioasele încărcături furnizate palatului din Cajamarca a fost predată coroanei Spaniei. Restul, topit sau nu, a dispărut deodată, ca prin farmec, chiar pe pământul Perului, constituind tot atâtea puncte noi de atracție pentru căutătorii de comori.

Dar aceea pe care o putem numi cu adevărat „Comoara incașilor” reprezintă de fapt prețul de răscumpărare trimis de imperiul de nord, care a fost îngropat în podișurile din Llanganati.

Prima mențiune a acestui masiv acoperit cu zăpadă și bogat în mine de aur nu apare decât în 1750, sub pana celui mai renumit geograf ecuadorian, don Pedro Vicente Maldonado, care a indicat amplasamentul pe harta provinciei Quito.

Ceva mai târziu, în 1739, Antonio de Acedo, care a publicat un uriaș dicționar istoric și geografic al Americii, pomeneste pentru prima dată termenul *Llanganati*, spunând că, *potrivit tradiției, acolo există bogate mine de aur, unde până acum n-a pătruns nimeni și care se văd doar de departe*. Nimic altceva, nici un alt document n-a apărut de la textul lăsat de Pedro de Valverde la curtea Spaniei. Nici unul din acești autori, care au evocat pentru prima oară masivul Llanganati, n-a făcut vreodată nici cea mai mică aluzie la documentul sau harta lui Valverde. Totul se petrece ca și cum comoara ar fi fost complet ferită de ochii lumii, de la îngroparea ei în 1534 până la prima ei reapariție, cel puțin în documente, în 1793.

Primul care vorbește despre *Derrotero* a fost un modest preot, complet necunoscut, dintr-un oraș neînsemnat din sudul Ecuadorului, Pillaro, preot al cărui nume e Mariano Enriquez de Guzman. Acesta din urmă pomenește de *Derrotero* într-un document pe care îl posedăm, *Plană de su expedicion a Llanganate*. Aceste documente sunt anterioare cu cel puțin vreo zece ani celor mai vechi acte cunoscute până azi, îndeosebi hărții omonimului său, Anastasio de Guzman.

De altfel, în 1806 botanistul spaniol Anastasio de Guzman a recopiat cu fidelitate, fără să citeze în mod expres, pe celebra sa hartă a „munților Llanganati”, drumul indicat de Valverde sau cel puțin de copiii lui ulteriori, înainte de a muri, după ce a suferit un accident datorat somnambulismului, Guzman a oferit această hartă ofițerului din satul Patate, unde se afla pe patul de moarte, precum și *Derrotero-ul* lui Valverde, pe care îl deținea.

Dovada acestui dar se află astăzi în textele păstrate în arhivele din Quito, în legătură cu moartea lui Anastasio de Guzman.

E VORBA DE UN FALS!

Datele oficiale confirmând, dacă mai era nevoie, importanta și existența reală a acestei comori apar pentru prima oară în documentele păstrate de abia în 1812. În anul acela, generalul spaniol Toribio Montes, președinte și comandant general al regatului Quito, ordonă să fie reluate în mod serios cercetările pentru a descoperi în sfârșit ascunzătoarea fabulosului preț de răscumpărare. Acestui ordin, care ne-a parvenit, i-au fost adăugate textul din *Derrotero* (probabil deja falsificat), precum și o copie (necorespunzătoare) a hărții lui Valverde.

Cercetările se intensificară imediat, dar nu s-a putut descoperi nimic în lacul care-i incitase atât.

Dar când și cum au dispărut documentele originale ale lui Valverde?

S-a întâmplat aceasta oare într-adevăr în momentul dispariției misterioase a părintelui Longo?

Faptul este foarte probabil, dar nu există nici o certitudine. Oricum, pentru această dispariție, trebuie să ne referim la un text ciudat al lui Richard Spruce, din 1857, care subliniază, fără să indice vreodată sursa, că originalul documentului *Derrotero* a dispărut pe neașteptate din registrele orașului Tacunga, cu vreo douăzeci de ani în urmă. Copia a fost, deci, introdusă în cursul anului 1827.

Prima referire oficială la această enigmă a apărut într-adevăr într-o lucrare tipărită la Londra, în 1908, *Notes of a Botanist on the Amazon and the Andes* (Însemnări ale unui botanist despre Amazon și Anzi). Ea se datora unui celebru om de știință englez, sir Alfred Russel Wallace, născut în 1823 și mort în 1914. Sprijinindu-se pe manuscrisele originale ale lui Spruce, el a introdus în lucrarea sa textul complet al documentului lui Valverde, Penare chiar Spruce îl obținute în 1860 în orașul Ambato. De atunci s-au publicat nenumărate referințe, fie sub formă de cărți, fie de articole semnate de mai mulți autori, cel mai serios dintre ei fiind indiscutabil geograful ecuadorian Andrade Marin, a cărui lucrare despre așezarea masivului Llanganati a apărut în 1937.

Din toți cei care au pornit pe cărările acestor munți pustii și greu accesibili, foarte puțini ți-au lăsat documente utilizabile, ca

și cum fiecare ar fi dorit extrem de mult să păstreze măcar unul din secretele ce le deține.

Singurele expediții care au lăsat documente valabile au fost cele ale lui Spruce și Anastasio de Guzman.

Acesta din urmă a găsit și a marcat pe harta sa chiar și locul unde a dispărut părintele Longo. Cât privește harta botanistului Spruce, excelentă și bogată în informații, ea a fost prezentată Societății Regale de Geografie din Londra, care păstrează încă originalul în arhivele sale. După ea au fost scoase nenumărate fotocopii, care au făcut să pornească la drum zeci și zeci de aventurieri de tot felul și din toate țările. Dar, analizând toate aceste documente, se pare într-adevăr că originalul documentului pe care Valverde l-a dictat în Spania pe patul de moarte a ajuns pe continentul sud-american nu o dată cu conchistadorii din secolul al XVI-lea, ci între 1792 și 1793.

Mult mai importantă se dovedește azi analiza detaliată a documentului lui Valverde. Multă vreme s-a crezut că acest document fusese întocmit în timpul Conchistei, chiar în decursul secolului al XVI-lea. În lumina cercetărilor moderne, se pare într-adevăr că Valverde n-a trăit în Ecuador decât mai târziu, probabil în decursul secolului al XVIII-lea.

Un exemplu, printre altele, e semnificativ. În *Derrotero* se vorbește de un loc care s-ar fi numit *la hacienda De la Moya*. Acest loc există într-adevăr și poate fi găsit pe hărțile de azi. Problema e că, dacă Valverde ar fi trăit în timpul Conchistei, el l-ar fi numit *la estancia de la Moya*, termenul *hacienda* nefiind introdus în limbă decât la un secol după sosirea primilor spanioli pe continentul sud-american.

Alte analize de acest fel, asupra cărora nu vreau să mai atrag atenția cititorului, pentru a nu-l plictisi cu alte amănunte, te fac să crezi cu toată convingerea că originalul documentului lui Valverde ar data de la începutul al XVIII-lea. E de altfel greu de închipuit ca un document de o atare importanță să nu fi stârnit mai multe pasiuni, dacă el ar fi ajuns la curtea Spaniei încă de la începutul secolului al XVI-lea. În acest caz, s-ar fi găsit în arhivele spaniole sau sud-americane documente relatând eșecurile sau succesele expedițiilor anterioare, oficiale sau nu. Or, prima mențiune despre *Derrotero* nu apare, după cum am văzut, decât în 1793.

Valverde a existat, nu încapă îndoială; el s-a căsătorit cu o tânără indiană salasaca și e aproape sigur că indianul – sau

indienii – care l-a dus la ascunzătorile secrete unde era depozitat prețul de răscumpărare a lui Atahualpa este urmașul celor care l-au ajutat pe generalul Ruminahui și pe oameni săi să îngroape bogățiile poporului lor. Se pare într-adevăr că, până în zilele noastre, această comoară n-a rămas izolată pe întinderile pustii ale masivului Llanganati. Ea ar fi fost păzită, chiar de la distanță, de familiile indienilor rămași încă credincioși cultului solar al incașilor. Nu este vorba de un mit. Mi s-a întâmplat să întâlnesc, de mai multe ori, în Anzi, asemenea grupuri de indigeni, mult mai devotați religiei incașilor decât celei creștine, adusă de misionari. Dumnezeu și sfinții religiei catolice au fost doar adăugați panteonului incașilor.

Călăuzele lui Valverde ar fi putut fi desigur din neamul acestor indieni care, în decursul secolului al XVIII-lea, în care a fost elaborat probabil documentul, l-ar fi considerat pe conchistadorul care nu mai era în bune relații cu spaniolii ca pe unul de-al lor. Ei l-ar fi transmis astfel ceea ce din tată în fiu au lăsat moștenire tovarășii lui Ruminahui. Era într-adevăr vorba de o destăinuire tardivă, făcută sub jurământ din motive familiale și sociale, care îl situa pe Valverde pe picior de egalitate cu indienii deținători ai secretului.

Totul pare să conducă la ipoteza că Pedro de Valverde a murit într-adevăr în Spania, așa cum și-a dorit, aducându-și cu sine tânăra soție indiană, pe la sfârșitul secolului al XVIII-lea. El ar fi redactat pe patul de moarte documentul și harta, care imediat după moartea sa, au fost transmise, din propria sa voință, regelui Spaniei.

Fără zăbavă, regele, captivat de conținutul lor, le-ar fi transmis imediat celor mai înalți demnitari ai administrației ținuturilor din Quito, în orașele Latacunga și Ambato, pentru a le verifica autenticitatea și valoarea. Toate acestea explică de ce nu găsim nici o urmă a documentului *Derrotero* înainte de 1793.

Un ultim document pe care l-am găsit ne permite să conchidem asupra epocii în care Valverde însuși a văzut pentru ultima oară comoara lui Atahualpa. E vorba de o scrisoare pe care botanistul Richard Spruce a adresat-o din Puna unui oarecare don Juan Mera. Această scrisoare e datată 17 martie 1863. În ea se spune:

Ar mai exista cineva care își amintește să-l fi văzut pe Valverde, dar în ce oraș se află acela?

Se pare într-adevăr că, pentru Spruce, Valverde trăia mai departe în Ecuador cu câțiva ani înainte de a fi început primele expediții de căutare a comorii. Din această perspectivă, pionierul care ar fi pornit pe urmele trasate în *Derrotero* n-ar fi fost părintele din Pillaro, Mariano Henriquez de Guzman, în 1793, ci omonimul său Anastasio Guzman, între 1801 și 1807.

Așa după cum glăsuiește legenda pe care am amintit-o, Valverde, după dorința indienilor, s-ar fi îmbogățit considerabil în urma dezgropării unei părți din comoară conținând obiecte care nu serveau cultului. Cu averea asigurată, el s-ar fi înapoiat în Spania. Înainte de a părăsi Ecuadorul, s-ar fi putut chiar întâlni cu părintele din Pillaro, oraș pe care Mariano de Guzman îl cunoștea bine. Aceasta ar explica, în parte, motivele care l-au determinat pe Guzman să pornească, la rândul-i, în căutarea comorii, fără ca vreodată, bineînțeles, să dețină documentul *Derrotero*, deoarece acesta nu fusese încă întocmit.

Un ultim element permite să se afirme că Valverde însuși a scris acest *Derrotero* și că a petrecut o vreme în greu accesibilul masiv Llanganati, fără să se inspire din puținele lucrări botanice sau geografice lăsate de predecesorii săi.

Fără să fie un naturalist experimentat sau un om de știință cu o vastă cultură, Valverde a cules o mulțime de informații, care ulterior s-au dovedit adevărate, mai ales în legătură cu vegetația foarte deosebită pe care a întâlnit-o în drumul său, specifică acestui masiv. Dar, ce este mai important, Pedro de Valverde pare să fie primul occidental care a introdus în expunerea sa denumirea adevărată a munților Llanganati, aceea pe care de secole o foloseau indienii între ei. Or, primul explorator vădind un adevărat interes științific pentru această regiune, don Pedro Maldonaio, menționa pe harta sa termenul eronat de *Llanganate*. Toți ceilalți autori ulteriori l-au urmat în lucrările lor. Doar Valverde și documentul său au făcut excepție de la regulă.

Dacă el l-a cunoscut efectiv pe părintele din Pillaro și dacă, fără să se gândească la urmări, el l-a lăsat să întrevadă puțin din ceea ce știa, înțelegem de ce Mariano Henriquez de Guzman ar fi dorit să întreprindă, la rândul-i, o expediție în enigmaticul masiv. Deși nu posedea documentul lui Valverde, el a ajuns în regiuni foarte apropiate de cele menționate în *Derrotero*. Nu poate fi vorba decât de o pură întâmplare.

CAMIOANELE FEMEII DIN QUITO

Mai curios e felul cum ne-au parvenit de-a lungul secolelor documentele părintelui Guzman.

În anul 1954, o bătrână din orașul Quito muri. Se știa de multă vreme că ea păstra în locuința ei o cantitate considerabilă de acte foarte vechi. Toate aceste documente erau depozitate, nu se știe în ce scop și nici cum, la subsol, într-o pivniță mică, umedă, foarte adâncă și foarte întunecoasă. Numeroase camioane sosiră la domiciliul ei pentru a debarasa locul de mobile și de arhivele devenite inutile pentru moștenitori.

Or, întâmplarea face că în Quito trăia de asemeni un erudit geograf, pasionat de acte vechi și, mai mult încă, de masivul Llanganati, dar din alte motive decât cele legate de comoara lui Atahualpa: geograful Luciano Andrade Marin.

Unul din camioane, care își păstrase inutilele sa încărcătură de acte vechi, adunate din pivniță, se strică complet: Fu zvârlit de proprietarul său într-o râpă la marginea orașului. Quito, deoarece nu mai putea nimeni să-l repare.

Printr-o întâmplare din cele mai norocoase, Luciano Andrade Marin auzi vorbindu-se de acest transport neobișnuit. Îl găsi pe șofer, îi dădu un bacșiș mare și fu condus până la râpă. Geograful studie încărcătura. Se aflau acolo o grămadă de ziare vechi, dar și un teanc de documente din vremuri trecute, tratând cele mai diverse subiecte. Toate actele păreau să provină din arhivele publice, de parcă cineva ar fi vrut să se descotorosească de ele, în pofida interdicției oficiale de a distruge asemenea documente. Din păcate, multe dintre ele se aflau deja într-o stare de deteriorare totală sau parțială, roase de umiditate, de praful gros din fundul pivniței și de viețuitoarele care mișunau acolo. Fără să se sperie de starea în care se aflau și fără să cunoască măcar cuprinsul exact al documentelor pe care le deținea acum, Luciano Marin le duse la el acasă. Luni de zile curăță, restaură actele vechi. Din mijlocul hârtoagelor, apăru imposibilul, incredibilul, ale cărui importanță și valoare doar el singur, Marin, era în măsură să le aprecieze: un plan foarte bine conservat al unei expediții în Llanganati, care fusese întreprinsă în 1793. Acesta aruncă o lumină nouă asupra acelei regiuni din masiv descrisă de Valverde. El aducea de asemenea lămuriri prețioase

În privința epocii în care celebrul *Derrotero* a putut fi trimis din Spania agenților domeniiali din orașele Latacunga și Ambato, lăsând deoparte faimoasa hartă a munților Llanganati a lui Anastasio de Guzman, întocmită la începutul secolului al XIX-lea, singura cunoscută până atunci. Acest nou document, ieșit la iveală printr-o întâmplare fericită, i-a servit lui Richard Spruce, între anii 1857 și 1860, în celebrele lui cercetări asupra traseului indicat în documentul lui Valverde.

Această nouă hartă a munților Llanganati, întocmită de preotul din Pillaro, e o hartă elementară, executată cu simplitate. Pentru un geograf, e evident că ea n-are mare valoare, dar e un neprețuit document de arhivă pentru amănuntele valoroase pe care le conține.

De altfel, harta confirmă variațiile importante ale terenului în raport cu puținele mărturii lăsate ulterior de alți exploratori.

Una din deosebirile semnificative ale acestui traseu și care pare să demonstreze că preotul din Pillaro n-ar fi putut să fie într-adevăr în legătură strânsă chiar cu Valverde se referă la un râu pe care acesta din urmă l-ar fi traversat în timpul renumitei sale expediții.

Henriquez de Guzman ne-a lăsat, într-adevăr, în 1793, un plan curios. Cei trei Llanganati, care se află în actuala zonă granitică situată la sud de vărsarea fluviului Yanacocha, au fost înfățișați de Guzman mult mai la nord față de acest râu, într-o regiune de formațiune vulcanică, numită Mulatos. Henriquez de Guzman explică și menționează foarte bine pe harta sa că Pedro de Valverde, în drumul său, trecu râul Yanacocha, traversându-l de la sud la nord. El ar fi străbătut deci munții Llanganati la Mulatos pentru a ajunge la celălalt pisc, cum pare să ne destăinuie părintele din Pillaro.

În consecință, e surprinzător să te mai interesezi de documentul lăsat de Valverde însuși, pe care Richard Spruce l-a dezvăluit pentru prima dată, document care nu pomenește niciodată, în primele zile ale peregrinării, de traversarea vreunui râu oarecare. Cel mult menționează două râpe, după cât se pare situate pe malurile unui fluviu, dintre care una drenează apa, iar cealaltă e perfect uscată.

Pentru întoarcere, totuși, Valverde sfătuiește să se caute acel fluviu și să se meargă de-a lungul lui, ceea ce permite revenirea la punctul de plecare. Se pare într-adevăr că preotul din Pillaro era foarte bine informat despre detaliile acestui traseu al lui

Valverde.

Totuși, după examinarea planului lui Guzman, se poate crede că documentul lui Valverde, pe care el îl deținea desigur, trebuie să fi fost puțin deosebit de cel care a circulat mai târziu și pe care îl posedăm azi, datorită copiei din 14 august 1827 a lui Richard Spruce. Această copie e de altfel folosită de atunci de toți căutătorii de comori din această parte a lumii.

După părerea noastră, nici unul din cele două documente sau cele două hărți nu par să corespundă cu cele care au fost întocmite de Valverde pentru regele Spaniei cu puțin timp înaintea morții sale. Dar preotul din Pillaro ajunsese să cunoască în toate amănuntele traseul lui Valverde pe căi care ne sunt încă necunoscute. Nu există altă dovadă decât să urmărim documentul care însoțește harta lui Guzman.

Această hartă a fost desenată îngrijit, cu cerneală obișnuită, pe o hârtie foarte veche, îndoită în trei și acoperită acum de numeroase pete de apă. Ea măsoară 62 cm lungime pe 31 cm lățime și reprezintă o vedere completă a regiunii masivului Llanganati, începând cu orașele Ambato și Pillaro și până la cele trei renumite piscuri conice acoperite de un fel de pădure tropicală, de unde se poate ajunge la Canelos, pe partea dreaptă și la râul Napo, pe partea stângă. Toată harta a fost întocmită fără să se păstreze proporțiile și fără nici un calcul al distanțelor.

În partea de jos a hărții există o legendă scrisă de mână, foarte prost ortografiată, care dă, textual, următoarele informații:

1. Biserica din Ambato.
2. Biserica din Pillaro.
3. Prăpastia din Guapa, de pe înălțimile Cordilierilor.
4. Râul de sub Guatante.
5. Baqueria, care de la începutul Conchis tei a purtat numele de Tambo.
6. Grande Sienea, citat de Valverde în *Derrotero* (numele lui Valverde a fost scris Balverde în textul lui Guzman, care în mod evident îl cunoștea pe autor.)
7. Împărțirea drumurilor.
8. Drumul urmat de Valverde.
9. Drumul pe care l-a urmat actuala expediție (aceea a lui Guzman).
10. Lacurile Anteojos.

11. Refugiul până unde a ajuns Valverde, ducându-se la Bestia.

12. Loc unde s-au ridicat casele și unde se varsă Toldo de Campana.

13. Lacul Negru.

14. Mlaștină adâncă și largă prin care trece drumul.

15. Loc de popas, unde poți înnopta pe versantul unui vulcan și de unde începe drumul pe jos.

16. Al doilea loc de popas pentru înnoptat, într-o falie, în care se varsă Lacul Negru.

17. Al treilea popas, pentru înnoptat, pe unul din munții Alisos.

18. Al patrulea loc de popas, pentru înnoptat, după ce s-a trecut râul pomenit de Valverde.

19. Muntele cu grohotișuri, care împiedică accesul direct spre munții Llanganati.

20. Cei trei munți denumiți de Guzman Llanganate.

21. Versanții muntelui dinspre Canelos.

22. Versantul de unde izvorăște râul Napo.

23 și 24. Cele două drumuri noi folosite în această ultimă expediție și prin care am ajuns în Llanganate.

Această legendă a hărții, foarte superficial întocmită, nu este urmată de numele nici unui autor nici măcar, o dată, lucru care ar fi dat posibilitatea s-o fixăm în timp. Din fericire, alte documente privind această importantă expediție și care însoțeau harta nu permis să se precizeze că ea a fost întocmită tocmai în 1793 de către Guzman însuși.

Un punct rămâne misterios pe această hartă. În 1793 nu se menționase nici o clipă moartea părintelui Longo, iar peste câțiva ani, în 1806, un alt Guzman, Anastasio, marchează cu o cruciuliță pe harta sa, în împrejurimile lacului El Golde, locul morții sau mai degrabă al dispariției renumitului părinte Longo.

Ar fi un lucru uimitor ca această dispariție să se fi petrecut exact între aceste două date.

Dar au mai fost și alte expediții, iar traseul tuturor celor care s-au dus acolo nu ne-a parvenit. În legenda sa, preotul din Pillaro face specificarea *de către actuala expediție*, lăsând să se înțeleagă că au existat și altele în aceleași locuri.

CELE 460 MILIOANE DE LIRE STERLINE DE LA BANCA SCOȚIEI

La 23 octombrie 1965, ziarul din Quito, *Oltimas Noticias* (numărul 7167), publica cu litere mari, pe prima pagină, un text care va revoluționa lumea căutătorilor de comori încașe.

Fabuloasa comoară. Membrii familiei Puga Pastor își dispută extraordinara comoară lăsată de un magistrat spaniol. Urmașii lui peruvieni afirmă că sunt gata să-și vândă moștenirea. Din actele vechi și din arborii genealogici rezultă că există și diverși moștenitori ecuadorieni.

Presa din Peru publicase într-adevăr informații uluitoare despre trei familii trăind la Lima și descinzând din ramura Puga Pastor din Guayaquil, familii dispuse să se debaraseze de fabuloasa comoară de 28 000 milioane de sucre⁴⁵ depusă la Royal Bank of Scotland din Edinburgh din 1803.

După toate datele și antecedente, familia Puga Pastor coboară în linie directă din magistratul Antonio Pastor y Marin de Segura, marchiz de Llosa.

Formalitățile judiciare au început 4a tribunalul din Lima.

Averea era evaluată la 460 milioane de lire sterline (în 1965). Ea a fost expediată pe nava *El Pensamiento*, din portul Lambayeque⁴⁶, sub comanda căpitanilor John Doggs și John Fanning; ea consta dintr-o încărcătură de mai multe lăzi, cuprinzând bare de aur și argint masiv, o cantitate foarte mare de smaralde și alte pietre prețioase, giuvaiere lucrate din aceleași metale, pulbere de aur, coliere, măști de aur, vase încașe etc.

Acest depozit a fost alcătuit de un oarecare sir Francis Mollison, în acord cu împuternicirea ce i-a fost încredințată de către soții Pastor și Martinez.

Don Antonio Pastor y Marin de Segura se născuse la Cartagena, în Spania, în 1772. Părinții lui erau don Bartolome Pastor și dona Rosa Maria de Segura. La botez, nașii lui au fost

---

⁴⁵ Moneda statului Ecuador (n.tr.).

⁴⁶ Mic port pe coasta nordică a Perului de azi, (n.a.).

regele Carol al III-lea însuși și regina.

El a fost trimis în America ca agent domenal al orașului Latacunga în 1794. N-a rămas multă vreme acolo, îndeplinindu-și înaltele funcții publice în Chile și la Lima, unde ajunse chiar viceregent. Din căsătoria lui cu dona Narcisa Martinez n-a avut decât un singur copil, apoi șase nepoți, împrăștiați în diferite țări. A murit în 1804. I-am găsit de altfel actul de deces. Or, el lăsa un testament, după care deținem de asemenea o fotocopie trimisă de tribunalul din Lima, care stabilește ca fabuloasa avere pe care a strâns-o să fie împărțită între urmașii săi – nu fiului, nici nepoților, nici strănepoților săi, ci urmașilor din a cincea generație. Or, acești urmași dintr-a cincea spiță sunt tocmai generația de azi, unii dintre ei locuind în Ecuador, iar alții în Peru și ei sunt aceia care au pornit actuala acțiune judiciară, pe care o menționau presa ecuadoriană și peruviană.

Potrivit datelor obținute la Lima după revizuirea documentelor privind această comoară și acest testament de miliarde, moștenitorii care aparțin celei de a cincea generație a celui care a fost magistratul Pastor y Marin de Segura, marchiz de Llosa și a soției sale Narcisa Martinez de Tejada y Ovaye, sunt în linie dreaptă Amalia, Jose, Rafael Puga Pastor, Magdalena Puga de Reyes, Leopoldina Puga de Paquerizo și Peregrina Puga Pastor de Bârna, toți locuind în Lima, toți legatari oficiali. Moștenirea de 23 miliarde sures va trebui să fie împărțită în mod proporțional între fiii direcți, legitimi sau nelegitimi al familiei Puga.

Există certificate dovedind apartenența la descendența desemnată.

GARANȚIA BĂNCII

Una din moștenitoare e senora Aguilar de Caceres, care posedă și acum documentele atestând existența averii la Royal Bank of Scotland, bancă pe care am vizitat-o și care deține efectiv lăzi care n-au fost deschise din secolul al XVIII-lea. Senora Aguilar locuiește la Lima și a făcut următoarea declarație presei peruvienne, care s-a interesat și ea, bineînțeles, de acest eveniment senzațional:

...dețin toate documentele de garanție ale băncii scoțiene, în care e semnalat depozitul unei averi de 460 milioane de lire sterline. Această avere a fost înregistrată pe numele Narcisei Martinez, care a fost adevărata proprietară a acestor milioane. Avera n-a rămas astfel ca o moștenire nevalorificată, ci ca un legat pentru urmașii celei de a cincea generație, legitimă sau naturală.

Documentul care certifică acest depozit la bancă este semnat de sir Francis Mollison, bancher și de căpitanii Fanning și Doggs, care au avut sarcina să transporte averea de la Lambayeque în Scoția. Dețin de asemenea și alte documente care dovedesc că peste 120 de persoane și eu însămi aparținem acestei a cincea generație, iar toate datele figurează pe o Scrisoare de împuternicire generală, semnată chiar de Narcisa Martinez. Acest document este studiat actualmente de diferiți istorici peruvieni pentru a-i atesta autenticitatea. Dar nu încapă nici o îndoială că el e perfect autentic.

Această reclamație a legalului coloniei, efectuată de toți descendenții citați ai acestei familii numeroase, nu va fi cunoscută decât peste o lună, când procedurile juridice din Peru vor trage concluziile necesare, iar depozitara, banca Scoției, va comunica răspunsul.

La Guayaquil, familia Puga caută de altfel cu multă stăruință toate documentele care îi vor permite să-și autentifice pretențiile la acest depozit.

Astfel a fost evocată în presa ecuadoriană, în dimineața de joi, 28 octombrie 1965, o comoară care, după toate probabilitățile,

este de origine incașă.

Cu toate că nu s-a făcut nici o precizare niciodată nici de către agentul domenal însuși, nici de către familia sa, pare evident că originea acestei averi e o mică parte a prețului de răscumpărare a lui Atahualpa. Au existat deci și alte expediții decât ale celor doi Guzman și a lui Spruce. Să nu uităm că don Antonio Pastor y Marin de Segura era agentul domenal al principalului oraș din apropierea masivului Llanganati și că documentele lui Pedro de Valverde au fost găsite din întâmplare în arhivele sale.

Luni, 3 noiembrie 1965, abia după câteva zile. De la publicarea știrii, în același ziar ecuadorian, *Ultimas Noticias*, a apărut un articol dovedind, dacă mai era nevoie, atașamentul acestor populații sud-americane față de ceea ce trebuie într-adevăr să considerăm comoara lor. Articolul pomenea, într-adevăr, de *candidații la fabuloasa moștenire care caută documente pentru a-și dovedi drepturile lor legitime*. El menționa febrila activitate – cine n-ar fi făcut-o chiar și pentru mai puțin? – desfășurată de descendenții prezumptivi ai agentului domenal din Latacunga pentru a descoperi fără întârziere documentele care să le permită să dobândească în sfârșit ceea ce părea să le revină, pe neașteptate, de drept.

Acest articol sublinia de altfel – și asta nu surprinde deloc, deoarece ne aflăm în a doua jumătate a secolului al XX-lea, când a sosit vremea acelei fatidice generații, a cincea – că agentul domenal din Latacunga are încă în viață descendenți la Quito, Rio Bambo, Juano și Ibarra. Articolul mai spunea, de asemenea, că și în orașele Guayaquil și Lima se află un grup deloc neglijabil de candidați autentici la succesiune. În general, justiția a preferat să privească cu multă suspiciune pe cei care prezentau nenumărate documente genealogice, dar care nu știau nimic despre textul original al testamentului.

Oricum, un text de lege reprodus în același ziar ecuadorian făcea cunoscut publicului că în luna decembrie a aceluia an (1977) se va încheia perioada autorizată pentru prezentarea documentelor atestând apartenența la a cincea generație a lui Pastor Marin de Segura.

Era de altfel și timpul de a opri preliminarile acestei succesiuni, unice în felul ei în analele omenirii. Într-adevăr, numai în orașul Quito, după ce s-a aflat incredibila știre, o ultimă întrunire a membrilor autentici ai familiei Pastor, a celor admiși să se prezinte ca descendenți ai familiei, număra nu mai puțin de

optzeci de persoane.

Agentul domential nu bănuia desigur pe vremea sa că va strânge laolaltă un număr atât de mare de urmași!

DOCUMENTELE OFICIALE

Cu mult înainte să fie cunoscute documentele particulare din orașul Lima, existau la Quito dovezi foarte precise, inatacabile, asupra celui care a strâns această comoară și care a fost, se crede, agentul domenal din Latacunga între 1793 și 1794. Această perioadă e extraordinară, deoarece ea corespunde, fără să existe poate vreo legătură între date, cu aceea în cursul căreia preotul din Pillaro, Mariano Henriquez de Guzman, a întreprins principala sa expediție și a lăsat harta și documentul datate din 1793.

Documentele autentice, păstrate în Arhivele Naționale de Istorie din Quito, relevau anumite date:

Pe nici unul din ele nu apare don Antonio Pastor y Marin de Segura, așa cum se spune, ca agent domenal din Latacunga. El a fost în schimb agent domenal și administrator al triburilor din Ambato (alt oraș ecuadorian situat la nord de Latacunga).

Înainte de a obține această funcție, el fusese numit contabil-controlor al veniturilor regale în departamentul Latacunga.

Documentele care îl menționează pe don Antonio Pastor y Marin de Segura sunt extrem de numeroase, ceea ce dovedește că el era foarte activ. Unul dintre acestea, prezentat sub forma unei foi de serviciu datată 1795, ne oferă câteva informații despre ceea ce a fost el cu adevărat.

Don Antonio Pastor y Marin de Segura, administrator al triburilor din Ambato, solda da: 5 din veniturile obținute în pesos; vârsta: 40 de ani; starea civilă: căsătorit; serviciile și activitățile pe care le îndeplinește: administrator al triburilor din Ambato de la data de 11 noiembrie 1794, funcție în care a servit timp de un an, o lună și douăzeci de zile, adică până în decembrie 1795. Locurile în care a servit: la sediul din Ambato ca agent domenal și apoi ca administrator al triburilor; a fost de asemenea contabil-controlor al veniturilor, cu sediul la Latacunga și a primit un procentaj din beneficiile recoltelor de scorțișoară de pe tot teritoriul în care această plantă poate fi cultivată, așa după cum a confirmat el în documente. Atitudine: arogantă; aptitudini:

obișnuite; comportare: bună; conștiinciozitate: satisfăcătoare.

Acest document uimitor era semnat de Josef Renxifo, administratorul general al veniturilor Audienței Regale din Quito în cursul anului 1795.

De altfel, adeseori documentele nu sunt toate de acord între ele. Astfel, dacă în cele din Quito, Antonio Pastor a fost administratorul triburilor din Ambato la vârsta de patruzeci de ani, între anii 1794 și 1795, în cele păstrate la Lima, în același an, 1794, el n-avea decât treizeci și doi de ani și era agentul domenal al orașului Latacunga. Ce să credem din această contradicție?

Se pare, de asemenea, că pentru peruvieni el s-ar fi născut în 1772 și că n-ar fi avut decât un singur copil și șase nepoți. Pentru ecuadorieni, nașterea sa ar fi consemnată în 1764. El s-ar fi însurat cu fiica fostului administrator al triburilor din Ambato, căruia i-ar fi succedat în funcție. Din această căsătorie, ar fi avut mai mulți copii, nu se știe câți.

După ce a fost pentru cei din Lima agentul domenal din Latacunga în 1794, el ar fi murit în 1303. Dar, la Quito, toate urmele morții sale au dispărut complet din actele oficiale. Arhivele afirmă doar că a locuit în Ambato înainte de a deveni contabil-controlor la Latacunga. Afară de aceasta, el s-ar fi îndeletnicit și cu cultivarea scorțișoarei și n-ar fi rămas în Ecuador decât între 1792 și 1793, adică doar un an.

Există, deci, o mare discordanță între arhive în privința întregii vieți atât de ciudate a lui Antonio Pastor.

„DETURNAREA” BUNURILOR COROANEI

În privința soției lui, nu se știe decât puține lucruri, deoarece toate documentele despre viața ei par să fi dispărut și ele, după moartea sa în orașul Ibarra, între 1800 și 1801. Arhivele orașului au fost într-adevăr distruse în urma cutremurului de pământ din 1872. Disparația nu-i deci deloc surprinzătoare.

Cert e că, prin 1794, o formidabilă avere, extrasă din măruntaiele pământului, apărură în mod misterios în mâinile agentului domenal din Latacunga și Ambato. Faptul este cu atât mai uluitor și în legătură strânsă cu adevărata comoară a incașilor, cu cât preotul din Pillaro întreprinsese el însuși o călătorie de explorare în munții Llanganati chiar în același an, 1793.

În afară de aceasta, avem certitudinea, în urma verificării informațiilor provenind din surse diverse, că *Derrotero de Valverde* a apărut într-adevăr în colonia din Quito între 1792 și 1795. Toate faptele privind această istorie concordă așadar.

Nu-i nevoie să fii un om prea învățat ca să crezi că agentul domenal din Latacunga, care a avut cu ușurință la dispoziția sa paginile manuscrisului lui Pedro de Valverde, le-a putut folosi pentru el și a trecut, în mod discret, urmând dispozițiile lui Valverde, o parte – infimă, desigur – a comorii lui Atahualpa din locul unde se afla în fundul chimirului său.

Această „deturnare” a ceea ce trebuia în mod normal să revină Coroanei Spaniei ar explica, cu atât mai multă ușurință, de ce Antonio Pastor a hotărât, printr-un testament foarte bizar (a cărui copie mi-a fost trimisă din Lima), să nu-și transmită averea decât urmașilor dintr-a cincea generație, într-o epocă îndeajuns de îndepărtată pentru ca regele Spaniei să nu mai poată trece la represalii. Aceasta ar explica de asemenea faptul că piesele din averea recuperată, ambalate cu grijă în lăzi, au fost strecurate în taină într-o navă care pleca în Europa și că ele au fost regăsite, nu în casele de bani ale unei bănci spaniole – aceasta ar fi putut fi mult prea compromițător – ci în cele, mult mai îndepărtate și mai discrete, ale unei bănci scoțiene, unde se află și acum.

Să nu uităm că la vremea aceea și exemplul Invincibilei Armada e o mărturie, cel mai înverșunat dușman al Spaniei nu

era altul decât Anglia! Unde ar fi putut găsi cel mai bun paznic al unei comori spaniole decât pe teritoriul insulelor britanice?

Dacă această analiză n-ar fi bună, cum ne-am putea imagina, în mod logic, că un agent domenal dintr-un oraș modest, ca Latacunga sau Ambato, care nu poseda nici o avere, ar fi putut, într-un timp atât de scurt, să-și procure o asemenea cantitate de obiecte din aur și argint și încă de tip incaș, dacă nu din comoara pentru răscumpărare ascunsă în munții Llanganati, a cărei ascunzătoare a fost destăinuită lui Valverde?

Este evident că, datorită documentului original al lui Valverde, Antonio Pastor y Marin de Segura a avut posibilitatea să ajungă la locul comorii, dar e tot atât de sigur că el n-a ridicat din ea, pentru folosința sa proprie, decât o cantitate foarte mică. E de ajuns să ne amintim că Ruminahui conducea o trupă de 15 000 de oameni și de peste 4 000 lame, transportând peste 70 000 încercături de aur. O asemenea cantitate de bogății n-ar fi putut fi transportată, oricât de mare ar fi fost dorința și discreția celui care inițiasse această acțiune, cu trei sau patru lame și câțiva oameni de încredere la o mică proprietate particulară din Latacunga sau Ambato.

Nu, comoara există într-adevăr și extraordinara poveste a acestui testament care a supraviețuit secolelor ne aduce o dovadă în plus. Doar o foarte mică parte din ea a fost extrasă din lac.

Suntem, de asemeni, îndreptățiți să credem că Pastor n-a ridicat, pe furiș, decât cantități cu mult mai puțin importante decât cele 460 milioane de lire sterline, declarate de reprezentanții moștenitorilor. E probabil că, așa cum se întâmplă deseori, spiritele s-au înfierbântat și au exagerat realmente averile ce le dețineau.

Pornind de la posibilitățile tehnice ale epocii, dacă facem supoziția că o parte a comorii ar fi putut fi scoasă în cea mai deplină discreție și transportată de oameni demni de încredere și de lame la Latacunga, atunci cifra de 460 000 lire sterline pe care o putem admite e plauzibilă, cifră deja considerabilă, destul de mare ca să ușureze viața unui om cu venituri modeste ca Pastor.

Un alt fapt din biografia lui Antonio Pastor y Marin de Segura oferă și el posibilitatea de a explica originea incredibilei sale averi, care nu putea proveni din comoara lui Atahualpa. Într-adevăr, acest om a desfășurat un anumit timp o activitate în

aparență foarte discretă și modestă, dar care putea, gândindu-ne bine, să-i ofere unele resurse.

El primise, într-adevăr, în afară de funcțiile sale, sarcina, foarte remuneratorie pe vremea aceea, de a se ocupa de cultura scorțișoarei în regiunea Canelos. Or, această zonă se află în apropierea imediată a masivului Llanganati. Bunul preot din Pillaro, Henriquez de Guzman, semnalează de altfel acest ținut pe harta sa, atât de discretă totuși.

Această ocupație îi oferea lui Pastor nenumărate pretexte de a se duce pe teren să caute scorțișoară, să-și părăsească vremelnic funcția de controlor și să meargă astfel, în taină, să caute acolo sus, în munți, obiectele de aur care îi vor asigura o viață de lux pentru el și pentru viitorii lui moștenitori. Putea astfel să ascundă chiar el comoara care se tot mărea pe măsura călătoriilor sale cu urî scop pretins oficial, pe câmpurile de scorțișoară; o putea îngropa într-un loc secret pe una din proprietățile sale. O dată ce toată bogăția sperată era strânsă, nu-i era greu ca, sub pretextul transportului scorțișoarei și cu ajutorul câtorva convoaie de lame, să aducă la domiciliu, într-o ascunzătoare adecvată, bogățiile acumulate dinainte.

Pastor nu ținea desigur ca aceste bogății, dobândite în mod fraudulos, să rămână pe teritoriul jurisdicției din Quito. În mintea lui, totul era perfect calculat. Trebuia să plece cât mai repede. Nașii lui fiind, să ne amintim, regele Spaniei, Carol al III-lea și regina, nu i-a fost deloc greu să obțină o nouă funcție oficială într-altă colonie a Coroanei, în Peru.

Acolo a adus el, desigur pe cărrile puțin păzite ale Anzilor, sacii conținând giuvaierele noii lui averi.

Tot acolo s-a grăbit să găsească o corăbiile pe care să nu se observe prezența lui, putând astfel să se întoarcă în Europa – în altă parte, bineînțeles, decât în Spania.

În privința acestei chestiuni importante trebuie notat că relatările epocii menționează în mod clar că el fusese trimis în America nu ca un simplu funcționar, ci ca un demnitar de rang înalt, ca agent domenal al orașului Latacunga, loc strategic destăinuit de Pedro de Valverde. El ar fi primit chiar ordin regal să întreprindă cercetări intensive pentru descoperirea cantităților mari de aur, argint și pietre prețioase semnalate de Valverde. E chiar posibil, dar nici un document nu permite actualmente să se afirme aceasta, ca el să fi avut în mâinile lui originalul însuși al aceluia *Derrotero*. Ar fi putut astfel fi autorul falsului act, reapărut

subit chiar în arhivele din Latacunga, dorind să ascundă în ochii altora locul exact al comorii, pe care el îl cunoștea și să-și însușească singur tot ce i se părea util și transportabil, păstrându-se discreția dorită.

FALSIFICAREA DOCUMENTULUI DERROTERO

Ne-am putea gândi că, dacă Antonio Pastor y Marin de Segura s-a orientat într-adevăr după schema precedentă și aceasta e posibil și dacă el a putut ai unge la locul unde era ascunsă comoara incașilor doar pe baza originalului *Derrotero*, în 1793—1794 sau 1795, atunci lui Henriquez de Guzman, preotul din Pillaro, i-a fost imposibil să se. Ducă și el acolo în 1793, cu aceeași hartă și același *Derrotero*. De asemenea, nici celălalt Guzman, botanistul Anastasio, nu a putut să ajungă la lacul plin de bogății, între 1801 și 1807, cu autenticul *Derrotero*, cel întocmit de Valverde însuși. Până astăzi, dintre toți cei care au avut acces la acest document descoperit de Spruce în arhivele din Latacunga, nici unul n-a reușit vreodată să ajungă la locul care le-a obsadat imaginația, oricare ar fi fost mijloacele folosite.

Din toată această analiza, rezultă un singur lucru și anume: cineva, care a avut un interes considerabil, a falsificat ultimile zile relatate în textul original, pentru a deruta și a-i abate din drum pe eventualii concurenți. Autorii falsului ar putea fi indienii salasacas, însărcinați să apere avuția strămoșilor lor. Ar putea fi de asemenea Antonio Pastor. Cum acesta era mai cultivat, mai instruit decât predecesorii lui, trebuie să admitem că într-adevăr el a provocat eșecurile ulterioare ale tuturor celorlalți căutători de comori, după ce și-a pus partea sa la adăpost de Coroana spaniolă.

Faptul este cu atât mai evident cu cât cele câteva rânduri trimise de rege, prin care se ordona căutarea comorii lui Inca urmând ghidul lăsat de Valverde, nu reprezentau un document oficial obișnuit. Era vorba de o dovadă de încredere, foarte importantă și foarte discretă, ce nu putea fi destinată oricui. Trebuia ca un personaj de neam ilustru și de rang înalt să fie socotit demn pentru a o primi. Pe vremea aceea obârșia și rangul de agent domenal puteau conveni perfect.

Cel care primise această sarcină trebuia să fie un om de mare încredere. Într-adevăr, pomenindu-se în fața unor bogății la care nici nu s-ar fi putut gândi vreodată în viața lui, el putea să-și piardă mințile și, spunându-i regelui că nu era vorba decât de un document eronat, să-și însușească, în modul cel mai discret posibil, o mare parte din comoara reprezentând prețul de

răscumpărare.

Se pare că aceasta s-a întâmplat la Latacunga. Agentul domenal numit de rege și care primise originalul lui Valverde n-a putut rezista ispitei. El luă prețiosul document privind o regiune pe care o cunoștea bine și descoperi chiar el existența acelei comori despre care, probabil, n-auzise niciodată vorbindu-se înainte. Studie documentul cu foarte mare grijă și ideea de a-i falsifica conținutul se născu desigur în mintea sa. Întocmi sau puse să se întocmească de către copiii ce-i avea în subordine un nou document, perfect identic cu cel care i se încredințase, îndeosebi în ce privește primele zile ale expediției, nedenaturându-i astfel prea mult sensul, dar indică pentru ultimele zile o pistă falsă, care împiedica pe viitor orice nou contact cu locul comorii, pe care de aci înainte numai el avea să-l știe.

Această a doua versiune a documentului *Derrotero* a fost depusă în arhivele orașului Latacunga, ca din întâmplare, cu un text inițial scris și el, poate, de mâna acestui agent domenal, text cam obscur.

Ghidul sau acel Derrotero pe care Valverde l-a lăsat în Spania, unde l-a surprins moartea, după ce fusese în munții Llanganati și în care el a pătruns de nenumărate ori, extrăgând o cantitate mare de aur; iar regele ordonă agenților domeniali din Tacunga și din Ambato să caute comoara, ordin și ghid care sunt păstrate în arhivele din Tacunga.

Dacă, așa cum am semnalat mai sus, agentul domenal din Latacunga, a fost într-adevăr cel care a modificat originalul documentului *Derrotero* și, dacă așa cum suntem încredințați, a ajuns într-adevăr la obiectele comorii, suntem îndreptățiți să ne întrebăm unde se află actul original.

Judecând lucrurile din această perspectivă, ipoteza cea mai plauzibilă e că acest document original nu a fost distrus de proprietarul lui, care dorea desigur să-și mărească și mai mult enorma sa avere, când evenimentele l-au rechemat în Ecuador. De fapt, el nu s-a putut întoarce niciodată în munții Llanganati, dar n-a ars, bineînțeles, documentul și nici harta sa. Să se mai afle ele și acum în mâinile vreunui urmaș, care să nu le cunoască adevărata valoare? Vor apare ele pe neașteptate, printr-un joc al

întâmplării, așa cum au fost revelate lumii documentele lui Henriquez de Guzman?

Actualmente nici un document nu permite să se răspundă la aceste întrebări, dar Antonio Pastor y Marin de Segura a adus dovada incontestabilă a existenței comorii incașe în masivul Llanganati. Dovada se află încă la Royal Bank of Scotland din Edinburgh.

AURUL INCAȘILOR ȘI MARINA BRITANICĂ

De când s-a dat de urma comorii incașilor, datorită descrierii relatării lui Pedro de Valverde, numărul celor care, în afara reprezentanților guvernului, s-au îndreptat în grabă spre sud-estul Ecuadorului este considerabil. De altfel, cei mai mulți dintre ei n-au fost decât aventurieri lipsiți de scrupule, care n-au găsit nici cea mai mică urmă de aur fin și s-au grăbit să introducă în relatările lor tot felul de fabulații menite să atragă privirile și curiozitatea publicului. Majoritatea acestor amatori de un tip special erau – și ei mai pot fi întâlniți și acum – aventurieri veniți din străinătate, din Europa sau din Statele Unite. Nici unul n-a avut norocul fostului primar din Latacunga. Unii, totuși, au fost cât pe ce să-și atingă ținta.

Un explorator reputat din imperiul britanic, comandantul George Dyott, își descoperise chiar de la sosirea sa în Ecuador o pasiune pentru această țară. O exploră în toate sensurile și locui acolo până la sfârșitul zilelor sale. Ambiția sa nu era descoperirea comorii din munții Llanganati. Desigur, erudit cum era, auzise vorbindu-se de acele bogății ascunse acolo de incași, dar nu-l interesaseră prea mult până în ziua când fu informat de uimitoarea aventură prin care trecuseră cei doi ofițeri ai marinei britanice în 1887.

Dyott aparținea acelor oameni experimentați, de o discreție exemplară, cărora li se poate încredința secretul celor mai uluitoare fapte. N-a fost el primul om care a pătruns în craterul vulcanului sacru, Sangay – aflat încă în activitate – atât de apropiat de Llanganati?

Era cunoscut în Ecuador ca un om tăcut, rece și insensibil. Nimeni din anturajul lui nu căuta deci să-l chestioneze despre aventurile lui din trecut. Totuși, spre sfârșitul vieții, după ce trecuse de nouăzeci de ani, prin 1960, renunță puțin la tăcerea sa și povesti unele episoade prin care trecuse în cursul lungii sale existențe, îndeosebi geografului ecuadorian Luciano Andrade Marin, care, la rândul-i, le-a povestit și el mai departe.

Comandantul Dyott dobândise o foarte bună reputație ca explorator în masivul Mato Grosso din Brazilia, precum și ca participant la expediția care-l căuta pe celebrul colonel Fawcett, care, după cum știm, a dispărut în mod misterios în junglă, în

cursul anului 1925.

Dyott fu însărcinat de către familia colonelului și în același timp de Societatea de Asigurări din Londra Lloyd's să descopere urmele morții lui; se pare, într-adevăr, că el a găsit asemenea dovezi, dobândind astfel reputația unui mare explorator.

Nepotul lui Richard Spruce, celebrul botanist, englez și el, care a descoperit și a stârnit o admirație exagerată pentru documentul *Derrotero de Valverde*, pe când se afla la Londra, s-a întâmplat să-l întâlnească într-o seară pe comandantul Dyott la ieșirea de la renumita Operă din capitala britanică.

Cei doi oameni, care se întâlneau datorită unei întâmplări ciudate, ajunseră să vorbească despre vastele cunoștințe sud-americane ale lui Dyott. Nepotul lui Spruce se gândea că le-ar putea folosi, la rându-i, la explorarea munților Llanganati.

Îl invită pe Dyott la locuința sa din Londra și acolo îi solicită serviciile, propunându-i chiar să finanțeze o expediție în Llanganati.

Comandantul Dyott i-a comunicat lui Luciano Andrade Marin că nepotul lui Spruce l-a primit chiar în biblioteca bunicului său și că acolo i-a prezentat o hartă extraordinară, provenind din Panama, întocmită cu mulți ani înaintea nașterii bunicului său și al cărei conținut exact el n-a reușit să-l afle. Într-adevăr, când harta aceea sosise la Londra, după câteva misterioase peregrinări, Richard Spruce, destinatarul ei, nu se mai afla în viață.

Cu ajutorul altor hărți și documente, nepotul său a aflat ceea ce părea de necrezut: bunicul său însărcinase doi exploratori cu o foarte importantă misiune în Ecuador. Acești doi oameni erau marinari – unul, Chapman, de origine engleză, iar celălalt, Blake, născut în Olanda.

De ce i-a angajat pe acești doi oameni și nu pe alții dintre prietenii lui, pe care îi cunoștea mai bine? Se întâmplă că acești doi marinari erau tocmai ultimii doi oameni cărora li se încredințase sarcina să înmâneze, din Panama, prețioasa hartă lui Richard Spruce.

Spruce și nepotul său nu dețineau alte informații despre cei doi aventurieri. Ceea ce se știe cu certitudine e că importanta misiune ce o aveau gravita în jurul munților Llanganati, deveniți acum renumiți și desigur asupra zonei unde fusese îngropată comoara lui Atahualpa.

Marinarul englez Chapman muri subit în Ecuador în timpul

misiunii în masivul Llanganati. La puțin timp după aceea, tovarășul său avansă versiunea că el ar fi murit în urma unei puternice pneumonii, ceea ce e cât se poate de posibil în acele ținuturi umede.

Harta pe care o încredință atunci marinarul olandez Blake lui Richard Spruce și pe care acesta a ținut-o ascunsă de privirile curioșilor ne-a parvenit azi. Ea a fost predată în mâinile căpitanului Dyott chiar de nepotul lui Spruce. Dyott confirmă că totul era într-adevăr exact, așa cum indicase Richard Spruce și că harta aceea pe care o primise Spruce de la marinarul olandez era perfect corectă, cu excepția unui loc unde trebuia să mergi patru P.L. (*four P.L.*) și să cauți „femeia înclinată” (*Reclining woman*)? Care apărea pe un profil al colinei. În afară de aceasta, harta mai menționa că marinarul olandez luase un exemplar minunat dintre obiectele pe care le găsisese și afirma că ele existau într-o asemenea cantitate, încât nici chiar o sută de oameni n-ar reuși să le extragă pe toate; Dyott li declară lui Luciano Andrade Marin că el însuși a pătruns după aceea în munții Llanganati, cu planul lui Richard Spruce și cu documentul marinarului olandez conținând corectările indicate (*four P. L.*) și observația în legătură cu femeia înclinată. El i-a străbătut în două ocazii, în 1946, apoi în 1947, plecând încă o dată din orașelul Pillaro, luându-și ca furnizor de alimente un negustor cu numele de Villacres, avându-și prăvălia în același oraș.

Cu prilejul primei expediții, Dyott, deși deprins cu viața aspră și-a fracturat un picior, ceea ce l-a silit să se înapoieze la Quito. În cea de-a doua expediție, el plecă suferind de o hemoragie nazală și, în afară de aceasta, de o boală de stomac, așa încât a trebuit să fie spitalizat cât mai repede în clinica din Quito și să renunțe la scopul propus.

Dyott afirmă după aceea că, în timp ce el se afla internat în acea clinică pentru a primi îngrijirile necesare, s-a gândit foarte mult la comoară și a luat ferma hotărâre de a renunța la căutarea ei o dată pentru totdeauna, deoarece și-a dat seama că expediția ar fi una dintre cele mai periculoase și mai anevoioase. Și-a încheiat discuția afirmând că ar fi întâmpinat cele mai grele dificultăți chiar dacă și-ar fi atins ținta și ar fi găsit comoara.

În modul cel mai solemn din lume, Dyott îi declară categoric lui Marin că pentru el nu mai încăpea nici o îndoială. El era absolut sigur că acea comoară exista. Afirmă de asemenea că el considera că ar fi fost un gest onorabil să renunțe la ea, având

convingerea că un om ar putea fi mai fericit și trăi în pace fără să fi dat vreodată de comoară.

Marinarul olandez Blake muri destul de repede, în condiții din cele mai tragice.

După ultimul contact pe care îl avu cu Spruce, întreprinse o nouă călătorie la Londra și New York, pe un vas al companiei lui, deci fără nici o legătură cu comoara incașilor. Era ultima sa călătorie, deoarece intenționa, pentru motive lesne de ghicit, să se retragă din marină.

Această călătorie a fost ultima. Pe bordul vasului, povesti fără nici o discreție tovarășilor săi de călătorie tot ce aflase sau văzuse în legătură cu comoara incașilor în timpul extraordinarei lui aventuri; el întocmi chiar, la fața celor pe care îi considera prieteni, hărți și schițe și le arată diverse documente obținute nu se știe nici de unde, nici cum. Unul dintre ei îl azvârli în cele din urmă peste bord și-și însuși, fără nici un martor jenant și fără nici un fel de remușcări, prețioasele documente pe care sărmanul Blake le avea asupra lui.

Se știe azi că, acum mai bine de treizeci de ani, cazul lui Blake a reapărut la lumina zilei. Într-adevăr, un nordamerican, urmaș direct al marinarului lacom de avere și care, atras de povestirile lui Blake, îl aruncase pe acesta în fundul oceanului, sosi și el în Ecuador și organizează o expediție în masivul Llanganati. Fără să se ascundă nicidecum, el afirmă că deține prețioasele documente obținute în condiții foarte dubioase de ruda sa.

În decursul conversației, comandantul Dyott îl identifică foarte ușor pe interlocutorul său ca fiind un strănepot al celui care-i curmase viața marinarului olandez.

Cei doi navigatori recrutați de nepotul lui Richard Spruce pieriseră deci în mod tragic chiar când își atinseseră ținta, ca și cum un blestem ar pluti deasupra comorii ascunse de generalul Ruminahui.

Cât privește americanul care intrase în posesia acelor documente atât de prețioase, nimeni nu știe acum ce s-a întâmplat cu el și dacă a ieșit viu din munții Llanganati. Un lucru este aproape sigur, anume că el n-a descoperit prețiosul secret. Mulți alții l-au urmat sau l-au precedat. Acestora li s-au întâmplat aventurile cele mai neverosimile, dar toți s-au întors descurajați.

XIV

INDIANUL CANTUNA, COMOARA LUI ȘI BISERICA

Istoria aduce la lumină fapte uluitoare care dovedesc că nici comorile incașe, unice în istoria omenirii, n-au rămas învăluite într-un secret absolut, că ele au putut cel puțin o dată să-și aducă un modest obol, să fie transmise moștenire urmașilor acelora care le stăpâniseră.

În sprijinul acestei afirmații stă o lucrare curioasă a primului istoric ecuadorian din secolul al XVIII-lea, părintele Juan de Velasco, lucrare intitulată *Istoria indianului Cantuna și a comorii ascunse a lui Atahualpa*, pe care noi o reproducem, înainte de a-i evoca urmările, demne de un roman polițist, pe care le-a avut asupra acestei extraordinare aventuri.

PACTUL CU DIAVOLUL

În anul 1574, a murit la Quito un indian, originar chiar din acest oraș, care se numea Cantuna. O dată cu moartea sa, vecinii lui descoperiră un mare mister, cel al comorilor lui Inca Atahualpa, pe care le ascunsese tiranul (calificare aparținând părintelui Velasco, bineînțeles) Ruminahui. Vreme de patruzeci de ani, nimeni nu mai auzise vorbindu-se de aceste comori, pe care spaniolii le căutau cu frenezie, ajungând chiar să se îndoiască tot mai mult de veridicitatea celor relatate.

Pe când conchistadorii explorau cu înverșunare cele mai îndepărtate cotloane ale imperiului, indianul Cantuna nu era decât un copilandru.

Era totuși fiul lui Ciuilca, unul din devotații lui Ruminahui, împreună cu care îngropase acele comori, incendiase orașul Quito. Și se retrăsese în munți.

În cursul nenumăratelor aventuri ale tatălui său, Cantuna fu scos *în extremis* de sub ruinele unei locuințe cuprinse de flăcări, în așa hal, încât, tatăl lui l-a abandonat acolo, crezându-l mort. A supraviețuit totuși, dar cu grave leziuni pricinuite de foc, rămânând astfel cocoșat, cu cicatrice cumplite pe față și trăsături atât de monstruoase, încât semăna cu un adevărat demon.

Vom vedea că acest accident nefericit jucă un mare rol în ciudata sa aventură.

Supraviețuind astfel, fără părinți, nici măcar prieteni, el se strădui să-i slujească pe spanioli⁴⁷ cu atâta devotament și bunăvoință, încât fu îndrăgit de ei.

După cât va timp, căpitanul Hernan Juarez, un om foarte blând, pașnic, bun creștin și cu obiceiuri alese, îl luă în serviciul său. Descoperind în loialitatea slugii lui un fond bun, o judecată cumpănită, o mare capacitate și talent, îl crescă în religia catolică, îl învață să citească și să scrie și îl iubi probabil mai mult decât dacă ar fi fost propriul său fiu.

În urma diverselor lovituri ale sorții - cu care spaniolii din vremea aceea erau obișnuiți din cauza jocurilor de noroc - în

---

⁴⁷ Nu trebuie să uităm că această lucrare originală a fost scrisă de un spaniol în secolul al XVIII-lea, (n.a.).

casa lui Juarez își făcu intrarea sărăcia.

Fu nevoit să-și vândă locuința pe care o primise, ca să nu fie azvârlit în temniță.

Bravul Cantuna, care nu putea ignora greutățile tatălui său adoptiv, păru într-adevăr foarte nenorocit la vestea neașteptată a vânzării casei, care fusese unica avere a căpitanului și de care acesta trebuia să se despartă pentru a-și plăti datoriile.

Cantuna, care aflase totul, își bătă pe umăr stăpânul care îl tratase cu atâta bunătate și îl rugă să-l asculte cu atenție. Îi mărturisi în șoaptă, sub jurământ, că el, Cantuna, cunoștea un secret care îi va permite să evite vânzarea casei.

Îi ceru doar să sape în pivniță o încăpere cât mai trainică posibil. Rugămintea lui fu atât de arzătoare și disperată, încât Juarez dădu crezare spuselor sale și se angajă să-i procure toate lucrurile necesare instalării unei mici topitorii în pivnița aceea. Cantuna îi promise că îi va da curând destul aur, care nu va trebui arătat nimănui, sub nici un motiv, înainte de a fi topit în secret în subterană; îi ceru de asemeni să nu destăinuie nimănui, nici măcar propriei sale familii, ceea ce el, Cantuna, îi va da și îndeosebi felul cum i-l va da.

Juarez, care era un om de treabă, nu avu niciodată față de acela pe care îl considera de acum înainte ca pe fiul său nici cea mai mică îndoială. Acceptă tot ceea ce el îi spuse și făcu de asemenea tot ceea ce îi ceruse. Lucră el însuși, cu toate că avea rang de căpitan, la construirea subteranei, ajutat doar de Cantuna și după sfaturile date de acesta, deși era un biet indian.

Pe o noapte fără lună, cei doi oameni părăsiră casa. Se înapoiară, după vreo câteva zile, încărcăți cu nemaipomenite cantități de aur fin, sub formă de bijuterii, asemenea aceloră pe care le aveau incașii, strămoșii lui Cantuna. În secolul al XVIII-lea, părintele Velasco aprecia că încărcătura pe care o aduseseră cu ei acasă valora peste 100 000 castellanos, ceea ce reprezintă acum peste 480 kg de aur masiv, avere inimaginabilă pe vremea aceea.

Cantuna spusese adevărul.

Toate acestea nu erau o legendă, ci o realitate pe care o confirmă azi din plin documentele istorice. Nimeni nu știu vreodată de unde putuse dobândi Juarez noua sa avere. Credincios promisiunii sale, el a păstrat cu grijă taina. Cum era un om bun și foarte pios. Folosi această avere făcând bine numeroșilor săraci din jurul său.

În anul 1550, când ajunse pe patul de moarte, el încredința ca moștenire indianului său, care-l salvase, toată averea pe care i-o datora, cerându-i o singură favoare: casa să fie imediat transformată într-o mănăstire a ordinului franciscanilor.

Cu toată discreția defunctului, în orașul Quito se răspândi zvonul că într-adevăr Cantuna l-a îmbogățit. Lumea constată că indianul folosea moștenirea făcând zilnic cheltuieli exorbitante, oferind danii substanțiale sanctuarelor sau pentru opere de binefacere în sprijinul săracilor sau bisericilor celor mai puțin înzestrate.

Despre preocupările filantropice ale lui Cantuna aflară mulți oameni; se vorbea atât de mult și în toate locurile despre aceasta, încât sărmanul indian a fost convocat în mod oficial și obligat să declare în fața curții judecătorești spaniole, întrunită în acest scop, de unde deținea o avere atât de mare.

Fără să se tulbure câtuși de puțin, el răspunse astfel judecătorilor săi, încât aceștia nu mai cutezară să-i pună alte întrebări: declară că era adevărat că își dăruise averea lui Juarez și de atunci multor altora și că ar mai putea da mult mai mult, dacă ar fi lăsat în pace, deoarece semnase, spunea el, un pact secret cu diavolul. El a fost silit să semneze acest pact cu sângele său propriu, în schimbul căruia primea, pentru tot restul vieții sale, tot aurul ce-l dorea⁴⁸.

În urma acestui răspuns, judecătorii îl puseră în libertate regretând sincer nenorocirea a cărei victimă era, fără ca judecătorii să aibă nici cea mai mică îndoială despre temeinicia acestui pact încheiat și născocit doar pentru urechile membrilor tribunalului.

Faptul nu-l îngrijoră prea mult, deoarece spaniolii din vremea aceea credeau cu tărie că indienii încheiau deseori asemenea pacte, ba că duceau chiar și adevărate discuții cu diavolul.

---

⁴⁸ Ne aflăm în secolul al XVI-lea, secol foarte religios, (n.a.).

SUBTERANA LUI JUAREZ

Nenumărați călugări, aparținând diverselor ordine, veniră, cu timpul, să-l vadă pe Cantuna. Toți sperau să înlăture blestemul care se presupunea că-l lovise pe nenorocit, îndemnându-l să facă eforturi cât mai mari pentru a rupe pactul său, revenind astfel în regatul lui Dumnezeu.

Îndeosebi franciscanii, care deveniseră vecinii săi, în urma testamentelor lui Juarez și cărora el le dăruise sume colosale depuseră, în acest scop, multe străduințe. Era un client care nu trebuia pierdut!

În tot timpul vieții, Cantuna împărți, în taină sau în ochii tuturor, spaniolilor ca și indienilor din țara sa, bogății care ar depăși azi mai multe milioane de dolari.

În 1574, el se stinse din viață, el care știuse să biruie nenorocirile ce se abătuseră asupra lui datorită moștenirii lăsate de tatăl său adoptiv. La vestea morții lui, cum era de așteptat, casa îi fu scotocită peste tot, până în cele mai mici unghere. Numeroși călugări veniră acolo și găsiră locuința încărcată de relicve și cuvinte magice menite să-l izgonească pe diavol. Descoperiră curând, în subsolul clădirii, renumita subterană secretă în care mai existau instrumentele folosite de Juarez și indian pentru topirea aurului.

Dar ceea ce trezi și mai mult curiozitatea fu faptul că alături de instrumente. Se aflau câteva lingouri, de aur deja topite și, mai grav, diverse bijuterii foarte vechi, așezate direct pe pământ și așteptând să fie puse pe piață, după topire.

De aici încolo totul devenise limpede și călugării înțelesesă că în bogățiile risipite de Cantuna nu exista nimic diabolic. Își dădură seama de unde provenea aurul împărțit cu atâta ușurință săracilor și bisericilor. Înțelesesă în sfârșit că diavolul nu semnase nici un pact în acele locuri, dar că diformul Cantuna nu deținea altceva decât secretul unei comori a imperiului incaș, încă necunoscută de spanioli.

Ca să descopere urma acelei comori, ale cărei mărturii evidente se etalau sub ochii tuturor, spaniolii arestară un călugăr care fusese duhovnicul milostivului Cantuna. Ei sperau să smulgă, fie și prin forță, mărturiile pe care Cantuna i le făcuse. Acesta mărturisi totuși, cu condiția ca secretul să fie păstrat, că

indianul i-a declarat că el a mințit într-adevăr și că n-a semnat niciodată vreun pact cu diavolul, dar n-a precizat nicidecum proveniența exactă a averii sale.

Lucrul cel mai uimitor e că, în pofida dovezilor adunate, a mărturiei călugărului care fusese confidentul său, nenumărate persoane continuă să creadă că pactul cu diavolul era adevărat. Asemenea credințe mai persistau încă în secolul al XVIII-lea, după afirmațiile părintelui Velasco.

Cu o parte din aurul dat de Cantuna, franciscanii luă hotărârea să construiască la rândul lor o falnică biserică alături de mănăstirea lor, biserică închinată Sfintei Fecioare – Nuestra Senora de los Dolores. Lăsară acolo fonduri suficiente pentru slujbe și procesiuni, ținute în cinstea Sfintei Fecioare.

Biserica aceasta, care există de altfel și acum la Quito, în fața pieței San Francisco, poartă și un alt nume, acela al bisericii lui Cantuna. Ea a fost construită special pentru indieni și nimeni nu mai știe azi că a fost înălțată datorită unei mici părți din moștenirea incașilor.

Nimeni n-ar fi aflat vreodată despre povestea lui Cantuna, despre împrejurările exacte ale descoperirii comorii incașilor și motivele care au scos-o la iveală, dacă unul din călugări, care fusese trimis la indian și care devenise duhovnicul său, n-ar fi pus mina pe condei spre a încredința hârtiei povestea pe care o auzise în întinericul confesionalului său. El știa de multă vreme totul, tot ceea ce fiul ostașului incaș Gualca binevoise să-i spună, dar conveni cu el că-i preferabil să ascundă adevărul atâta timp cât va trăi, din pricina aprigei lăcomii a compatrioților spanioli.

Dar nici un alt document despre această întâmplare neprevăzută, în primul rând nici o relatare a lui Cantuna însuși – care știa să scrie – sau vreo hartă nu ne-a parvenit vreodată. De altminteri și această fantastică istorisire adevărată ne-a parvenit azi doar datorită unuia dintre cei mai buni istorici ai Ecuadorului, părintele Juan de Velasco. El publică pentru prima oară această istorisire într-o *Istorie generală a regatului Quito*, apărută între 1841 și 1844. Velasco redactă deci aceste manuscrise în prima jumătate a secolului al XVIII-lea. La două veacuri după moartea indianului Cantuna.

O a doua lucrare apăru, sub numele său, peste un secol; de abia în 1941, sub titlul *Istoria modernă a regatului Quito și cronicile Companiei lui Iisus*⁴⁹ din același regat.

---

⁴⁹ Ordin de călugări catolici, întemeiat în 1540 de Ignațiu de Loyola

---

(1491-1556), confirmat de papă în 1540 sub numele de Ordinul lezuiților. Ordinul urmărea convertirea ereticilor și slujirea bisericii, (n.tr.).

ORIGINEA LUI CANTUNA

Aceste două lucrări prezintă câteva deosebiri. Astfel, în prima, cea mai apropiată de a părintelui Velasco, se scrie că acel căpitan care-l socotea pe Cantuna ca pe fiul său era un oarecare Hernan Suarez. Pe când în cea de a doua apare sub numele de Hernan Juarez. Simplă greșală de tipar? Mai încolo, pe când în prima relatare se spune că locuința lui Suârez, în care fuseseră topite giuvaierele comorii, se învecina cu mănăstirea franciscanilor, aceea a lui Juarez, pomenită în a doua lucrare, era lipită de această mănăstire, ceea ce aduce o precizare foarte importantă pentru mai târziu.

Înainte de a continua, ar fi bine să ne interesăm puțin de originea diformului dar bogatului indian Cantuna. Un ziarist al gazetei din Quito *Ultimas Noticias* a găsit, în 1964, unele date care nu pot decât confirma istorisirea precedentă.

Cantuna era într-adevăr fiul lui Gualca, unul din indienii care a participat, aflându-se în serviciul generalului incaș Ruminahui, la îngroparea în munții Llanganati a obiectelor prețioase strânse în nordul țării pentru răscumpărarea lui Atahualpa. Ca să nu uite cele povestite sub jurământ de tatăl său, după ce sa întors acasă, copilul trebuie să fi avut cam zece ani sau doisprezece ani. Dacă ar fi fost mai mic, amintirile ar fi fost probabil mai vagi, mai puțin precise, iar de era mai vârstnic, Cantuna n-ar fi fost găsit („copil”) printre ruinele casei sale. Deoarece așa l-au descoperit într-adevăr spaniolii într-o locuință indigenă din Quito, capitala din nord, incendiată chiar de Ruminahui – calificat ca barbar de către spanioli – care voia să-și apere țara de atacurile conchistadorului Benalcazar. Faptul este consemnat în arhivele oficiale. Quito a fost trecut deci prin foc și sabie în 1534, an când Cantuna apărui pentru prima dată, complet desfigurat și diform, abandonat de propriul său părinte, care-l crezuse mort.

Documente din secolul al XVI-lea dovedesc că el s-a străduit într-adevăr să-i servească, plin de bunăvoință, pe agresorii spanioli. Din cauza incendiului, înfățișarea lui era foarte respingătoare. Dar, cum era o slugă foarte bună, a reușit până la urmă, așa cum a arătat părintele Velasco, să intre în serviciul unui căpitan al garnizoanei spaniole din regatul Quito, renumitul Juarez.

Uimit de inteligența și blândețea bietului copil, acesta din urmă prinse simpatie pentru el și-l educă la fel ca pe un mic spaniol din lumea lui, așa cum ar fi făcut cu propriul său fiu.

Se pare chiar că îl adoptă în mod oficial în 1542. Căpitanul Juarez trăia, e adevărat, izolat în garnizoana sa, fără familie. Era un om singuratic și Cantuna, în ciuda infirmităților sale, îi făcea viața ceva mai fericită, mai puțin monotună, dându-i în sfârșit un scop în acea țară a exilului.

Căpitanul Juarez ajunsese la sapă de lemn, după cum se știe, în pofida poziției sale oficiale, din cauza datoriilor contractate nu se știe cum, dar îl păstră pe protejatul său, devenit pentru el un adevărat fiu, Cantuna trebuie să fi avut, pe vremea aceea, cam douăzeci și cinci de ani. La vârsta aceasta, însoțit de protectorul său, plecă într-o seară să caute în muntele apropiat o mică parte din acea fabuloasă comoară, despre care tatăl său îi vorbise cu siguranță îndelung, atunci când se întorsese acasă. Probabil că, pentru a-l scoate pe tatăl său adoptiv din mizeria materială în care căzuse, Cantuna s-a gândit - o clipă - să calce jurământul pe care îl făcuse împreună cu tatăl său adevărat, asemenea tuturor celorlalți indieni care participaseră la ascunderea comorii. El nu făcea, la urma urmei, decât să împrumute - acesta-i termenul exact folosit încă și azi de indienii din Anzi - o părticică din moștenirea lăsată de strămoșii lui. Și apoi el își putea foarte bine spune că dacă era așa diform, aceasta se datora puțin și greșelii unuia dintre ai săi, Ruminahui; putea face deci foarte bine un mic împrumut pentru a-l răsplăti pe singurul om care îi arătase în sfârșit încredere.

Juarez muri la puțin timp după aceea, în 1550. În anul acela Cantuna avea cam douăzeci și opt de ani. El muri mai târziu în 1574, la vârsta de cincizeci și doi de ani, după ce a continuat să trăiască în casa pe care Juarez i-a lăsat-o moștenire. În urma recomandării tatălui său adoptiv, el a devenit protectorul franciscanilor, care l-au copleșit cu solitudine, mănăstirea lor fiind despărțită doar printr-un zid de casa sa. (Aceste fapte sunt într-adevăr relatate în arhivele franciscanilor atât din Quito, cât și de la Vatican.).

Acest aur, cu care-i copleșea, le-a servit la construirea de biserici și de mănăstiri în țară.

Pe măsură ce primeau aurul de la indian, ei se fereau să destăinuie proveniența ori secretul comorii. Nu pomeniră niciodată nici chiar de subterana tăinuită, săpată sub temeliiile

locuinței lui Cantuna, mulțumindu-se să primească aurul ce le era util.

Pentru a-i mulțumi „sărmanului indian”, franciscanii și părintele Velasco clădiră imediat lângă biserica lor o superbă biserică, închinată Sfintei Fecioare a Suferințelor, puțin timp după moartea lui Cantuna.

Prima lor biserică, lângă care trăia și căpitanul Juarez, există încă și mai poate îi vizitată și azi. E catedrala San Francisco din Quito, care domină în toată splendoarea ei una din principalele piețe ale capitalei. În fiecare an, această piață e, de altfel, locul unde se țin festivitățile religioase, unul din obiceiurile locuitorilor fiind să vină cu măhuri, fărașe și găleți pentru a face, de bună voie, curățenie.

Pe vremea când se desfășura povestea comorii, cate ir ala San Francisco nu reprezenta decât o încăpere într-o mănăstire destinată franciscanilor, mănăstire care primi din belșug daniile tânărului indian.

Or, biserica San Francisco se învecina cu locuința lui Juarez, care deveni pe urmă casa indianului. La moartea acestuia din urmă și drept mulțumire pentru donațiile care le-au dat posibilitatea sa înalțe catedrala, spaniolii luară două hotărâri importante.

Prima fu să ridice o nouă biserică închinată lui Cantuna - ca minimă dovadă de recunoștință - pe amplasamentul locuinței acestuia. Pentru franciscani, problema eventualelor lui legături cu diavolul trecea pe planul al doilea, mult în urma bogățiilor oferite Bisericii de binefăcătorul lor. A doua hotărâre luată de către călugării franciscani fu să nu lase autoritățile să-l înmormânteze pe Cantuna.ca pe un indian oarecare, într-unul din cimitirele neglijate de biserică și destinate oamenilor de rând. Ei îi asigurară un mormânt somptuos, demn de bunurile lăsate bisericii, chiar în incinta mănăstirii lor din Quito.

Acest mormânt există și acum cu numele lui Cantuna gravat la căpătâi; se poate vedea ușor, fiind încadrat într-unul din zidurile unui coridor care duce la actuala mănăstire a franciscanilor, lângă piața San Francisco din Quito.

Însuși regele Spaniei a fost, de altfel, informat de această situație. Pe când se afla în palatul său, situat în apropierea Madridului și privea în zare printr-una din ferestre, unul din intimii săi l-a întrebat la ce anume se uită cu atâta atenție. Fără să clipească și fără măcar să se întoarcă, regele i-ar fi dat atunci

acest uluitor răspuns, care a fost relatat mai târziu de un martor.

— Tocmai mă uitam dacă se pot zări de aici turnurile bisericii San Francisco din Quito, care, pentru tot aurul cât mă costă (nu aurul său personal, ci al imperiului care ar fi putut să-i revină de drept), ar fi trebuit să ajungă azi până în cer!

SUBTERANA LUI CANTUNA

O altă mărturie istorică demonstrând veridicitatea acestei întâmplări ne-a parvenit prin presa cotidiană din Quito. Ziarul *Ultimas Noticias*, sub pana unui gazetar anonim, care scrie sub semnătura Quitense⁵⁰ relatează în 1957, deci acum mai bine de douăzeci de ani, o extraordinară descoperire, care confirmă în mod definitiv originea averii neașteptate a căpitanului Juarez și a protejatului său.

În cursul aceluiași an 1957, franciscanii hotărâra să întreprindă lucrări de renovare a pardoselii stricate ce acoperea plăcile vechi din biserica lui Cantuna.

Trecuseră secole și nimeni, dintre franciscani și, bineînțeles. Nici dintre muncitori, nu-și mai amintea de originea exactă a acelei biserițe din piața San Francisco. Lucrările de curățire a terenului mergeau bine, când deodată târnăcoapele scoaseră la lumină, dedesubtul altarului principal, bolțile întunecate și intacte ale unei vaste subterane, zidite cu cărămizi de argilă arsă, căreia nimeni nu-i bănuia nici măcar existența.

Această subterană nu era astupată. Pe jos, preoții nu găsiră decât câteva oase omenești și câteva obiecte, care îi determinară să considere subterana, deoarece se afla sub o biserică, drept o criptă funerară, a cărei prezență n-o bănuise nimeni.

Adevărul nu ieși la iveală decât mai târziu. De fapt, subterana n-avea nici unul din elementele care se găsesc de obicei într-o astfel de criptă sau în catacombele bisericilor: nu s-a găsit nici o cruce, nici un sarcofag, nici un obiect de cult.

Istoricii ecuadorieni, ajutați de arhivele religioase, reușiră până la urmă să găsească explicația. Uluitoarea știre apără prima oară la 14 august 1957, în pagina întâi a cotidianului popular *El Comercio*, fără ca totuși să se bănuiască legăturile strânse dintre această subterană și comoara din munții Llanganati.

Apariția, chiar în același an, a manuscriselor istoricului ecuadorian, părintele de Velasco, care lămurau foarte mult incredibila existență a indianului Cantuna, ajunse până la urmă

---

⁵⁰ Locuitor al orașului Quito, (n.tr.).

să clarifice misterul subteranei de sub altarul principal.

Culoarul întunecat care șerpuiește sub biserica lui Cantuna era tocmai topitoria subterană pe care căpitanul Juarez, ajutat de singurul său servitor, a săpat-o în subsolul locuinței sale din Quito.

După ce s-au identificat aceste manuscrise, s-au reluat cercetările în subterană și s-au găsit dovezi că era vorba într-adevăr de o topitorie pentru metale prețioase.

În primul rând, în manuscrisele părintelui Velasco se afirma că locuința lui Juarez se învecina cu catedrala franciscanilor, San Francisco. Or, biserica lui Cantuna se afla și ea în același loc, alături de catedrală. Așadar, ea era aceea care fusese construită pe amplasamentul locuinței lui Juarez.

În al doilea rând, se relatea că pentru topirea metalelor, îndeosebi a aurului, era absolut necesar să dispui de un număr important de cuptoare, încinse la maximum. Dacă ar fi fost vorba de o subterană obișnuită, situată aproape de nivelul obișnuit al solului, aceasta n-ar fi putut funcționa niciodată ca topitorie, datorită lipsei de oxigen, atât de necesar.

Incașii cunoșteau foarte bine această problemă. Pentru a-și topi aurul, ei își dispuneau *huairas-ul*, topitoria, în subterane ingenios construite, aproape de nivelul solului.

Or, tocmai așa s-a întâmplat cu cea din fosta casă a lui Juarez, transformată în biserica lui Cantuna. Subterana descoperită în 1957 fusese săpată după procedeele incașe de construire a cuptoarelor, așa-numitele *huairas*.

Cu toate că era vorba de o topitorie, nu s-a găsit niciodată urmă de fum pe cărămizile pereților subteranei, ceea ce e logic, deoarece s-a dovedit că topitoriile funcționau cu mangal și nu cu lemn. Or, numai lemnul lasă urme de fum pe ziduri. Descoperirea de bucăți de mangal pe pământ n-a făcut decât să confirme, o dată în plus, această problemă și, implicit, originea subteranei.

Ziariștii au făcut fotografii ale lucrărilor bisericii lui Cantuna și ale interiorului subteranei și le-au publicat în gazeta *Ultimas Noticias* din Quito. Ele aduc, după patru sute de ani, o dovadă indiscutabilă că un tânăr indian, fiul unuia din ostașii lui Ruminahui, cunoștea locul unde a fost îngropată, în cea mai mare taină, comoara pentru răscumpărarea lui Atahualpa. Cantuna a știut să-și ia partea sa dintr-o pradă destinată Zeului Soare și pe care el, încetul cu încetul, a depus-o pe altarul religiei creștine a invadatorilor țării sale.

XV

BLESTEMUL LUI ATAHUALPA

De abia acum câțiva ani, un cetățean ecuadorian, om de mare probitate morală și intelectuală, care nu dorește să-și vadă numele publicat, afirmă în mod categoric că el a extras din arhivele indiene din Sevilla, în Spania, un foarte mare numai de documente istorice. Printre acestea, a găsit textul original și harta documentului *Derrotero* al lui Valverde. A căror dispariție, așa cum am văzut, a coincis cu cea a părintelui Longo.

El ar fi copiat aceste documente cu grijă și le-a adus la Quito. Copiile s-ar afla încă în arhivele lui personale, dar, așa cum afirma, actele pe care le posedă sunt atât de numeroase, dispartate și îngrămădite fără nici o ordine, încât îi este azi imposibil să le utilizeze. De altfel, pe el nu-l interesează decât din punct de vedere istoric, pentru studiul țării sale. Comoara nu i-a stârnit deloc curiozitatea.

Dar este evident că, dacă aceste arhive n-au ars sau n-au fost distruse cumva, după moartea sa, un cercetător ar putea, într-o zi, să facă copii prețioase după ele, ceea ce ar permite, în sfârșit, să elucideze această problemă a comorii încașe, unică în istorie.

Această mărturie nu poate fi pusă la îndoială, ținând seama de personalitatea omului și de cinstea sa. El dovedește, o dată în plus, existența reală a răscumpărării lui Atahualpa și a documentului *Derrotero de Valverde* atât de contestate.

De altfel, această comoară nu putea fi extrasă toată de un singur om – nici chiar de o mică echipă, dacă urmărim cu exactitate datele istorice. Chiar fostul primar al orașului Latacunga, cu cele 460 milioane de lire sterline sub formă de giuvaiere din aur masiv, n-a putut, de unul singur, să-și procure decât o infimă cantitate din ceea ce rămâne în masivul sterp Llanganati. Să nu uităm nici o clipă mărturia unui cronicar spaniol contemporan al cuceririi, Oviedo, care a primit un răspuns uluitor atunci când i-a întrebat pe indieni despre aurul lui Atabaliba. Atabaliba a luat un oboroc cu boabe de porumb

făcând o grămadă apreciabilă. După aceea, se întoarse calm spre conchistador, luă din grămăjoară un bob mic și-i adresează această frază, care ne-a fost comunicată întocmai de Oviedo:

— Bobul ăsta e ce ți-a dat Atabaliba din această comoară, iar restul reprezintă ceea ce mai păstrează încă ascuns!

Spunând aceasta, arată cu mâna restul grămăjoarei de boabe. Această parabolă ajunge pentru a explica ea singură abundența obiectelor de aur acumulate în munții Llanganati, abundență care surprinse pe cei doi marinari, unul englez și celălalt olandez, care ar fi ajuns realmente la comoară. La întoarcere, unul dintre ei ar fi declarat:

— Nici chiar o sută de oameni n-ar putea extrage tot ce era ascuns acolo.

O astfel de îngrămădire de bogății în masivul Llanganati nu-i poate lăsa indiferenți pe aventurieri. Unii reușiră, ca Antonio Pastor y Marin de Segura, primarul din Latacunga, alții ajunseră aproape de țintă, dar cei mai mulți eșuară.

EXPEDIȚIILE SUD-AMERICANILOR

Cei dintâi, bineînțeles, care au aflat ceva despre existența acestei comori, exceptându-i pe primii conchistadori care au căutat-o în zadar ani de zile. Neșovăind să tortureze sau să masacreze populația pentru a afla ascunzătorile comorii, au fost cei care i-au primit pe trimișii regelui Spaniei, purtători ai renumitului document al spaniolului Valverde.

Fără să deținem nici o dovadă absolută, cu excepția câtorva documente ulterioare, se pare într-adevăr că prima expediție de cercetări în munții Llanganati a avut loc fie în 1792, fie în 1793, la îndemnul agentului domenal din Latacunga sau din orașul Ambato, însoțit de vestitul părinte Longo.

În anul următor avu loc o altă expediție – despre care avem mărturii – a preotului din Pillaro, Mariano Enriquez de Guzman, care n-a ajuns până la capătul drumului, dar care a putut lăsa o hartă și un plan, cele mai vechi cunoscute azi, descoperite mai târziu de geograful Marin.

În anii următori, nici o acțiune memorabilă a sud-americanilor n-a ajuns până la noi. A trebuit să așteptăm începutul acestui secol, de la 1914 până la 1928, pentru ca această comoară să tenteze încă o dată pe locuitorii din țara sa de obârșie. Expedițiile fură organizate de cel mai fanatic dintre ei, cel mai pasionat căutător de comori incașe, un ecuadorian cu numele de don Lorenzo Gortaire Viteri.

Între 1914 și 1916 el cheltui o avere considerabilă ca să caute o comoară incașă într-o peșteră apropiată de cursul Jutuna, în departamentul Pichincha. Decepționat de eșecul expediției, el își redobândi entuziasmul în urma achiziționării unor documente lăsate de un alt ecuadorian, mort în 1940, la nouăzeci de ani, don Celiano Morge. Acesta din urmă, mare erudit, pasionat de arheologia țării sale, deținea numeroase acte foarte vechi. Având aceste documente, Viteri plecă, de mai multe ori în cursul anilor 1924-1928, să exploreze munții Llanganati. Își epuiza ultimele forțe și muri la Quito în 1940, fără să destăinuie vreodată ce a făcut sau ce a văzut prin locurile străbătute. Probabil că acțiunea sa a eșuat. Cea mai neînsemnată descoperire ar fi fost foarte repede cunoscută în restul lumii!

În expedițiile sale în Llanganati, Viteri a fost desigur ajutat de

locuitorii orașului Pillaro. Datorită bogatelor cunoștințe pe care le aveau despre zonele străbătute, ei ajutară nenumărate asemenea expediții organizate în perioada dintre cele două războaie mondiale. La numărul și așa destul de mare, al celor care n-au putut rezista blestemului comorii lui Atahualpa, trebuie să-l adăugăm pe șeful acestor ghizi, don Jose Ignacio Quinteros.

Acesta străbătu neobosit munții Llanganati în căutarea bogăției strămoșilor săi, călăuzind expedițiile occidentalilor. În cursul uneia dintre ele, pe când se afla în regiunile descrise de Valverde, căzu pe neașteptate bolnav și nu-și mai reveni. Contrar cu cele întâmplare părintelui Longo, osemintele îi fură descoperite la mult timp după moartea sa, de către alți aventurieri, care le-au identificat și îngropat într-un mormânt decent.

Anii 1933 și 1934 însemnă o nouă escaladare a cursei comorii. Un locuitor bogat din Quito, Jose Ignacio Ruiz, hotărî să-și finanțeze singur propriile expediții în munții din sudul țării sale. Însoțit de numeroși colaboratori, el străbătu în toate direcțiile munții Llanganati, ocolind și revenind neîncetat în jurul vârfului Las Torres, unul din locurile cele mai dificile ca acces, descris de Valverde în documentul său. Nu știm nimic despre aceste călătorii, deoarece el n-a publicat nici o relatare despre ele, dar după viața ce o ducea, care nu se schimbă deloc, putem crede că nu și-a atins niciodată ținta. În aceiași ani a avut loc o expediție importantă și serioasă, organizată în sfârșit în mod științific, condusă de geograful ecuadorian despre care am mai vorbit deseori în această lucrare, Luciano Andrade Marin. Era vorba de o expediție italo-ecuadoriană condusă de Marin și Boschetti. Nici ei n-au pus mâna pe comoara reprezentând prețul de răscumpărare a lui Atahualpa – de altfel, nu acesta era scopul lor – dar au făcut foarte mult pentru îmbogățirea cunoștințelor despre acești misterioși munți Llanganati, publicându-și cercetările într-o lucrare prețioasă⁵¹.

Anul 1954 va marca o nouă etapă în cercetările asupra comorii pierdute. În luna iulie a aceluiași an, fu într-adevăr realizată, pentru prima oară în istorie, explorarea aeriană a munților Llanganati. Ideea încolțise și se putuse realiza la inițiativa câtorva ecuadorieni, dintre care unul din ei, Enrique Amador, deveni puțin mai târziu ministru în junta militară din

---

⁵¹ Luciano Andrade Marin, *Llanganati, Expediția 1933-1934* (editată de autor, Quito), (n.a.).

Ecuador, ceea ce îi permise să pună la dispoziția cercetărilor mijloace importante.

Dar nici de astă dată nu fură obținute rezultatele scontate.

Alte explorări terestre au fost întreprinse de ecuadorieni în anii 1950, la imboldul italianului Boschetti. Fără rezultat!

Ecuadorul, conștient de realitatea și de importanța mizei, atât din punct de vedere economic, cât și istoric, nu precupeți deloc mijloacele. În 1963, Andres Fernandez Salvador fu însărcinat să exploreze cu toată atenția munții Llanganati, cu ajutorul unui helicopter, ceea ce îi permise să înlăture obstacolele terestre și să ajungă mai repede la țintă. Dar nici el nu descoperi nimic.

Cinci ani mai târziu, în 1968, unui căpitan din armata de geniu ecuadoriană, Roberto Castro, i se încredința, la rândul-i, o misiune de explorare în munții Llanganati. Era ajutat și însoțit de șaiszeci și unu de persoane. Nu obținu nimic mai mult decât predecesorii săi, dar afirmă totuși, după terminarea expediției sale, că acum putea deduce existența comorii incașilor în acele locuri, fără să facă vreo altă precizare.

În ce-i privește pe ecuadorieni, misterul rămâne deci nedezlegat, nici o expediție, chiar guvernamentală, dispunând de documente oficiale și puternic subvenționată de stat, n-a putut ajunge să pună mâna pe prețioasele piese de aur sau de argint ale prețului de răscumpărare a lui Atahualpa, ascunse cu grijă în lac sau mlaștină.

STRĂINII LA ASALTUL MUNȚILOR LLANGANATI

Este evident, deși nu deținem la ora actuală nici o dovadă scrisă asupra eforturilor acestora, că primii străini care au pornit la asaltul munților Llanganati au fost ostașii lui Benalcazar, urmași îndeaproape de noii conchistadori care i-au succedat. Până ce Valverde nu și-a redactat documentul *Derrotero* și harta ce-l însoțea, nimeni nu a știut de fapt unde putea fi comoara.

Primele explorări cunoscute în munții Llanganati au fost cele ale botanistului spaniol Anastasio de Guzman, care a efectuat acolo mai multe călătorii. Textele juridice consecutive morții lui lasă să se creadă că, în expedițiile sale fusese însoțit, în cea mai mare parte a timpului, de prietenul lui intim, protectorul său, un savant renumit din Quito, don Jose Mejia. El nu ne-a lăsat nici un document despre numeroasele lui cercetări. Nu ne-a parvenit decât celebra sa hartă a munților Llanganati, recopiată de nenumărate ori de Richard Spruce, părând să arate că el a reușit într-adevăr să ajungă aproape de țință.

A trebuit să așteptăm apoi anii 1857-1863 ca să vedem organizându-se noi cercetări serioase, cum ar fi cele ale botanistului englez Richard Spruce. Cu toate că n-a întreprins el însuși nici o expediție în acele zone dificile, el a cercetat toate documentele științifice disponibile în epoca aceea, le-a analizat și le-a tradus în limba lui. El este acela care a descoperit primul cu adevărat documentul *Derrotero de Valverde* într-o asemenea formă, încât a crezut că ar fi chiar originalul. Tot el fu acela care a pus mâna pe harta lui Anastasio de Guzman și a introdus-o în cadrul cercetărilor privind urmele comorii.

Richard Spruce, pe care îl menționăm deseori în această lucrare, a publicat de altfel în englezește o broșură cu un titlu total lipsit de ambiguitate.

O comoară ascunsă de incași în munții Llanganati, Ecuador; un ghid autentic al acestei regiuni, ilustrat cu o hartă: harta copiată și ghidul tradus de Richard Spruce.

După moartea sa, alte documente inedite ale notelor lui de

călătorie în Llanganati au fost recuperate și publicate la Londra, în 1908, de către savantul englez Alfred Russel Wallace într-o lucrare denumită *Notes of a Botanist to the Amazon and the Andes*.

Richard Spruce a fost urmat de un alt străin, un geolog german, Wilhelm Reiss, care a călătorit singur pe drumul care ducea de la Leyto la Cerro Hermoso, acesta din urmă izolat de Llanganati. Scopurile sale erau pur. Științifice, el neinteresându-se nicidecum de documentul lui Valverde. El publică totuși în 1873 o lucrare foarte precisă, destinată președintelui Republicii ecuatoriene, Garcia Moreno.

Câțiva ani mai târziu, în 1887, apăru afacerea senzațională căreia i-am consacrat un capitol în această lucrare, aceea a celor doi marinari, unul englez, Chapman, celălalt olandez, Blake. Aceștia, care se pare că ar fi deținut într-adevăr originalul *Derrotero*, pe care l-ar fi avut și Spruce însuși, dar pe care nu l-a publicat niciodată, au ajuns la țintă. Se crede că ei au găsit locul în care era îngropată comoara, dar amândoi și-au încheiat viața în mod tragic, fără să poată profita de prodigioasa lor descoperire, nici măcar să facă cunoscute amănuntele lumii moderne.

Acțiunea lor n-a avut continuatori imediați. Primele urme ale unei expediții care i-a succedat nu datează decât din 1912, o dată cu sosirea în Ecuador a colonelului nord-american Brooks. Câțiva indigeni lasară să se înțeleagă că Brooks n-a pătruns singur în munții Llanganati. Era însoțit de o femeie. A suferit oare și ea sau nu efectele blestemului pe care unii l-a. U atribuit comorii? Au ajuns oare aceștia pe malul vestitului lac? Nimeni n-a putut afla nimic nici până azi, deoarece ei n-au lăsat nici o dovadă scrisă. Dar femeia pieri la rândul-i, în mod misterios, pe malul unui lac, fără să se fi găsit vreo urmă a dispariției acesteia.

Cât privește pe colonelul Brooks, zdruncinat de teribila lui aventură, el înnebuni, rătăcind singur prin masiv, până ce o expediție de salvare, trimisă din orașul apropiat, Ambato, de către don Alfonso Troya, ajunse la el. Corpul tinerei femei nu mai fu găsit. La rândul-i, colonelul fu internat într-un spital psihiatric.

Blestemul lui Atahualpa lovise încă o dată!

Un an după dispariția lui Brooks, un european, Paul Thur de Koos, originar din Austria, explora timp de doi ani munții Llanganati. Pentru prima oară, el se ocupă de problema comorii cu o seriozitate și o vocație de om de știință. Înainte de a ajunge

În Ecuador, el se dusesese la Sevilla, pentru a studia cele mai mici amănunte în arhivele deținute de Compania Indiilor. Se spune că acesta ar fi descoperit întâmplător originalul documentului *Derrotero* al lui Valverde, pe care nimeni nu l-a mai găsit vreodată de atunci.

După mărturiile băștinașilor, el a părăsit masivul Llanganati la ultima sa călătorie cu obiecte de aur, pe care le-ar fi găsit tocmai într-un lac.

Cum, după informațiile istoricilor moderni, în acele zone n-a existat vreodată un oraș sau o așezare încășă importantă, suntem într-adevăr obligați să admitem că el a dat efectiv, întâmplător sau nu, de lacul în care Ruminahui și oamenii săi au ascuns prețul de răscumpărare.

După terminarea acestei fructuoase călătorii, el se întoarce în Europa spre a strânge sume îndestulătoare care să-i permită să organizeze o nouă expediție, mult mai importantă. Cuprinzând între altele o echipă de plonjori foarte experimentați. Ceea ce te face să crezi, chiar dacă mai suntem la începutul acestui secol (între 1913-1915) că acest austriac ajunsese într-adevăr aproape de țintă.

Asupra prețului de răscumpărare a lui Atahualpa apasă oare cu adevărat un blestem? Paul Thur de Koos, norocosul aventurier, reuși să adune în Europa fondurile necesare expediției sale; el găsi echipele specializate indispensabile – și aceasta nu era ușor la începutul acestui secol. El se pregătea să se îmbarce pe un vas în Portugalia spre a se duce în Ecuador, când muri subit de pneumonie, deși până atunci fusese perfect sănătos.

Azi, în Llanganati, un lac poartă numele lui Thur de Koos, după povestirile orale lăsate de vechii indigeni. Acest lac este reprodus sub numele de „lacul Randon” pe harta lui Andrade Marin. E sigur că nu de aceasta s-a folosit generalul Ruminahui în misiunea sa.

Ceea ce pare cât se poate de evident, azi, e că Thur de Koos a găsit și el originalul lui Valverde și că el a ajuns la lacul încășilor. Vai! Blestemul care apasă asupra comorii a jucat într-adevăr un rol în acest caz, iar urmele acestei expediții nu se pot găsi acum. Deoarece el nu ne-a lăsat nici un document.

E probabil – și spun aceasta pentru amatorii moderni ai comorii – că cel care va putea descoperi și folosi arhivele lăsate cu siguranță undeva de austriac, va reuși să ajungă cu puțină

răbdare la ținta urmărită de atâtea generații de aventurieri sau oficialități.

După moartea lui Thur de Koos, masivul Llanganati n-a fost lăsat să se scufunde în taina lui solitară. Dimpotrivă!

În anul care a urmat, în 1916, un columbian, cu numele de Randon, deci chiar numele lacului lui Koos, organizează și el o expediție în acele locuri blestemate mergând, pare-se, pe urmele lăsate de Thur de Koos. El explora de altfel același lac ca și predecesorul său, poate după un schimb de informații, lac la care a ajuns și sărmanul colonel Brooks. Rezultatele obținute, ca și felul în care și-a sfârșit viața, nu ne sunt cunoscute.

Odată terminată expediția lui Randon, munții Llanganati beneficiază de câțiva ani de acalmie.

În 1929 se duce acolo un german – Mathias Schweitzer, care, după spusele țăranilor din regiune, ar fi încercat să coboare râul Topo, trecând prin lacul Aucacocha, spre a căuta acolo aur. Dar acest aur, contrariu a ce se crezuse, n-avea nimic de-a face cu comoara incașilor, deoarece germanul nici nu știa probabil de ea. Era vorba pur și simplu de praf de aur și pepite, foarte răspândite pe acele meleaguri.

Între 1929 și 1932, niște italieni, Tullio Boschetti, al cărui nume îl poartă azi un râu din Llanganati și Humberto Re, efectuează mai multe expediții pe traseul indicat în *Derrotero*, care le parvenise efectiv, dar care arată foarte deosebit de original, mai ales în partea a doua. Ei luară în echipa lor chiar și un geolog german, N. Putsch. Cât privește comoara, n-au obținut nici un rezultat.

Din 1933 până în 1934 a fost organizată renumita expediție italo-ecuadoriană a lui Boschetti și a geografului Marin, expediție care efectuează remarcabile descoperiri publicate de Marin într-o lucrare apărută la Quito⁵² dar fără nici un rezultat privitor la lacul lui Ruminahui. Apăru atunci o nouă expediție care, sub numele de *Expediția Anzi-Amazon* provocă o oarecare agitație între 1936 și 1937.

Un căpitan scoțian, Erskine Loch, ofițer în retragere al armatei britanice, veni în 1936, însoțit de doi sau trei prieteni britanici, în Ecuador cu scopul mărturisit de a explora munții Llanganati, ca și râurile Napo și Curaray din Oriente. Știuse el de misterioasele lăzi trimise din Lima de primarul din Latacunga la Royal Bank of

---

⁵² Luciano Andrade Marin, *Llanganati, voiaje a las misteriosas montanes de este nombrel* (1934), Quito, în editură proprie, (n.a.).

Scotland? El sosi cu o echipă foarte, serioasă și cu mijloace financiare importante. Ideile lui erau simple. El credea că-i de ajuns să urmezi cu exactitate ceea ce îi parvenise din documentul lui Valverde și care nu părea deloc a fi originalul, spre a ajunge repede și cu rezultate pozitive la comoară. Ceea ce și făcu!

El pretindea, cu naivitate, că poate ajunge în scurtul interval stabilit de Valverde la locurile respective, să extragă de acolo colosalele bogății acumulate și să le transporte fără multe dificultăți cu vreo treizeci de măgari, catâri și cai pe care îi cumpărase (nu-i închiriasse) cu un preț mare de la țărani din Pillaro. Avea siguranța acțiunii lui și o făcea cunoscută pretutindeni, cu riscul de a vedea că un alt amator i-ar lua locul.

Realitatea fu cu totul alta. Chiar la plecare, el și cu echipa sa fură surprinși de o furtună foarte violentă de zăpadă în Ainchilibi, sat care nu-i decât poarta de intrare în masivul Llanganati. Adversitățile naturii fură atât de puternice și ținură atât de multă vreme, încât toate animalele care îl însoțeau și care îl costaseră atât de scump muriră, Căpitanul Loch nu mai avea decât o soluție, anume să se întoarcă la Pillaro și la Quito, spre a organiza ceva mai bine o nouă și definitivă expediție, deoarece pentru el nici nu putea fi vorba să abandoneze. Cu această ocazie se sfătui cu oamenii din partea locului care aveau mult mai multă experiență în privința zonelor dificile în care el se gândea din nou să pătrundă.

Serios însoțit și dotat, după cum gândea el, cu tot ceea ce i-ar putea permite să verifice cu mai multă siguranță autenticitatea documentului *Derrotero* al lui Valverde, el se înfundă din nou în masiv.

A doua expediție se desfășură fără probleme deosebite. Dar Erskine Loch se întoarse în lumea civilizată foarte decepționat. Nu găsisese nimic. El publică totuși, mai târziu, o carte în care califica munții Llanganati drept *niște ținuturi sălbatice și necivilizate, pline de visuri înșelătoare și de promisiuni iluzorii*. Toate astea spuneau destul de mult despre amărăciunea sa.

Loch era încăpățânat. El hotărî, în ciuda eșecurilor precedente, să plece încă o dată, dar să schimbe drumul de acces.

Pierzând în timpul drumului un soldat ecuadorian. Care însoțea grupul și care se înecă într-un râu aflat la limita dintre Llanganati și Mula tos, el schimbă direcția și o porni dintr-odată pe un drum cunoscut de indigeni, urmat deseori de exploratorii

care se îndreptau spre râul Napo, în plină junglă amazoniană. Drumul locuitorilor din Latacunga, care ducea la lacul Los Anteosjos.

Loch rămase în această regiune dificilă peste trei luni și fără să descopere ceea ce căuta, coborî până la urmă pe râul Jatanyacu.

La întoarcerea sa, presa ecuadoriană vorbi destul de mult și oarecum ironic despre expedițiile lui. El se înapoie decepționat la New York, unde publică o altă carte, al cărui titlu spune mult: *Fever, Famine and Gold* („Febră, foamete și aur”). Fapt curios, această lucrare conține excelente indicații despre traseul presupus al lui Valverde, dar, ca mulți alții. Loch s-a poticnit spre sfârșit, greșind drumul din ultimele zile menționate în *Derrotero*.

La locuința sa newyorkeză, el nu se putea opri sa nu viseze la comoară. Nemaiputând rezista, se hotărî să plece din nou în Ecuador, de astă dată nu pentru a explora regiunile dificile din sud, ci pentru a trăi acolo. El se instala într-un orașel cu climă blândă, Huigra. Acolo întemeie o companie, al cărei scop era explorarea lacurilor aurifere din regiunea Napo, foarte bogată în pepite și praf de aur.

Se instalase de puțină vreme, când fu lovit de o boală incurabilă.

Muri la 2 ianuarie 1944. Blestemul lui Atahualpa continua.

În cursul anilor 1936—1937, un iugoslav, Zaharia Mihalache, încercă să pătrundă și el, pentru prima oară, în Llanganati prin nord-est, pe cursul râurilor Puyo și Topo. Nu reuși și schimbându-și direcția se întoarse la Pillaro, oraș de unde plecaseră toate celelalte expediții. Ajunse de astă dată până la cheile râului Desaguadero, la Yana Cocha.

În anul 1937, tot un columbian, Mario Restreto, reuși să ajungă până la Cerro Hermoso, dar se pare că nici el nu a reușit nimic și n-a lăsat nici o urmă a aventurii sale.

Francezii, care până atunci nu fuseseră niciodată prea preocupați de bogățiile acumulate în Ecuador, își făcură prima lor apariție în 1930. Era vorba de un franco-american, Richard d'Orsay, care veni nu numai pentru a explora teritoriul descris de Valverde, ci și pentru a se instala în repetate rânduri într-o cabană de felul celei a lui Robinson Crusoe, ridicată de el în munții Llanganati, în canionul râului Desaguadero. Toate expedițiile sale au fost solitare. Trăia din proviziile strânse într-un sac. Pe care îl ducea pretutindeni după el.

Scopul lui era să rezolve enigma documentului *Derrotero*, care dăduse atâtă bătaie de cap. El trimise din Ecuador nenumărate articole, publicate atât în S.U.A., cât și în Argentina.

A găsit el ceva? A eșuat? Nu știm nimic. Blestemul plutea asupra munților Llanganati. Unul din căraușii care îl însoțiseră la un moment dat, trecu din nou prin acele locuri prăpăstioase și găsi, întâmplător, multă vreme după aceea, rămășițele pământești ale bietului Richard d'Orsay. Murise acolo singur.

În același an. Un german, Hrist și un inginer american, Dimitri Kabatse, pătrunseră de asemenea în regiune, aparent fără să caute comoara. Scopul lor era nobil: ascensiunea renumitului Cerro Hermoso, pe la poalele căruia trecuseră oștile lui Ruminahui.

Ei au fost urmați, la un an după aceea, în 1939, de o importantă expediție științifică suedeză, a cărei sosire a fost anunțată în toate ziarele din Quito la 24 noiembrie 1939. Cercetarea din punct de vedere botanic a *plantelor uluitoare, chiar unice, din zonele necunoscute ale munților Llanganati* era condusă de doctorul Erik Asphund, de la Muzeul Național din Stockholm, care auzise vorbindu-se despre descoperirea extraordinarelor plante făcută de geograful Andrade Marin. Nu s-a cunoscut niciodată rezultatul cercetărilor întreprinse de ei.

Expedițiile fură reluate după terminarea celui de-al doilea război mondial prin sosirea, de două ori, a comandantului George M. Dyott, căruia i-am consacrat un capitol în această lucrare și care pare că a deținut, într-adevăr, date extraordinare despre *Derrotero de Valverde*.

La puțin timp după aceea, a fost rândul elvețianului Eugen Brunner și a nord-americanului Gail Mendel să pătrundă în Llanganati. Ei publicară în revistele occidentale de mare interes numeroase articole senzaționale despre progresele acestor cercetări privind căutarea prețului de răscumpărare, dar niciodată nu fu publicat nimic nici măcar despre cea mai neînsemnată descoperire. Ei se înapoiară la casele lor fără să lase vreo urmă, așa cum veniseră.

1950 a fost un an prosper pentru cercetările din munții Llanganati, când se organizează foarte multe expediții serioase sau extravagante deopotrivă.

O botanistă americană, miss Barclay, ajunse acolo în acel an cu scopul de a căuta nu comoara, ci o mică plantă rară. Din păcate pentru ea, munții sunt bine păziți de zei, iar căderile mari

de zăpadă o demoralizară atât de mult, încât făcu cale întoarsă, fără să fi găsit nici ea nimic.

În același an, Harry Hohman, un tânăr american, care colindase de mai multe ori prin munții Llanganati, fără o țintă precisă, se înapoie în regiune. El mersese până acolo cu cercetările sale preliminare, încât s-a dus la Sevilla, pentru a consulta arhivele indiene și a descoperi acolo originalul documentului lui Valverde. Din păcate, nu era expert în studiul vechilor documente spaniole și era convins că Valverde era contemporan Conchistei, adică secolului al XVI-lea sau al XVII-lea (când, de fapt, Valverde a trăit la sfârșitul secolului al XVIII-lea, în Ecuador). Harry Hohman, bineînțeles, nu găsi originalul lui Valverde. Plecă totuși în munții Llanganati și fu al doilea străin care exploră în mod sistematic munții, survolându-i la bordul unui avion. El nu-și atinse ținta fixată.

În 1950 mai apăru de asemenea un suedez foarte serios, Rolf Blomberg, care declară, din momentul sosirii la Quito, că a venit acolo să caute elementele care-i vor da posibilitatea să descopere prețul de răscumpărare a lui Atahualpa. Deși toate expedițiile precedente eșuaseră, totuși el era convins că va izbuti în acțiunea sa.

Blomberg organizează două expediții în acei munți. El fu primul explorator occidental care, datorită aparatelor puse la dispoziție de frații Arias, proprietarii unei importante societăți de aviație ecuadoriene, A.R.E.A., reuși să determine locurile posibile folosite de incași pentru ascunderea comorii. El a fost invitat să turneze filme despre șerpii anaconda⁵³ și alte animale uriașe din Amazonia, ceea ce și făcu, rămânând pe versantul amazonian al munților Llanganati, versant pe care îl exploră în toate direcțiile, înapoiindu-se de fiecare dată fără aurul indienilor, Blomberg n-a ajuns niciodată la comoară. El publică o carte remarcabilă despre aventurile sale, *Aurul îngropat și șerpii anaconda*, carte care îi poate face să viseze pe aventurierii viitori.

În 1950, sosi, de asemenea, în munții Llanganati un alt aventurier suedez, căruia i se spunea când inginerul mecanic Stellan Moerner, când Conde⁵⁴. El era, de asemenea, un fanatic susținător al documentului *Derrotero*, pe care îl cunoștea bine. Strânsese o documentație considerabilă despre acest subiect și

---

⁵³ Șarpe din America de Sud, lung de 7 m, hrănindu-se cu păsări și mamifere, (n.tr.).

⁵⁴ Conte (sp.).

organiză numeroase expediții în zonele mai neobișnuite. Nici el nu dădu de urma fabulosului lac, dar nu renunță totuși la cercetările sale. Se pare chiar că Moerner își continuă, chiar și până în ziua de azi, infructuoasele sale expediții în masiv, fără să mărturisească nimic despre eșecurile sau eventualele sale succese – puțin probabile.

În 1955 sosi un geolog german, doctorul Walther Sauer geolog oficial al guvernului ecuadorian, care din noiembrie până în decembrie 1955, cu mijloacele Casei de Cultură ecuadoriene, organiză o importantă expediție științifică în munții Llanganati și, mai ales, în renumitul Cerro Hermoso. Peste trei ani. În 1958, el publică o mică lucrare intitulată *El Cerro Hermoso de los Llanganati en El Ecuador*, în care prezintă toate datele geologice moderne asupra structurii acestui masiv, detalii despre un râu natural, atunci descoperit, ceea ce dovedește puținele informații pe care le deținem încă și azi despre această zonă și întocmi o hartă detaliată.

Expediția W. Sauer fu deci o expediție eficientă și serioasă, chiar dacă nu s-a putut obține nimic nou în privința comorii încașilor.

În 1955, fu rândul unui cehoslovac, Eric Jan, să-și încerce norocul: eșec total.

Iar mai târziu, americanul Ronald S. Springer încercă și el același lucru; eșuă și el.

În 1961, doi suedezi, Christian Moerner și N. Doty, nu izbutiră nici ei în acțiunea întreprinsă în munții Llanganati.

Germanul N. Hans îi urmă în 1963. Întreprinzând în același timp ascensiuni pe teren și expediții aeriene, urmând exemplul lui Blomberg, dar tot fără nici un rezultat edificator. Se pare chiar că el a realizat o importantă coborâre prin Auca Cocha până la râul Topo, dus și întors și ea fără succesul scontat.

În 1966, nord-americanul Robert Carr întreprinse și el o expediție; tot fără nici un rezultat.

În anul următor, o ziaristă și ea de asemenea americană, Betty Rasnell, veni în Ecuador să-și încerce norocul. Ea exploră în mod serios canionul râului Desaguadero din Yana Cocha acoperit de o junglă tropicală. Expediția n-avu nici un rezultat.

O nouă expediție importantă apăru în 1969, numită *Expediția anglo-ecuadoriană în Llanganati*, alcătuită din cincisprezece tineri studenți în vacanță, provenind de la diferite universități engleze, dar fără un ordin oficial de misiune. Ea fusese

organizată de un ecuadorian, care voia să imite și să rivalizeze cu importanta expediție științifică italo-ecuadoriană din 1933-1934 a lui Boschetti și Andrade Marin.

Studentii veniseră fără nici o competență specială, fără o pregătire temeinică, atrași acolo de niște prospecte publicitare, abil distribuite pe străzile Londrei de o agenție de voiaj.

Explorarea comorii incașilor se transformase dintr-o dată într-o călătorie turistică de genul clubului de vacanță. Prospectul distribuit la Londra insista mai mult pe șansa și spiritul de inițiativă decât pe seriozitatea științifică. Voluntarii trebuiau să-și aducă propria contribuție.

Grupul nu părea să cunoască hărțile cele mai vechi și critica toate expedițiile științifice anterioare.

Studentii englezi reluară chiar tezele și lucrările geografului Andrade Marin, înainte de a întreprinde expediția. E inutil să spun că geograful nu era deloc bucuros să-i vadă furându-i și plagiindu-i cercetările.

În ciuda atât a publicității, cât și a candidaților, renumita *Expediție anglo-ecuadoriană în Llanganati* n-a putut nici măcar să traverseze lacul Yana Cocha, poarta de intrare în munții Llanganati. Acolo echipa exploratorilor își stabilise tabăra de bază. În acel loc, tinerii englezi au făcut câteva însemnări despre datele naturale, deja foarte cunoscute și tot acolo, îndeosebi, mâncau la iarbă verde. Câțiva dintre ei întreprinseseră incursiuni discrete prin apropiere, dar este evident că ei nu putură niciodată să ajungă la locul pe care incașii îl ascuseseră cu atât a grijă și minuțiozitate.

Când s-au întors la Quito, ei ținură o conferință la Casa de Cultură ecuadoriană, povestindu-și aventurile și propuseră să publice puținele date pe care le adunaseră. Ei relatară, în sfârșit, câteva experiențe, terminând însă prin a afirma că, pentru a explora în mod amănunțit munții Llanganati, n-ar ajunge nici măcar o sută de ani. Cât privește comoara, ei nu vorbiră, bineînțeles, niciodată despre ea.

Evident, eșecul studenților n-a pus capăt numărului interminabil al celor care speră totuși să pună mâna într-o zi pe bogățiile comorii incașilor, îngropate acolo sus, în munții Llanganati.

În lipsa aurului fin care intră în chimire, visul despre bogățiile îngropate undeva, într-un mic lanț de munți sud-americieni, e de ajuns să înflăcăreze mințile. Acest vis face și el parte din

moștenirea minunată pe care ne-au lăsat-o incașii peste secole.

DINASTIA ÎMPĂRAȚILOR INCAȘI.

	Anul Nașterii	Anul Morții	Durata Domniei
MANCO CAPAC	1075	1150	?
SINCHI ROCA	1134	1197	19 ani
LLOQUE YUPAN	1176	1246	49 ani
MAYTA CAPAC	1222	1276	30 ani
CAPAC YUPANQUI	1251	1321	45 ani
INCA ROCA	1299	1348	27 ani
YAHUAR HUACCAC	1323	1370	22 ani
VIRACOCCHA	1350	1425	55 ani
PACHACUTEC	1398	1478	57 ani
TUPAC YAPANQUI	1440	1488	10 ani
HUAYNA CAPAC	1470	1525	37 ani
HUASCAR INTI	1491	1533	7 ani
ATAHAALPA	1497	1533	1 an
TUPAC URCO	?	1534	1 an
MANCO	?	1545	11 ani
SAYRI TUPAC	7	1560	15 ani
TITU CUSI	7	1571	10 ani
TUPAC AMARU? (care a fost ultimul Inca)		1572	1 an

Aceștia au fost cei 18 dinastii împărați incași ai prestigioasei dinastii.

Cuprins

INTRODUCERE IMPERIUL VISULUI.....	4
Prima parte EPOPEEA SUDULUI.....	7
I.....	7
<i>ȘI PIZARRO PĂRĂSI ORAȘUL PANAMA!</i>	7
II.....	21
<i>AURUL ISABELEI</i>	21
<i>SPRIJINUL ISABELEI</i>	24
<i>JAFURILE DIN SUD</i>	28
<i>JEFUIREA ORAȘULUI CUZCO</i>	32
<i>SOLDA OSTAȘULUI SPANIOL</i>	36
III.....	40
<i>CELE 100 000 DE LINGOURI DE AUR</i>	40
<i>SANCTUARUL SACRU</i>	43
<i>LEGENDA SOARELUI DE AUR</i>	47
IV.....	51
<i>IMPERIUL VA DISPĂREA</i>	51
<i>PRIMA LOR COMOARA</i>	54
<i>ÎNTÂLNIREA DE LA CAJAMARCA</i>	58
<i>PREȚUL DE RĂSCUMPĂRARE E PREDAT!</i>	63
V.....	67
<i>COMOARA DIN CAJAMARCA</i>	67
<i>INTRAREA ÎN CAPITALA</i>	68
<i>ÎMPĂRȚEALA</i>	71
<i>BOBUL DE PORUMB</i>	76
VI.....	81
<i>CORICANCHA, TEMPLUL SOARELUI</i>	81
<i>PRESENTIMENTUL LUI HUASCAR</i>	82
<i>SANCTUARUL SACRU</i>	85
<i>TEMPLUL SOARELUI</i>	89
<i>PARDOSIT CU PLĂCI DE AUR</i>	93
<i>IDOLUL ÎNSÂNGERAT</i>	97
VII.....	100

<i>NEAȘTEPTATA APARIȚIE A COMORILOR ÎNGROPATE..</i>	100
<i>CALUL NOROCOS.....</i>	101
<i>O SOȚIE INTERESATA.....</i>	105
<i>CANALUL LACULUI DIN URCOS.....</i>	108
<i>MASCA ȘI VAMA.....</i>	111
<i>MORMINTELE REGALE ALE DINASTIEI CHIMU.....</i>	115
VIII.....	118
<i>JEFUITORII DE MORMINTE.....</i>	118
<i>AURUL DIN MAGAZINUL DE VECHITURI.....</i>	119
<i>AURUL ȘEFULUI DE GARA.....</i>	123
<i>ORA 22, CU FARURILE STINSE!.....</i>	127
<i>SCAPĂ CINE POATE.....</i>	131
Partea a doua EPOPEEA NORDULUI.....	133
IX.....	133
<i>COMOARA (DERROTERO) LUI VAL VERDE.....</i>	133
<i>COMOARA DIN LLANGANATI.....</i>	136
<i>O FRUMOASĂ POVESTE DE IUBIRE.....</i>	140
<i>CELE ȘAPTE CETĂȚI ALE CIBOLEI.....</i>	144
<i>LLANGANA-ATI.....</i>	147
X.....	151
<i>ADEVĂRUL ASUPRA COMORILOR DIN LLANGANATI..</i>	151
<i>URMAȘUL GENERALULUI.....</i>	152
<i>COMOARA LUI ATABALIBA.....</i>	156
<i>EPOPEEA LUI RICHARD SPRUCE ȘI A LUI ANASTASIO DE GUZMAN.....</i>	160
XI.....	166
<i>MISTERIOASA DISPARIȚIE A PĂRINTELUI LONGO.....</i>	166
<i>DISPARIȚIA DOCUMENTULUI DERROTERO.....</i>	168
<i>DE CE ACEST PREOT?.....</i>	172
<i>LACUL ARTIFICIAL.....</i>	176
XII.....	180
<i>CIUDATA AVENTURĂ A PĂRINTELUI DIN PILLARO.....</i>	180
<i>E VORBA DE UN FALS!.....</i>	182
<i>CAMIOANELE FEMEII DIN QUITO.....</i>	186
<i>CELE 460 MILIOANE DE LIRE STERLINE DE LA BANCA SCOȚIEI.....</i>	190
<i>GARANȚIA BĂNCII.....</i>	192
<i>DOCUMENTELE OFICIALE.....</i>	195

„DETURNAREA” BUNURILOR COROANEI.....	197
FALSIFICAREA DOCUMENTULUI DERROTERO.....	201
AURUL INCAȘILOR ȘI MARINA BRITANICĂ.....	204
XIV.....	208
INDIANUL CANTUNA, COMOARA LUI ȘI BISERICA.....	208
PACTUL CU DIAVOLUL.....	209
SUBTERANA LUI JUAREZ.....	212
ORIGINEA LUI CANTUNA.....	215
SUBTERANA LUI CANTUNA.....	219
XV.....	221
BLESTEMUL LUI ATAHUALPA.....	221
EXPEDIȚIILE SUD-AMERICANILOR.....	223
STRĂINII LA ASALTUL MUNȚILOR LLANGANATI.....	226
DINASTIA ÎMPĂRAȚILOR INCAȘI.....	236
Cuprins.....	237

„Cunosc o țară unde se bea și se mănincă în vase de aur!” Indianul nu mințea ! Ceea ce spunea era perfect adevărat. Această țară exista într-adevăr în Lumea Nouă, înaintea sosirii primilor conquistadori (...)

Acest imperiu, de o bogăție nemăsurată, care a creat atâtea disensiuni în lumea occidentală încă din secolul al XVI-lea, nu mai e reprezentat azi decât prin remarcabile ruine, risipite ici și colo în junglele Amazonului sau pe podișurile înghețate ale Anzilor.

Cine și-ar putea astăzi închipui acele ziduri acoperite cu plăci de aur sau grotele de piatră stearpă pline cu idoli prețioși ?

Și totuși ! A fost o vreme când aceste sărmene ruine, străbătute zi de zi de grupurile de turiști (...), își așterneau umbrele peste comori incalculabile.

EDITURA MERIDIANE